

Pe locul arătat de Dumnezeu, anume Solca

Cuprins

Despre numele cel vechi și cel de acum al așezării Solca
Despre așezarea Solcii, despre hotarele ei cele mai vechi și cele noi, despre păduri, ape și despre climă
Despre ctitorii satului Solca și despre urmașii lor
Cele două domnii ale ctitorului Ștefan Tomșa
Legenda ctitoririi mănăstirii: Ștefan Tomșa și Mitropolitul Crimca
Notițele lui Vartolomei Mazereanu și ale lui Arune Pumnul
Documentele ctitoririi mănăstirii
Solca, la începuturile Bucovinei
Pietrele Muierilor, între legendă și relatări
Solca și solcanii, întâlniți de Iraclie Prumbescu, în 1829 și în august 1843
Solca mărturisită
Solca, „chestie economică națională” în Dieta Bucovinei
Nicolae Iorga , la Solca
Traian Demetrescu , la Solca
Ion Grămadă , despre solcani
Liviu Rebreanu , la Solca
Un scriitor solcan: Ilie E. Torouțiu
Din viață
Despre casele, ocupațiile și portul solcanilor
„Rușinea de la Solca”
Despre Solca începuturilor roșii
Bibliografie
Iconografie

Despre numele cel vechi și cel de acum al așezării Solca

În vremurile vechi, când, „pre aceste locuri, au fost lăcuind tătari”¹ și când, datorită absenței organizării statale, „acest pământ al Moldovii” lăsa impresia că, „în câteva rânduri au fost și pustiu”², existau, totuși, două țărișoare moldovenești, un fel de reuniuni ținutale obștești, organizate după modelul „mărcilor” germanice, numite „câmpuri” și aflate sub suzeranitate tătară, Câmpul Perilor și Câmpul lui Dragoș.

¹ URECHE, Grigore, *Letopisețul țării Moldovei*, Chișinău, 1999, p. 16

² NECULCE, Ion, *O samă de cuvinte*, Chișinău, 1998, p. 24

Dragoș, care dobândise, câștigând un turnir la Viena, titlul de Viteaz, nu trebuie confundat cu Dragoș din Bedeu, legendarul descălecător, el fiind un „Majores Terae”³ moldovean sau un „Vlad”, cum se spunea în slavonă, adică un mai mare al pământului, un cneaz care izbutise să-și subordoneze obștile sătești din Valea Siretului, de la Bacău, până foarte aproape de viitorul Fălticeni. Pe vremea aceea, spun tradițiile românilor, „puteai merge, cu săptămânile, ori încotro ai fi voit, că nu mai dai de nici un oraș sau sat, ci numai, unde și unde, câte-un păstor, care-și păștea turma sa prin cele preluci și poeni. Și tuturor păstorilor, câți erau, le mergea foarte bine, căci aveau toate cele trebuincioase, atât pentru dânșii, cât și pentru turmele lor”⁴. Pe vremea aceea, când peste tot, în Moldova, puteai întâlni „poieni drăgălașe, acoperite cu iarbă verde ca buraticul și-naltă până la brâu, și presurate cu tot felul de flori, unele mai frumoase decât altele”⁵, când „stăpânirea... în comun a oilor a transmis în zilele noastre o rămășiță folclorică, așa-numita „sâmbră a oilor” (Oile se aduc la un loc numit „obcină” și se mulg în comun”⁶), unul dintre feciorii lui Dragoș Viteazul, Șandru (Ștefan, în româna de azi), care își întemeiea o familie, căsătorindu-se cu Solca, fiica lui Stan Fultic (Pântec, Pântecosul, în româna de azi), și dorind să-și facă propriul sat, a căutat pe sub poalele munților păstorești, din această pricină numiți Obcini, până a găsit, în mijlocul codrilor uriași, o poiană frumoasă, megieșă cu nu mai puțin de treisprezece pâraie, care hoinăreau neostenite printre stâncile celor opt culmi muntoase, care adăposteau și protejau valea luminoasă a pitoreștii poieni. Acel Șandru, căruia nu se știe din ce pricină avea să i se zică și Gherman, adică „germanul” (dar probabil că din cea a încuscrii cu Hărman din Voitin), a lărgit poiana, tăind pădurea din vecinătate și căpătând, astfel, și porecla Lazea (cel care lăzuiește, care taie păduri).

Șandru Gherman Lazea, fiul lui Dragoș Viteazul, a adus cu sine și alte rubedenii, inclusiv pe fratele lui, Crâste sau Cârste, care va căpăta porecla Goraș, la poalele Obcinii Mari, numită astfel, deși e cea mai mică, datorită numărului mare de turme care se adunau pe plaiurile ei, în fiecare primăvară, pentru măsuratul laptelui, dar vatra de sat, de el întemeiat, avea să poarte numele soției lui, Solca, de unde și concluzia că așezarea aceasta din dragoste s-a întrupat.

Există, ce-i drept, și speculații mai mult sau mai puțin etimologice, care opinează că numele vetrei de sat ar veni, pe filiație slavonă, de „la izvoarele de slatină ale Solcăi, de la care Solca primise și numele său de astăzi, Solca, de la slavul Solk = sare”⁷, precum și un recurs etimologic la limba maghiară, în care există o pronunție asemănătoare pentru iobag, dar care nu poate fi luată în considerare și din simplul motiv că, la începuturi, Solca însemna o răzeșie, anterioară Descălecătorului și care și-a primit numele atunci, când în Solca nu exista nici măcar un singur iobag (vecin), cum nu avea să existe nici măcar în secolul al XV-lea, știut fiind faptul că, „în Moldova, cel mai vechi act care pomenește de vecini este din veacul următor, 1545, aprilie 4, de la Petru Rareș”⁸. Iar Dimitrie Cantemir susținea, parcă și cu întemeierile din „Urătură” și din străvechile noastre colinde, cum că, și în Moldova vremii sale, „țărani moldoveni adevărați nu sunt deloc. Cei pe care îi aflăm se trag din ruși sau din ardeleni sau unгурieni, cum avem obiceiul să le zicem. Căci, în veacul cel dintâi după descălecătorul Moldovei, Dragoș o împărțise toată între ei, cei ce-au venit cu el, când a găsit țara cea nouă pustie de locuitori. Dar, fiindcă se părea că nu e cu dreptate ca un boier să muncească la alt boier (pentru că toți cei ce se trăgeau din sângele lui Roman se socoteau boieri) și fiindcă neamul, deprins cu armele, se socotea prea bun pentru ca să

³ Diploma Ioaniților, 1247

⁴ MARIAN, S. Fl., *Tradiții populare române din Bucovina*, București, 1895, pg. 9

⁵ Ibidem

⁶ PANAITESCU, P. P., *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova / Orânduirea feudală*, București, 1964, pg. 32

⁷ MITRIC-BRUJA, Dimitrie, *Solca*, în „Patria”, Anul III, Nr. 307 din 6/18 August 1899, pp. 1, 2, Nr. 308 din 11/23 August 1899, pp. 3, 4

⁸ PANAITESCU, P.P., op. cit., pg. 12

fie folosit la lucrarea pământului, atunci urmașii lui Dragoș au fost nevoiți să aducă, cu învoirea domnului, oameni din țările învecinate (unde șerbia țăranilor era în obicei) și să-i așeze pe moșiile lor. Că lucrul acesta este adevărat o dovedește însăși numele de țăran, care, în graiul moldovenesc, se zice „vecin” și din care se vedește că aceia pe care armele moldovenești învingătoare i-au silit să muncească pământul au fost, mai întâi, vecini. Tocmai din această pricină în Țara de Sus, cea dintâi unde s-au așezat Drăgoeștii, se află multe așezări țărănești; iar în Țara de Jos, unde s-au așezat mai în urmă, nu sunt alți țărani decât aceia pe care boierii din acest ținut i-au cumpărat cu bani din Țara de Sus și i-au adus pe moșiile lor sau aceia pe care i-au cumpărat dintre răzeșii care și-au înstrăinat moșia strămoșească, din pricina sărăciei, și care, asemenea, au fost siliți cu strămbătate să-și pună grumazul în jugul șerbiei”⁹.

Din păcate, în ceea ce privește istoria noastră, nimeni nu poate formula teze definitive, oricât de științifice i-ar fi orgoliile, datorită „leneviei” spirituale „a străbunilor noștri”¹⁰, condamnată și de Neculce, atunci când avea să constate că „nu să află letopisețe scrisă de pământeni vechi”¹¹, dar este de preferat ca și în încercările noastre de repovestire a istoriei, „să nu ne orbim noi înșine prin lingușiri și înălțări peste aceea ce suntem în adevăr”¹². În aceste condiții, tentativele de recuperare de memorie obștească, bazate pe urice și ispisoace, deci pe întăriri și cărți de judecată echivalente cu un cadastru primitiv, dar și pe relatări diverse (literare, gazetărești), dominate nu numai de subiectivismul autorilor, ci și de cel al epocilor de care țin, se contaminează, la rândul lor, de subiectivism, dar și peste acesta, ca și peste firava memorie a românilor, trebuie trecut cu înțelegere și cu îngăduință, căci, iarăși vorba lui Cantemir, „dragostea ce avem pentru patria noastră ne îndeamnă, pe de o parte, să laudăm neamul din care ne-am născut și să înfățișăm pe locuitorii țării din care ne tragem, iar pe de altă parte, dragostea de adevăr ne împiedică, într-aceeași măsură, să laudăm ceea ce ar fi, după dreptate, de osândit”¹³. Iar în acest spirit, trebuie precizat că, datorită deselor pustiiri și repopulări de așezări moldovenești, de-a lungul veacurilor, nici un solcan de astăzi nu-și va putea identifica moș-strămoșul în protopărinții străvechii așezări Solca, deși, în unele cazuri de pribegie prin locuri și vremuri, această genealogie tănuțită nu se poate exclude în mod categoric. Pentru că este posibil ca, mânați de un lăuntric și neînțeles alean, să ne tot întoarcem, măcar o dată la zece generații, pe vatra celui mai îndepărtat străbun și să rămânem, acolo, cale de măcar câteva generații. Este posibil, dar nu și obligatoriu.

Despre așezarea Solcii, despre hotarele ei cele mai vechi și cele noi, despre păduri, ape și despre climă

Solca, o „gură de rai”, străjuită de înălțimile muntoase Obcinile, Cacicu, Dealul Cerbului, Dealul Icoanei, Dealul lui Vodă, Dealul Lupului, Mesteacăn și Pietrele Muierilor sau, cum li se

⁹ CANTEMIR, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, București, 1967, pp. 199, 200

¹⁰ CANTEMIR, Dimitrie, op. cit., pg. 218

¹¹ NECULCE, Ion, op. cit., p. 32

¹² XENOPOL, A. D., *Cuvântare festivă*, Iași, 1871, pg. 20

¹³ CANTEMIR, Dimitrie, op. cit., pp. 203, 204

spunea, într-un uric din 6 august 1583, „opcina la Piatra Femeilor”¹⁴, „zace la încrucișarea meridianului 43 grade 31 minute lung. o. de la Ferro sau 61 grade 10 minute 51 secunde lung. o. de la Greenwich și a paralelului 57 grade 44 minute lăț. N, iar înălțimea reliefului asupra Mării Negre măsoară 622 (după alții, 522) metri”¹⁵. Pădurile Solcii, Adâncata, Coasta Dealului, Crucea Dascălului, Dealul Coman, Drumul Icoanei Ghergan, Izvor, La Borcut, La Cărbunărie, La Cruce, la Doage, la Iconiță, La Omul Mort, La Podul Înalt, Mătrăguna, Opcioara, Pădurea Chiliuței, Pădurea Fagulului, Pădurea Lupului, Pădurea Moșului, Pădurea Pietrișului, Pădurea Trestii, Pârâul Podului, Saca, Slatina Mare, Slătinața, Solca, Tocar și Ulmăria¹⁶ sunt străbătute de rezezi pâraie, Arghelușa, Ariniș, Chiciura, Izvor, Pârâul Chiliuței, Pârâul Vulturului, Podul Înalt, Saca, Tocai și, bineînțeles, Solca, pârâul frumos, care străbate localitatea cu un anume răsfaț, pe care îl și merită, datorită îndelungatei istorii consemnate a pârâiașului respectiv.

Hotarele Solcâi pot fi deduse, parte cu parte, din hotarele de delimitare a moșiei mănăstirești Solca de moșiile satelor sau ale mănăstirilor vecine, un astfel de hotar menționând, în 6 august 1583, prin uricul prin care Petru Movilă Vodă înzestra mănăstirea Sucevița, parcursul „opcina la Piatra Femeilor și, de acolo, la Dealul Vulturilor, la capătul Somi și opcina la Dealul Solcin, și iarăși opcina, până unde se întâlnește cu drumul slatinii și, de acolo, tufișul la capătul pârâului și tot drumul Olhovețului, unde iese drumul din pădure, la colțul lui Jurj”, iar celălalt hotar, datând din 1725, reprezentând, de fapt, mărturia lui „Lazorescul cel bătrân, din Toderești”, în sprijinul călugărilor solcani, „precum am apucat din părinții noștri cei bătrâni, precum ne-au spus și ei noao, așa spunem și noi altora, precum s-au apucat din bătrâni, în bătrâni, pentru hotarul Solcâi, de unde să hotărăște cu Dumitrașco Nacul și cu Comăneștii, pre rând, precum merge hotarul din **valea Vodnii la Făgețalul** cel din gios și pe la **mogile** și pe lângă **bordeii lui Milici** pi din sus, ear **Izvorul Socilor** în gios, pân unde dă în **Rostoșe** și trece în **cea parte de Rostoșe** și sue la deal și dă pin **limba cea de pădure** și treace piste drum și **apucă pârâul până dă în Cășvana** și treace pârâul și apucă la deal, pi **din sus de ultoane** și **peste pădure**, în bour, și **cade în Botoșana**, pi din sus de **casa lui Grămadă**, prin **ariea Oncii** și să scoboară la vale, **pe piscu**, și cade în pârâu și **apucă pârâul la deal** și dă în **poiană în deal**, din poiană să împart toate hotarale, a Pârteștilor și a Comăneștilor și a Solcâi; aceasta mărturisim, precum știm cu sufletele noastre, cum că, umblând părinții noștri pre la aceaste seamne, ce să scriu mai sus, cu oameni domnești, ne-au purtat și pre noi și ne-au și depăreat pre la semne ca să ținem minte, la această mărturie a noastră; când s-au făcut, au fost de față Ionichie egumen și Simion Grămadă, și Moise Câmpulungean, și Nistor Pastrăv, și alți oameni buni; și, pentru credință, ne-am iscălit și deagetele ne-am pus.

Leat 7233 (1725), Solca”¹⁷.

Vecinii mai apropiați sau mai depărtați ai Solcii au fost și au rămas satele Clit (nmit Glit, în perioada austriacă), Arbore, Cașvana, Botoșana, Poieni, Pârtești de Sus, Cacica, Solonețul Nou, Poiana Micului, iar peste munți, Sucevița, Ciumârna, Moldovița și Vatra Moldoviței. „Ca vecin, comuna Solca are, spre Nord, un vârf de munte înalt, numit Pleșul (841 m)... Cătră Apus, Solca are parte numai de munții Carpaților, care se extind, aici, în mase și grupuri mari, sub fel de fel de nume de vârfuri, care de care mai înalt și mai altcum plăsmuit. Dealul Vodei de 1718 m și ceva, mai depărtat, Pietrele Muerii, cu înălțime uriașă, sunt, în această parte, pentru privitor, cele mai caracteristice. O coamă înaltă, de 890 m, formează frontiera între Solca și Poiana-Miculi. Comunicația între aceste două sate este exclusiv pedestră. Un pedstru bun ajunge, de la Solca, la Poiana-Miculi în 1 ½ oră. Cătră răsărit, Solca se hotărăște cu teritoriul Arborei, iar către Sud-Ost, cu cel al Poienilor.

¹⁴ BALAN, Teodor, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pag. 89

¹⁵ MITRIC-BRUJA, op. cit.

¹⁶ GRĂMADĂ, Nicolai, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. II, Editura Anima, 1996, pp. 445, 446

¹⁷ BALAN, Teodor, *Documente bucovinene*, vol. IV / 1720-1745, Cernăuți 1938, pag. 51

Comunele Glit și Părteștii-de-jos sunt în apropierea Solcei, cam la o depărtare de $\frac{1}{2}$ ($\frac{3}{4}$) ore. Comuna Poienilor este despărțită de Solca numai printr-o pădurice cu arbori frunzoși, parte brădet. Această pădurice este foarte atrăgătoare și cei mai mulți oaspeți varatici întreprind excursiuni într-acolo”¹⁸.

Adăpostită în cuibarul munților și al dealurilor subcarpatice („regiunea dealurilor vine în contact direct cu muntele”, „încrețiturile carpatice sunt în mai imediată atingere cu scutul înțepenit al platformei rusești... podișul moldovenesc ajunge până la cutele Carpaților de flis”, iar apele sunt „în legătură cu bogatele zăcăminte de sare... sărate sau amare, cu sulfat de magneziu, având unele iod și brom”¹⁹), „într-o pozițiune scutită de vânturi, cu climă caldă neschimbăcioasă”²⁰, Solca a fost și este renumită, ba își datorează și renumele climateric de odinioară, acestei armonii cu natura, care face să beneficieze de o „climă plăcută subalpină cu schimbări minimale de temperatură. Aer curat, balsamic și bogat de ozon”²¹.

„Nu încape, aici, a pertracta, de-amăruntul, **împregiurările climatice într-adevăr excepționale ale locului Solca**. Am dovedit în alt loc (vezi „Verhandlungen der k.k. zoologisch botanischen Gesellschaft”, Viena 1897) că zona inferioară a Carpaților Orientali aparține regiunii baltice cu climat temperat.

Localitatea Solca are, în urma situației geografice particulare, un climat de tot deosebit de celelalte văi Carpatine și se aseamănă mai mult cu climatul oceanic al Europei Occidentale. Climatul Solcei e caracterizat prin diferența minimală între temperaturile zilei și ale nopții, lipsa de extreme rapide. Aerul conține mai multă umezeală, în urma situației geografice, și devine și mai sănătos prin evaporarea pădurilor aceroase, care încongiură localitatea.

Pământul însă e sec și pietros, prin urmare nu există vreo evaporare de umezeală din mlaștini, care ar fi nefavorabilă. Asemenea, e foarte caracteristică lipsa totală de colb (ceea ce nu o aflăm aiurea, nici în Bucovina, nici în țările vecine, fie chiar în munți) și a curentelor de aer mai vehemente. În această privință, amintesc faptul, desigur foarte interesant, că, în decursul lunilor Iulie, până la finea lui Septembrie 1897, am expus, în fiecare zi, cu excepția puținelor zile de tot ploioase, o lampă de petrolu deschisă, pe o masă, în grădina pentru cercetări entomologice, de la 8, până la vreo 10 seara, și numai o dată (în 17 Septembrie) lampa a fost stinsă de vânt. În oricare altă localitate bucovineană așa ceva ar fi de tot imposibil. Vegetațiunea și raporturile faunistice sunt, de asemenea, analoge cu Europa Occidentală – despre aceasta, public o dare de seamă în revista Societății Internaționale Entomologice din Zurich, care va apare în scurt timp.

Mulți dintre vizitatorii Solcii, care au frecventat stațiuni balneare analoge, s-au întors iarăși încoace și o preferă celorlalte, ținând-o de **superioară, în privința climatică, localităților Gleichenberg, Ragaz și Reichenhall**”²².

Dar, deși această armonie a mediului este caracteristică pentru Solca, de-a lungul timpului, s-au înregistrat fenomene astronomice și climaterice care au umplut ba de uimire, ba de spaimă, și pe strămoșii solcanilor, unele dintre acestea fiind consemnate de cronicari, altele de însemnările vechi de pe cărțile bisericești.

Astfel „vă leato 7025 (1516) noiembrie 8, semnu mare s-au arătat pre ceru, că au strălucit dispre miiiazănoapte ca un chip de om, de au stătut multă vreme și iară s-au ascunsu în văzduh. Așijdirea, curundu după același semnu, într-aceiaș lună, au fostu cutremur mare de pământu, într-o luni”²³.

Între cele două domnii ale lui Petru Rareș, a stat în scaunul voievodal de la Suceava un

¹⁸ MITRIC-BRUJA, op. cit.

¹⁹ SIMIONESCU, Ion, *Țara Noastră*, Fundația pentru literatură și artă Carol I, 1926, pp. 78, 382

²⁰ DEȘTEPTAREA, Anul IX, nr. 58, 29 Iulie / 11 August 1901, pag. 4

²¹ GAZETA BUCOVINEI, Anul II, nr. 55, Duminică 12/24 Iulie 1892, pag. 4

²² HURMUZACHI, Constantin, *Chestia stațiunii balneare Solca*, în „Patria”, Anul II, Nr. 90, Miercuri 4/16 Februarie 1898, pg. 2, coloana 2

²³ URECHE, op. cit., p. 56

boier, pretins vlăstar domnesc, ucis în decembrie 1540, dar care avea să rămână în istorie datorită unei nefericite întâmplări, petrecută în vara aceluiași an: „în zilele acestui Ștefan vodă, fost-au foamete mare și în Țara Moldovei și la unguri, că au venit lăcuste multe, de au mâncat toată roada, pentru aceia l-au poreclit de i-au zis Lăcustă vodă”²⁴.

În întregul cuprins al anului 1585: „vă leato 7093, domnindu Pătru vodă Țara Moldovei, mare secită s-au tâmplatu în țară, de au secat toate izvoarele, văile, bălțile și unde mai nainte prindea pește, acolo ara și piatră prin multe locuri au căzut, copacii au secat de secită, dobitoacile n-au fostu avându ce paște vara, ci le-au fostu dărâmand frunză. Și atâta prafu au fostu, cându să scornia vântu, cât s-au fostu strângându troieni la garduri și la gropi de pulbere ca de omet. Iar dispre toamnă deaca s-au pornitu ploii, au apucat de au crescut mohoară și cu acelea ș-au fostu oprind sărăcimea foametea, că-i coprinsese pretutinderea foametea”²⁵.

În 1655, „s-au întunecat soarele într-acei anu, la luna lui iunie, cu mare groaze, cât perise soarele cu puțin nu toată lumina, tocma amiazădză și mulți oameni, neștiindu a să feri de o întunecare ca aceia și privind la soare multu, au pierdut vederea în toată viața lor”²⁶.

În 1699, „în luna lui septembrie în 13 zile... când au pierit soarile, au dat turcii Camenița”. „Când au îmblat văleatul 1737, sara, după cină, spre ziua Sfântu’ Nicolae, s-au arătat un semn pe cer, despre miazănoapte, roșu ca sângele și lat, și au fost 2 ciasuri și s-au despărțit în doao, apoi iar s-au împreunat și s-au așezat iar spre apus”²⁷.

În 14 iulie 1748, „au fost întunecare de soare atât de înfricoșată, cât spun unii că s-au văzut și stelile pe cer... 3 ciasuri au fost întunecat”, iar în 22 octombrie 1769, „s-au arătat o stea cu coadă și sta cu capul cătră răsărit și cu coada cătră apus”²⁸.

Anomaliile climaterice, pe care le credem specifice doar contemporaneității, fiind provocate, cică, de poluare, s-au produs întotdeauna. Astfel, în 1781, la Înălțarea Domnului, „fost-au un omăt, mărime lui de cinci palmaci, cât și cii di neamu slăvit l-au măsurat”, iar în noaptea de 5 spre 6 mai a anului 1782, „toată noaptea au nins tare, cu vifor, și până la prânz și mult omăt cu căzut, dară până sara l-au luat”. În 23 septembrie 1784, „s-au tâmplat ploii și, pe urmă, au ninsu ca di doao degite ș-au ținut trei zile. Cari nime n-au apucatu încă a culegi viile pe multe locuri ș popușoi, un lucru care nu ținu minte să mai fi fostu altă dată la aciasă vreme”²⁹.

Existau, desigur, și pe acele vremi, explicații pentru astfel de anomalii, care fie că erau menite să prevestească o schimbare, fie că însemnau o pedeapsă divină pentru păcatele mult prea multe ale pământenilor, iar neliniștile insinuate de aceste două perspective înviorau înserările, în care străbunii aveau multe de discutat și de dezbătut, iar plăcerea vorbei lungi și cu dichis însemna farmecul acelor vremuri de eres, dar și de o metafizică irepetabilă.

Despre ctitorii satului Solca și despre urmașii lor

Dacă însuși Miron Costin³⁰, după ce tot cercetase prin cărțile de înțelepciune ale neamurilor cu stătalități megieșe, se întreba retoric, „Neamul Țării Moldovei de unde să

²⁴ Ibidem

²⁵ Ibidem

²⁶ COSTIN, Miron, *Letopisețul țării Moldovei, de la Aaron-Vodă încoace, de unde este părăsitu de Ureche vornicul de Țara de Giosu, scosu de Miron Costinu vornicul de Țara de Giosu, în orașul Iași, în anul de la zidirea lumiei 7183, iar de la Nașterea Mântuitorului lumii, lui Iisus Hristos, 1675*, Cernăuți, 1995, p. 102

²⁷ CORFUS, Ilie, *Însemnări de demult*, Ed. Junimea, 1975, p. 173

²⁸ Ibidem

²⁹ Ibidem

³⁰ COSTIN, op.cit.

trăgănează?”, apoi întipărea în deficitara noastră memorie obștească principiile unui latinism fălos („Din țările Râmului, tot omul să crează. / Traian întâi, împăratul, supuind pre dahi, / Dragoș, apoi, în moldoveni premenind pre vlahi; / Martor este Troianul, șanțul în țara noastră, / Și Turnul Săverinului, munteni, în țara voastră: / Dahii și dachii tot unii sunt”), atunci cu atât mai greu este să reconstitui rădăcinile unei vetre de sat, când știut este că atestările documentare reprezintă doar schimbări ale dreptului de folosință (nu de proprietate, pentru că unicul proprietar al moșiilor statului era instituția domnească) sau de confirmări ale acestui drept. Alte mărturii nu există, pentru că „nepăsarea strămoșilor noștri, cărora le stătea la inimă mai mult să săvârșească fapte de ispravă, decât să descrie, este vinovată că noi nu putem spune nimic sigur despre cele dintâi vremuri ale neamului nostru”³¹.

Dar în privința celor „dintâi vremuri” ale satului Solca, putem vorbi, renunțând la „presupusurile” la care se vedea obligat Cantemir, în baza, uricelor din 15 ianuarie 1418 și, mai ales, cel din 19 octombrie 1497, dar nu înainte de a prezenta, fie și schematic, epoca lui Alexandru cel Bun, voievodul care întărește dreptul de folosință asupra satului Solca urmașilor lui Șandru Gherman și ai lui Cârstea Goraț.

Alexandru cel Bun este voievodul care a transformat, cu adevărat, Moldova într-un stat. „Letopisețul nostru cest moldovenesc scrie că au fost cursul anilor 6907 (1399), aprilie 25, când au stătut domn Alexandru vodă; iar letopisețul cel leșesc scrie că au fost vă leatul 6921 (1413)... Dar au greșit, căci să află un uric al lui Alexandru vodă la mănăstire, la Barnovschii, și scrie din vă leat 6906 (1398)... Acest Alixandru vodă multe lucruri bune au făcut în țară și au făcut 2 mănăstiri mari în Moldova, Bistrița și Moldovița... adus-au cu mare cheltuiala sa, den țară păgână, sfintele moștii a marelui mucenic Ioan Novii și li-au pus într-a sa svântă cetate, ce este în orașul Sucevii, cu mare cinste și pohvală, de a ferirea domnii sale și paza scaunului său... au trimis la patrierșii de la răsărit de au luat blagoslovenie ș-au făcut mitropolit și iau dat scaun o sfântă mănăstire mare, mitropolie în orașul Sucevii, lângă polata domnească, cu multe sate și ocine dându-i, să fie de slujbă acei svinte mănăstiri, mitropolii, și câteva ținuturi în eparhiia ce i s-au dat, făcându-l episcop legii.

Mai făcut-au ș-al doilea episcop, după mitropolit, la svânta mănăstire ce este în oraș în Roman și i-au dat eparhiia o parte de ținuturi de suptu munte den gios. Mai făcut-au ș-al treilea episcop la o svântă mare mănăstire, la Rădăuți și eparhiia i-au dat Țara de Sus, despre Țara Leșască, ținuturile cele de sus... Tocmit-au și boieri mari în svat, de chevernisala țării ș-a pământului Moldovii”³².

Alexandru cel Bun, în ciuda faptului că „așezase” ierarhiile bisericești și lumești, oferind boierilor funcții în stat, nu beneficia, cum spune Cantemir, de „o domnie absolută... treburile statului feudal erau controlate de marii boieri”³³, care boieri (boiarini sau boliarini, cum li se zicea pe atunci) erau preocupați, în primul rând, de dobândirea statutului de mare latifundiar, domeniu în care străluciau vornicul Țării de Sus, Mihail Dorogonskoi (adică din Dorohoi) și popa Iuga, fratele lui Nan și al lui Stan Fultic, din ținutul văii Moldovei.

Titlul de boiarin, inferior celui de Viteaz, de care beneficia învingătorul dintr-un turnir cavaleresc, se acorda săteanului român care putea veni călare, însoțit de patru suliași, pentru „a sluji cu credință” domniei, cazul exponențial fiind cel al fraților Stan și Șerbco, fiii lui Luca, nepoții lui Pancu, recunoscuți, în 16 februarie 1428, drept „adevărate slugi” (slugă însemna, pe atunci, dregător domnesc, ministru) și drept stăpâni peste moșiile și peste frații, unchii și nepoții lor din satul bunicului, Pancăuți, și al tatălui, Lucaveț. Dimitrie Cantemir are, de altfel, o constatare interesantă și, probabil, adevărată, cea pe care am citat-o, deja, referitoare la „boieria”

³¹ CANTEMIR, op. cit., pg. 112

³² URECHE, op. cit., p. 87

³³ CANTEMIR, op. cit., pg. 108

românilor lui Dragoș, confirmată și ironizată, mult mai târziu (în 1810), și de Ion Budai-Deleanu³⁴.

Dar ctitorul Solcăi, Șandru Gherman Lazea, era fiul lui Dragoș Viteazul (fratele lui Stanislav Rotimpan), stăpânitorul unui „câmp” prestatal încă din vremea stăpânirii tătare. Un alt fiu al lui Dragoș, Sima Drăgușanul, a fost și el întemeietor de sate, chiar dacă nu un lăzuitor de talia lui Șandru și a celuilalt frate, Crâstea sau Cârstea Goraș (Horaș), „iar privilegiul lor cel vechi, ce l-au avut... **pe acel sat, pe Solca**” era însoțit „cu pecete verde” de însuși Alexandru cel Bun:

„Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru voievod, domn al Țării Moldovei.

Facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că această adevărată Maicoalea, fiica lui Stoian, cu fiii săi, cu Cozma și Sin, și cu nepoții săi, cu Balotă și cu Dragoș, au pârât pe **Vlad și pe Crâstea din Solca**, că acest sat de la Solca le-a fost lor ocină și nu l-au putut dobândi. Iar **Vlad și Crâstea** s-au îndreptățit, iar Maicoalea, cu fiii săi și cu nepoții săi, au lăsat înaintea noastră pe Vlad și pe Crâstea în dreaptă avere și au îndreptățit pe Vlad și pe Crâstea, înaintea noastră, chiar cu limba lor.

Și noi am pus lui Vlad și lui Crâstea zavescă veșnică, optzeci de ruble de argint topit, și copiilor lor, și fraților lor, și nepoților lor, și strănepoților lor și întregului lor neam, cu Maicoalea și cu copiii ei, și cu nepoții ei și cu tot neamul lor. Cine din ei va începe cu ceartă sau cu pâră sau cu orice răutate pentru acest sat, acela să plătească zavescă aceste 80 de ruble.

Iar la aceasta au fost mărturie: pan Oană vornic, pan Giurgiu de la Frătăuți, pan Dragoșel, pan Oană, Stan vistier, Dan postelnic, Popșa Mihailo, Dămăcuș stolnic, Oană Bărbosul.

A scris Isaia logofăt, la Baia, în anul 6926 (1418), luna ianuarie 15”³⁵.

În uric, precum se vede, numele lui Șandru Gherman nu figurează, și s-ar părea, la o primă și superficială privire, că, în fața domnitorului doar „Vlad și Crâstea s-au îndreptățit”; dar documentele de cancelarie domnească ulterioare, făcând referire la acest uric, vorbesc despre „privilegiul lor cel vechi, ce l-au avut părinții lor, **Horaș Cârstea și Șandru Gherman**, de la bunicul nostru, de la Alexandru voievod”. Deci, Vlad este Șandru, dar nu ca prenume, ci ca statut social, de „vlad”, în slavonă, adică de „proprietar, stăpânitor de pământuri”.

Nepotriviri aparente, precum cea deja semnalată, se întâlnesc și în alte urice sau ispisoace, precum în cartea de judecată (ispisoc) din 8 august 1461, prin care se dă de știre că, în fața Divanului Domnesc, au venit „pan Ivul Solca și ginerele lui, Bogdan, fiul lui Herman, de bunăvoința lor și nesiliți de nimeni, și s-au tocmit asupra ocinei lor”, care cuprindea, în Solca, drept proprietate a lui Ivul, „două case și o slatină”.

Ivul Solca era fiul lui Mihul, unul dintre cei trei copii ai lui Șandru Gherman, celilaltă fiind Isac, viitor vistiernic, și o fată, Nastasia, care, după ce s-a căsătorit cu fostul diac domnesc, devenit, între timp, pârcălab de Cetatea Neamțului, Ivan Arbure (1453-1476), i-a da viață lui Luca, feciorul care, după „slujbă credincioasă” sub doi domni, Ștefan și Bogdan, va complota, împreună cu unchiul lui, Isac vistiernic, împotriva lui Ștefăniță Vodă și își va pierde capul, feciorii și moșiile, în aprilie 1523.

Ginerele lui Ivul Solca, Bogdan, fiul lui Herman (Gherman) din Voitin, al aceluia „Hărman”, de la care Ștefan cel Mare avea să cumpere Voitinul, pentru înzestrarea mănăstirii Putna, primește, drept avere a jupâniței lui, Stana, din partea mamei ei, Cerna, sora Gradei, ambele fetele lui Nicula, Nicula fiind, ca și Bogdan I întemeietorul, fiul lui Mic Crai („Domnilor de Ardealu zicem crai ungurești; eu să le dau acestu nume nu pociu, că ei crai nu sintu, ce direpți

³⁴ BUDAI-DELEANU, Ion, *Trei viteji*, în „Junimea literară”, Anul XV, 1926, nr. 3, 4

³⁵ ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. I, București, 1975 pp. 61, 62

domni sau cnezi”³⁶), iar înrudirea aceasta, prin cumnata mamei sale, cu neamul descălecătorilor din Cuhea avea să-i slujească, drept pretext și justificare, lui Luca Arbure, mult mai târziu, pentru a emite pretenții discrete la Scaunul Domnesc din Suceava:

„Din mila lui Dumnezeu, noi, Ștefan voievod, domn al Țării Moldovei.

Facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, când aceasta va fi de trebuință cuiva, că au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri, mari și mici, pan Ivul Solca și ginerele lui, Bogdan, fiul lui Herman, de bunăvoința lor și nesiliți de nimeni, și s-au tocmit asupra ocinei lor: și a dat Ivul lui Bogdan și nepoatei sale, Stana, un privilegiu de la Alexandru voievod, care le era scris pe trei sate de la Moisie și **de la Solca**, din partea lui Ivul, **două case și o slatină**, iar Bogdan și soția lui, Stana, s-au lăsat înaintea noastră ca mai mult să nu plătească și nici să nu pomenească, în veci, lui Ivul, pentru partea lui de sat, și nici copiilor lui, și nici nepoților lui și nici întregului său neam, nici ei înșiși, și nici copiii lor, și nimeni din neamul lor, ci să aibă pace în veci.

Și, de asemenea, au venit înaintea noastră și înaintea boierilor noștri Grada și nepoții ei, tot de bunăvoia lor, și s-au tocmit cu sora sa, Cerna, a panului Ivul, și a dat Grada și nepoții ei surorii (sale) Cerna din vislușenia tatălui lor, un sat pe Pârâul Negru, anume Miculești, unde (a fost) casa tatălui lor, Nicula, și a treia parte din vadul de pe Moldova.

De aceea, noi, văzând buna lor voie și tocmeală cu toate părțile, și noi de asemenea, și de la noi, am dat și **am întărit panului Ivul partea lui de sat și cu tot venitul și cu hotarele pe care le-a folosit din veac și care ascultă de această parte a lui de sat** și, pe Pârâul Negru, Miculeștii, și a treia parte din vadul de pe Moldova. Toate acestea mai sus-scrise să-i fie uric și cu tot venitul, lui și soției lui, Cerna, și copiilor lor, și nepoților lor, și strănepoților lor, și răstrănepoților lor și întregului lor neam, nestrămutat în vecii vecilor.

Iar hotarul Miculeștilor să fie pe unde le-au hotărnicit pan Albu, și pan Lazea, și pan Cozmița și cu megieșii.

Iar la aceasta este marea mărturie a domniei mele, a mai sus-scrisului Ștefan voievod, și a mitropolitului nostru, chir Teoctist, și a boierilor noștri: pan Braevici, pan Manoilo, pan Stanciul, pan Vlaicul, pan Goian vornic, pan Ponici, pan Hotco al lui Crețu, pan Isaia de Neamț, pan Stețco Dămăcuș, pan Pașco postelnic, pan Tador Ceașnic, pan Zbiirea stolnic, pan Ion comis și alți pani ai noștri, mari și mici, care au fost la aceasta.

Iar pentru mai mare putere a tuturor celor mai sus-scrise, am poruncit credinciosului nostru pan Dobrul logofăt să scrie și să atârne pecetea noastră la această carte a noastră și pecetele boierilor noștri.

A scris Șteful, la Suceava, în anul 6969 (1461) august 8”³⁷.

Bogdan Herman, primind și satele de peste apa Moldovei, avea să stabilească, pe vatra de el întemeiată, Bogdăneștii, un număr neprecizat de solcani, ai căror urmași poartă și astăzi, în frunte cu conducătorul lor obștesc, numele de Solcanu. Din nefericire, Bogdan moare tânăr, iar copiii lui și ai Stanei, Sima și Nastasia, nu vor rezista presiunilor rudei lor, Luca Arbure, de a le vinde, rând pe rând, dreptul de folosință asupra ocinelor folosite „din veac”, deci de dinainte de Descălecat, cu acceptul și cu părtășia celorlalți din neamul lor, conform dreptului valah („întregului lor neam, cine li se va alege cel mai apropiat”), valabil și pe atunci, ba, în părțile noastre, și până pe la anul 1800, deși datează din vremurile în care Zeița Pământului, Histia, îi încredința „legile belasgine” lui Zalmoxe.

Fără îndoială că întemeierea satului Solca s-a făcut, prin defrișarea pădurii, înainte de Descălecatul lui Bogdan din Cuhea, și că Șandru Gherman și Cristea Horaet (frate, după aparența

³⁶ COSTIN, op. cit., p. 154

³⁷ ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE, *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. II, București, 1979, pp. 140-142

uricelor, deși pare să fi fost feciorul cel mic al lui Șandru Gherman, care rămânea, de regulă, moștenitor al averii părintești) au fost de partea acestuia și de a aliatului lui Bogdan, mârzacul de trei tuiuri Kutlu-Buga (Bourul Norocos, în traducere), în vremea când „să sfădiia... domnii de Ardeal cu Crăiia Leșască, care de care să cuprinză țara, să fie suptu ascultarea sa”³⁸ și când, așa cum „scrie letopisețul ... Laslău craiul... gonindu-i prin munți, scos-au și pre acești tătari, carii au fost lăcuitori la Moldova, de i-au trecut apa Siretiului... Și, după multă goană ce au gonit pre tătari, i-au gonit și i-au trecut preste Nistru, la Crâm, unde și până astăzi trăiesc”³⁹.

Mârzac cu trei tuiuri („bourel murg cu trei stele în frunte, care-și lua cursul spre răsărit”⁴⁰), Kutlu-Buga, bătea monedă proprie, de aramă, pe revers având un bour, văzut din lateral (cum se întâmpla cu toate reprezentările heraldice), același blazon fiind pictat și pe scuturile ostașilor săi. „Prezența numelui lui Kutlubuga pe emisiunile de cupru de la Șehr al-cedid ridică unele probleme. Un înalt demnitar al Hoardei de Aur, cu acest nume, este atestat în 1347 și 1358, ca semnatar al tratatelor încheiate cu venețienii, ca oponent al lituanienilor, în lupta de la Sinie Vody, în 1362 sau 1363, iar după 1381, ca unul dintre apropiații lui Toktamâș, care-i va încredința guvernarea Crimeii (funcție în care este cunoscut în perioada 1382-1387). Istoricii români consideră că este vorba despre un singur personaj, caz în care lansarea monedelor de la Șehr al-cedid ar marca desprinderea sa de Mamai (adevăratul deținător al puterii, în spatele lui Abdalah), cu mult înainte de a trece de partea lui Toktamâș. După părerea noastră, este vorba de două personaje cu același nume, unul decedat pe la 1367, celălalt cu o carieră la vârful ierarhiei, începută cu peste un deceniu mai târziu. Acest Kutlubuga va fi încercat să împiedice instalarea lui Dragoș la conducerea Moldovei tributare și este posibil ca tradiția să fi transmis deformat acest fapt. Ne referim la episodul vânării și ucideri bourului”⁴¹.

Expediția ungurească, la care luase parte și Dragoș din Bedeu, a avut loc între anii 1334-1339 și s-a finalizat cu înfrângerea tătarilor lui Kutlubuga, la Boura, lângă Gura Humorului, comandantul oștilor tătare, Athalamos (Atlamâș, cumnatul lui Kutlu-Buga, mârzacul tătarilor dobrogeni, fiind capturat și ucis de către comisul secuilor, Andrei Lackfy).

În vremea dependenței tributare față de Hoarda de Aur, existau, în Moldova, două tipuri de sate, funcție de ocupația și de statutul locuitorilor: românești, cu ocupație principală creșterea animalelor, și tătare și slave, cu ocupația principală cultivarea cerealelor. Ambele tipuri de sate erau conduse de cneji, deci de o nobileme gentilică a unor „stăpâni de sate dinainte de fundarea statului feudal”⁴².

Prietenul și fratele de vitejie al lui Kutlu-Buga, Bogdan, cneazul românilor din Cuhea, Vișeu și Moisei, recunoscut, încă din 21 octombrie 1343, „ca un necredincios față de rege”⁴³, cucerește marca ungurească din Moldova încă înainte de 1 aprilie 1350, când se înregistrează, în Maramureș, „invasores de Muldwa”⁴⁴, Descălecatul fiind descris de notarul regelui maghiar Ludovic I, Ioan de Kukulo (de Târnavă): „Bogdan, voievodul românilor din Maramureș, adunând românii aceluia district, a trecut în taină în Țara Moldovei, care era supusă coroanei regatului maghiar, dar, din cauza vecinătății tătarilor, de mult părăsită de locuitori. Și, deși el a fost combătut de mai multe ori de oastea regelui, totuși, crescând numărul românilor locuitori în această țară, ea s-a extins și s-a constituit ca stat”.

Extinderea și constituirea ca stat s-a făcut, fără îndoială, cu sprijinul lui Kutlu-Buga, care-i încredințează prietenului său, Bogdan, același semn heraldic, bourul, dar văzut din față, precum

³⁸ COSTIN, op. cit., p. 111

³⁹ URECHE, op. cit., p. 65

⁴⁰ MARIAN, op. cit., pg. 38

⁴¹ NICOLAE, Eugen, *Monede de cupru bătute în Orașul Nou (Șehr al-cedid)*, în „Revista de numismatică”, nr. 2/2002

⁴² PANAITESCU, op. cit., pg. 39

⁴³ MIHALY, I., *Diplome maramureșene din secolul XIV, XV*, București, 1987, pg. 468

⁴⁴ GRIGORAȘ, Nicolae, *Țara Românească a Moldovei până la Ștefan cel Mare / 1359-1457*, pg. 23

în semnul zodiacal islamic din reliefurile selgiucide cu cap de bour de pe moscheile de la Diyarbakir (sec. XII) și Cardakhan, Denizli, anul 1230⁴⁵, semn heraldic transformat în stema Bogdaniei, cum se va numi Moldova, în toate documentele islamice de după Bogdan Întemeietorul. Drept mărturie stă și inelul cu petece, descoperit în necropola Bogdana, pe care, sub însemnul zodiacal islamic, este scris, în arabă, numele lui Alah, ca o dovadă că acel inel și acea pecete heraldică reprezintă darul lui Kutlu-Buga, făcut fratelui său de vitejie, Bogdan. Odată cu pecetea, Bogdan prelua și satele de robi tătari și slavi ale lui Kutlu-Buga, pe care urmașii săi aveau să le încredințeze, pentru credință și slujbă (princiipiile de bază ale feudalismului), unor boiarini, termenul denumind, pe atunci, pe cneazul care putea veni la oaste călare și însoțit de măcar patru pedestrași.

Dintr-un astfel de neam, cu rădăcini vechi moldovenești, dar și maramureșene (prin mamă, descindea din tatăl lui Bogdan Întemeietorul, Mic Crai), se trăgea Luca Arbure, personaj pe bună dreptate controversat al istoriei noastre.

Carierea militară și dregătorească a fiului fostului mărunț diac domnesc Ivan Arbure pare să fi început „în 19 zile ale lui octomvrie, joi, leat 7005 (1497), când s-au întorsu craiul (polonez Albert) de la Suceava și s-au apucatu de cale. Ci nu s-au întorsu pre calea pre unde venise, ci pre altă cale, pre unde era țara întregă, spre Codrul Cozminului... Ștefan vodă... au trimis înainte ca să apuce calea la Codrul Cozminului, să săciuiască pădurea, să o înțineaze, ca să o poată porni asupra oștii, daca vor intra în pădure. Iară el cu toată oastea au intrat după dâșșii și cu doao mii de turci. Și a patra zi i-au ajunsu în pădure, joi, octomvrie în 26 de zile, luundu ajutoriu pre Dumnezeu și cu ruga Preacistii și a sfântulu marelui mucenic Dimitrie și lovindu-i de toate părțile și oborându copacii cei înținați asupra lor, multă oaste leșască au pieritu, unii de oșteni, alții de țărani, că le coprinsese ca cu o mreajă calea, alții de copacii cei înținați”⁴⁶. Cel care s-ar fi ocupat de „săciuirea” pădurii pare să fi fost Luca Arbure, care ar fi beneficiat de mari danii din partea Voievodului, pentru că, „dupre aceia, au datu cuvântu Ștefan vodă a toată oastea să să strângă la Hârlău, în zioa lui sfeti Nicolae. Și așa s-au adunatu cu toții la Hârlău, într-aceia zi, și acolo Ștefan vodă au făcut ospăț mare tuturor boierilor și tuturor vitejilor săi și cu daruri scumpe i-au dăruit pre ei. Și decii i-au slobozitu cine și pre la casa sa, dându-le cuvântu ca toți să dea laudă lui Dumnezeu, pentru ce că toate puterile suntu de la Dumnezeu”⁴⁷.

Aflat în plină glorie, iubit de Ștefan cel Mare ca un fiu, dar și de Bogdan-Vlad, cu care se asemena în multe privințe, inclusiv în cea a vârstei, Luca Arbure, proaspăt căsătorit cu cneagina Iuliana, cumpără, de la „neamul lui cel mai apropiat”, pe linie maternă, Solca Mică și cinci părți din jumătatea de sus a satului Solca, urmând să construiască, pe moșia Solca Mică, curți și o biserică de piatră, în jurul cărora se va închea un sat nou, numit, după ctitor, Arbure sau Arbore:

„Din mila lui Dumnezeu, noi, Ștefan voievod, domn al Țării Moldovei.

Facem cunoscut, cu această carte a noastră, tuturor celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că au venit, înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni, sluga noastră Sima și sora lui, Nastasia, copiii Stanei, nepoții lui Cârstea Horaeț, de bună voia lor, nesiliți de nimeni, nici asupriți, și au vândut ocina lor dreaptă, din uricul lor drept, **un sat, anume Solca, jumătatea de jos, și a cincia parte din jumătatea de sus din același sat**; aceea au vândut credinciosului nostru pan Luca Arbure, portar de Suceava, pentru trei sute cincizeci de zloți tătărești.

Și întru aceasta, de asemenea, au venit, înaintea noastră și înaintea boierilor noștri, sluga noastră Ivul și sora lui, Nastea, copiii lui Mihul, și verii lor, Fădor, fiul Malei, și Dragotă și sora lui, Stana, copiii lui Ivul, toți nepoții lui Șandru Gherman, de asemenea nesiliți de nimeni, nici

⁴⁵ ROUX, Jean-Paul, *Syria*, pg. 309, figura 4, și ONEY, George, *Belleten*, 1970, pg. 133

⁴⁶ URECHE, op. cit., p. 76

⁴⁷ Ibidem

asupriți, și au vândut ocina lor dreaptă, din uricul lor drept, **patru părți din jumătatea de sus a aceluiași sat, anume Solca**, care au fost partea lor, de asemenea credinciosului nostru pan Luca Arbure, portar de Suceava, pentru trei sute și treizeci de zloți tătărești.

Și s-a sculat credinciosul nostru pan Luca Arbure portar și a plătit mai sus-scrișii bani, 350 de zloți tătărești, în mâinile slugii noastre Sima și ale surorii lui, Nastasia, copiii Stanei, iarăși 330 de zloți, în mâinile slugii noastre Ivul și ale surorii sale, Nastea, copiii lui Mihul, și ale vărului lor, Fădor, fiul Malei, și ale lui Dragotă și ale surorii lui, Stana, înaintea noastră și înaintea boierilor noștri.

Iar privilegiul lor cel vechi, ce l-au avut părinții lor, Horaeț Cârstea și Șandru Gherman, de la bunicul nostru, de la Alexandru voievod, însă cu pecete verde, **pe aceluși sat, pe Solca**, ei încă l-au dat în mâinile panului Luca Arbure portar, tot înaintea noastră și înaintea boierilor noștri.

Deci noi, văzând buna lor voie și tocmeală și iarăși plata deplină, iar noi, de asemenea, și de la noi am dat și am întărit credinciosului nostru pan Luca Arbure, portar de Suceava, această mai înainte spusă **jumătate din satul anume Solca, jumătatea de jos, și a cincina parte din jumătatea de sus din același sat Solca, iarăși și aceste patru părți din sat, care sunt din jumătatea de sus a aceluiași sat Solca**, ca să-i fie lui uric și cu tot venitul, lui și copiilor lui, și nepoților lui, și fraților lui, și strănepoților lor, și răstrănepoților lor și întregului lor neam, cine li se va alege cel mai apropiat, neclintit niciodată, în veci.

Iar **hotarul acestui sat întreg, anume Solca**, să fie cu toate hotarele sale vechi, pe unde au folosit din veac.

Iar la aceasta este credința domniei noastre, a mai sus-scrisului, noi, Ștefan voievod, și credința preaiubitului fiu al domniei mele, Bogdan voievod, și credința boierilor noștri: credința panului Duma pârcălab, credința panului Boldor vornic, credința panului Șteful, credința panului Duma Brudur, credința panului Toader și a panului Negrilă, pârcălabi de Hotin, credința panului Eremia și a panului Dragoș, pârcălabi de Neamț, credința panului Șandru, pârcălab de Cetatea Nouă, credința panului Clănău spătar, credința panului Isac vistier, credința panului Cozma Șarpe postelnic, credința panului Moghilă ceașnic, credința panului Frunteș stolnic, credința panului Petrică comis și credința tuturor boierilor noștri moldoveni, și mari, și mici.

Iar după viața noastră, cine va fi domn al țării noastre, din copiii noștri sau din neamul nostru sau iarăși pe oricine îl va alege Dumnezeu să fie domn al țării noastre, Moldova, acela să nu-i clinească dania și întărirea noastră, ci să-i întărească și să-i împuternicească, pentru că i-am dat și i-am întărit pentru dreapta și credincioasa lui slujbă și pentru că el și-a cumpărat pe banii săi drepti.

Iar pentru mai mare putere și întărire a tuturor celor mai sus scrise, am poruncit credinciosului nostru pan Tăutul logofăt să atârne pecetea noastră la această carte a noastră.

A scris Matei, la Vaslui, în anul 7010 (1502), luna martie, 7 zile⁴⁸.

Ștefan cel Mare și Sfânt al Moldovei avea să-și afle veșnica odihnă, doi ani mai târziu, în 1504, și, drept semn prevestitor sau – cine știe! – poate că și Universul are părerile lui de rău și plânsul lui, „fost-au mai nainte de moartea lui Ștefan vodă, într-același an, iarnă grea și geroasă, cât n-au fost așa nici odinioară, și, deci, preste vară au fost ploii grele și povoaie de ape și multă înecare de apă s-au făcut⁴⁹. Iar cronicarul ține să precizeze că „au domnitu Ștefan vodă 47 de ani și 2 luni și trei săptămâni și au făcut 44 de mănăstiri și însuși țitori preste toată țara.

Iară cându au fost aproape de sfârșitul său, chemat-au vlădicii și toți sfetnicii săi, boierii cei mari și alți toți câți s-au prilejitu, arătându-le cum nu vor putea ținea țara, cum o au ținut-o el,

⁴⁸ ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE, *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. III, pp. 477-480

⁴⁹ URECHE, op. cit., pg. 87

ci socotindu din toți mai puternicu pre turcu și mai înțeleptu, au datu învățătură să să închine turcilor. Și decii au stătut la domnie fiu-său, Bogdan vodă cel Grozav și Orbu”⁵⁰.

Cu tovarășul tinereților sale, Bogdan, care urma „întru totul pilda domnului, tatăl său, e sfios ca o fată și e bărbat viteaz, prieten al virtuților și al oamenilor virtuoși”⁵¹, Luca Arbure s-a înțeles bine și în vremea domniei acestuia, dar, în cele din urmă, „Bogdan vodă cel Grozavu, ficiorul lui Ștefan vodă cel Bun, s-au pristăvit în anii 7025 (1517), aprilie în zile 18, în ceasul cel dintăi al nopții, în târgu în Huși, nu cu puțină laudă pentru lucrurile cele vitejăști ce făcia, că nu în beții, nici în ospețe petrecea, ci ca un strejar în toate părțile priveghia, ca să nu să știrbească țara ce-i rămăsese de la tată-său. Și domnindu 12 ani și 9 luni și 3 săptămâni, multe lucruri bune au făcut. Și decii, cu mare cinste l-am îngropat în mănăstire, în Putna”⁵².

Și cu fiul lui Bogdan, Ștefăniță, ajuns în scaunul domnesc la vârsta de doar 9 anișori, Luca Arbure, care, într-un anume fel, își asumase un rol patern, s-a înțeles bine, vreme de vreo cinci ani, purtând, alături de Petrea Cărăbăț, o parte din primele războaie ale tânărului domnitor, dar, începând cu ziua de 23 aprilie 1523, când Cozma Șarpe, postelnicul, fuge în Polonia, bănuielile lui Ștefăniță, cum că bătrânul Arbure ar unelti să-l înlătore de la domnie, se transformă în certitudini pentru nepotul lui Ștefan cel Mare, și, drept consecință, câteva zile mai târziu, „în cetatea Hârlăului, Ștefan vodă au tăiat pre Arburie hatmanul, pe carile zic să-l fie aflat în viclenie, iară lucrul adevărat nu să știe. Numai atâta putem cunoaște că norocul fie unde are zavistie, ales un om ca acela, ce au crescut Ștefan vodă pre palmile lui, având atâta credință și în tinerețile lui Ștefan vodă toată țara otcârmuia, unde mulți vrăjmași i s-au aflat, cu multe cuvinte rele l-au îmbucut în urechile domnu-său. Ci pururea tinerii să pleacă și cred cuvintele cele rele. Și acea plată au luat de la dânsul, în loc de dulceță, amar, pentru nevoința lui cea mare, că nici judecat, nici dovedit, au pierit. De care lucru mulți înpăimântați din lăcuiorii țării au început a gândi cum vor lua și ei plată ca și Arburie, că nu multă vreme după aceia, într-același an, au tăiat și pe ficiorii lui Arburie, pre Toader și pre Nichita...

Văzând boierii și lăcuiorii țării Moldovei moartea lui Arburie hatmanul, mai apoi și a ficiorilor lui, știind ce bine au avut Ștefan vodă de la dânsii și mai apoi cu ce plată le-au plătit, cu toții s-au întristat de vrăjmășia lui Ștefan vodă, socotind că și ei vor lua acea plată, care au luat și Arbure, cu toții s-au rădicat asupra lui, septevrie șapte zile. Ci nimica nu au folosit, că celui fricos și înpăimat, știindu-și moartea de-a pururea înaintea ochilor, nici un loc de odihnă nu-i, nici inima de război. Și văzând că lui Ștefan vodă i-au venit țara întru ajutor, s-au răsipit printr-alte țări, lăsându-și ocinele și moșiile. Iară pre Costea pârălabul și pre Ivenco logofătul și pre Sima vistiernicul și pre alții pre mulți, i-au prins vii și le-au tăiat capetele în târg, în Roman”⁵³.

În ciuda faptului că urmașii, pe linie bărbătească, ai lui Luca Arbure sfârșesc sub securea călăului, fetele lui și ale cneaghinei Iuliana, Sofiița, Nastasia, Stanca, Odochia, Maria călugărița, Tudosia, Ana Plăcsoaie și Cheldoaei, scapă cu viață, iar moșiile părintești le moștenesc, prin urice de folosință, încă din vremea lui Petru Rareș, ginerii lui Luca, precum Gavril Trotușan, mare vistier și vameș, comisul Plaxia (Praxia, adică Plăieșul), Grigore Udre sau Toader Turcea, păstrându-și capetele, slujbele domnești și averile. Desigur că Ștefăniță confiscase o parte din moșiile Arbureștilor, așa cum se întâmpla, de regulă, în cazul „hainirii”, adică al trădării de țară și de domn, dar vinovăția lui Luca, pusă la îndoială și în acele vremi, și mai târziu, nu s-a putut solda cu confiscarea brutală și irevocabilă a moșiilor, toate revenind, datorită Anei, jupâneasa comisului Praxia, în folosința familiei, Ana fiind cea care, în aprilie 1523, ceruse lui Ștefăniță Vodă cadavrul părintelui ei, pe care, obținându-l, l-a și înhumat creștinește, în ctitoria lui de la Solca Mică, biserica Arbure.

Cum nu a avut copii, fiind „rudă stearpă”, Ana a cedat o parte din moșii surorilor și

⁵⁰ Ibidem

⁵¹ MURIANO, Matteo, *Călători străini despre țările române*, vol. I, pg. 149

⁵² URECHE, op. cit., pg. 92

⁵³ URECHE, op. cit., pg. 93

nepoților ei, în vremea Movileștilor, iar altele au fost înstrăinate ulterior. Alte moșii au fost înstrăinate arbitrar, pe vremea în care toată moștenirea latifundiară, rămasă după Luca Arbure, era considerată ca ținând doar de instituția voievodală („drept domnesc”), așa cum s-a întâmplat cu morile și heleșteul din Solca, obținute, pentru mănăstirea Sucevița, odată cu satul dispărut Hrințești, de mitropolitul Gheorghe Movilă, care a răscumpărat frauda de 70.000 aspri, săvârșită de logofătul Simion, care, strângând birul din ținutul Sucevii, nu l-a mai depus, vreodată, în visteria țării:

„Petru voievod, din mila lui Dumnezeu Domn al Moldovei.

Am dat și am întărit părintelui și rugătorului nostru Kir Ghiorghie, episcop de Rădăuți, un sat, anume **Hrințeștii pe râul Solca cu moară și eleșteu în Solca**, ținutul Suceava, care sat a fost drept domnesc, rămas de la Solomon logofăt ca datorie pentru 70.000 aspri, care a rămas din birul său de Suceava, umblând el singur pentru bir și luând acei bani, ce a rămas dator Solomon logofăt pentru birul din ținutul Suceava, pe care am restituit și rugătorului nostru Kir Ghiorghie, episcop de Rădăuți, și i-am dat la haraciul împărătesc, în locul acelor bani cu care a rămas dator Solomon logofăt, și iarăși, atunci, sfinția sa părintele și rugătorul nostru Kir Ghiorghie, episcop de Rădăuți, s-a sculat, de nimeni silit, nici asuprit, și a dat acel sat, anume **Hrințești pe apa Solcii și cu mori și eleșteu în Solca**, care este în ținutul Sucevii, lăcașului nostru de rugăciune, nou ziditei mănăstiri a sfinției sale în Sucevița, unde este hramul Învierii Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos, și, văzând noi banii noștri deplin în vistierul nostru și de bună voie danie a sfinției sale mai sus scrisei mănăstiri, iar noi așijdere și de la noi am dat și am întărit acel mai sus scris sat **Hrințeștii pe apa Solcii și cu mori și eleșteu în aceeaș apă**, care este în ținutul Sucevii, ca să fie acel mai sus-scris sat acelei mai sus-scrise sfinte mănăstiri Sucevița, care este nou zidită de sfinția sa...

... Domnul a zis.

Scris în Iași, anul 7096 (1588), Ianuarie 11.

Mare logofăt Fetul. Dumitru”⁵⁴.

Aflați în căutare de sate și de moșii apropiate, pentru înzestrarea superbeii lor ctitorii, mănăstirea Sucevița, Movileștii ademenesc, prin amenințări și prin avantaje negociate discret, pe moștenitoarele lui Luca Arbure, care, cică „de nimeni silite, nici asuprite, ci de a lor bună voie”, acceptă schimburi dezavantajoase de moșii, și, astfel, „Kyr Gheorgie Movila mitropolit Soceavskii... au făcut schimb cu niamurile lui Arbure, au dat arburenilor satul Stăniileștii, în ținutul Hotinului, iar arburenii au dat mitropolitului satul Solca, și după aceia Ieremia Moghila voevoda, cu fratele său mitropolitul Gheorgii au dăruit satul Solca mănăstirii Suceviții... însă numiții Moghilești au mai dat 500 galbeni ungurești (ughi)”⁵⁵.

În vremea Arbureștilor, nucleul străvechii moșii a lui Șandru Gherman se mută, „din partea de sus”, în „partea de jos”, la Solca Mică, adică în jurul curții și bisericii fostului portar de Suceava. Încă nu i se spune Arbure sau Arbore satului și moșiei, pentru că tradiția avea o anume sfințenie și în domeniul toponimelor. Abia după individualizarea celor două vetre de sat, a lui Șandru și a lui Luca, drept centre pentru două moșii distincte, începe să se folosească toponimul Arborea, în locul Solcii Mici și, în general, al Solcii.

Uricul, scris în slavonă (sârbesc) al lui Ieremie Movilă este atipic, abundând într-o terminologie religioasă de suprafață:

„În numele tatălui, fiului și sfântului duh, a sfintei treimi de o ființă și nedespărțită amin.

⁵⁴ TEODOR BALAN, Documente bucovinene, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pp. 101-104

⁵⁵ VARTOLOMEI MAZEREAN, Condica mănăstirii Solca / edată de / Sim. Fl. Marian, Suceava 1902, pp. 22, 23

Iată eu, robul stăpânului meu, domnul Dumnezeu și mântuitorul nostru Iisus Hristos, închinătorul sfintei treimi, Io Ieremie Moghila, voievod, din mila lui Dumnezeu, Țării Moldovii, facem știre cu această scrisoare a noastră tuturor cari o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, precum au venit înaintea noastră și înaintea celor trei sfinți părinți ai țării noastre, Kir Gheorghe Moghila, mitropolit de Suceava, și Kir Agathon, episcop de Roman, și Kir Amfilohi, episcop de Rădăuți, și înaintea tuturor boierilor noștri moldovenesți, a mari și a mici, credincioasa Părasca, fiica Odochiei, nepoata lui Luca Arbure, portar de Suceava, și nepoata Sohiicăi, și Nastasiei și Stancăi, și Maricăi și a Anei, fiicele panului Luca Arbure, portar de Suceava, jupâneasa panului Grigore Udre, și fiica ei, Nastasia, nepoata Odochiei, strănepoata panului Luca Arbure, portar de Suceava, jupâneasa lui Toader Turcea, mare vătaf de Suceava, de nimeni silite, nici asuprite, ci de a lor bună voie și au schimbat a lor dreaptă și adevărată ocină și moșie și danie, **satul Solca la pârâul Solca, cu mori în Solca**, și cu biserică de piatră și cu case de piatră (N.R.: e vorba de biserică și curțile din Arbore), și cu pomete și cu slatine, și cu izvoare cu pești, cu tot venitul, din ale lor drepte privilegii din uricul de cumpărătură, pe care l-a avut moșul lor, panul Luca Arbure, de la Ștefan cel Bătrân voievod, și din uricul de întărire, pe care l-a avut de la Bogdan și de la alt Ștefan voievod, și din ispisocul de împărțeală ce l-au avut cu rudele lor, când s-au împărțit de Petru voievod, care **acel sat anume Solca** rămase în partea mai sus-scrisei mătușe lor Ana, fiica panului Luca Arbure; dar, neavând copii din trupul ei, această mătușă a lor mai sus-scrisă, Ana, s-a lăsat de acel sat și l-a dat nepoatei sale, mai sus-zisei Parasca, fiica Odochiei, care a fost fiica panului Luca Arbure, jupâneasa panului Udre, ca să aibă a o pomeni și ca să-i fie ei acel sat, scris mai sus, Solca, ocină și moșie deosebită despre alte rude ale ei, și au făcut schimb cu părintele și fratele domniei mele, Kir Gheorghe Moghila, mitropolit de Suceava, și le-a dat sfinția sa, schimb pentru schimb, a lui dreaptă ocină și moșie și cumpărătură, satul anume Stănilieștii, cu loc de eleșteu și de moară în ținutul Hotin, care acel sat a fost sfinției sale jumătate moșie și jumătate cumpărătură de la ruda lui, de la pan Dumitru Moghilici, și uricul de moșie, pe care părinții și moșii lor l-au avut de la Ilie voievod și din uricul de cumpărătură pe care l-a avut sfinția sa de la Petru voievod; și pentru mai mare întărire, confirmare și tocmală, am mai dat domnia noastră acelei mai sus-scrite Părasca, jupâneasa Udrei, fiica Odochiei, nepoata Anei, și nepoata panului Luca Arbure, portar de Suceava, și fiicei sale, Nastasia, jupâneasa lui Toader Turcea, mare vătaf de Suceava, 500 ughi roșii, înaintea întregului nostru sfat, iar atunci, la fel, domnia mea și cu sfinția sa, fratele domniei mele, Kir Gheorghe Moghila, mitropolit de Suceava, am binevoit, cu ajutorul lui Dumnezeu și cu ale sale sfinte atotputernice drepturi, cu bună voia noastră și cu inima noastră curată și luminată, și am dat, pentru cinstirea și preamărirea lui Dumnezeu domnul și mântuitorul nostru Iisus Hristos, și lăcașului nostru de rugăciune, nou zidit, mănăstirii Sucevița, unde este hramul învierii lui Dumnezeu domnul și mântuitorul nostru Iisus Hristos, pentru pomenire și pentru iertarea noastră sufletească și a sfântrăposaților noștri părinți și pentru sănătatea trupească a domniei mele și a prea iubitei mame a domniei mele, Maria, și a doamnei mele, Elisavefta, și a preaiubiților și de Dumnezeu dăruților copii ai domniei noastre, și a lui Constantin Moghila voievod, și a doamnei Erena, și Maria, și Catarina, și a fraților domniei noastre, ca să fie acel sat, scris mai sus, Solca, ce-i la pârâul Solca, și cu moară în Solca, și cu biserică de piatră, cu case de piatră, și cu pomete și slatine, și cu izvoare cu pește, nou clăditului nostru locaș de rugăciune, sfintei mănăstiri de Sucevița, de la noi uric și ocină, cu tot venitul nesmintit, nici odinioară în veci, iar hotarul acelu sat mai sus scris, Solca, să fie, din toate părțile, după vechiul hotar, pe unde a umblat din veac; și pentru aceasta, este credința domniei noastre mai sus scrise, noi Io Ieremie Moghila voievod (N.R.: urmează lista și clasicul blestem, pe care nu le mai reproducem)...

A scris Pătrașco Boureanul, Suceava 7106 (1598) Martie 20 zile.
Ieremie voievod. Stroici logofăt, Nica”⁵⁶.

⁵⁶ BALAN, Documente bucovinene, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pp. 120-126

Odată cu acest uric, statutul și modul de viață răzășesc al satului Solca încetează, iar din cenușa lor începe să se înalțe fumul otrăvitor al unei aparente evlavii, cea a lui „eu, robul stăpânului meu, domnul Dumnezeu și mântuitorul nostru Iisus Hristos, închinătorul sfintei treimi”, astfel de prețiozități mascând, în realitate, „încercările omenești de a organiza viața individuală și socială pe pământ, potrivit unei viziuni absolute, zvâcnește ca o tendință secretă de uzurpare a Marelui Anonim”⁵⁷, omul fiind, în fond, un subversiv uzurpator de Dumnezeu, tipologic, din acest punct de vedere, fiind viitorul ctitor al mănăstirii Solca, sângeșul voievod Ștefan Tomșa al II-lea, fiul lui Ștefan Tomșa, orfanul crescut și inițiat în tainele scrisului și cititului în casa preotului din Rădășeni, ajuns, după aceea, pârcălab de Hotin și domn al Moldovei.

Ctitorul mănăstirii Solca avea să-și spună, în unele documente voievodale, Tomșevici, cu înțelesul de „fiul lui Ștefan Tomșa I”, dar contemporanii săi, inclusiv autorii polonezi de narațiuni istorice, îi puneau la îndoială chiar și această descendență domnească, deși, odată ajuns Domn al Moldovei, fostul orfan răătăcitor, Ștefan Tomșa I, legitima, printre descendenți, drepturi ereditare la domnie. Spun bătrânii din Rădășeni, în 20 aprilie 1743, cu ocazia unei hotarnice, că „Ștefan Tomșa, fiind copil și sărac, a învățat carte aici și, primind domnia, a venit la Rădășeni, a ridicat biserica și, jeluindu-se oamenii că-i locul strămt și n-au unde se hrăni, le-a dat o bucată de loc în hotarul târgului Baia. Iar Grigore Andron și Gavril Tăpălăghia, din același sat, au arătat că Tomșa a venit în casa părinților lor, când erau copilandri”. Oarecum asemănătoare este și viața lui Ștefan Tomșevici, care își începe cariera dintr-un cartier sărac al Istanbulului, în care îl aruncase viața.

Cele două domnii ale ctitorului Ștefan Tomșa

Conform „Letopisețului țării Moldovei, de la Aaron-Vodă încoace, de unde este părășitu de Ureche, Vornicul de Țara de Giosu, scosu de Miron Costinu, Vornicul de Țara de Giosu, în orașul Iași, în anul de la Zidirea Lumei 7183, iar de la nașterea Mântuitorului Lumii, lui Iisus Hristos, 1675”, prima domnie a lui Ștefan Tomșa a început în 1611, când, după primul an de domnie, fiul cel mare al lui Ieremia Movilă, Constantin, „luându-să după socoteala tineretilor, n-au păzit datoria sa deplin spre împărăție și, precum scrie Letopisețul cel leșesc, dintâiaș dată birul anului celui dintâiu nu l-au plinit. Și așa, scârbindu-se împărăția, l-au mazilit pre Costantin-vodă și au dat domnia lui Ștefan-vodă Tomșii”⁵⁸.

Relatarea lui Costin, într-o vreme pârcălab de Hotin ca și Tomșa, umple un gol al memoriei românești, pe care, așa cum se va vedea, doar legende, numite „tradiții” de Simion Florea Marian, s-au străduit să-l acopere, adesea doar cu spuza subțire a denaturărilor:

„Pre Ștefan-vodă Tomșa nu l-au știut Letopisețul cel leșesc ce neam de om au fost. Iară au fost drept moldovan, din satu den Otești, de pre râul ce se chiamă Răcătăul, în ținutul Putnei. Era, pre acele vremi, Tomșa-vodă la Poartă, pre trebile țării, pre lângă capichihăi, și, văzându-l om de țară, cunoscut amu la căpeteniile Porții, i-au scos domnia și i-au orânduie împărăția și pre Cantemir-bei, cu ordiile lui, care, pre acele vremi, lăcuia în Bugeac, să-l ducă pre Ștefan-vodă în scaun.

Apropiindu-se Ștefan-vodă Tomșa de țară, Costantin-vodă Moghila, cu mumă-sa și cu frații săi, au purces la leși, și cu câțiva și din boieri, între carii era și Nistor Ureche, tatăl lui Grigorie Ureche vornicul, carele au scris Letopisețul țării până la Aron-vodă.

⁵⁷ BLAGA, Lucian, *Trilogia cosmologică*, Ed. Minerva, 1988, pg. 176

⁵⁸ COSTIN, op. cit., pg. 167

Leșii aveau, atunci, mare amestecături cu Moscul și nu era vremea să facă oști și în Muldova. Ce, Ștefan Potoțchii, cumnatul lui Costantin-vodă, carele ținea pre doamna Maria, fata lui Ieremie-vodă, cu puterea sa, peste voie, și porunca craiului (că-i trimisese singur craiul un copil din casa sa, să nu cumva să se ispitească să între în Muldova, întărâtând pre turci), au strâns oaste di prin cetăți și de pre la rudeniile sale, ca vro 6.000 de oameni strânsură, lăsând pre soacra sa, doamna lui Ieremie-vodă, în Țara Leșască. Iară singur, cu Costantin-vodă și cu Alexandru-vodă, frate-său, au purces asupra lui Ștefan-vodă.

Au prins veste Ștefan-vodă, îndată, de leși, că vin și au strâns și oastea țării toată. Și să prilejise, atunce, sosiți și niște slujitori de a lui Mihai-vodă, căpitanii lui cei vestiți, neputând a lăcui, după moartea lui Mihai-vodă, în Țara Ungurească, chemați, pre cărți, de Ștefan-vodă, anume Mârze și Ghițe, și Race, cu câțiva oameni. Și au pus Ștefan-vodă tabăra deasupra satului Popricanilor, dând știre și la Cantimir, la carele, pre acele vremi, era mulțime de nohai tătari. Și au venit și Cantimir, cu oștile, într-agiutor lui Ștefan-vodă.

Venea Potoțchii, semeț cu izbânde ce făcuse frații lui aicea, într-aceste țări, împotriva lui Răzvan-vodă și, apoi, împotriva lui Mihai-vodă, ce, cum zice muldovanul, nu sunt în toate zilele Paștile. Mergea fără nici o tocmală, fără străji.. Nu i-au dodeit nimica Cantimiru, nice muldovenii, până au sosit leșii, cu tabăra lor, la un loc ce să zice Cornul lui Sas. Atunce au văzut Potoțchii unde au venit.

Acela loc, Cornul lui Sas, este cotit Prutul, însă cotul este din partea despre răsărit, iară din partea aceastalaltă, unde era tabăra leșască, este ieșită apa Prutului, piept la câmp. Într-aceia loc, au făcut oștile lui Ștefan-vodă și tătarii la leși năvală. Și n-au ținut războiul leșii nimica, cât în cela război, așe, de sârg, s-au spăimat si s-au amestecat leșii, cât nice tunurile, o dată, n-au apucat să sloboază. Singur, Potoțchii, pentru să i să tănuiască numele, au dat între carăle haiducilor, ce, apoi, l-au vădit haiducii. Pre Alexandru-vodă încă l-au prins moldovenii. Iară Costantin-vodă au căzut pre mâna unui tătar, carele, înțelegând cine este, vrând să-și facă cinste la hanul, ferindu-se de Cantimir, dimpreună cu niște cetășii, ce avea tatarul, au fugit cu Costantin-vodă și cu un comis al lui, anume Mihăilescul. Și când au sosit la Dașău, ferindu-se, iarăși, și acolo, de turci, să nu-l ia pre Costantin-vodă, au găsit o luntre mică și s-au băgat să treacă singuri tătarii. Trecând apa Niprului, s-au scornit vânt și s-au împlut luntrea de apă, și, acole, s-au înecat Costantin-vodă în Nipru. Iară pre Potoțchii și pre Alexandru-vodă i-au dus oșteni de țară la Ștefan-vodă, și pre amândoi i-au trimis la împărăție. Potoțchii, apoi, au ieșit, cu răscumpărare prin sol. Iar Alexandru-vodă au căzut la legea turcească, în care au și murit...

Ceialaltă oaste leșască, toată, au căzut în robie la tătari și s-au înecat mai mulți în Prut, cât de-abia de au scăpat cineva de poveste, că câți au și înotat Prutul, pline erau luncile de țărani și coșurile tătarilor erau peste Prut, tot i-au prins și i-au adus la Tomșea-vodă, pre mai mulți i-au și ucis țărani.

Pierit-au și boierii toți, câți s-au prilejit de venise cu oastea, tot oameni de casa lui Ieremie-vodă: Vasilie Stroici logofătul, Balica hatmanul, Chirița postelnicul, Miron stolnicul. Numai Nistor Ureche n-au vrut să vie, din Cameniță, și așa-i sfātuia și pre dâșșii, să nu meargă, zicându-le să lase să se mai vechiască domnia lui Ștefan-vodă, că acmu, fiind domnia nouă, moldovenii sunt, den hire, purure la domnia nouă lacomi. Ce nu s-au ascultat sfatul lui Ureche vornicul, cum mai multe în lume sfaturi bune la domni nu să ascultă, ce apoi vin la primejdii și ei, și casele lor. Iară pre Vasilie Stroici îl iertase Ștefan-vodă, numai învățase pre Nicoriță armașul să-l ducă să vază pierirea celorlalți, să-i hie grijă, mai pre urmă, de moarte, că era om tânăr Stroici și din casă mai veche și cinsteș decât toate casele în țară. Ce zilele lui cele sfârșite, cum să zice cuvântul, văzând că merge la pierire și nu-i spusese armașul povestea, s-au apucat de sabia unui dărăban, să moară cu răscumpărare, că era om din hirea lui inimos. Ce l-au împresurat îndată darabanii și n-au apucat să scoată sabia. Care lucru, dac-au spus armașul lui Ștefan-vodă, îndată au pus de l-au omorât și pre dânsul, răcnind: „Ai, câinele, au vrut să moară cu soții!”. Și pre câți-și aducea, pre toți îi omora, până și în slugi și prostime. Acela vărsător de sânge s-au arătat, dintâiaș dată, Tomșea-vodă.

Pentru unu diac, care era foarte de treabă de scrisoare, s-au rugat boierii să-l ierte, că iese cărturar bun. Au răspuns: „Ha, ha, ha! Mai cărturar decât dracul nu este altul!”. Și totuși, l-au omorât și pre acela.

Și așa au fost stingerea casei lui Ieremie-vodă. Fost-au acest război la Cornul lui Sas, v leato 7120 (1611). Tătarii, după aceea, îndată au mărș în pradă, în Țara Leșască, și, lovind fără veste și de sârg, mult plean au luat și mare robie au făcut în oameni.

Domnia lui Ștefan-vodă Tomșea, cum s-au început în vărsări de sânge, tot așa au trăit. Ave un țigan calo (călău), ce să zice pierzător de oameni, țigan gros și mare de trup. Acela striga, de multe ori, înaintea lui, arătând pre boieri: „S-au îngrășat, doamne, berbecii, buni sunt de giunghiat!”. Ștefan-vodă râdea, la ceste cuvinte, și dăruia bani țiganului.

Ce cum a tuturor tiranilor, adecă vărsătorilor de sânge, la toate țările în lume, urâtă este stăpânirea, așa și a lui Tomșea-vodă. Îl urăse și boierii, carii, măcar că erau mai toți de casa lui, anume Beldiman logofătul, Bărboiu vornicul, Sturzea hatmanul, Boul vistiernicul, iară nice ei, fără grijea morții nu era, ce îmbla în tot ceas, cum să zice, cu zilele în mână. Și hiecând unde este frica, nu încape dragoste. Pentru aceia, întrebând un împărat pre un dascăl: „Cum ar fi împăratul să hie drag tuturor?”, au răspuns: „De nu vei hi, împărate, groaznic nimănu!”. Fericți sunt aceia domni, cărora țările lor slujesc din dragoste, nu din frică, că frica face urâciune și urâciunea, cât de târziu tot izbucnește.

Așa s-au prilejit și la Tomșea-vodă, în toate zilele petrecând boierii supt grije, s-au vorovit cu toții și au tras slujitorii toți în partea sa, și pre mârzești, și, într-o noapte, au ieșit, cu toții, la sat, la Cucuteni, și, de acolo, au poruncit lui Ștefan-vodă cu bine să iasă din scaun, că nu poate nime a suferi domnia lui, cu atâte vărsări de sânge.

Se spăriesă Tomșea-vodă de o turburare ca aceea, ce, îmbărbătându-l cine era pre lângă dânsul, au strâns darabani, carii, tot pe un cuvânt, erau cu ceialalți slujitori. Ce, dacă au văzut banii vărsându-le Ștefan-vodă, au stăut ei cu domnia. Și au strigat și târgul în leafă. Și s-au strâns din târgoveți și din slugile neguțitorilor și oameni nemernici, câtăva gloată, și la Ștefan-vodă. Și s-au prilejit de venea, atunci, și din ținuturi din gios, niște steaguri de călărași, la căutare, și erau descălecați la Tomești. Au răpezit Ștefan-vodă și la ceia, cu lefe, și i-au tras în partea sa.

Slujitorii ce erau cu boierii, auzind că strigă Ștefan-vodă în leafă, măcar că giurasă boierilor, ce, pre obiceiul neamului nostru, au început mulți de cei mai necunoscuți a să rumpe de la boieri și a veni la Ștefan-vodă și, în loc, au început a slăbi partea boierilor.

Dacă au văzut boierii că nu va să iasă Ștefan-vodă de bunăvoie din scaun, au venit cu război, cărora au ieșit Ștefan-vodă, cu gloatele sale, de laturea târgului, deasupra Fântâniei lui Păcurarii, și scoasesă și târgul tot Ștefan-vodă, cu arme, cine cu ce ave. Și despre vii au orânduit de au lovit călărimea ce ave, din dos, pe gloata boierilor.

Fără zăbavă, au început a să răsipi gloata boierilor, deci și boierii, care încotro au putut, au plecat fuga, din carii, în loc, au prins pre Bărboiu vornicul și, apoi, și pre fecioru-său. Deci, pre Bărboiu cel bătrân îndată l-au înțepat, de laturea târgului, iară pre feciorul lui au trimis de l-au spânzurat, în poarta casei tătâne-său. Iară Beldiman și Sturzea, și Boul scăpasă în Țara Muntenească, ce și aceia tot n-au hălăduit, precum vei vede povestea, la rândul său.

Pre câți-și aducea prinși, pre toți îi omora, cu muștrarea ce avea el obiceiul: „Să nu te ierte Dumnezeu, cu cel cap mare al tău!”. Tuturora această muștrare făcea.

Aceste neașezări a lui Ștefan-vodă, auzind doamna lui Ieremie-vodă, având încă rămas un fecior copil mic, anume Bogdan-vodă, au îndemnat pre ginerii săi, pre Vișnovețchii și pre cneazul Corețchii, din Țara Leșască, și atunci era și cu sfatul lui Nistor Ureche. Au venit singură doamna, cu ginerii săi, cu oști, asupra lui Ștefan-vodă, și le-au ieșit și Ștefan-vodă, cu oști, înainte, la sat la Tătăreni. Ce au ținut foarte puțină vreme războiul, îndată au plecat fuga călăreții, iar bieții darabani, părășiți de călăreți, să bulzisë la o râpă, deasupra Tăuteștilor, și să apăra. Ce au venit leșii, de le-au făgăduit viață, numai să-și dea armele. Și au crezut darabani și au dat armele de la sine. Și, dacă le-au luat armele leșii, au intrat cu săbiile întrînșii și au pierit toți, acolea. Le stau movilele, și până astăzi, deasupra satului Tăuteștilor.

Erau, la Ștefan-vodă, darabarii foarte îmbrăcați bine, după credința ceia ce făcuse, de stătuse cu dânsul la rădicarea boierilor, cum n-au fost nice la o domnie grijită bine pedestreimea, cu haine tot de feleandrăș, cu nasturi și cu ceprage de argint, în pilda haiducilor de Țara Leșască, cu pene de argint la cumănace și cu table de argint la șoldure, pe lădunce. Fost-au acest război a lui Ștefan-vodă cu leșii, la Tătăreni, în anul 7123 (1614).

După cea risipă a oștii lui Ștefan-vodă, au ieșit Ștefan-vodă în Țara Muntenească și, mergând aproape, spre Focșani, l-au tumpinat ceaușii împărătești, cu Beldiman logofătul și cu Sturzea hatmanul, și cu Boul vistiernicul, în obezi, că-i pornise Radul-vodă, domnul muntenesc, pre atunci, de mersese cu pâră la Poartă asupra Tomșei-vodă, că-i era Radul-vodă lui Ștefan-vodă mare nepriatin. Ce, cine era vizir la împărăție, era priatin lui Ștefan-vodă și au zis vizirul, pricepând lucrul: „Ce să acolisește Radul-vodă de cel sărac?”. Și, îndată, au trimis ceauși, de au întâmpinat pre boieri, carii sunt mai sus pomeniți, și i-au pus în obezi, și i-au dus la Ștefan-vodă. Deci, cât i-au adus ceaușii, îndată le-au tăiat capetele și le-au aruncat trupurile în Siret.

Ședea Ștefan-vodă în Țara Muntenească, în bejenii, la Radul-vodă, și lovea oamenii lui, până și la Bârlad, până la Vaslui, ce tot îi împinge leșii. Iară doamna lui Ieremie-vodă, în Iași, cu fecioru-său, cu Bogdan-vodă, însă toate divanurile era pre Nistor Ureche, și au trăgănat acea domnie mai până la anul”⁵⁹.

Tomșa începuse și construisese mănăstirea Solca până în 13 martie 1615, când a sfințit-o, înzestrând-o cu sate și moșii încă din 3 octombrie 1614, după ce au „pierit în hiclentie” Vasile Stroici și „alți pribegi” care „s-au sculat... asupra domniei mele”. Ba chiar și satul Solca, pe vatra căruia își va construi mănăstirea, și l-a însușit motivând „cum că Arbure au fost hain, au ucis pre stăpânul său și pentru aceia satul Solca au umblat din mână în mână”⁶⁰. Și tot în octombrie 1614, Tomșa își înzestra ctitoria, aflată, pe atunci, în construcție, cu satul Lozna, cu jumătate din satul Culiceni, cu două părți din satul Derzsca, cu satul Ceaplineștii și cu câte jumătate din satele Ionășeni și Șerbănești⁶¹, dar cronicarul Miron Costin mută anul „obârșirii și sfârșirii” în 1622, eroarea fiind indusă, probabil, și de nevoia de a demonstra schimbarea totală a voievodului, milos, cucernic și bun gospodar, pe parcursul celei de-a doua domnii, dar și din realitatea pustiirii satului Solca, din pricina deselor războaie, repopularea seliștii pustii făcându-se, de Ștefan Tomșa, în 1623, „prin scutire de dan, de muncă, de iliș, 50 aspri, sulgiu pentru oi și vaci, ughi pentru case, gorștină de oi și de porci, deseatină de albine”⁶².

„După grea de scârbă împărătească mazilie a lui Alexandru-vodă, feciorul lui Iliiaș-vodă, încă de pe drum, mergând împărăția la Hotin, în anul de la zidirea lumii 7130 (1621), au trimis iară la Ștefan-vodă Tomșea și iară i-au dat domnia țării.

Amu mai blând, Ștefan-vodă, la a doua domnia sa, precum au putut, întâi, împlând singur pre la bejenii, strângând conace împărăției și aflându-se la slujbă. Și cât s-au mântuit de împărăție, s-au apucat, cu toată osârdia, **de obârșirea mănăstirii Solcăi**, care urzise, la domnia dintâi, ce nu o sfârșise. **Este mănăstirea Solca obârșită de dânsul și sfârșită în anul 7131(1622)**, după împărăție.

În loc, peste voia leșilor, era domnia lui, că era în mare vrajbă cu dânșii, și pre Radul-vodă ave, iar, mare nepriatin. Însă silea Ștefan-vodă să nu dea ceva pricină leșilor, fiind, atunci, de curând legați cu prieteșug nou împărăției. Și, după împărăție, într-aceiași an, vara, a solului care venea de la leși, la împărăție, cu întăritura păcii ce făcuse la Hotin, mare cinste și vâlvă au silit să-i facă, iară tot pre leși prietini a face n-au putut.

⁵⁹ Ibidem

⁶⁰ MAZEREAN, Vartolomei, Condica mănăstirii Solca, Cernăuți, 1887, pg. 23

⁶¹ Ibidem, pg. 59

⁶² Uricariul, XVIII, pag. 348-358 nrl 68, apud TEODOR BALAN, op. cit., vol. II, pg. 86

Era solul de la craiul leșesc un om mare, anume cneazul de Zbaraj, din Vișnovecești, cu mulțime de oameni și cu desfrânate de tot podoabe, cât de-abia de să află în vro istorie, pre aceste veacuri solie ca aceia, la vreo împărăție prilejită, cu 300 de oameni călări, fără pedestrași pe lângă carate ce avea, și cu vezetei îmbrăcați cu ursinice. Ciubărele cu carile adapă caii, de argint, și cofe, barilce, la hamuri țintele, și la haiduci cepragi de argint. Întrând în Țarigrad, au pus potcoave de argint, numai câte un cui bătute la cai, anume să cadă pre ulițe.

Ieșindu-i Ștefan-vodă, o milă de loc înainte, cu câteva gloate, în carată cu sine, solul, nu l-au poftit, nice au primit să hie la masa lui Ștefan-vodă, la ospăț. Iară Ștefan-vodă, și la purcesul lui din Iași, spre Țarigrad, iară l-au petrecut cu cinste, până la locul unde au făcut, apoi, Barnovschii-vodă un hălășteu, ce să chiamă Iazul lui Barnovschii până astăzi.

Acolo, l-au tâmpinat călărașii de la Țarigrad, cu veste că s-au schimbat viziria, și au stătut vizir unul ce-i era lui Ștefan-vodă prietin. Cum au înțeles, din călărași, de viziria acelui vizir veste, îndată au zis gloatelor să se întoarcă și, în loc, s-au întors și, singur, poftorind, cu glasul: „Lasă, câine, lasă, că te voi purta eu!”. Și neluându-și nice ziua bună de la sol, s-au întors la scaun și au trimis și înaintea solului, pen țară, pe la toate conacele, de i-au tăiat obroacele...

Nemică așa însemnat, în ceilalți ani ai domniei aceștia a lui Ștefan-vodă Tomșai nu s-au prilejit, ce era țara în pace și în tot bivșugul, cât părea hiecuică nu ieste domnia acelui domn dintâi, tot în zarve. Și până la domnia lui, aceasta, la toate biruri să ținea în samă la visteria împărătească, câte 5.000 ughi, lefele darabanilor.

Numai, nice într-un chip nu-l lăsa în pace Radul-vodă, domnul muntenesc, ce, săpându-l totdeauna, și astăzi, și mâine, i-au venit lui Ștefan-vodă mazilirea iară, în care i s-au prilejit și moartea, în Țarigrad. Și avuția ce au avut, toată au luat-o împărăția.

Domnul Ștefan-vodă Tomșea, mare vărsătoriu de sânge, gros la hire și prostatec, cât îi părea că ieste așa bine, cum domnia întâi. Iară la a doua domnie, cu mult schimbat într-alt chip, după patimi ce-i venise și lui la cap. Și el au făcut și biserica domnească, pe poarta curții, și cu domnie fericită țării. În locul lui, au stătut domn, în țară, Radul-vodă cel Mare, cu a doua domnie”⁶³.

Biserica din la Solca, „mănăstirea din alte timpuri, domneasca ctitorie a bătrânului Ștefan Tomșa al II-lea, care căuta să-și ispășească păcatele cele multe, făcute prin uciderea celor mai mari boieri ai țării”⁶⁴, beneficiază și de o legendă, de o „tradiție”, comunicată lui Simion Florea Marian, pe când acesta era „student gimnazial”, cică de „un Român din orașelul Solca”, varianta probabilă a cunoașterii fiind legenda „Die Prophezeiung”, publicată în germană, alături de alte legende românești, de profesorul Staufe-Simiginowicz.

Prin legendă, i se atribuie lui Ștefan Tomșa și vinovăția de a-l fi ucis pe mitropolitul Anastasie Crimca, după sfințirea mănăstirii Solca, în 13 martie 1615, dar Crimca a murit abia în anul 1632 (Dimitrie Dan presupunea drept dată a morții, începutul anului 1631), în vremea celei de-a doua domnii a lui Miron Barnovschi, trecând, după Ștefan Tomșa, pe sub alte cinci domnii, a lui Radu Mihnea, prima domnie a lui Barnovschi, a lui Alexandru Mihnea, a lui Moise Movilă și a lui Alexandru Iliăș

Legenda exagerează, însă, și în privința firii generoase și blânde a mitropolitului, pentru că, în 1632, când călugărul minorit Paolo Bonniccio ajunge la Suceava și îl întâlnește pe mitropolit, „arhiepiscopul de Suceava, numit Clinco (Crimca), stăruia să-i fac închinare, ceea ce eu nu am vrut să fac și m-a bătut chiar cu cârja sa păstorească și cu mâinile sale înseși, și am rămas stâlcit la degetul mare și la cot, ferindu-mi capul, dar nu au trecut patru zile că a și murit pe neașteptate, în fața domnului Barnovschi”⁶⁵.

⁶³ COSTIN, op. cit., 121

⁶⁴ IORGA, Nicolae *Neamul Românesc în Bucovina*, Rădăuți 1996, pg. 46

⁶⁵ BONNICCIO, Paolo, *Călători străini despre țările române*, Vol. V, pg. 24

În ciuda exagerărilor și neadevărurilor pe care le promovează, legenda despre Ștefan Tomșa și Mitropolitul Crimca e frumoasă, însemnând, în fond, o alegorie a frumuseții celor două sfinte lăcașuri, pentru Solca „modelul a fost vădit Dragomirna, pe care n-o poate ajunge nici în îndrăzneala și înfrumusețarea bolților, nici în marea îngrijire a turnului, care, aici, în aceleași proporții suptiratic și elegante, e însă simplu, având numai obișnuitele ocnite, în locul rosetelor și ramelor săpate”⁶⁶.

Ștefan Tomșa l-a respectat pe mitropolitul Anastasie, cel impus drept episcop de Rădăuți de Mihai Viteazul, în anul 1600, cu ocazia ocupării Cetății Sucevei, în ciuda faptului că Anastasie Crimca era un om năzuros, care se supăra, adesea, pe vremelnicii domni, conspirând când în favoarea unora, când în cea a altora, și retrăgându-se, adesea și pe neașteptate, la „moșia sa părintească Dragomireștii”⁶⁷, în care, după o viață zbuciumată de mult prea multe lumești orgolii, a fost „înmormântat, în partea dreaptă a pronaosului vechii biserici din mănăstirea Dragomirnei, unde o simplă lespede năsipoașă, fără oarecare inscripție, acopere mormântul lui, care astăzi e acoperit c-un covor”⁶⁸.

Legenda ctitoririi mănăstirii: Ștefan Tomșa și Mitropolitul Crimca

„Când omul e în pace, când e liniștit, sănătos și nu duce nici o nevoie, atunci nu-și prea aduce aminte de Dumnezeu, de la care îi vin toate bunătățile; dar când e amenințat din toate părțile de primejdii, când neajunsurile îl împresoară și o rea soartă îl urmărește pas în pas, atunci inima și cugetul se îndreaptă spre Dumnezeu, de la care așteaptă scăpare, alinare și mângâiere în suferințe și dureri.

Erau, odată, niște timpuri când oamenii erau cu mult mai evlavioși și cu frica lui Dumnezeu, decât cum sunt astăzi. Atunci, dacă-și punea cineva gând la Dumnezeu, orice ar fi avut să facă făcea și orice întreprindea o și îndeplinea, căci Dumnezeu totdeauna era cu dânsul.

În timpurile mai de demult nu era, ca acum, pace și liniște în țară, ci tot răzmerițe și bătălii ca acelea, că nu mai știai ce este și de ce să te apuci...

Câți păgâni, câte lifte rele, toate năpădeau ca lăcustele în Moldova, prădând și jefuind pe bieții Români, chinându-i și luându-le toată averea, lăsându-i numai cu sufletul, de multe ori scurtându-le viața...

Pe acele timpuri viforoase, unii Domnitori români, voind ca să scape poporul și țara de biciul cel barbar și înspăimântător al păgânilor, punea gând la Dumnezeu că, după ce le va ajuta a învinge pe dușmani, vor face, în cutare loc al țării, o biserică sau mănăstire, unde să i se aducă laudă și mulțămită de către popor pentru ajutorul, ocrotirea și binefacerile revărsate.

Din acest îndemn sau poate că și din altul, a început și Ștefan Vodă Tomșa a zidi mănăstirea Solcii, sub poalele munților din Bucovina, care mănăstire se află, încă și astăzi, în partea dinspre apus a târgușorului Solca.

Spun bătrânii că Ștefan Vodă Tomșa, după ce a sfârșit de zidit această mănăstire și după ce a zugrăvit-o și a înfrumusețat-o cu toate odoarele cele trebuincioase, a chemat pe Mitropolitul Anastasie Crimca să vină, dimpreună cu alți preoți și călugări, ca s-o sfințească.

Mitropolitul Crimca, se zice, că să nu fi trăgănat nicidecum, ci îndată cum i-a venit știrea, a și pornit spre Solca, luând cu sine pe mai mulți preoți și călugări... Ajuns în Solca, fără

⁶⁶ IORGA, op. cit., pg. 47

⁶⁷ DAN, Dimitrie, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena 1912, pp. 38-127

⁶⁸ Ibidem

să mai trăgăneze ceva, a și început cu sfințirea mănăstirii cu cea mai mare serbare, după cum știa el că-i mai frumos, și credea că-i mai bine și mai pe plac Domnitorului.

După ce se sfârși sfințirea mănăstirii, dădu Ștefan Vodă Tomșa o masă mare, la care pofti mulțime de boieri, pe Mitropolitul Anastasie și pe alți oaspeți aleși.

La masa aceea, după multe alte cuvântări și vorbiri, cum e, adică, datina la mesele Domnitorilor, unde sunt o mulțime de oaspeți și boieri adunați, care de care mai vorbăreți și mai căpățanoși, după ce ospătară de-ajuns și băură cum se cade, zice Ștefan lui Crimca:

– Să deie Dumnezeu ca mănăstirea Prea Sfinției Tale să fie beci la mănăstirea mea!

Mitropolitul Crimca, care cam, în același timp, zidise mănăstirea Dragomirnei, se zice că s-a uitat lung în fața Domnitorului și a început a zâmbi, dar nu-i răspunse nimic.

Ștefan Tomșa, însă, crud din firea sa și foarte pizmăreț pe tot omul ce-l întrecea cumva, nu voi să tacă și să deie pace Mitropolitului, pentru că nu i-a răspuns nimic, ci, știind că mănăstirea acestuia e cu mult mai frumoasă și mai iscusit lucrată decât a sa, ba, drept să mărturisim, fiind unica, în felul său, în toată țara, îi mai zise încă o dată:

– Să deie Dumnezeu ca mănăstirea Prea Sfinției Tale să fie beci la a mea!

Mitropolitul tăcu și de astă dată.

Iar Vodă repetă tot aceste cuvinte și de-a treia oară...

Acuma, Mitropolitul, văzând că Vodă nu mai înceată de a-i spune aceste cuvinte, în fața tuturor oaspeților, nu mai putu răbda, ci, supărându-se amar, îi zise:

– Ba să deie Dumnezeu ca mănăstirea Măriei-Tale să fie beci la mănăstirea mea, căci Măria-Ta ai făcut-o din prisosință, iar eu am făcut-o pe a mea cum a dat Dumnezeu, din banii hărăziți de văduve și alți bieți creștini și oameni de omenie, care s-au îndurat și m-au ajutat a face această sfântă mănăstire, spre lauda Celui de Sus!... (N.N.: Banii proveneau, în realitate, de la boierul Șeptilici).

Ștefan se roși și se cam supără, când auzi aceste cuvinte împungătoare, dar se stăpâni și nu zise nimic bătrânului Mitropolit... El tăcu, acum, ca și cela, mai înainte.

Mitropolitul Crimca, însă, văzând însuși că ceea ce a spus n-a fost bine și temându-se ca să nu i se întâmple ceva, căută toate mijloacele să iasă, cum mai degrabă, de la masă și să fugă, cât se poate mai iute, din acest loc. Și avea toată dreptatea să se teamă, căci Ștefan Vodă Tomșa, când se mânia pe cineva, era foc și pară și nimeni nu scăpa cu viață din mâinile lui...

Așa era Ștefan Vodă Tomșa.

De aceea, și mitropolitul Crimca nu făcu multă tărăgănare, ci porunci, pe furiș, vizitiilor să înhame caii iute la trăsură, ca să pornească.

Vizitii îl ascultară, înhămară degrabă caii și Mitropolitul, luându-și seara bună de la Domnitor și de la oaspeți și spunându-le că are foarte multă trebuință, se porni spre Dragomirna.

Domnitorul voia să-l mai oprească, el, însă, nu voi nicidecum să rămână.

Pe când s-a pornit Mitropolitul spre Dragomirna, înnoptase acuma cum se cade și se făcuse așa de întuneric că nici mâna nu se putea vedea.

După plecarea Mitropolitului, Doamna lui Ștefan Vodă Tomșa nu tăcu ca o femeie înțeleaptă, care nu se amestecă în trebile bărbaților, mai ales știind prea bine că Vodă nu-i ca alți bărbați, cugetător la toate cele ce le face și mai răbdător cu cei ce-i greșesc sau îl supără cu ceva; nu, ea trebui să se amestece și să zică ceea ce n-ar fi trebuit; ea zise către Vodă:

– Cum de te-ai lăsat tu batjocorit de un călugăr, înaintea tuturor oaspeților?... Nu ți-a fost ție oarecum să te lași înjosit de dânsul, să zică el – mă rog! – ca mănăstirea ta să fie beci la a sa!... Nu-ți e rușine de oaspeți?... Ce mai aștepti? Caută și răspătește cu pedeapsă îndrăzneala acestui călugăr, ori, de nu... mai mult să nu mă numești domnița ta!...

Auzit-ați vorbă de muiere!...

Ștefan Tomșa, care încă de mai înainte era cam mânios, fiind, acuma, mai ațâțat și de doamna, se înfurie până într-atâta, încât nu mai stete pe gânduri, să vadă ce face și ori de este bine ceea ce voiește să facă, ci îndată strigă surugiilor săi să prindă caii la rădvan.

Surugiii nu așteptară să le mai spună și a doua oară, ci, cât ai bate în palmă, caii erau înhămați la rădvan și rădvanul tras dinaintea ușii, de unde avea să iasă Vodă.

Ștefan Vodă, văzând că rădvanul stă dinaintea ușii, își luă, în grabă, buzduganul și, fără să mai spună ceva oaspeților care rămaseră, ieși afară din casă, se aruncă în rădvan și porunci surugiiilor să mâne tot într-o fugă, pe urma Mitropolitului (Unii istorisesc că să nu se fi luat Ștefan Tomșa după Crimca, ci să fi trimis pe niște oameni de-ai săi, ca aceștia să se ieie după dânsul și, unde l-or ajunge, acolo să-l omoare).

Zbura Vodă cu rădvanul său, dar și Mitropolitul nu mergea numai în pași, ci, cum ieșise din ograda mănăstirii, poruncise vizitiilor să mâne caii cât le-or putea lua picioarele, pentru că o presimțire pare că-l tot îndemna să fugă cât ce putea, îi spunea că Vodă n-are să-l lase în pace, ci are să-l fugărească și, apoi, vai și amar de acela ce cădea în mâna acestui Domn fără inimă și cruțare.

Deși Mitropolitul fugea cu trăsura sa cât putea, totuși Ștefan Vodă Tomșa îl ajunse, în depărtare ca la vreo jumătate de milă spre răsărit de Solca, în mijlocul drumului dintre Solca și Arbure, și, cum îl ajunse, sări din rădvan și, repezindu-se asupra Mitropolitului, îi dădu vreo câteva lovituri cu buzduganul în piept și, când socoti că i-a fi de-ajuns și că n-are mult s-o mai ducă, se sui, iarăși, în rădvan și se întoarse îndărăpt spre Solca.

Mitropolitul Crimca, mai mult mort decât viu, fu ridicat de către vizitiii săi în trăsură și dus până la Dragomirna.

După ce ajunse la Dragomirna, cine știe la câte ore din noapte, se zice că Mitropolitul Crimca îndată să fi poruncit să se scoale toți călugării, să-i aducă vestmintele și să se înceapă a sfinți mănăstirea, până ce mai trăiește.

Călugării, auzind aceasta, săriră îndată, cu toții, să vadă ce este, ce s-a întâmplat că Mitropolitul voiește să sfințească mănăstirea mai înainte de-a fi gata și, apoi, încă noaptea, când toată lumea doarme.

Văzând, însă, ce este, nu mai stătură mult pe gânduri, ci care din care mai degrabă alergară speriați prin chilii, își luară cele trebuincioase, intrară în mănăstire, aprinseră luminile și – ca de când vă istorisesc – toate erau gata pentru sfințire. Poftiră, acuma, pe Mitropolitul să vină și să înceapă sfințirea. Însă acesta nu mai era în stare să se scoale din loc... Loviturile de buzdugan ale lui Tomșa Vodă îi slăbiră mai de tot puterile și de-abia mai putea răsufla.

Ce era de făcut?

Văzând călugării cum că Mitropolitul nu se poate urni din loc și e mai gata să-și deie sufletul, ca să nu rămână mănăstirea nesfințită de dânsul, de cel ce, cu atâta muncă, a zidit-o și înfrumusețat-o, îl luară, vreo câțiva, și, după ce l-au îmbrăcat în vestmintele sale, îl purtară, de subsuori, și așa sfinți el mănăstirea, mai mult numai purtat pe sus sau șezând pe scaun.

Se zice că, după ce a sfârșit Mitropolitul Anastasie Crimca de sfințit mănăstirea, să nu fi trecut mult, ci, îndată după aceea, să-și fi dat sufletul în mâinile lui Dumnezeu. Iar când murea, să fi zis:

– Mulțămesc Ție, Doamne, că m-ai ținut în viață până ce mi-am sfințit mănăstirea mea!...

Și, cu aceste cuvinte, muri.

Călugării îl puseră în biserică și-i făcură prohodul și, a treia zi, îl înmormântară.

Mulțime mare de boieri și alți oameni de prin tot ținutul să fi fost venit la înmormântare și mulți plângeau după dânsul, căci foarte bun om era și pe oricine venea la el, de era boier, îl primea și cinstea ca pe un boier, de era vreun călător, îl adăpostea ca pe un frate, de era țaran, se purta cu dânsul ca un părinte, iar de era vreun sârman, niciodată nu-l alunga de la ușa sa, fără să-l miluiască.

Așa era Mitropolitul Anastasie Crimca.

Și tocmai de-aceea și pentru că a făcut și înfrumusețat mănăstirea Dragomirnei, mai dihai decât toate mănăstirile și bisericile din țară, boierimea și cei mai mari, văzând cruzimea lui Ștefan Tomșa, cum a ucis, fără nici o dreptate, pe Mitropolitul, se sculară, cu toții înfuriați, asupra lui

Tomșa Vodă și asupra Doamnei și stăruiau să-l deie jos de pe tronul Moldovei și să-l alunge din țară, ca să nu-i mai audă de nume.

Ștefan Vodă Tomșa, văzând aceasta și știind bine că, când se răscoală țara întregă, nu e lucru de șagă, își luă pe seamă și fugi, pe neștiute, la Solca, și, acolo, se ascunse, spre apus, din sus de mănăstire, într-un munte, care și până astăzi se numește „Muntele lui Vodă”. Acolo, pe muntele acela, petrecu el până ce se mai molcomiră boierii...

Pe locul acela, unde lovise Ștefan Vodă Tomșa cu buzduganul pe Mitropolitul Crimca, puse, mai pe urmă, cine a fi pus nu știu, o cruce mare de stejar, care se mai poate vedea și astăzi (1875).

De e tocmai crucea aceea, care s-a pus îndată după moartea Mitropolitului Crimca, nu pot spune, dar cum crucea aceasta e tare veche, poate să se încredințeze orișicine, mai ales că și partea cea mai împlântată în pământ se mai află și este roasă de ploii...

Ce-or fi făcut boierii cu Doamna lui Tomșa nu se știe, căci de la nimeni n-am înțeles nimic... De bună seamă că și ea n-a fi fost lăsată în pace, ci trebuie să i se fi răsplătit și ei, după cum adică i-a fost inima și vorba...

Un lucru prea adevărat și pe care nimeni nu-l poate tăgădui este că mănăstirea lui Tomșa Vodă a rămas beciul mănăstirii celei din Dragomirna.

Mănăstirea din Dragomirna stă, și astăzi, frumoasă, că ți-i mai mare dragul să te uiți la ea. E împrejurată, din toate părțile, cu ziduri tari și călugării se roagă, neîncetat, pentru sufletul bunului Mitropolit Anastasie. Pe când mănăstirea lui Ștefan Vodă Tomșa e părăsită de părinți, zidurile de prin preajma bisericii, precum și chiliile călugărilor, ce au fost oarecând aici, sunt așa de risipite, de ți se frânge inima de durere... Zău!, ți-i mai mare greul să stai și să te uiți la aceste risipituri, pline de spini și pălămidă...

Se vede că Dumnezeu nu trece cu vederea fapta nedreaptă.

Dacă Ștefan Tomșa ar fi fost om ca toți oamenii cei de omenie, bun la inimă, îngăduitor și ceva mai cugetător, să nu fi cășunat atâtea morți de om, atunci, de bună seamă că Dumnezeu nu lăsa ca mănăstirea lui să se desfacă, ci ar fi scutit-o de timpurile cele vitrege, precum a scutit și mănăstirea Dragomirna”⁶⁹.

Această ultimă referire vizează secularizarea averilor mănăstirești și desființarea celor mai multe dintre mănăstirile bucovinene, care capătă statut de biserici obștești, începând cu anul 1785, dar desființarea obștii călugărești de la Solca nu se datorează crimelor făcute de Tomșa, odinioară, ci proastei gospodării a lăcașului și a degradării necontenite, pe care avea să o oprească târziu, spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în baza unor planuri exemplare, un arhitect vienez, pe nume Karl Adolf Romstorfer, cel care avea să reconstruiască Putna și să scoată din moloz și gunoaie vestigiile mărețe ale Cetății Sucevei, pentru a întâmpina cum se cuvine comemorarea celor patru veacuri de la înveșnicirea lui Ștefan cel Mare și Sfânt al Moldovei, în 2 iulie 1904. Dar asta-i altă poveste, care trebuie spusă doar la timpul și la locul potrivit.

Notițele lui Vartolomei Mazereanu și ale lui Arune Pumnul

Într-o vreme în care doar cercetările, prin vechile arhive mănăstirești, făcute de un alt austriac, Wickenhauser, țineau loc de memorie românească, Arune Pumnul valorifică vechile

⁶⁹ MARIAN, S. FL., *Ștefan Tomșa și Mitropolitul Crimca*, în „Tradiții populare române / din / Bucovina”, București, 1895, pp. 145-153

condici mănăstirești, scriind și publicând, la Cernăuți, în 1865, cartea „Privire repede peste trei sute treisprezece din proprietățile așa-numite Moșiile mănăstirești, din care s-a format mărșul Fond Religionar al Bisericii dreptcredincioase răsăritene din Bucovina”.

„Condica mănăstirii Solca”, publicată, pentru prima dată, de Simion Florea Marian, în „Revista Politică” din 1889, Nr. 7, a fost „scrisă de părintele Vorftolomei archimandrit, și am scris eu aice în zilele părintelui Meftodi igum. Solcăi, 1775 Noem. 10”⁷⁰.

Condica lui Vartolomei Măzăreanul reprezintă, de fapt, un inventar al daniilor (obiecte de cult, cărți sfinte, moșii, sate, vii, pivnițe, crășme, robi, poslușnici și iobagi), cu un istoric al dobândirii lor, dar nu pomenește nimic despre istoricul ctitoririi mănăstirii, despre viața citorului sau despre cea a generațiilor de obști călugărești.

Arune Pumnul, entuziast admirator al actului de eficientizare a fostelor averi mănăstirești și a menirii Fondului Religionar, preia o parte din informațiile înveșnicite de Letopiseșul lui Miron Costin, iar pe baza documentelor publicate de Wickenhauser, întocmește un inventar sumar al celor „15 proprietăți, stăpânite de cătră mănăstirea Solcăi” și se referă, desigur, doar la moșii și sate:

„Mănăstirea Solca se crede a fi fost întemeiată de către Ștefan XI Tomșa Vodă (N.N.: Ștefan al XI-lea, dar Ștefan Tomșa al II-lea, depinde pe ce nume se face numărătoarea), în anul 1615, dintr-un îndemn întreit: întâi, pentru ca să-l ajute Dumnezeu să se poată ține pe tronul Moldovei, de pe carele voiau Polonii să-l alunge cu orice chip, și să pună în locul lui iarăși pe Constantin Movilă, pe care îl alungase Ștefan XI Tomșa din Domnie, la anul 1612; a doua, ca să-l ierte Dumnezeu pentru uciderea boierilor, celor ce ținuseră cu Movilă; și a treia, apoi și ca să se lătească și să se întărească religiozitatea țării.

Cele 15 proprietăți, stăpânite de către mănăstirea Solca; datul uricelor și numele dăruitorilor:

Drăgănești (sat), Cașvana (sat), Solca (sat) și Botoșana (sat), toate patru, în dar de la Ștefan XI Tomșa Vodă, la 18 Mart 1615, 25 Iulie 1615, 31 Iulie 1615, 25 Octombrie 1616; Hrințești, Ivanoșcovcea, Preleșanii, toate în dar de la Radul I Vodă cel Mare, la 11 Faur 1625;

Bădeuți, Grănicești, Iaslovățul, tustrele în dar de la Radul I Vodă cel Mare, la 11 Faur 1625;

Milișăuții (jumătate de sat), cumpărați de către mănăstire (dar nu se pune de la cine), la 20 Ianuarie 1760;

Patru munți, la Câmpulung, anume Cucoșul, Găina, Porcescul, Botoul. Acești munți și i-a însușit mănăstirea, prin schimb cu Milișăuții (jumătate de sat, dar nu se spune cu cine a schimbat), la 20 Ianuarie 1775;

Fărăoanii, Mănăstireni și Ciorsacii; aceste trei sate sunt în Moldova”⁷¹.

Inventarul lui Măzăreanul, „Katastich de toate scrisorile sfintei mănăstiri Solcăi, carele s-au scris în anul de la Christos 1771, februar 15 zile”⁷², este mult mai amplu și mai amănunțit, dar parcă și pustiit de dragostea creștinească, cea atât de persuasiv predicată de Iisus Hristos.

Conform catastihului lui Măzăreanul, mănăstirea Solca avea următoarele moșii:

Satul Solca, „dat sfintei mănăstiri Solcăi”, în 31 iulie 1615 (de fapt o nouă întărire a uricului din 13 martie 1615), „arătând că, după ce au zidit mănăstire Solca, și au văzut că satul

⁷⁰ MAZERAN, op. cit., pg. V

⁷¹ PUMNUL, Arune, *Privire repede peste trei sute treisprezece din proprietățile așa-numite Moșiile mănăstirești, din care s-a format mărșul Fond Religionar al Bisericii dreptcredincioase răsăritene din Bucovina*, Cernăuți 1865, pp. 117-119

⁷² MAZERAN, op. cit. pp. 22-53

Solca iaste în drumul mănăstirii, și cum că Arbure au fost hain și au ucis pre stăpânul său, și pentru aceea satul Solca au umblat din mână în mână”, Tomșa l-ar fi răscumpărat de la mănăstirea Sucevița, căreia îl dăruise mitropolitul Gheorghe Movilă, și l-a făcut danie mănăstirii sale;

Satul Botășana, cumpărat de Ștefan Tomșa, cu „700 galbeni de aur, de la fete de boer, anume Nastasie, fata Micăi, nepoată Răcătoaei, și de la alre rude a ei”, în 25 octombrie 1615, și „dat sfintei mănăstiri Solca”;

Satul Căjvana, cumpărat „de la Vasiliu Șeptelici și de la neamurile lui”, cu 1.000 ughi, în 28 iulie 1615, și „dat sfintei sale mănăstiri Solca”;

Satul Hrincești, „dat călugărilor de la mănăstire Solca, de întăritură, și de stăpânit”, de către Ștefan Tomșa, în 30 decembrie 1622, când „l-au cumpărat călugării de la Vasiliu, și de la fratele lui, Lupul, și de la sora lor, Drăguța”, cu 400 ughi;

Bădeuți, Drăgănești, Crinicești, Ivancicăuții, Părlășanii, „care sate întâi au fost domnești, și se chema din ocolul Badeuților”, sate cu care, în 13 martie 1615, Ștefan Tomșa, după ce povestește „în ce chip au zidit numita mănăstire, în locul ce i l-au arătat Dumnezeu și în ce chip, au miluit numita mănăstire” Solca;

Satul Meleşăuți, stăpânit, pe jumătate, drept danie de la „Vlădica Evloghii de Rădăuți, până în 30 august 1633, când egumenul mănăstirii Solca a declarat că mănăstirii „nu-i era de nici un folos de ace moșie, în locul moșiei ar fi dat mănăstirii doar prisăci stupi”; în 3 octombrie 1733, mănăstirea Ițcani, care stăpânea cele trei părți de sat, danie de la Maria Humoae, „neavând cu ce săvârși lucrul mănăstirii aceea, au vândut moșie Meleşăuții mănăstirii Solcăi, drept 60 lei”;

Costeștii și Mănăstireni, „doao sate pe Siretiu”, foste „drepte domnești”, dăruite Solcăi, de Ștefan Tomșa, încă din 1614, și întărite în 13 martie 1615;

Satul Faraoane și Mihăileștii, primul cumpărat de Tomșa, pe jumătăți, plătite cu câte 1.000 galbeni, de la „Dimitrie Goia și de la toate neamurile lui” și, respectiv, de la Șteful, în 4 martie 1615, când a fost dăruit Solcăi; Mihăileștii „l-au cumpărat călugării de la mănăstire sa Solca”, de la Sofronie și sora lui, Piatra, plătind „200 taleri bătuți”, în 18 iulie 1622;

Ciorsacii și Broștenii pe Șoimuz, actuale cartiere ale Fălticenilor, „danie numitei mănăstiri de la Vasiliu Cantacozino vel spatar și de la fratele dumnealui, Iliu Cantacuzino vel comis”, din 9 iunie 1705.

Acestor 15 sate, li se adaugă **Balta Luciul**, „dania de la Duca comisul și de la giupăneasa Zlata”, care „au închinat sfintei mănăstiri Solcăi, și i-au dat, după moartea lor, tot ce vor ave, iar atunci, întâi, au dat mănăstirii un plug de boi, opt vaci cu viței, doao epe cu mănji și balta ce să chiamă Luciul, din sus de Fălcu”.

Dar necreștine, ba chiar anticreștine, ni se par daniile în oameni, robi, poslușnici și vecini. Ștefan Tomșa a dăruit călugărilor de la Solca, drept robi, familiile ținșanilor Oance, Ghervasii, Stepan, Savul, Șarban, Stoica, Țandăr, Stancul, Stepan Stoicov și Duța, în 12 mai 1615, și pe „Saca giude cu femeia Anna, cu feciorii lor, Agafie, Vasiliu, Măria, Narte Faur, cu femeia lui Tecla, cu fii lor, Tima și Andreiași, Victor Faur cu femeia lui Ștefana, cu feciorii lor, pecum și, împreună cu familiile, pe Ștefan Faur, Guțul, Dumitru Guț, Iliu, Sava Zlătari, Constantin, Grigorii Căldărari, în 17 iunie 1623.

Miron Barnovschi dăruiește, drept robi, pe „Gheorghi și țigancă lui Țana, cu copiii lor”, în 30 aprilie 1627.

În 25 ianuarie 1730, se înregistrează o incredibilă „carte domniască de la Grigorii Ghica Voevoda, cătră dum. Toader Paladi vel ban, pentru o țigancă a mănăstirii Solcăi, pre care au luat un țigan al Moldoviții, **să-i împartă copiii la amândoa mănăstirile PRE DREPTATE**”.

Sublinierea îmi aparține.

În 1775, într-un tabel, intitulat „Câți țigani are acmu sfânta mănăstire Solca”, Vartolomei Măzăreanu inscripționează nume de oameni, ai căror urmași, peste un secol, se vor număra, așa cum se va vedea, printre... frunțașii români ai târgușorului Solca (Mereuță, Timingeriu, Mihălaș etc.), ceea ce este și normal, pentru că mulți dintre robii țigani ai mănăstirilor au fost, la origine, poslușnici sau vecini, dar care, prin căsătorie cu un rob țigan sau cu o roabă țigancă, deveneau, la rândul lor, robi.

Opisul acesta anticreștin cuprinde următoarele nume:

Tănasii Bălan a lui Bălan, care avea nevastă pe Palaghia, roabă la Humor;
Petre Bălan a lui Ion Bălan, cu nevasta Măriuța, roabă la Putna;
Iacov Mereuță a lui Mierăuță, nepotul lui Dumitru, cu nevasta Marie, roabă la Putna;
Vasilii Mierăuță, fratele lui Iacov, căsătorit cu moldovanca Parasca;
Ion Mierăuță a lui Toader Mierăuță, și el nepotul lui Dumitru, căsătorit cu moldovanca Nastasia;
Chiruță Mierăuță, fratele lui Ion, căsătorit cu Dumitra, roabă la Humor;
Ianache Mierăuță, frate cu Ion și Chiruță, căsătorit cu Maria, roabă la Humor;
Ștefan Mierăuță, a lui Iacov Mierăuță, căsătorit cu moldovanca Maria;
Vasili Mierăuță, fratele lui Ștefan, căsătorit cu Parascheva, roabă la Putna;
Chiriac Mierăuță, frate cu Ștefan și Vasile, căsătorit cu moldovanca Gafița;
Lupul Mierăuță, al cincilea fecior al lui Iacov, căsătorit cu Chița, roabă la Rădăuți;
Simeon Mihălaș, al lui Mihălaș Mierăuță, căsătorit cu Catrina, roabă la Voroneț;
Sava Mihălaș, fratele lui Simion, căsătorit cu Irina, roabă la Humor;
Lazor Mihălaș, frate cu Simeon și Sava, căsătorit cu Ștefania, roabă la Pobrata (Probota);
Toader Mihălaș, al patrulea frate, căsătorit cu Varvara, roabă la Putna;
Filimon a lui Grigoros a lui Dumitru, căsătorit cu Irina, roabă la Moldovița;
Anton, fratele lui Filimon, căsătorit cu Tudosia, roabă la Moldovița;
Lupul, fiul lui Filimon, căsătorit cu Ioana, roabă la Humor;
Ioniță, fiul lui Anton, căsătorit cu Catrina, roabă la Voroneț;
Constantin a lui Tofan a lui Grigoros, căsătorit cu Paraschiva, roabă la Voroneț;
Toader Chimmigeri, căsătorit cu Ioana Lupului Calbou din Solca;
Sandul Ciubotari, căsătorit cu Iftimia din Solca;
Symeon Buchte, căsătorit cu Măriuța, nepoata lui Calbou din Solca;
Ioan Calbou a Lupului Calbou a Bucosului (celebrul lăutar, despre care va vorbi Iraclie Porumbescu, într-o povestire despre un chef cu lăutari solcani, la Putna, din 1829), căsătorit cu Ioana, roabă la Putna;
Luca Frigură a lui Ion Frigură a lui Grogoros, căsătorit cu Ștefania, roabă la Putna;
Andreiaș Mirăuță a lui Enache a lui Toader Mirăuță, căsătorit cu Ioana, roabă la Slatina;
Agape a lui Anton a lui Grigoros, căsătorit cu Maria, roabă la Humor;
Ioniță a lui Filimon a lui Grigoros, căsătorit cu Gaftona, roabă la Putna;
Ioniță Mirăuță, feciorul lui Iacov Mirăuță, căsătorit cu Todosia, roabă la Moldovița;
Leonte a lui Toader Chimingeri a Lupului Calbou, căsătorit cu Maria din Solca;
Procop a lui Filimon a lui Grigoros, căsătorit cu Vasilca, roabă la Slatina;
Nechita a lui Chiriac a lui Iacov, căsătorit cu Todosia, roabă la Slatina.

Cum robii țigani făceau toate muncile, iar iobagii, conform obiceiului, fugeau de pe o moșie pe alta, risipindu-se prin întreaga Moldovă, ba și prin țările megieșe, în baza unei cărți de gospod a lui Grigore Ghica Vodă, din 5 septembrie 1738, egumenul Isail de Solca a fost împuternicit „să caute vecinii mănăstirii prin țară și de la fiecare să pliniască câte doi lei”.

În 19 iunie 1741, Toader Bașotă șetrar, aduce la Solca, din ordinul aceluiași Grigore Ghica Vodă, pe „vecinii mănăstirii, care au șezut în Ciorsaci, anume pre **Ciurăești**”.

Poslușnicii mănăstirii, dăruiți, în 7 aprilie 1662, de Vasile Vodă, 8 la număr, erau obligați să presteze munci în folosul călugărilor, dar „să nu deia nici un feliu de bir” domniei.

Și mai există niște cărți de gospod, „pentru apărarea cârșmelor prin sate”, cârciumile și păcatele beției reprezentând, vreme de veacuri, privilegiu mănăstiresc.

În 14 ianuarie 1744, Ioan Nicolai Voievod dispune „să nu deia mănăstirile de pe supt munte tultul, ortul și alte agări, pe vinul ce ar aduce la mănăstiri”, iar în 26 iulie 1764, Grigore Alexandru Ghica Vodă îl împuternicește pe „Venedict Igum. de Solca să fie volnic a apăra și a popri toate moșiile mănăstiresc, ca să nu vândă nici un feliu de băutură, ce numai mănăstire”.

Deși cu intenții cât se poate de gospodărești, Vartolomei Măzăreanu înfățișează, fără să vrea, în „Condica mănăstirii Solca”, o lume urâtă, necreștină, adeseori monstruoasă, dar, în mod surprinzător, agreabilă și cărturarului care a încredințat-o memoriei.

La doar câțiva ani de la plecarea lui Vartolomei Măzăreanu la Putna, ca egumen (1775), unde, în 1 ianuarie 1779, avea să-și găsească veșnica odihnă, la mănăstirea Solca s-a săvârșit un omor, denunțat, în 21 mai 1781, autorităților austriece. Omul ucis, iobagul Dumitru Hepciu, mergea cu tutun de vânzare, la Solca, și, întâlnindu-se cu călugărul Ghedeon, a fost arestat, pus în fiare și aruncat în temnițele mănăstirii. Peste câteva ore, Hepciu, stâlcit în bătaie de sfințele mâini ale fratelui Ghedeon, a fost aruncat în șanțul din vecinătatea zidurilor mănăstiresc. L-a găsit, desfigurat și însângerat, fratele iobagului, care l-a cărat în cărcă până la isprăvnicie, ca să se plângă autorităților civile.

Enervat de atâta lumească obrăznicie, sfântul rugător Ghedeon i-a capturat pe cei doi frați iobagi și i-a mustrat creștinește cu ciomagul, până ce Dumitru Hepciu s-a lepdat de suflet. Supraviețuitorului i s-a cerut să pună degetul pe o scrisoare de iertare, apoi și mortul, și fratele lui, au fost aruncați în șanț. Socrul victimei, Hrihor Sanciu, a înaintat o plângere Administrației Militare a Bucovinei, dar în colecțiile de documente ale Complexului Muzeal al Bucovinei nu există nici o continuare a acestei abominabile povești, care să fie inclusă în tezaurele de documente, care văd lumina tiparului în anumite perioade de timp.

Documentele ctitoririi mănăstirii

În luna lui martie a anului 1615, a treisprezecea zi, Ștefan Tomșa al II-lea sau Ștefan al XI-lea Tomșa, cum au scris cronicarii numărători de domni cu numele Ștefan, și-a sfințit ctitoria sa de la Solca, pe care o zidise, cu sprijinul mitropolitului Anastasie Crimca și al episcopilor de Roman și de Rădăuți, „pe locul arătat de Dumnezeu, anume Solca”, înzestrând-o, iarăși, cu sate și moșii:

„Noi, Ștefan Voievod, din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei, fiul prealuminatului domn Ștefan...

... cu ajutorul lui Dumnezeu și cu ajutorul rugătorilor noștri, arhieriei ai bisericii lui Dumnezeu, părintele nostru Anastasie, arhiepiscop și mitropolit de Suceava, părintele Aftanasie

episcop de Roman și părintele Pavel episcop de Rădăuți, **a început domnia mea să zidim o biserică și o mănăstire**, sfârșind-o și zidind-o **pe locul arătat de Dumnezeu, anume Solca**, unde este hramul sfinților apostoli Petru și Pavel și al celorlalți sfinți apostoli, și, **zidind domnia mea**, cu ajutorul lui Dumnezeu, **sfânta biserică și mănăstire**, am miluit pe rugătorii noștri cu satul Bădeuți, ținutul Sucevii, cu morile de pe apa Sucevii, așijdere cu patru sate, anume Drăgănești, Crăinicești, Ivancicăuți și Părlășani, cu toate hotarele și cu toate veniturile de pe aceste sate, care au fost drepte domnești, ascultătoare de ocolul Bădeuțului. De aceea, să fie mai sus-zisele sate Bădeuți, Drăgănești, Crăinicești, Ivancicăuți și Părlășani dreaptă ocină mai sus zisei mănăstiri Solca, cu toate locurile și toate hotarele, cu tot locul ce l-au avut, cu heleșteie și mori, cu fânațe și cu toate veniturile, și cu câmp, cu pădure, nerușiat în veci. Și cine ar cuteza să răstoarne această a noastră danie, ce am dat-o din mila noastră, la rugămintea sfintei noastre mănăstiri, să fie blestemat de trei ori de Dumnezeu, făcătorul cerului și al pământului, de maica preceasta, de Iisus Hristos izbăvitorul de păcate, de cei 12 apostoli, de cei 4 evangheliști și de cei 318 sfinți părinți de Nichea și Aria proclerul să vie peste capul lui și să aibă parte cu Iuda, sângele lui peste noi și copiii noștri și toți Iudeii, în veci amin.

Însuși domnul a poruncit.

Scris în Iași, 7123 (1615), luna Martie 13.

Ștefan Voievod. Dumitru⁷³.

După doar două luni, în a douăsprezecea zi a lunii mai, Tomșa pune la dispoziția călugărilor câteva sălaşe de robi țigani, cumpărați din Țara Românească, iar veșnica procurare de robi țigani doar din Muntenia, unde existau din belșug, poate îndreptăți presupunerea că țiganii aceia reprezentau, de fapt, resturi cumanice ale voievodatelor de odinioară. Ștefan Tomșa, aidoma tuturor celor din neguroasa beznă a feudalismului, considera că înseamnă un act profund creștin cumpărarea de oameni și dăruirea de „robi țigani pentru sfânta mănăstire”:

„Din mila lui Dumnezeu, noi Io Ștefan Tomșevici voievod Domn al țării Moldovii.

Adică domnia mea, cu voia stăpânului, cu ajutorul lui Dumnezeu, **am ridicat al nostru locaș de rugăciune, sfânta mănăstire zisă Solca**, unde este hramul sfinților și de tot laudaților și mai înalți apostoli Petru și Pavel, iar domnia mea am binevoit, urmând alte faceri de bine, care s-au făcut pentru sfânta mănăstire, am vrut să cumpăr **robi țigani pentru sfânta mănăstire**, ca să fie pentru multe lucruri de trebuință, și, unde au fost crescuți, acești fii de boieri, anume Sava Dânceu și sora lui, Tudora, și Oprina și nepoții lor, Vartic și sora lor Gaftona, și Apostol și sora lui, Grozava, copiii lui Medelean, toți copiii și nepoții lui Dânceu, fost staroste din ținutul Tecuci, și au venit înaintea domniei mele și înaintea întregului sfat al domniei mele, de nimeni siliți, nici asupriți, și au vândut domniei mele ai lor drepte robi țigani, anume Oancea cu soția și cu copiii lui, și Chervasie cu soția și cu copiii lui, și Ștefan cu soția și cu copiii lui, care acei țigani au fost ai părintelui lor, Dânceu, dreaptă danie și pomană de la nănașul lui, Bratul, mare comis din Țara Românească, și Slavul cu soția și cu copiii lui, pe care i-a cumpărat de la Frujina, din aceeași țară, și Șerban cu soția și cu copiii lui, și Stoica cu soția și cu copiii lui, și Șandăr cu soția și cu copiii lui și cu fiul lui, Radul, și Stancul cu soția și cu copiii lui, pe care i-a cumpărat de la Mogoș, din Țara Românească, din ispisocul ce l-a avut de la domnia din Țara Românească, și Stepan, nepotul lui Stoica, și Duță cu soția și cu copiii lui, pe care i-a cumpărat de la Bratul, mare comis, și de la Mogoș, din aceeași țară; pe toți acești țigani i-au vândut domniei mele pentru 400 ughi, fără dreptele lor urice din ispisocul de întărire și din cartea de judecată ce le-a avut de la Petru voievod, când s-au tras la judecată cu Struțian, fost staroste, pentru acei pomeniți țigani și l-a dat rămas cu scrisoarea de mărturie de la Mihnea, Voievodul Munteniei, și cu scrisoarea de la fiii lui Bratul și Mogoș, care i-au dat și i-au vândut pe acei țigani, și iar din ispisocul de întărire de la Aron voievod și de la Eremia voievod, de aceea domnia mea, văzând a lor de bună voie vânzare,

⁷³ BALAN, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pp. 149-150

iar domnia mea am plătit în mâinile lor toți acei mai sus-scriși bani gata, deplin 400 ughi, înaintea întregului sfat al domniei mele, al arhierilor și rugătorilor la Dumnezeu Kir Anastasie, arhiepiscop și mitropolit de Suceava, Kir Pavel episcop de Roman și Kir Aftanasie episcop de Rădăuți și înaintea boierilor domniei mele, mari și mici, și pe urmă ca să dea domnia mea acei țigani toți, cu soțiile și copiii lor, **sfântului locaș de rugăciune și mănăstirii noastre mai sus scrise Solca**, pentru pomnirea domniei mele și a doamnei domniei mele, și a fiilor domniei mele dăruiți de milă, de aceea să fie robii țigani nerușiit în vecii vecilor, întrucât domnia mea i-a cumpărat pe dreptii bani ai domniei mele, și la aceasta este credința domniei mele mai sus-scrisul noi Io Ștefan Tomșevici voievod și credința boierilor noștri (urmează lista boierilor din Divan și clasicul blestem persuasiv, pe care nu le mai reproducem)...

A scris Ionașco logofăt, în Iași, anul 7123 (1615) luna Mai 12 zile”⁷⁴.

Povestea satului Solca, dăruit mănăstirii de Ștefan Tomșa, alterată de considerații false despre Luca Arbure, care cică l-ar fi „ucis pe domnul său”, deși, în realitate, Arbure a căzut victimă mâniei lui Ștefăniță Vodă, în baza unor presupuneri de uneltire, niciodată dovedite, este înserată în uricul din 1 august 1615.

„Din mila lui Dumnezeu, noi Io Ștefan voievod, Domn Țării Moldovei, fiul preacinstiului voievod Ștefan Tomșa voievod.

Adică domnia mea, cu mila și voia lui Dumnezeu, **am zidit lăcașul nostru de rugăciune, sfânta mănăstire zisă Solca**, hramul sfinților mai înalți apostoli Petru și Pavel, și văzând domnia mea și **acel sat anume Solca, stând în drumul mănăstirii noastre**, care sat s-a pierdut în viclenie de Arbure, care l-a ucis pe domnul său, și a umblat satul din mână în mână, până când mitropolitul Gheorghie a încredințat trei sute de ughi și o cupă de argint lui Udrea cel Orb și i-a dat și un sat din ocinile sale, anume Stănileştii, în ținutul Hotinului, și a luat de la el satul Solca și l-a dat mănăstirii sale Sucevița; pe urmă a chemat domnia mea pe toți arhierii și egumenii din câteva mănăstiri și, împreună cu întreg sfatul domniei mele, cu boierii mari și mici, am făcut sfat și am găsit precum acele sate, care au fost pierdute în viclenie, nu se cade să fie puse la vânzare sau la cumpărare; deci, de aceea, domnia mea n-a voit ca să aibă pagubă cea sfântă mănăstire și satul să i se ia cu judecată, ci pentru acei 300 ughi și cea cupă de argint, ce a dat-o mitropolitul Gheorghie pentru satul Solca, domnia mea a cumpărat sfintei mănăstiri Sucevița două fălci de vie la Cotnar, în deal, pentru 300 ughi de aur, de la Sas din Cotnar, pe care i-am și scris în catastihul orășenesc, dar, fiindcă am văzut cea sfântă mănăstire păgubită, și prădată fiind de Leși fără Dumnezeu, domnia mea s-a milostivit și i-am dat sfintei mănăstiri șapte sute de ughi roșii de aur și o cupă de argint, și acel sat, Stănileştii, iarăși i-am întors sfintei mănăstiri Sucevița, care sat i-a fost venit lui Toader Murguleț armaș, ginerele lui acelu Udrea celui Orb, pe care l-a pierdut în viclenie, când singur acel Toader Murguleț s-a legat cu alți pribegi ca și el și a venit, din țara leșască, cu o mulțime de Leși și Cazaci, cu sabie și cu foc asupra domniei noastre și asupra țării noastre, și a făcut război cu domnia mea la apa Jijiei, pe care, însă, milostivul Dumnezeu i-a pus sub sabia domniei mele; de aceea, să fie acel sat sfintei mănăstiri cu toate hotarele și veniturile sale nerușiit nici odinioară în vecii vecilor; la fel și mai sus-scrisele vii, pe care le-a cumpărat domnia mea sfintei mănăstiri, să fie ei nesmintite nici odinioară în veci, iar acei șapte sute ughi de aur și cea cupă de argint am dat domnia mea toți banii gata în mâinile egumenului de atunci și ale întregului sobor de la cea sfântă mănăstire, care, după nume, sunt aceștia: ieromonah Pancratie egumen, ieromonah Enoh, ieromonah Nicon, ieromonah Anastasie și Fteodosie și Fteolipt și Zaharia și Luca și Ioan, și diaconul Severiian, și diaconul Mihail, și diaconul Selevestru, și tuturor fraților trăitori în cea mănăstire, înaintea arhierilor și sfinților noastre moldovenești: Kir Anastasie arhiepiscop și mitropolit de Suceava, și Kir Pavel episcop de Roman, și Kir Aftanasie episcop de Rădăuți, și înaintea întregului sfat al nostru, mari și mici, și

⁷⁴ BALAN, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pp. 155-157

înaintea egumenilor de la cele 9 sfinte mănăstiri, a căror semnătură și pecete mărturisesc adevărat, dar **satul zis Solca**, care este pe același râu și în drumurile mănăstirii noastre, **l-am luat domnia mea la sfânta mănăstire zisă Solca**, cu toate hotarele sale, și cu poienile, și cu toate veniturile sale, cu bunăvoință și întreaga inimă a întregului mai sus scris sobor și a celor ce trăiesc la sfânta mănăstire Sucevița, **și am făcut ca acel sat să fie metoh sfintei noastre mănăstiri**, nesmintit nici odinioară în vecii vecilor, pentru pomenirea și pentru iertarea păcatelor domniei mele și a părinților domniei mele, iar pentru credința tuturor celor scrise mai sus este credința domniei mele însăși, mai sus-scrisul noi Io Ștefan Tomșevici voievod, și credința boierilor noștri (N.R.: nu mai reproducem lista boierilor din Divan și blestemul)...

... pentru mai mare întărire și confirmare, am poruncit credinciosului și cinstului boliarin, panului Nechifor Beldiman, marele logofăt, să scrie și să lege pecetea noastră la această adevărată scrisoare a noastră.

Scris în Iași, anul 7123 (1615) luna August 1 zile.

Ștefan voievod. Ionașco logofătul al III-lea a scris⁷⁵.

În 25 octombrie 1615, Tomșa cumpără, hotărât „să miluiască această a noastră sfântă mănăstire cu sate, satul Botoșana, numit încă, pe acele vremuri Botoșani, „botoșanii” însemnând, în româna veche, „păstori ai oilor sterpe” (botee):

„Noi Ștefan Tomșevici voievod, din mila lui Dumnezeu Domn Țării Moldovei.

Cu ajutorul lui Dumnezeu și la rugămintea sfintei noastre mănăstiri, anume Solca, unde este hramul sfinților apostoli Petru și Pavel, a hotărât domnia mea să miluiască această a noastră sfântă mănăstire cu sate, cumpărându-le cu dreptii săi bani, și, dând de știre domnia mea tuturor care au de vânzare sate, să vină și să le vândă după dreaptă înțelegere, și venind boieri din-o parte și din alta, anume Anastasia, fata Michei, nepoata Răcătoaiei, cu fiul ei, Ieremie, și sora lui, Marica, jupâneasa dumisale Constantin Cărcu, și frații ei, Andrei, Ștefan, Vasilie, Ipatie, Nicolai și Constantin, și rudele lor, Ionașco și fratele său, Vasilie păharnic, și sora lor, Anesia, jupâneasa lui Simeon diac, și frații ei, Dumitrașco, Ionașco și Gripina, copiii Nastei, și Ana, și Anastasia, și (lipsă în text), fetele Drăguții, toți nepoții și strănepoții Răcătoaiei, și de nimeni siliți, nici asupriți, ci de a lor bună voie au venit înaintea noastră și înaintea întregului nostru sfat, a protoistoșilor bisericii lui Dumnezeu și sfinți părinți ai Moldovei: dumnealui Anastasie arhiepiscopul și mitropolitul Sucevei, dumnealui Atanasie episcop de Roman și dumnealui Pavel episcop de Rădăuți, și înaintea marilor noștri boieri, Ionașco Ghenghe, mare logofăt, și Mârza, mare vornic de țara de jos, și Nicoară, mare vornic de țara de sus, și Gligorie Ciolpan, hatman, și înaintea tuturor boierilor noștri, a mari și a mici, și, cu ajutorul lui Dumnezeu, ne-am învoit și au vândut domniei noastre a lor dreaptă ocină, după uricul de cumpărătură ce-l aveau strămoșii lor de la Ștefan Vodă bătrânul, un sat anume Botoșani, ținutul Suceava, pe apa pârauului Solonețul mic, și cu loc de moară pe pârau amintit, cu toate fânețele și poienile, ce se cheamă Șerba, și cu toate hotarele, în bucovina și în câmp, și cu holme și peste holme, și cu plaiuri și peste plaiuri, unde au fost vechile hotare ale Căjvanei și cu Botoșanii, cu toate veniturile din tot locul, pe unde au fost de veci, și au vândut acel sat domniei noastre, pentru 700 ughi, și a plătit pe deplin domnia mea, cu bani gata, dând în mâinile lor toți acei 700 ughi, înaintea întregului nostru sfat, și, pentru mai mare credință, am scris numele lor, precum am cumpărat domnia mea satul Botoșani de la ei. Iar domnia mea am dat sfintei noastre mănăstiri Solca, la rugămintea ei și pentru pomenirea domniei noastre și iertarea păcatelor noastre și a părinților noștri, și a doamnelor noastre, a copiilor noștri, pe care ne-a dăruit Dumnezeu, ca să fie sfintei mănăstiri dreaptă ocină, cu toate veniturile, nerușiat în veci (N.R.: urmează blestemul, pe care nu-l reproducem)...

Scris în Iași anul 7124 (1615), luna Octombrie 25.

Domnul singur a poruncit.

⁷⁵ BALAN, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pp. 158-163

Ștefan Tomșevici voievod”⁷⁶.

Vânzarea satului Hrințești, „pe apa Solcăi, cu loc și eleșteu de moară... călugărilor de la sfânta mănăstire Solca”, este confirmată, în 20 decembrie 1622, și de viitorul voievod Miron Barnovschi, pe atunci hatman și, după cum avea să mărturisească, ulterior, cronicarul Miron Costin, fără să râvnească la Scaunul Domnesc, deși, „om de țară” fiind, dar și un caracter aparte, cum nu se mai pomenise de peste un veac (de la Bogdan-Vlad cel Orb), avea să fie îmbrâncit de soartă pe tronul unei țări veșnic ațâțată și pusă pe gâlceavă:

„Adică eu, Ghianghea, logofăt, și Nicoară, mare vornic al țării de jos, și Miron Bărnovschie, hatman, și Dumitrașco Ștefan, mare vornic al țării de sus, și Gheorghie, mare apostol, și Apostol Catargiul, mare ceașnic, și Alecsa, mare spătar, și Mihălachie, mare vistiernic, și Ion, mare comis, și Vasilie Roșca, mare armaș, și Nicoară, al doilea logofăt, și Lupul, al treilea logofăt, adică noi mărturisim, cu această a noastră scrisoare, precum au venit înaintea noastră Vasilie și Lupul, fiii Tofanei, și ruda lor, Lupul, fiul Samfirii, nepotul (lipsește) și strănepotul (lipsește), din bună voia lor, de nimeni siliți, nici asupriți, și au vândut a lor dreaptă ocină și moșie din uricul ce l-a avut moșul lor de la (lipsește) voievod, satul Hrințești, ținutul Sucevii, **pe apa Solcăi, cu loc de eleșteu și de moară**, și au vândut părinților și rugătorilor noștri, călugărilor de la sfânta mănăstire Solca, unde este hramul sfinților primlăudaților și primfăcătorilor apostoli Petru și Pavel, pentru 400 ughi bani buni; și s-a sculat călugărul de la sfânta mănăstire Solca și a plătit toți acei mai sus scriși bani, 400 ughi bani buni, în mâinile celor mai sus-scriși, înaintea noastră, a tuturor, și, văzând noi tocmala lor, de bună voie făcută între ei, și plata deplină, le-am făcut lor această mărturie, după care să-și facă și ispisoc și uric de la domnia sa Domnul; și de la noi, mare credință și întărire, și noi toți am pus pecetea noastră la această cinstită scrisoare a noastră.

Scris în Iași, anul 7131 (1622) Decembrie 20.

Ghianghia log (pecete), Barnovschi hatman (pecete), Dumitru vel vornic (pecete), Lupul log.”⁷⁷.

Despre Miron Barnovschi, om evlavios și bun gospodar, de pe seama evlaviei căruia a profitat și mănăstirea Solca, povestește cu drag Miron Costin:

„După moartea Radului-vodă celui Mare, boierii și țara, văzând pre Barnovschii hatmanul, om de țară și fără cuconi și cunoscut împărăției, cu slujbele ce făcuse la Hotin, la sultan Osman, și știut și căpeteniilor tătarăști, ales lui Cantemir, cu carile legase prieteșug, încă din mârzecia lui, la Toporăuți, la o trecătoare a lui în Țara Leșască, au ales, cu glasurile tuturor, pre Barnovschii hatmanul de domnie și au mers o samă de boieri la împărăție, de i-au adus steag de domnie.

Îndată ce au stătut Barnovschii-vodă la domnie, întâi au stătut după grijea țării, ce-i venise asupra de tătari, și au trimis la galga-soltan daruri și la Cantemir-pașa și au întors vrăjmășia tătarilor, ce gătise ei asupra țării, și, apoi, au stătut și, după așezarea țării, care să stricasă foarte rău la Radul-vodă...

Milele domnilor pot așeza țările, nemila și lăcomia fac răsipă țărilor. Făcusă Barnovschii-vodă mare volnicie curții, să dea numai la bir, o dată într-un an. Și oricine din curteni, de nevoie, au răsărit de la ocina sa, ori la sat boieresc, ori la sat domnesc, pre toți i-au adus la breslele sale și la locul său. Și siliștilor, pe unde să pustiisă, au dat slobozii, chemând oameni din Țara Leșască și așa s-au împlut țara, în puțină vreme, de oameni”.

⁷⁶ BALAN, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pp. 163, 164

⁷⁷ BALAN, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pp. 179, 180

Printre „milele” lui Miron Barnovschi, se numără și una, care, astăzi, poate revolta. Pentru că s-au înfățișat, înaintea Divanului Domnesc, în 5 mai 1627, „părinții și rugătorii noștri, călugării de pe la toate sfintele mănăstiri, și s-au jeluie cu mare plângere” (parcă-i aud jeluindu-se și plângând, și vărsând amare lacrimi fierbinți, de dorul, de mila și de dragostea profund creștină față de robii lui Dumnezeu – nu ai lor, ci ai lui Dumnezeu – pe care „nu pot să-i stăpânească”, pentru că „ei s-au împrăștiat și au fugit în alte țări și au rămas mănăstirea fără țigani”). Iar cucernicul voievod, „cu inimă curată și luminată, din tot sufletul nostru și cu ajutorul lui Dumnezeu”, aruncă, fără voia minții lui, cu pietre în Iisus Hristos, stabilind că „doar călugării să aibă a lucra cu ei și să-i pedepsească pe fiecare după fapta lui” pe semenii noștri, ai călugărilor și, mai presus de toate, așa cum ne-a încredințat El, ai lui Iisus Hristos:

„Io Miron Bărnovschi Moghila voievod, din mila lui Dumnezeu domn al țării Moldovei.

Iată, domnia mea am binevoit, cu a noastră bunăvoință și cu inimă curată și luminată, din tot sufletul nostru și cu ajutorul lui Dumnezeu, scriem și mărturisim, cu această carte a noastră, că au venit înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri, părinții și rugătorii noștri, călugării de pe la toate sfintele mănăstiri, și s-au jeluie cu mare plângere, spunând că au avut robi țigani, de danie și miluire de la alți domni dinainte, sfântrăpoșiți, și au privilegiu cu mare blestem pentru acei țigani și nu pot să-i stăpânească, fiindcă tot umblă slugile hătmănești și juzii de țigani și iau gloabe și ciubote și, în fiecare an, îi duc la scaunul domniei și, de aceea, ei s-au împrăștiat și au fugit în alte țări și au rămas mănăstirile fără țigani.

Deci, Domnia mea, cu binecuvântarea celor patru ierarhi moldoveni, chir Anastasie arhiepiscop și mitropolit de Suceava și chir Athanasie episcop de Roman și chir Evlovie episcop de Rădăuți și chir Mitrofan episcop de Huși, și cu binecuvântarea întregului nostru sfat, boierii noștri moldoveni, mari și mici, domnia mea m-am milostivit și am iertat toate aceste mai susscrise, ca, de acum, înainte, să nu aibă nici o treabă slugile hătmănești și juzii de țigani, nici darea să nu ia de la ei, nici gloabe, nici ciubote, doar călugării să aibă a lucra cu ei și să-i pedepsească pe fiecare după fapta lui, și la scaunul domniei să nu-i ducă.

De aceea, am dat și miluit și am întărit **sfintei mănăstiri numită Solca**, unde este hramul sfinților apostoli de frunte, Petru și Pavel, **dreptii ei robi țigani**, anume: Gheorghie cu femeia lui și copiii, și Gherasim cu femeia și cu copiii, și Colțea cu femeia și cu copiii, și Nartea cu femeia și cu copiii, și Vico cu femeia și cu copiii, și Ștefan cu femeia și cu copiii, și Rancea cu femeia și cu copiii, și Guțul cu femeia și cu copiii, și Dumitru cu femeia și cu copiii, și Ilea cu femeia și cu copiii, și Sava cu femeia și cu copiii, și Constantin cu femeia și cu copiii, și Gligorie cu femeia și cu copiii, și Hilip, ca să fie de la noi sfintei mănăstiri Solca drept robi țigani, în veci.

Iar după viața noastră, cine va fi domn dintre copiii noștri sau din neamul nostru sau pe oricine va alege Dumnezeu să fie domn al țării noastre, Moldova, acela să nu clinească dania și miluirea și întocmirea noastră. Iar dacă cineva va voi să strice miluirea și întocmirea noastră, acela să fie de trei ori blestemat și blestemat de bunul Dumnezeu și de 12 sfinți apostoli și de 4 evangheliști și de 318 părinți, cei din Nicheia, și să aibă parte cu Iuda și cu de trei ori blestematul Arie, în veacurile și muncile fără de sfârșit, amin. Și altul să nu se amestece.

S-a scris la Iași, în anul 7135 (1627) mai 5 zile.

Însuși domnul a poruncit.

Io Miron Bărnovschi voievod⁷⁸.

Asemănătoare, dacă nu chiar identică, era și soarta poslușnicilor, deci ai iobagilor domniei, dăruiți mănăstirii Solca de alți voievozi, dar întăriți „rugătorilor călugări” și de Dabija Vodă, în 28 februarie 1662, care oameni, deci semenii ai noștri și ai lui Iisus Hristos, urmau „să fie numai de treabă și poslușniile sfintei mănăstiri”, fără obligații fiscale și către domnie:

⁷⁸ ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE, *Documenta Romaniae Historica*, A. Moldova, vol. XIX, pp. 477-480

„Adică domnia mea (Eustratie Dabija Vodă) am dat și am întărit, cu această carte a domniei mele, pe rugătorii călugări de la sfânta mănăstire Solca, unde este hramul sfinților apostoli, cu **opt poslușnici**, să fie în pace de dajde și de zloți și de lei și de taleri și de galbeni de casă și de sulgiu și de iliș și de untu și de ceară și de lucrul domniei mele și de toate dările și angheriile câte sunt pre altă țară, nime întru nemică să nu-i învăluiască, pentru căci domnia mea m-am milostivit și i-am iertat, ca să fie în pace de toate câte mai sus scriem, precum au ispisoace și cărți de mare blăstăm și de la alți răpăosați domni, ce-au fost înainte de noi, de aceia poslușnicii să fie numai de treabele și poslușaniile sfintei mănăstiri, iar cine-i va învălui întru ceva dintre toți slujitorii pre cartea și întăritura domniei mele de mare certare va hi de la domnia mea, i innac ne budet.

U Iasoh, vlt. 7170 (1662), Feb. 28 den.

Saam gospodin veleal.

Io Dabija Voevod”⁷⁹.

Puține sunt numele de iobagi solcani ai mănăstirii Solca, păstrate în urice, ispisoace sau hotarnice. Dar printre cele încredințate involuntar memoriei, se numără cele ale unor „oameni vecini a mănăstirii Solcii, anume Toader Oțatu și cu nipotul Preacop, și Sărghie Bodnarul și cu feciorul lui, Toderiță, și brat lui Toderiță, Lupul, și Apostul, nepot lui Abăza”⁸⁰, care, în 29 august 1709, participă la hotarnica satelor Hrințești, Badeuți, Drăgănești și Crainicești, proprietățile sucevene ale mănăstirii Solca. În schimb, există și nume de moși-strămoși ai solcanilor, care s-au încredințat memoriei obștești prin toponimie, precum Oancea, Milici, Grămadă, Voinea, Duda, Coman, Lupul și, desigur, legendarul Darie, haiducul, de la care, așa cum s-a crezut și încă se crede în Solca, le-ar fi venit numele Pietrelor Muierilor, deși există și o legendă frumoasă, care vorbește despre o bătălie între solcani și tătari, în care muierile localnicilor ar fi avut un rol decisiv.

Solca, la începuturile Bucovinei

În 1774, când trupele austriece, conduse de maiorul Mieg, pătrundeau în Bucovina, pe urmele proaspete ale armatelor rusești, care se retrăgeau, după pacea de la Cuciuc-Cainardj (iulie 1774), Solca avea doar 85 de case, cu tot atâtea familii.

Călugării mănăstirii Solca, partizani ai rușilor, precum mai toți călugării mănăstirilor din Țara de Sus a Moldovei, încă trăiau bucuria rodniciei vizitei pe care o făcuse, în 1770, la Petersburg, unde avea să fie primită de însăși țarina Ecaterina Alexeievna, o delegație pestriță, formată din episcopi, egumeni și boieri. „Duși, cu mare cinste, înaintea mării sale, Împărătriții, cinci luni am petrecut acolo, în Sanctpeterburg, și fiindcă și sfânta mănăstire Moldovița era și mai lipsă cât de vasă sfinte, de cărți, așa și de veșminte... ni-am unit amândoi spre o cerere, cerșind ajutoriu de la sfântul Dumnezeu, și având și un prieten vechiu al nostru, anume pre părintele kyr Ioan Tatiștiev, întâiul preot din înălțata curte mării sale Împeratriții, toată lipsa a acestor doao mănăstiri, Solca și Moldovița, am atătat-o”⁸¹, iar demersul, dublat de elogi exuberante, s-a soldat, pentru Solca, așa cum se și mizase, cu o „miluire” bogată: 9 vase de argint, 3 feloane „de

⁷⁹ BALAN, op. cit., vol. II / 1519-1662, Cernăuți 1934, pag. 172

⁸⁰ BALAN, op. cit., vol. III, pg. 151

⁸¹ MAZEREAN, op. cit. pg. 3

adamașă roșie cu flori săpate, cu pozomet de hir alb la spate și pre la margini”, 3 stichare preotești, 3 stichare diaconești, 3 epitachile, 3 orare, 6 naracvițe, 12 pocrovețe, toate din ștonf roșu sau din adamașcă galbenă sau roșie, toate cu flori săpateși cu pozomet alb și lat împrejur. Și s-au mai primit 2 poale de tetrapod și de analoghii, 2 inditione pe prestol, 2 acoperământuri de prestol, preste Evanghelie, 2 acoperământuri la analoghii și la jetfelnic, plus 37 cărți „și toate poleite, că chiar din comnata împărătească ni s-au dat”.

„Țara gema, acum, de cătane împărătești, tot Nemți înalți și bine legați, care erau îmbrăcați în tunici albe, roșii și albastre, și purtau cozi și tricornuri pe cap.

Băștinașii începură să mai răsufle o leacă și să se simtă mai siguri, căci legile și dreptățile nu mai atârnav de vârful sabiei, ca pe vremea stăpânirii Turcului. Dar, totuși, se mai arătau făcători de rele, ce ațineau calea bieților drumeți, căci, pe unele locuri, țara era pustie: de multe ori ți se întâmpla să mergi zile întregi, fără să dai de țipenie de om sau măcar vreun han mai acătării. De drumuri bătute – nici pomină, numai ici-acolo – câte un drumeag plin de hârtopi și mâncat de ploi, iar cale de câteva poște, întâlneai doar vreun bordei săpat în pământ, în vârful căruia atârna, pe o prăjină, un jup de paie sau de strujeni, semn că aici era un fel de conac.

Satele se întindeau prin râpi și pe la marginile codrilor pustii și nepătrunși, îndosite de frica Tătarilor și a altor legi spurcate.

Moldovenii se împăcară îndată cu stăpânirea cea nouă, deși nu puteau pricepe cum de au venit sub cârma împărăției austriece, căci nici învălmășeală de oști n-au văzut, nici sânge să curgă ori măcar pârjol să se plimbe, ca alte dăți, pustiitor prin țară”⁸².

Și n-a durat prea multă vreme până ce solcanii au prins de veste că vor fi împrăprietăriți cu pământ, cât aveau prins în lucru, și că obștea lor sătească urma să primească și păduri, și fânețe, și pășuni, ca să poată prinde cheag fiecare gospodar și să fie, astfel, de folos viitor și împărăției. Încă nu pricepeau solcanii de unde și mai ales cum o să se ia acel pământ de arătură, de pășune, de fânaș sau cu pădure, apoi au auzit de protestul egumenului Solcăi, Artemon, care s-a alăturat celorlalți egumeni, împotriva prăvililor și obiceiurilor noi, cu care „noi, partea duhovnicească, nu ne putem împăca”⁸³. Curândă vreme de la protestul egumenilor, din 25 februarie 1784, „moșiile mănăstirești le luă împăratul sub administrarea statului”⁸⁴, înființând o fundațiune specială, Fondul Religionar, și, astfel „toate veniturile incurg în visteria statului, din care se vor acoperi toate cheltuielile pentru fețele bisericesti și pentru școale, iar ceea ce va întrece se va întrebuința numai pentru binele obștesc al clerului, al religiunii și al omenirii”⁸⁵.

„Regimul austriac secularizează, în 1786 (în baza regulamentului din 1785) pădurile și lanurile mănăstirești, iar pe țărani din satele aparținând mănăstirilor îi împrăprietărește pe pământurile unde munceau...

Împrăprietărirea țărănilor pe locurile unde munceau a trezit în sufletele populației, sporită, acum, și cu un număr considerabil de emigranți ardeleni (la Solca au venit, în 1778, doar două familii, cea a lui Timotei Rusu, plugar din Borșa pe Someș, și cea a lui Ioan Berdavan, plugar din Șieu pe Someș), o mare dragoste de pământ și a dezlănțuit un elan remarcabil de muncă”⁸⁶.

În 1784, numărul familiilor solcane sporise, de la 85, la 225, dar Daniel Werenka⁸⁷ nu spune dacă, pe lângă eventuali alți emigranți din Ardeal sau din satele mănăstirii Solca, nu au fost luate la socoteală și familiile foștilor robi ai mănăstirii, care, așa cum s-a putut observa, deja erau măcar pe jumătate români, datorită căsătoriilor cu câte o „moldovancă” (dar au existat, de-a

⁸² GRĂMADĂ, Ion, *Jurământul Țării la 1777*, în „Cartea sângelui”, Gr. Edit. „Ion Grămadă” 2002, pg. 195

⁸³ MITROPOLIA BUCOVINEI, *Averile bisericesti din Bucovina*, Cernăuți 1939, pg. 13.

⁸⁴ PUMNUL, op. cit., pg. 17

⁸⁵ NISTOR, Ion. I, *Istoria fondului bisericesc din Bucovina*, Cernăuți 1921, pg. 23

⁸⁶ JITARIU, Procopie, *Monografie folclorică a satului Berchișești, Suceava*, 2008, pg. 28

⁸⁷ WERENKA, Daniel, *Topographie der Bukowina*, Czernowitz 1895, pg. 95

lungul timpului, și situații când moldovenii au devenit robi, după ce s-au însurat cu câte o țigancă de o frumusețe răpitoare). Oricum, până după anul 1830, nu se poate vorbi de o colonizare a Solcâi cu străini, cu excepția aparatului funcționareș tinutal, deși, după prospecțiunile geologice din 1793, ale consilierului aulic Peithner von Lichtenfels, la Cacica și la Solca, încep să se arate, în zonă, mineri germani și polonezi, la Solca funcționând și Oficiul de exploatare a sării, sub direcțiunea lui Johann Hoffmann, exploatarea sării însemnând, pe vremea aceea utilizarea celor peste 50 de izvoare și fântâni de slatină dintre Solca și Rădăuți și, mai ales, a celor din apropierea Solcâi, de la Slatina Mare și din lunca Pleșului. Ce-i drept, în 1816, austriecii începuseră să promoveze o colonizare masivă cu muncitori, în intenția de a exploata bogățiile subsolului bucovinean, dar aceștia, polonezi, germani, slovaci, se așează mai ales prin localitățile megieșe Solcii, la Cacica, la Soloneț, la Poiana Micului, la Pleșa, la Rădăuți și la Pârteștii de Jos. În Solca, însă, se așază câteva familii de sticlari slovaci, în 1830, și alte câteva familii de agricultori germani, în 1838, în vreme ce colonizarea germană a satului Dealul Edrei s-a făcut în 1835.

În noua organizare administrativă a Bucovinei, care cuprindea 8 județe și 15 scaune, Solca era capitala unui astfel de ținut al județului Suceava. În 1785, în chiliile fostei mănăstiri Solca s-a înființat „un Oficiu de încercare și cercetare a sării din zona Solca și, totodată, un depozit pentru sarea adusă din Transilvania, pentru trebuințele Bucovinei... la 4 mai 1786, Johann Hoffman și Ignatz Tobias Szeleczky informează Camera Auilică din Viena că drumul dinspre Solca și Transilvania este încă greu accesibil; ei fac aprecieri importante și despre posibilitățile de transportare a sării cu carele, peste munți, și despre prețul sării aduse din Transilvania...

De altfel, încă din 1783, începuse construirea, cu ajutorul armatei și al sătenilor din localitățile din zona de munte, a drumului de la Storojineț, prin ambele Vicove, de Jos și de Sus, prin Voitinul, Horodnic, Marginea, Solca, prin Cacica, Păltinoasa, până la Dorna și, de aici, prin Poiana Stampei și pasul Tihuța, spre Transilvania – lucrare amplă, efectuată sub conducerea inginerului genist Hora von Ozelowitz și terminată în anul 1808”⁸⁸.

Din 1813, Solca avea și o școală românească, pe lângă biserica fostei mănăstiri, dar cu predare bilingvă, în română și în germană. Fostul sat începea să arate, încet, încet, ca un orașel, pe măsură ce începeau să se dezvolte și diverse industrii, singura industrie solcană tradițională fiind, până la venirea austriecilor, cea a fabricării berii, mănăstirea Solca având, încă din secolul al XVII-lea, deci cel mult la câteva decenii de la ctitorirea mănăstirii, prima fabrică de bere din Bucovina, dezvoltată cu succes de cuvioșii călugări și doar modernizată, sub diverși patroni germani și evrei (Salomon Rudich, M. Koffen, Mihel Rudich etc.), în epoca stăpânirii austriece. Și mai avea Solca, în 1817, când împăratul Francisc I, vizitând Bucovina, a pășit și pe minunatele ei plaiuri, și o fabrică de sticlă, la care lucrau nemți, proveniți din Boemia, dar care o duceau greu cu viața de fiecare zi, deși sticlăria Solcâi era exportată, datorită arendașului evreu din Suceava, aproape în întregime prin imperiul turcesc. Și mai exista la Solca, din 1812, și un depozit de preluare a aurului de la aurarii țigani, care îl procurau spălând nisipurile râurilor de munte și, mai ales, pe cele ale Bistriței Aurii.

Comună urbană încă din 1819, cu privilegiul de a ține târguri, din 23 februarie 1823, Solca râvnea la statutul de stațiune climaterică, încă din 7 iulie 1807, când, după cercetări temeinice, făcute, prin diverse localități bucovinene, de Franz Schubert, inspectorul Domeniilor Bucovinei, acesta și, câteva zile mai târziu, Johann von Platzer, șeful Administrației Bucovinei, propuneau valorificarea izvoarelor minerale, dar cele patru stațiuni climaterice, de la Vatra Dornei, Solca, Lăpușna și Iacobenii încep să funcționeze, cu resurse și locații limitate, abia după anul 1845.

În 1794, a fost secetă mare, apoi o iarnă grea, cu viscole cumplite. Patru ani mai târziu, începând de duminică, 15 martie 1798, și până miercuri au fost șase cutremure mari, „cât să spăriese creștinii”. În 15 septembrie 1807, a fost văzută pe cer, spre apus, o stea cu coadă impresionantă, dar și minunată, o altă stea arătându-se, spre sud, dar în lunecare lină spre apus, în

⁸⁸ IACOBESCU, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol I, Ed. Academiei Române 1993, pg. 238

1812. În 1817, a început o iarnă fără omăt și a continuat așa până în mai 1818, când au început ninsorile și ploile reci, care au conținut abia în 29 mai, după mare pagubă produsă oamenilor și dobitoacelor. În 1819, o altă stea cu coadă a aprins imaginația oamenilor, în vreme ce, în 1821, a fost atât de cald, încât, după Crăciun „fetele de la țară au jucat, afară, desculțe, în cămeșe”.

Erau, pe atunci, anii în care Solca, aidoma întregii Bucovina, încă se mai frământa între preistorie și modernitate, ba neliniștită de semnele cerești, ba privind cu speranță temătoare spre puzderia de prefaceri, care o îndemnau, parcă, spre o contemporaneitate europeană care, în bună parte, se muta, încetul cu încetul, și la Solca, nu atât prin străinii care-și făceau case frumoase, de o parte și de alta a Drumului Împăratesc, cât prin noile ocupații, năravuri și petreceri, pe care le-au fost adus cu ei străinii aceia, față de care solcanii trebuiau să manifeste o anume ținută, că doar firea mândră a românului nu se veștejește în fața oricui. Solcanii aveau miturile și ocupațiile lor, dar și o ocină strămoșească nespuse de frumoasă, de care erau cât se poate de fudui, de parcă lor li s-ar fi datorat toate minunățiile din preajmă. În fond, poate că așa și este, pentru că nu se poate exclude posibilitatea ca și alcătuirile naturii să se facă după firea și sufletul oamenilor băștinași.

Pietrele Muierilor, între legendă și relatări

Pietrele Muierilor sau ale Femeilor, numite astfel într-un uric din 6 august 1583, prin care Petru Movilă Vodă înzestrea mănăstirea Sucevița (stabilind hotarele moșiei, sunt menționate „opcina la Piatra Femeilor și, de acolo, la Dealul Vulturilor, la capătul Somi și opcina la Dealul Solcin, și iarăși opcina, până unde se întâlnește cu drumul slatinii și, de acolo, tufișul la capătul pâraului și tot drumul Olhovețului, unde iese drumul din pădure, la colțul lui Jurj”⁸⁹), au parte și de legende, dar și de descrieri interesante.

Legenda, repovestită de Simion Florea Marian, care o auzise de la solcanul Victor Vasilescu, „ascultant la tribunalul din Suceava”, dar o și citise, într-o variantă germană, datorată aceluiași Stauffe-Simiginowicz, din opera căruia luase, de fapt, și legenda despre Tomșa și Crimca, este însoțită, în cartea marelui folclorist bucovinean și de un text al farmacistului solcan Alexandru Braha, text care, după o succintă descriere a itinerariului și a monumentului naturii, legendează pe seama haiducului Darie:

„Pietrele Muierilor se află la apus de orașelul Solca și sunt așezate pe vârful unui munte, numit „La Pietri”.

Din Solca, până la Pietrele Muierilor, trebuie să mergi ca la trei ore, și anume se merge pe la biserica ortodoxă-orientală, pe țărnul pâraului Solca, în sus, până ce ieși în Sihlișoara, într-un șes numit Șesul lui Mitrașcu, de unde se începe, apoi, muntele pe care se află Pietrele Muierilor.

Ajungând pe vârful muntelui, dai, mai întâi, de o stâncă mare, în formă rotundă, care se află la răsărit și care se numește Pietrele Mici.

De la Pietrele Mici, se merge, printr-un tufiș des de brazi și fâgani, ca la 200 pași, și dai de Pietrele Mari sau Pietrele Muierilor.

Aici se văd două grupe pe pietre. Grupa primă seamănă, după forma lor, cu Pietrele Mici, sunt, însă, cu mult mai mari decât acestea. Pietrele din grupa a doua se trag, spre apus, în formă lungăreață și sunt foarte mari și impozante. Dinspre mieznoapte, se ridică din pământ, drept în sus; dinspre miezăzi, însă, se ridică treptat, așa că, din partea aceasta, se poate, dar cu mare băgare de seamă, ajunge pe vârful lor, unde este așezată o cruce de piatră.

⁸⁹ BALAN, op. cit., vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933, pag. 89

Bătrânii din Solca povestesc că pietrele acestea poartă numele Pietrele Muierilor de-aceea, pentru că, îmblând un hoț, Ion Darie, cu tovarășii săi, la prădăciuni, muierile lor petreceau printre dânsule, fiind sigure de orișice primejdie.

Chiar și Darie singur, când era strâmtorat de poterași, încă se retrăgea între aceste pietre, unde petrecea, apoi, cu săptămânile.

Spun, mai departe, bătrânii că-ntre crăpăturile acestor pietre se află o pivniță. În pivnița aceasta să se fi slobozit, înainte de 40 de ani, mai mulți Solcani, legați cu funii și să fi aflat întrînsa o masă de piatră, de doi stânjeni de lungă, și, împrejurul mesei, mai multe scaune rotunde ca berbințele și, asemenea, de piatră.

În sfârșit, mai povestesc oamenii că, înainte vreme, să fi văzut, în apropierea pivniței, încă o chingă, cioplită în patru muchii, care era așezată între doi copaci. Capetele chingii se puteau vedea, înainte de 40 de ani, mijlocul, însă, nu, fiindcă a fost putrezit. Cu timpul, au putrezit și capetele și au picat din copaci, așa că, astăzi, nimic nu se mai poate vedea.

Crăpăturile, prin care puteau intra în lăuntru pivniței, rupându-se, în decursul timpului, bucăți mari de pietre, s-au astupat și, astăzi, nu mai este nimeni în stare să afle locul pivniței, fiindcă bucățile picate jos sunt cât niște case de mari.

Priveliștea de pe Pietrele Muierilor e minunată. Din trei părți, păduri fără capăt și, dintr-o parte, spre Solca, se vede întreg șesul Sucevii, începând de la comuna Straja și până la orașul Suceava”

Dar informații despre celebrul haiduc Darie și despre răgazurile lui pe lângă Pietrele Muierilor putem afla în scrierile lui Iraclie Porumbescu, cel al cărui tată, Tănase, avea să petreacă, fără voia sa, în vara anului 1815, „Zece zile de haiducie”, alături de cetașii lui Darie.

„Haiducul Darie, născut în satul Marginea, în Bucovina, și, mai pe urmă, acolo, adică pe șesul dintre Margine și Dealul Ederii, la anul 1816, și spânzurat, era prin toate comunele, de-a lungul Carpaților bucovineni, ba și ai celor din Moldova, un nume foarte popular”⁹⁰.

Iraclie Porumbescu, rememorând o legendă, spusă, ca și povestea zilelor de haiducie, de tatăl său, credea că Pietrele Muierilor s-ar fi numit în vechime, Pietrele lui Dragoș, „sub care se zice că ar fi mari comori: bani, arme scumpe și alte odoare, ascunse de acel Vodă, când veni el, de dincolo de munți, de la Maramureș, încoace, ca să se așeze, cu o mulțime de oameni aicea, adică în Moldova, și neștiind el ce se va întâmpla, în treacăt pe la poalele acestui munte, unde, pe mägura lui, se află Poiana Mărului și acele stânci mari, să se fi urcat el acolo și să fi îngropat acele scumpeți. Au căutat mulți pe acolo, dară comorile zice-se că se află adânc, la talpa stâncilor și între dânsule; în cătrău, între două din ele, se vede o crăpătură, prin care abia se poate băga un om. S-a și băgat unul, de aicea, de la noi, pus de un călugăr, dară abia ajunse ceva mai adânc în stânci și, cu țipăt și spaimă, strigă să-l tragă de frânghie înapoi, căci acolo ar fi văzut o mulțime de șerpi. La călcâiul acestor stânci, de cea parte, spre apus, izvorăște pârâul Dragoș, ce dă în Moldovița; iar de astă parte, râulețul Dragoșinul, ce dă în pârâul Șoarecelui și acesta în Sucevița, și cu acesta, în Suceava”⁹¹.

Pe urmele lui „Ioan Darii, vătaful de hoți și tâlhari”, cum îi plăcea haiducului să se prezinte, după cum povestea Tănase, tatăl lui Iraclie Porumbescu, porniseră, în vara anului 1815, puterile împărătești din Solca, care s-au înșirat „pe plaiul mare”, răscolind munții:

⁹⁰ PORUMBESCU, Iraclie, *Haiducul Darie și moș Mateiu Bercheșanul*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu”, Cernăuți 1898, pg. 80

⁹¹ PORUMBESCU, Iraclie, *Zece zile de haiducie*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu”, Cernăuți 1898, pg. 64

„Întunecase tare și noi mergeam greu peste butuci de copaci doborâți de vânt și prin desișul pădurii. Deodată, auzim un pocnet de pistol, în partea dinspre culme, și sunetul pușcăturii se așternea peste întreaga pădure. Nu zise, la aceasta, nimeni nimica, nici steteră locului, ci, ca și când n-ar fi fost nimic, mersem tot mai departe. Iacob, care venea la spatele mele, îmi zice:

– Știi tu, Tănăsucă, ce pușcătură a fost aceasta?

– Nu, bade Iacobe.

– Vătaful nostru, ca om ce nu știe ce-i frica – că nici aceea nu-i ști-o, că de dânsul nici plumbul nu se prinde – a rămas înapoi, s-a dus acolo unde a pușcat, ca să se socoată că noi în acea parte ne învărtim. Tu nu știi, da' pe plaiul mare s-a înșirat o poteră, au adormicit Nemții cumva că suntem pe aici, și aceasta mi-a spus-o cimpoieșul (N.N. Ioan Bordeianu din Volovăț); iar că potera-i acum pe plai, ne-a adus știrea un păcurar.

Trecurăm o gărlă adâncă, prin care curge un pârâuț; dar o trecurăm numai Dumnezeu știe cum! Ajunși de cea parte de gărlă, o luarăm la deal și, lângă un brad gros și crengos, sub care era loc gol, bătucit și larg, cum sunt de acele prin păduri și le zic oamenii „băteliști”, Dumnezeu cu noi și cruce de aur; lângă un brad, ne oprirăm și se așezară toți la pământ.

– Ioane, zise Iacob, de la o vreme, către cimpoieș, hai ghini s-ar lovi, acum, aici, în liniștea asta a nopții, una de-ale tale, știi tu; da-i geaba, aice-i... cea ce nu trebuie zădărat.

– Cea ca cea; i-aș zice eu una că și lui i-ar plăcea și-ar mișca din coadă și din cornițe; dar băja de dincolo (arătând spre plai) zice: mai rabdă o țără!...

Deodată, parcă mi se luminează în cap și-mi veni gândul ca, de-acum, înainte, să mă fac că-mi place a fi cu aceștia și să le și spun că nu m-aș mai duce de la ei. Văzându-mă, deci – socotii eu – Darii și ceilalți așa, crezând ei că eu m-am domesticit la ei, m-or slăbi, pe-ncetul, din pază și eu capăt, apoi, prilej să dau de cărarea spre casă. Gândul acesta, deși toată grija nu mi-o lua de la inimă, într-adevăr, mă înveseli câtva, căci îmi dete nădejde să scap dintre „zmeii” iștea, cum îi numi căpitanul lor, Darii, pe care, azi-măine – că și potera era pe-acolea – i-or duce în furci sau cum, Doamne ferește!, le zic pe aicea: „draiholț”.

Se auzi sunând prin frunze uscate. Venind acel sunet de pe malul de dincolo al gărlei ce-o trecuserăm, auzirăm ca dând, de două ori, cu muchia toporului, dar nu tare, în copaci, unul dintre cești de aicia răspunse cu o lovitură, și doi din ei merseră într-acolo, de unde se auziră loviturile.

În curând, veni Darii.

– Ce-i pe acolo?, îl întrebă Iacob.

– Ce să fie? Răspunse Darii, Ia, babe-caie șvăbești, de care le știm noi, amu, pe de-arostul. Cu de aceste jucării, nu se prinde Darii și frații lui. Din clopotnița Solcii, dintre cătane, am trecut și ei, proștii, socot că aicea, în largul nostru, ne-or prinde ca pe niște becisnici? Ce ni-a spus Bordianul știam eu și de la alții, că cine din creștinii noștri ni-i dușman și cui din ei am făcut noi vreun rău? Deci ce numai se aude în sat am eu cine să îmi spuie.

Gândi puțin și, apoi, zise:

– Aveți ceva în ploști, că într-a mea-i secetă?

– Este, zise unul, ne-a adus Costea, păcurarul, când văzu pâcla de oameni venind spre plai, parcă la noi e hram!, zise cu răs batjocoritor și dede plosca lui Darii, carele, după ce trase din ea, o dădu altuia, și acesta, mai departe, pe rând, la toți.

– Dați și lui Tănăsucă!, zise Darii și, apoi, urmă: Se apropie Sântă-Maria; vă aduceți aminte ce ni se întâmpla, cam pe astă vreme, când, tot așa ca astăzi, mânăra Nemții pe bieții oameni pe din dos de Dealul lui Vodă, ca să prindă iepuri cu... sare pe coadă?

– Da!, răspunseră mai mulți, iar unul adause:

– Și Sandu Olariul, cumătrul tău din Clit, veni și ne spuse că le-au poruncit domnii din Solca Arborenilor, Clitenilor și Solcanilor să-și ieie sare pentru coada iepurilor... (aici răs) și să vie să ne... (răs) iar); noi ședeam pe Vârful lui Vodă și ne uitam la vitejia și la hătria ștaipucilor, ce se învăteau printre norod, acolo, pe ulițele Solcii...

– Da' eu ce făceam, atuncea?, întrebă cimpoieșul, la carele tocmai atunci ajunsese plosca.

– Ce făceai tu?, zise acela. D-apoi ție-ți crăpa cimpoiul de cele de-ale tale și de-ale noastre; parcă așiși chemai anume potera, să urce la noi, în vârful dealului.

– Așa-i!, zise Darii. Și-apoi, ca să nu stricăm plimbarea domnilor la Bâtca lui Vodă, unde zice-se că Ștefan Vodă, ce-a făcut mănăstirea Solcii, când venea cu gloata sa la mănăstire și era zi frumoasă, se suia cu toți ai săi, cu Doamna, cu copiii și cu cei mari ai țării, ce veneau cu el, pe vârful aceluși munte, și-și petreceau, acolo, sus, cred că nu și fără un păhar de Cotnariu, de cel domnesc, știți, cam de acela la care, anțărț, acolo, la Bogdănești, cu grea inimă se uita ciocoiul că îl slobozim din antalaș, pe gârliciul nostru, și ne umplem cu el ploscele... Ca să nu stricăm, zic, plimbarea domnilor la vârful celui munte, ne luarăm hăisa, la vale, și trecurăm prin mijlocul Solcei, spre Părteștii de sus, unde ne ospătară oamenii frumoși”.

Prin povestirile sale, toate narând, de fapt, întâmplări reale de demult, Iraclie Porumbescu confirmă legendările târzii despre Pietrele Muierilor și despre zilele și nopțile de desfrâu ale lui Ioan Darie, haiducul, cel care, în cele din urmă, avea să fie prins de puterile nemțești din Solca, încartiruite în chiliile fostei mănăstiri, și spânzurat, dincolo de Dealul Ederei, în 1816.

Legenda „Pietrele muierilor”, publicată de Simion Florea Marian, se referă la vremurile vechi ale Solcii, poate că la cele când întreaga Moldovă se afla sub stăpânirea tătarilor, poate la vremuri de după Descălecat, dar amestecă întâmplări posibile, din vechime, cu pățanii mai recente ale cetașilor lui Darie, fără să se facă, însă, vreo referire la celebrul personaj bucovinean:

„Nu știu de s-a aflat ori de se mai află undeva, pe fața pământului, vreo țară care să fi fost de atâtea ori cutureiată, prădată și pustiiată de către atâtea limbi străine, păgâne și creștine, de câte ori a fost țara noastră. Și iarăși nu știu de se mai află undeva vreun popor, care să fi avut atâtea de suferit din partea nenumăraților și cumplitilor săi dușmani, ca Români.

Dar, cu toate că Români auvură, în decurgerea timpului, de-a se lupta cu atâția dușmani, unii mai nesățioși, mai lacomi, mai năprasnici și mai răi decât alții, care nu numai că le sugeau și scurgeau țara de toate bunătățile, nu numai că-o prădau și-o pustiiuau, ci, de multe ori, voiau să-i stârpească chiar și pe dânșii, totuși ieșiră, din toate luptele acestea, învingători și-o duc, bine, rău, cum o duc, și astăzi, pe când partea cea mai mare dintre neîmpăcații lor dușmani se stinse de mult de pe fața pământului, ca și când nici n-ar mai fi fost.

Unul din mulțimea acelor dușmani neastâmpărați și înverșunați, din partea căruia, în multe rânduri, și mari daune, neplăceri și neajunsuri au trebuit să sufere Români, au fost Tătarii. Nu apucau bine a scăpa de dânșii, a se mai înfiripa și într-arma puțin și numai ce se trezeau că iarăși au venit asupra lor. Și, când veneau, era varga lui Dumnezeu, pe unde treceau și ce făceau!

Așa o pățiră, într-o vară, cine știe câți ani vor fi de-atunci, Români din ținutul Solcii. Când cugetau ei că nimeni nu i-a mai supăra, că cel puțin vara aceea vor petrece-o în pace și liniște, tocmai atunci se treziră, de-odată, cu știrea că o mulțime de Tătari au trecut râul Suceava, pe la Gura Solcii, și, apucând pe pârâul Solca, în sus, s-au îndreptat spre dânșii.

Solcanii, știind prea bine cine-s Tătarii și ce sunt ei în stare să facă, cum au prins de veste despre această năvălire neașteptată, îndată s-au adunat, cu toții, la un loc, și, înarmându-se care cu ce a putut și cum a putut, voiră să se pornească împotriva lor, ca să lupte cu dânșii și, de le va fi cu puțință, să-i fugărească îndărăpt, de unde au venit.

Bine!... Ei s-au înarmat și, ca bărbați, puteau să iasă înaintea Tătarilor și să lupte cu dânșii! Dar ce era să-nceapă și să facă muierile lor? Să le lase singure, acasă, numai cu copiii, nu le venea la socoteală, căci ei nu știau, încă, câți Tătari vin asupra lor și cum vor scoate-o cu dânșii la capăt: învinge-i-or ori poate vor fi învinși? Și, ferească Dumnezeu, dacă vor fi învinși, ce să facă, atunci, cu muierile? Cum să se apere ele de Tătari? Deci, cugetară ce cugetară și, apoi, spuseră muierilor să ia copiii cu sine, să părăsească, cât mai degrabă, satul, să apuce pe valea Solcii, în sus, și, până ce se vor înturna ei din luptă, să caute și să se ascundă undeva, prin fundoaiele munților, ce se întind în partea dinspre apus a Solcii.

Muierile nu steteră mult pe gânduri, ci, ascultând de bărbații lor, luară degrabă copiii în brațe, se porniră pe apa Solcii, în sus, trecură pe la Piciorul Dealului, Dealul lui Vodă și Tocilele, care se află pe țărmul drept al pârâului Solca sau Ciurgăul-Mic, cum se numește Solca în acest loc, precum și pe lângă Pinul Mic, Cerbul, Pinul Mare, Piciorul Cireșului, Piciorul Bun și Ciurgăul Mare, care se află pe țărmul cel stâng al Solcii, urcară, apoi, un deluț mititel și ieșiră la Sihlișoara. De aici, mai mergând cale de vreo jumătate de oră, spre apus, se treziră, deodată, pe un munte, pe culmea căruia se află mai multe stânci înalte și ascuțite.

Nu apucară, însă, bine a ajunge aici, a se sui pe munte și a se adăposti, cu copiii, printre stâncile de pe culmea acestuia, când iată că Tătarii se și apropie de Solca, c-o falcă-n cer și cu alta în pământ, gata numai să prade, să omoare și să nimicească tot ce le va sta în cale.

Românii, care îi așteptau, cum îi zăresc că se apropie de satul lor, îi lasă în pace, să vadă ce vor face: se vor apuca de pradat și pustiit ca și prin celelalte părți ale țării, pe unde au trecut, ori vor pleca mai departe?... Iar după ce intrară în sat și văzură că Tătarul tot Tătar rămâne, prădători și pustiitori ca totdeauna, săriră, de-odată, din două părți, asupra lor, și anume unii, dinspre Dealul Coman și din așezăturile Slatinei Mari, iar alții de sub Dealul lui Vodă, unde erau ascunși, și, luându-i la ochi, prinseră a-i culca, cu arcurile, la pământ.

Tătarii, văzându-se pe neașteptate înconjurați și bătuiți din două părți, de-odată, și neștiind cam cât de mare e numărul Românilor care s-au repezit, cu atâta furie, asupra lor, se temură că vor fi învinși și omorâți. De aceea, nu stătură mult la luptă cu dânșii, ci o apucară, din cu bună vreme, la sănătoasa, pe valea Solcii, în sus, pe unde apucară, cu puțin mai înainte de aceasta, și Solcancele, cugetând că, dacă vor intra în munți, nimeni nu-i va mai urmări și, așa, vor scăpa cu obraz curat din cursa în care au fost căzut.

Dar amar se-nșelară, căci, ajungând în apropierea muntelui, printre stâncile căruia erau muierile Solcanilor ascunse și voind să urce muntele și să treacă mai departe... urcă, dacă poți, și treci, dacă ai cum!

Muierile, dintre care cele mai sprintene și mai inimoase erau acățarate pe vârful stâncilor, cum îi văzură, de departe, că se apropie de dânsele, începură, în spaima și groaza lor cea mare, a țipa de se ciocoteau văile de prin împrejurime și a-i întâmpina c-o parte de pietre, pe care le răsturnau și le aruncau asupra lor.

Tătarii, văzându-se, și din această parte, loviți și măcelăriți, și încă cum!... pe-o sută și pe-o mie de ori mai rău decât la poalele munților în care au intrat, se băgară în toate răcorile. Și ca nu cumva să le fie acolo sfârșitul, deteră dos la față și începură a fugi care încotro, doară scapă mai degrabă, trecându-le tot gustul de luptă și de pradă.

Românii, care îi urmăriră până aice, văzând că se împrăștie ca niște pui de potârniche, în toate părțile, se luară, și mai departe, în urma lor și-i fugăriră, pe sub poalele muntelui Cerbul, la vale, spre răsărit, mai până lângă satul Căjvana, și pe care Tătar, cum îl ajungeau și unde îl prindeau, acolo îl mântuiau de zile.

Și așa scăpară Românii solcani, de astă dată, de Tătari!... Și de când au fost muierile lor ascunse printre pietrele, de pe vârful căroră s-au luptat ele cu Tătarii, de atunci se numesc pietrele acelea Pietrele Muierilor. Și tot de atunci, se zice că, uneori, noaptea, se văd mai multe muieri, alergând încolo și încoace printre dânsele, cu capul despletit, cu părul zburând în aer și țipând de se răsună munții și văile de prin împrejurime. Se vede că acestea sunt știmele muierilor care au căzut în luptă cu Tătarii”⁹².

Solca și solcanii, întâlniți de Iraclie Prumbescu,

⁹² MARIAN, Ștefan Tomșa și Mitropolitul Crimca, în „Tradiții poporane române / din / Bucovina”, București, 1895, pp. 255-259

În 1829 și în august 1843

Pentru că a copilărit și trăit prin locuri megieșe Solcăi, părintele nemuritor al nemuritorului Ciprian Porumbescu, Iraclie, acel „Creangă al Bucovinei”, cum îl numise Leca Morariu, are, în povestirile sale (din unele deja am citat), multe referiri la Solca și la solcani, obiceiul știut al prozatorului, care i-a avut drept maeștri întru ale scrisului pe Arune Pumnul, pe Vasile Alecsandri și pe Constantin Negruzzi, fiind de a păstra numele reale ale personajelor rememorate, prozele sale însemnând, datorită acestei fidelități față de realitate, și mărturii importante din istoria Bucovinei vremurilor lui.

În 1829, pe când ucenicea, mai ales în treburile cărturărești, la Putna, Iraclie a fost martorul și personajul unui „episod hazliu”⁹³, pe care îl descrie, descătușat la suflet, cu o savoare a naraării cum numai la Ion Creangă mai poți întâlni:

„Am mai spus că, la nouă ani, îmi încredință crescătorul meu, Arhimandritul Ghenadie, cheile pivniței cu vinuri mănăstirești și-mi porunci ca fiecărui ieromonah și diacon, care ar cere, să-i dau până la o oca (cofa) de vin și numai să-l însemnez în catastihul ce mi-l dete, scris gata cu numele tuturor ieromonahilor și diaconilor. Monahii și Noviții n-aveau acel folos ori beneficiu comun, dar căpătau și ei, câteodată, dacă se rugau îndeosebi la Arhimandritul.

Tot „pentru închinare și jertfire” veni, într-o zi, la mănăstire și **un taraf de lăutari Solcani**, adică **din Solca**, știuți și chiar vestiți, pe atunci, ca cei dintâi, după **taraful muzical al Pletosului din Suceava**. Cântaseră, adică, acești lăutari la hram, la părintele Ștefan (Bunceac), la Vicovu-de-sus; acest părinte Ștefan era știut și numit, în întregul ținut, „popa galanton” și, după acel hram, veniră acei lăutari și la mănăstire, care era aproape, cum zisei eu, după spusa lor: „pentru închinare și jertfire”. Era însă în presupus „tuzul în șoldenii”, părintele Lavrenti Chirilescu, care era de loc, așisderea, din Vicovu-de-sus, că adică cuvioșia sa, prin frații și neamurile sale, ce le avea acolo, la Vicov, ar fi pus la cale acea venire a țiganilor lăutari la mănăstire, „pentru închinare și jertfire”. Fie, însă, cum va fi fost: lăutarii, vreo zece la număr, cu scripce, cu cobze, cu naier, cu țimbale și cu un bas puternic, veniră, după sfârșitul Liturghiei, aflându-se călugării la Trapeză (la masă, la mâncare).

Se închinară lăutarii, intrați în curtea mănăstirii, cu multe cruci, în toate părțile, și, aflând de la cineva că părinții se află la prânz, se băgară în pavilionul ce acoperea fântâna de lângă Trapezărie (sala de mâncare), ca și când ar fi vrut să-și arate modestia în sfântul locaș și nu se vără, acum, deodată, mai în interiorul mănăstirii.

Călugării ieșiră de la masă, se puseră, după regulă, rînd cu fața spre biserică și se închinară, în chip de mulțumită ctitorului mănăstirii pentru hrana ce o au acolo (căci rugăciunea după masă o făceau înlăuntrul Trapezăriei), și-apoi, închinându-se toți către Arhimandritul, ce porni spre locuința sa, și mai întorcându-se în Trapezărie, ca să-și ia câte ceva din rămășițele porției de mâncare, porniră a se împraștia pe la chiliile lor.

Acum ieșiră Țigani, de lângă fântână. Călugării, la zărire lor, cu uneltele muzicale, nu cred să fi fost cu puțință să nu se fi simțit, fiecare din ei, ca electrizăți prin inimă, aducându-și aminte de lume, în care și ei, odată, au trăit... ah, de lume, zic, să nu-și fi adus aminte, d-apoi de cele din lume, ce li le aminteau bieților călugări acele unelte muzicale ale lăutarilor!

Sărutară călugărilor mâna, cu respect, schimbară cu sfințiile lor câteva cuvinte și-apoi Țigani urmară unuia dintre călugări, și care ar putea fi acesta altul, decât numai părintele Lavrenti?

⁹³ PORUMBESCU, Iraclie, *Un episod hazliu din mănăstirea Putnei*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu”, Cernăuți 1898, pp. 83-91

Bătrânul Arhimandrit se puse, după masă, la odihnă, eu, însă, numai ce mă pomenesc, în chiliuța mea, cu părintele Lavrenti, carele-mi pune douăzeci de creștari „groși”, noi și roșii ca para focului, în mână și-mi zice:

– Dragul meu, acești douăzeci de creștari fac un sorcoveț; sunt ai tăi, dar ia cheia pivniței și vino de ne dă, acolo, câte-o ocșoară de vin!

Creștari așa frumoși căpătasem eu, mai înainte, adeseori de la părintele Lavrenti, dar așa de mulți, deodată, încă nu. În măsura, deci, a bacșișului, îmi fu, acuma, și voia, și graba de a împlini dorința părintelui.

În gârliciul pivniței, carele, de din afară, nu era închis, găsii vreo șese părinți călugări și... lăutarii. Nu știu, ori că de brudiu la minte ce încă eram, ori că nici nu era de ce să am griji, căci stăteau, pe lângă părinții călugări, și lăutarii, descuiai, fără nici o târăganare, pivnița și intrai, cu lumina aprinsă, ce aveam cu mine, în felinar, înăuntru, și călugării, și țiganii, după mine.

Pivnița era spațioasă și avea, în partea ceea, unde erau vinurile, două despărțituri, una mai afundă și alta mai aproape; iar vinul, de care aveam voie să dau părinților, era într-un antal (vas) din despărțitura cea mai afundă. Era, pe lângă alte măsuri, și o vadră deșartă în pivniță.

Părintele Lavrenti îmi zisese să slobod, pentru toți cei șese părinți, câte-o oca în vadra cea deșartă; făcui așa și părintele Lavrenti, luând vasul și făcând semn, celorlalți și lăutarilor, să-i urmeze, se duse înainte, și „societatea-i” după dânsul, adică după buți și antaluri, în fundul pivniței.

Un călugăr, Cleopa Ianoș, închide ușa gârliciului și a pivniței, dar numai ce-l văd că vine cu o mulțime, adică cu toți ceilalți călugări!

– Ia-n, trageți una de-a codrului!, zise, atunci, părintele Lavrenti lăutarilor, scoase niște lumini de ceară, din buzunarele antreului, le lipi, câte una, de buți și antaluri, și apoi, de aici, înainte, să fi auzit, să fi văzut!

Ieromonahii și diaconii scoaseră, cu toții, pahare de prin anterie și numai ce auzii sunând, deja, fundul vedrei, adică, într-o clipă, erau șese ocșoare duse!

– Mai pune, băiete, zise părintele Lavrenti către mine, și pentru ceilalți părinți ieromonahi și diaconi, câte-o ocșoară, și pune-le la condică, că creștari de cei mândri mai sunt!

Numărai părinții ieromonahi și diaconi, și erau, cu toții, doisprezece, adică doi nu încăpeau în vadră. Nu trecu mult și fundul vedrei iar suna și cei doi, se vede că diaconi, ce nu încăpură, mai înainte, în vas, se găsiră în el, cu încă opt, care erau ieromonahi, adică, ori diaconi, ori, acum, și monahi, și noviți, nu mai știu.

Hei, d-apoi părinții își schimbă rolurile cu țiganii: ei cântau și țiganii țineau hangul. Un călugăr, Vasile Borșan, se sui sus, pe o bute, și-i zise, pe glas de doină:

– Când eram în vremea mea, / Scripcă-mi era gura mea!...Să trăiți, măi lăutari!

Iar aceștia, apoi, îi răspundeau cu un „tuș” și cu un „vivat, vivat, vivat!”.

Eu, văzând ce se lucră și spăriindu-mă, ieșii la ușa gârliciului, să văd și să ascult ce-i pe afară. Nu era nime și numai se auzea sunet de glasuri și de instrumente din fundul pivniței. Mă întorc, de aceasta cam mângâiet, îndărăt și văd pe părinți cu paharele prin vadră. Adică cuvioșiile lor găsiră „socoverca” la o bute, deși nu era în aceea vinul de care le era încuviințat a li se da lor.

Părintele Lavrenti îmi zise:

– Mai scrie zece cupe!

Aceasta, însă, îmi trecu de șagă și aș fi zis părinților ceva, ce-mi era să le zic, dar nu încăpui la cuvânt, căci, cum numai goliră paharele, strigară, unul, după altul:

– O moldovenească, mă!

Ș-apoi acum fu acum! Moșnegii și tinerii, adică ieroschimonahii, ieromonahii, diaconii și monahii, și toată tagma călugărească, din cei anteriori – unii cu defecte corporale, care nu erau prea îndemânateci pentru joc, ținându-se de mână, o luară printre buți și prinprejurul lor; părintele Lavrenti, cu potcapul pe ureche, înainte, și numai ce-l auzii:

„Sub călcâiul cizmei mele

Șede, dracu', o muiere
Și mă-nvață-a face rele!"

Văzând eu, iară, că călugării de ce, de ce tot se mai aprind și cugetând la urmări, căci lăsați pe călugări și pe lăutari să intre în pivniță, și ei, acum, aici, își fac de cap; pe când Vitale Borșan declama „Iu, iu, iu și iar așa / Multă vreme n-a fi-așa!”, iar Cleopa Ianoș îi răspundea, de dincolo de bute, „Frunză verde de cafea, / Bine-mi pare că-i pe-a mea!”, ba mi se pare că toți cuvioșii își aduseră, chiar acum, aminte de cântecele ce rămaseră, oarecând, afară de mănăstire, și-ar fi socotit cineva că-s deja de mult uitate; căci, din toate coturile și de după toate antalele și buțile, se auzeau „frunze verzi” și „iu-iu-iu”-uri, care de care mai îndrăznețe și mai lumețe; văzând eu, zic, aceste, și mărimdu-mi-se frica și spaima, până mai la neștire de mine, mă apropiai, cu lacrimi, de părintele Lavrenti cu afurisiții lui de crețari, groși și roșii ca para focului, și-l rugai, în strigăt cât puteam, să iasă din pivniță, că eu nu i-am slobozit aici, ei singuri s-au băgat și, acum, e vremea vecernei; de-a auzi părintele Arhimandrit, e vai și amar!

– Taci!, îmi curmă el cuvântul, trase un șuier în deget, de cred că băgă în spaimă staffiile, nu numai ale pivniței, ci ale tuturor zidurilor mănăstirii, și-apoi, învârtindu-se pe-un picior, își puse potcapul pe scăfărlia „protosului” (primașului) dintre lăutari, înfipse mâinile în șolduri și strigă ca în extaz:

„Nici nu-mi pasă
De Nastasă,
De Nichita,
Nici atâta!”

Dar, atunci, numai ce văd un baston, ridicându-se după spatele mele – vai, era bastonul... arhimandritului! Trosc peste potcap, de capul țiganului, trosc în scripca lui... Lavrenti și călugării suflară în lumini și fuga după poloboace; țigani călcau unii pe altul, bojbăind în întuneric, să scape afară... se auzea bietul bas troncănind, când se pălea de pereții pivniței”.

În povestirile sale, toate cu caracter memorialistic, Iraclie Porumbescu zugrăvește lumea de odinioară și ne-o înfățișează vie și în permanentă mișcare.

La Solca, târgușor cu rol de capitală de ținut, și în prima jumătate a secolului al XIX-lea, funcționa o administrație germană ireproșabilă, condusă de prefectul **Coch** și de adjunctul acestuia, **Rosignon**, la care tânărul Iraclie, după ce fusese arestat pe nedrept, la Lemberg, și rearestat de cătanele noului vornic de Sucevița, pentru că n-ar fi răspuns la asentare (recrutare), își va găsi, rapid și eficient dreptatea, după cum o și istorisește în prima parte, cea pe care o reproducem, a uneia dintre povestirile sale memorialistice:

„După închisoarea-mi fără de nici o vină, la Lemberg, întors, numai Dumnezeu știe cum, în patria mea, Bucovina, mersei la mănăstirea Putnei, unde-mi petrecusem copilăria, la bunul Arhimandrit Ghenadie. Călugării – căci arhimandritul, binefăcătorul meu, murise și era un egumen nou – mă primiră bucuroși, căci știau că eu citesc și cânt bisericește și le-oi fi de ajutor, cum le-am mai fost, ca băiat mic. Eu, adică, aveam de gând ca anul școlar de prima filozofie, ce-l pierdui prin închisoare, de răul emisarului polon, să-l încep, cumva, din nou, la toamna viitoare, și poate că și să-mi sfârșesc studiile.

Într-o după amiază-zi, având eu a merge cu un călugăr la prins păstrăvi, pe râurașul Putnișoara, vine un om din sat, la mine, și-mi zice: „Domnișorule, te poștește vornicul până la poartă, afară, că i-a venit o scrisoare nemțească de la Rădăuți, de la stăpânire, și n-are cine i-o ceti”.

Eram ca de mers la pescuit, desculț și numai în albimi. Mă dusei; dară numai ieșit pe poarta mănăstirii, afară, deodată mă văd apucat de un flăcău tuns de o mână și de altul de altă

mână; un om mai bătrân, al treilea, scoate din traistă un lanț și mi-l puse pe o mână și pe un picior... „Ha!”, zice unul din cei doi flăcăi, „te-am prins presentirule!”, adică dezertorule, fugarule.

Eu, la Lemberg, slobozit din închisoare, după ce mi se dovedise deplina-mi nevinovăție de a fi fost complice cu „contele R., emisarul din Polonia”, prădat de toate ale mele, apoi, orișicum compromis în lumea exterioară, fiind și anul școlar început, deja de mai o lună, fără un ban în pungă, amărât și necăjit până la suflet, mersei, din acest arest, drept la comandantul de artilerie și mă insinuai ca voluntar la acea oaste. Mă căutară medicii și mă aflară de „bun”, dar, neavând încă anii recerți spre a intra, fără învoirea părintească, ca voluntar în miliție, zisei comandantului că acea învoire părintească aş căpăta-o, în câteva zile, dacă m-aş putea numai susține, cumva, în acele zile, căci n-am nici o para. Bunul comandant îmi oferi șederea în cazarmă, pe spesele sale, ceea ce eu și primii. Mergeam cu ceilalți „camarazi” și dormeam într-un cravat (pat) cu un bomac.

Trecu o săptămână, trecură două și învoirea părintească nu venea. Ca să nu șed, poate, degeaba, de nu-mi va da tatăl meu învoirea, ca să nu șed, zic, pe cheltuiala comandantului în cazarmă, apoi mai dând de mine și doi amici ai mei și colegi de școală, care mă sfătuiră, cu tot adinsul, să nu intru la oaste, ci să mă întorc în țară-mi și, la toamna viitoare, să vin iarăși la Lemberg, să-mi reîncep și continuu studiile, că ei vor griji de „lecțiuni” pentru mine, mersei la comandant și-i spusei că eu aş merge singur la părinți, după „învoire”, voi aduce-o și rămân la artilerie.

Bunul comandant, care era maior, făcu din cap că da și eu, cu paralele căpătate de la cei doi colegi și amici ai mei, lăsai „învoirea părintească” deoparte și mersei, cum zisei mai sus, la mănăstirea Putnei. Dezertor, deci, nu mă socoteam a fi. Însă, totuși, îmi veni în gând că, poate după plecarea mea din Lemberg, a venit la comanda artileriei învoirea părintească și, acum, comanda mă curentează ca pe un recruta. Mă rugam, deci, numai să nu mă pună-n lanț, că eu voi merge, și așa, încotro ei, adică cei trei, m-or duce. „Marș înainte, presentirule!”, fu răspunsul la rugărilor mele și un „tuns”, înaintea mea, și cei doi, după mine, merserăm, astfel, până la crâșmă, în sat, unde cei trei se îmbătară bine cu rachiu, mai luându-și cu ei, pe drum, încă și-ntr-un șip, mai ca de o ocă.

Eu, acolo, în crâșmă, rugai pe crâșmar să-mi dea puțină hârtie și negreală ori cenușă; dânsul îmi dete și eu scrisei vreo câteva cuvinte la călugărul de la mănăstire, la care mă aflam în cvartir, să fie așa de bun și să-mi dea câțiva creițari și hainele mele, spunându-i ce mi s-a întâmplat. Rugai, apoi, pe cel mai bătrân din escorta mea să meargă, cu țidula aceea, la mănăstire, la cutare și cutare părinte, și să-mi aducă hainele și pită, și ceva parale. Unul dintre cei doi tunși nu lăsă pe cel mai bătrân să meargă, ci se duse el. Cam după o jumătate de oră, se-ntoarse și nu-mi aduse nimic, zicând că călugărul nu-i la chilie.

Trecurăm, apoi, satul, de-a curmezișul, și, de-acolo, pe o cărare, spre pădure, la deal... Pietrișul ascuțit, pe suiș de munte, eu desculț, îmi încrunta picioarele; lanțul greu, pe mine, îmi făcea urcarea la deal aproape imposibilă!

Mă rugai de zbirii mei să ia măcar lanțul de pe mine, că eu n-oi fugi. În zadar, deși cel mai bătrân se ruga el însuși la cei tunși să-mi ia lanțul. „Înainte, hunțute!”, strigă unul dintre cei doi tunși, amețiți de holercă, „că așa ne duse și pe noi tatăl tău, când era vornic, la asentare, de astăzi suntem cătane!”

Acum pricepui că zbirii mei sunt din locul meu natal și-s trimiși după mine.

Plaiul acesta, pe care mergeam, îmi era știut că duce, de la Putna, prin codru și peste munți, la locul meu natal, Sucevița.

Înnoptase; eu, strivit de necaz, de durere la picioare și de oboseală, căzui, de mai multe ori, jos; tunșii mă ridicară și unul mă împingea de spate, iar altul, cel ce-mi zise cuvintele de mai sus, îmi ajuta cu... ghionturi brutale. „Dați-i pace, măi!”, le zise cel mai bătrân, „nu-l mai chinuiți, că-ți da seamă!”. Nici această admonestare nu folosi nimic. Curgeau sudorile de pe mine, eram pierdut cu totul, când ajunserăm în vârful muntelui, într-o poiană, numită Poiana Secării.

„Stăi!”, îmi strigă tunsul cel mai brutal; se puse pe un butuc, își șterse, cu mâneca, obrazul și-mi zise răstit:

– Tatăl tău n-a știut că unde bate și unde-i răspunde: la bună dimineța lui, îi răspundem, acum, noi.

Scoase, apoi, șipul cu holercă, din tașcă, îl destupă și închină la cel mai bătrân, dete, apoi, șipul acestuia. Ieșise luna de după un nor și eu văzui cum omul mai bătrân, după ce luă în mână șipul de la tunsul, îl întrebă, prin semne, de poate să închine la mine ori ba. Tunsul nu dete nici un răspuns, căuta ba-n pământ, ba la mine, ce stam tremurând de slăbire.

Omul închină la mine, eu luai șipul de la el, nu așa, ca să beau, ci ca să le fac pe voie; adusei șipul la gură, dar, atunci, se repezi tunsul, de pe butuc, la mine și mă izbi cu pumnul în față, de sări șipul din mâna mea cât-acolo și pe mine mă umplu sângele. Atunci, nu știu cum veni, nu știu ce se făcu cu mine; toți nervii mi se părură criță și eu, din cap până în picioare, foc și pară... Apucaii lanțul cu mâna dreaptă și-l smuncii cu așa putere, de ieși veriga de pe cealaltă mână, dar ieși și o bucată de carne și piele (și astăzi e semnul la încheietura mâinii mele) și, cu veriga drept îmblăciu, tocai pe brutalul în cap de se prăvăli, pe spate, peste butuc și, prăvălindu-se, strigă: „Vai-lío, m-a ucis!”.

Mă repezii, apoi, la celălalt tuns, el, deodată, stete ca îndârjit; însă, văzându-mi furia și mâna ridicată, cu veriga atârând de lanț, gata să-l toc și pe el, stânga-mprejur și fuga în pădure; cel mai bătrân, după el...

Ce mai făcui nu știu; destul că, la anumită vreme, după aceea, mai venit în fire, mă văzui singur într-o poiană, ce se cheamă Poiana Meselor, aproape de Sucevița. În lumina lunii, mă uitai la mine, mă văzui plin de sânge, pe dinainte și pe piciorul stâng, lângă care atârna mâna-mi rănită. Mâna dreaptă îmi era încheștată pe lanț, că nu o puteam desface. O desfăcui cu greu și luai în ea pe cea rănită, care, de multul sânge curs din ea, era amorțită; dădui pielea cu carne la loc și, strângând-o și ținând-o așa, lăsa lanțul să se târâie după mine.

Slăbit de tot, ajunsei, pe la zori, acasă, la părinți. Aici, văzându-mă cum eram, mă întâmpină un strigăt de spaimă, mai cu seamă din partea maicii mele... Lămurirea întregului acestui lucru va urma acuși.

Tatăl meu, necăjit și revoltat peste fire de cele ce se făcură cu mine, aduse, curând, o căruță năimită și, așa cum eram, mă luă cu sine și hai la stăpânire, **la Solca!**

Intrarăm drept la șeful oficiolatului în cancelarie. Acesta, care era administratorul politic al ținutului, cu numele **Coch**, întorcându-și fața spre noi și văzându-mă așa dezbrăcat, plin de sânge și cu lanțul de picior, sări ca mușcat de șarpe și strigă speriat:

– Ce este, pentru Dumnezeu!

Eu îi povestii totul, dar, nesfârșind eu încă pățania mea, el, și speriat, și infuriat, deschise repede ușa și strigă din toată puterea „Rosignon!”, care era numele unui adjunct al său. Acesta, speriat și el de strigătul neobișnuit al șefului său, alergă dintr-o cancelarie de peste tindă; șeful, arătând la mine, strigă: „Ce-i asta!”.

Iată ce a fost: Eram, vara trecută, chemat prima oară la asentare ordinară; neaflându-mă, însă, acasă și nici în țară, mă chemară, acum, la asentare postumă, cum e regula. Adiuntul trimisese citația la satul meu natal, Sucevița; vornicul (primarul) de acolo, auzind că eu mă aflu la Putna, abuză de puterea lui de vornic și trimise pe acei trei zbiri după mine, într-un ținut politic străin, și încă cu poruncă, de m-or găsi și nu m-aș supune, să mă aducă în lanț. Tunșii, concedieri militari și de viță nu Români, ci boici din Galiția, mai având ei și pizmă pe tatăl meu, căci sub vornicia lui îi luară la cătane, abuzară și ei, la rândul lor, de ordinul vornicului și sfârșitul e cunoscut.

Șeful oficiolatului, făcându-i-se milă de mine pentru cele ce pățisem, mă ospătă pe mine și pe tatăl meu, pe care-l știa și-i era bun, de când încă fu el, mai mulți ani, vornic; îmi dete vesminte de ale sale și mă trimise, cu însuși adjunctul său, Rosignon, într-o căruță, la Suceava, unde se afla comisiunea de asentare postumă. Acolo, scăpai, cum îmi ziseră comisarii, pe șase săptămâni, până ce, adică, se va vedea ce se va alege cu mâna mea rănită.

Întors, a treia zi, la Solca, găsii, acolo, pe vornicul din Sucevița, deja depus din slujbă, pe cei trei zbiri arestați, iar pe cel tocat de mine în cap îl găsii sub căutare medicală.

Hainele mi le lăasă bunul șef al stăpânirii în dar.

Dar ce să mai descoperi? Călugărul din Putna, care mă primise la sine și la care-mi erau hainele, în urma scrisorii ce i-o trimisei, mi le extrădase prin tunsul trimis de mine și-mi trimisese încă patru sorcoveți. Tunsul, crezând, cum se vede, că eu într-adevăr sunt dezertor, dacă vornicul din Sucevița trimite după mine o patrulă atât de mare și le dete, încă, și lanț, prin urmare, crezând el că n-oi mai vedea Putna și pe călugăr, în calea de la mănăstire și până la crâșmă, vându hainele mele la un șvab, mie zicându-mi că pe călugăr nu l-a găsit. Se înțelege că răsplata pentru aceasta și-a luat-o, cum, după aceea, auzii eu, „de patru ori p-en stroi”.”⁹⁴.

Solca mărturisită

După anul revoluționar 1848, când multe se schimbă în bine pe teritoriul Bucovinei, Solca este mai curând un târgușor austriac, decât unul românesc, deși românii nu lipsesc din urbe și nici nu ezită să-și afirme, cu orice prilej, identitatea. Ce-i drept, petrecerile lor naționale încep să semene, din ce în ce mai mult, cu cele ale germanilor, evreilor și polonezilor, iar gospodarii poartă haine nemțești, pe care lesne le pot procura, de-a gata, din dughenele târgului. Nici muzica lăutarilor solcani nu prea le mai merge la suflet, deși au un lăutar atât de vestit, pe Gheorghe Gorovei, încât se învrednicește el și de prietenia lui Simion Florea Marian. Solcanii încep să prefere muzica vieneză, muzică domnească, pe care numai muzicanții evrei, inclusiv cei din Sadagura, care asigură armonia estivală în parcul din vecinătatea pavilioanelor de cură, pare să fie pe gustul inteligenței locale, din rândurile căreia fac parte, ca români neași, și armenii lui Tigran cavaler de Pruncul, notar în Solca, dar și urmașii unor robi țigani de odinioară, precum domnul Ștefan Timingu sau Timingeriu, care și-a trimis fata, pe domnișoara Carolina, la o școală din Cernăuți, pentru a deprinde tainele croitoriei. Și mai sunt, în fruntea inteligenței locale, și preoții Solcii, oameni luminați și foarte implicați în treburile obștești ale românilor, începând cu părintele Michail Soroczan, pe care îl menționează analele episcopale din anii 1843-1845, continuând cu Vasile Bușnean, Ananias Jakubowicz, Epifaniu Bacinschi, Nicolae Sbiera, Modest Avram sau George Mihailescu.

Prin Solca a trecut, vizitând-o pe îndelete, și împăratul Francisc I, în 1817, dar și tragicul prinț de coroană Rudolf, în 10 iulie 1887, dar prințul, care avea să moară, în curând, la Mayerling, n-a vizitat Solca pe îndelete, ci doar a străbătut-o, de-a lungul Drumului Împărătesc, frumos ornat cu arcuri de triumf și cu crenguțe de brad, de-a lungul căruia se adunase poporul, în frunte cu inteligența locală germană și română. Învățătorul Dimitrie Mitric-Bruja susține că „Solca a fost vizitată, în vara anului 1887, în 9 Iulie, și de principele ereditar de coroană Rudolf, însoțit de președintele țării, de pe atunci, Felix Pino de Friedenthal. Pe la 5 ore, principele Rudolf a asistat, în biserica apuseană, la Sfânta Liturghie”, dar, din păcate, în „Revista Politică” din Suceava, nr. 5, din 15 iulie 1887, nu figurează o astfel de informație, în cuprinsul amplului reportaj al vizitei moștenitorului coroanei habsburgice în Bucovina.

În schimb, în mod sigur, Solca a avut onoarea de a fi vizitată, cu amplă consemnare în ziar, de însuși Președintele Țării, Baron de Pace, în 5 iulie 1891, târgușorul beneficiind, datorită reportajului vizitei, și de o primă și documentată descriere:

⁹⁴ PORUMBESCU, Iraclie, *Încă însurat nu fusesem*, în „Scrisorile lui Iraclie Porumbescu”, Cernăuți 1898, pp. 145-147

„Duminică, la 5 Iulie stil nou 1891, între orele 10 și 11 a.m., a sosit șeful țării, contele **de Pace**, de la Sucevița, la Solca.

Solcanii i-au ridicat un portal, de altminteră foarte frumos, dară fără nici o inscripție, ci purtând numai, pe o parte, pajura austriacă, și pe alta, emblema țării.

Cam pe la orele 10 și jumătate, între salve de săcălușuri și cântările muzicii din Sadagura, ce se află angajată pentru sezonul de vară în parcul renumit din Solca, înaltul oaspe, tras de cei 4 cai roibi și frumoși ai arhimandritului din sfânta mănăstire Sucevița, a intrat în Solca, alergându-i înaintea 8 călăreți Solcani și prefectul districtual, în trăsura-i proprie. Alături cu președintele, ședea consilierul guvernial **Pompe** (N.N.: viitor șef al țării).

Stând destinat, în programă, ca loc de descălecare, hotelul cel mare din loc, în centrul orașului, s-a postat în fața acestuia toată inteligența, formând un spalir mare, în fruntea căruia se găseau 9 preoți orientali și 5 romano și greco-catolici, toți amplexații și toată inteligența din Solca, iar la capătul de cătră intrarea în hotel, reprezentanța comunei politice Solca, în frunte cu vrednicul ei **antiste, George Ghinghelovschi**, care, când veni președintele în dreptul lui, îi ținu o alocuțiune de bineventare, în limba română, la care Domnia sa a răspuns tot românește.

În sala frumos pregătită, a fost condus președintele de **jucele Cozub** și de **prefectul Rottenburg**, care ambii își au meritele lor pentru strălucita primire, ce i s-a făcut înaltului oaspe. Reprezentările s-au făcut în sală.

Cei 9 preoți orientali, care, la dorința expresă a președintelui, s-au prezentat mai întâi, ieșind, s-au îndreptat cu toții spre străvechea lor biserică din loc, înțelegând, de la parochul local (N.N.: **Epifaniu Bacinschi**, născut în 1845, preot din 1869), că în programă stă și vizitarea acesteia.

După reprezentări, care au durat mai bine de 1 și jumătate ore, a vizitat președintele biserica romano-catolică, școala (N.N.: cu doi învățători, ambii din 1878, **Emil Carpis** și **Iosefina Drosdovska**), casa parochială a preotului romano-catolic, judecătoria, perceptoria, biserica orientală, biroul **administratorului silvic Kronabeter**, gendarmeria, berăria, oficiul poștal și telegrafic și, în fine, **Institutul Balnear al Doctorului Beilich**, unde s-a scăldat, între orele 1 și 2 p.m.

În biserica orientală, l-a așteptat popor foarte numeros, apoi cei 9 preoți, dintre care 3 (**Epifaniu Bacinschi, Nicolae Sbiera** și **Epifaniu Wasilowski**) s-au îmbrăcat în epitrahile și feloane și au făcut, îndată după intrarea oaspeților, slavoslavia cea mare, la care s-a spus ectenia pentru sănătatea Împăratului, a mitropolitului și a președintelui, încheindu-se cu cântarea „Mulți ani!”, pentru acest din urmă.

După cântarea aceasta, seniorul funcționarilor, **parochul Sbiera** (N.N.: **Nicolae Sbiera**, fratele cărturarului bucovinean, paroh în Botoșana, pe atunci) dând sfintele Evanghelie și cruce președintelui, spre sărutare, îi ținu încă o alocuțiune scurtă, în limba română, în care aminti de fericitul în Domnul, **Rotkirch**, fost șef al Bucovinei, care să-și fi câștigat merite mari pentru țară, îl rugă să fie scut pentru drepturile poporului român, de aici, din țară, sancționate de tron și garantate prin legi, numai în măsura în care se va convinge despre credința, alipirea, lealitatea, bunătatea și blândețea acestui popor.

Prânzul l-a luat, dimpreună cu 12 persoane, la judele Cozub.

Pe la orele 3 $\frac{3}{4}$ p.m., a mers președintele, pe timp foarte scurt, în parcul renumit din pădurea Solcii, și apoi a plecat, prin Pârteștii-de-sus, la Cacia⁹⁵.

Solca era, deci, încă din 1845, așa cum s-a mai menționat, una dintre cele patru stațiuni climaterice ale Bucovinei, condusă de doctorul E. Beilich, cu reclamă densă și eficiență în presa de limbă germană, dar și pe cale de a se insinua persuasiv și în conștiința românilor bucovineni

⁹⁵ Președintele țării în districtul Solca, Gazeta Bucovinei, Anul I, nr. 19, Joi 4/16 Iulie 1891, pg. 2

bogați, mai ales că se punea la cale și contruirea unui sanatoriu modern, pe cheltuiala doctorului Hermann Poras, născut în 1835, absolvent al Universității din Viena, în 1859. Evreu, căsătorit cu Henriette Weiss, din Lvov, cu care a avut cinci copii, care a trăit la Rădăuți și la Solca, Hermann Poras avea să încredințeze Sanatoriul din Solca, în 1899, fiului său mai mare, Josef Poras, apoi, în 1904, se va muta la Viena.

La Sanatoriul doctorului Beilich din Solca se tratase, în iunie 1881, și fratele lui Cirpian Porumbescu, Ștefan, deși Ciprian, într-o scrisoare din 23 iunie, ținea să-și exprime o nedumerire oarecum naivă: „Nu înțeleg, însă, de ce chiar în Solca, ca și când Stupca n-ar fi tot atât de bună”⁹⁶. Genialul muzician, care trecuse în mai multe rânduri prin Solca, în drum spre Rădăuți, însoțindu-și părintele, nu știa, probabil, prea multe despre calitățile terapeutice naturale ale zonei, pe care Hermann Poras tocmai se pregătea să le valorifice într-un mod european, cum s-ar spune astăzi, beneficiind și de serviciile doctorului comunal, care nu putea fi, nici în viziunea lui Poras, tot E. Beilich.

„**Medic în districtul Solcei** a fost ales, la 10 Februarie 1892, domnul **Dr. Krolikowski**. Contracandidatul său era **Dr. E. Beilich**, care, cu toate că vorbește românește, în decursul celor trei ani, de când se află acolo, nu și-a putut, se vede, câștiga simpatiile Românilor și, așa, nu a primit nici un singur vot.

Despre Dr. Krolikowski, care, adevărat, e galițian și încă nu știe limba română, aflăm că s-a pus, cu tot dinadinsul, pe studiul limbii române. Notăm că, între concurenții la acel post, nu s-a găsit nici un român”⁹⁷.

Doctorul Krolikowski avea să funcționeze și pe lângă Sanatoriul lui Hermann Poras, aflat, deja, în construcție, în baza planurilor celui mai bun arhitect german din branșa respectivă, George Bardel, iar promovarea mediatică a noii investiții solcane poate fi considerată și drept prima contribuție gazetărească băștinașă:

Doi ani mai târziu, în octombrie 1894 (în 1893, doctor comunal a fost E. Beilich), alegerea medicului comunal pentru ținutul Solca se lasă cu polemici de presă, începute de un „St.” Din Voievodeasa, în 20 octombrie, și „lămurite”, în cele din urmă, de „un alegător”, care publică, în „Gazeta Bucovinei”, punctul de vedere al taberei din care el făcea parte.

Doctorul comunal al Solcii era ales, în fiecare an, prin votul primarilor (vornicilor) din localitățile care țineau de plasa Solca, în fiecare an regăsindu-se, printre candidați, și doctorul care a construit primul sanatoriu din Solca și care chiar iubea acel orașel, în care se stabilise definitiv, **E. Beilich**, dar dumnealui nu prea mai era pe placul vornicilor de prin împrejurime, iar meritele lui istorice față de Solca, aidoma tuturor meritelor la români și la cei contaminați de românism, se uitau și se luau în bășcălie, și atunci, cu mare grabă și în iureș năvalnic, precum se întâmplă și astăzi, aici și aiurea, dar în spațiul nostru daco-roman.

Polemica solcană, vizând alegerea medicului de plasă (comunal) stârnise o polemică politică, interesantă pentru noi, în măsura în care vehiculează nume de oameni ai vremii.

Polemica lui „St.” Din Voievodeasa începe brutal: „În Iulie 1894, s-a scris (N.N.: anunțat) concursul pentru ocuparea postului de medic pentru Districtul sanitar Solca, în care concurs, lângă celelalte condițiuni, s-a cerut și cunoștința perfectă a limbilor țării, așadar a limbii române și rutene.

La concurs au luat parte trei medici, dl. **Dr. Beilich**, **Dr. Lauer**, ambii Bucovineni, și Galițianul **Dr. Weinberg**.

Cei doi medici bucovineni au corespuns tuturor condițiilor concursului: Weinberg, însă, declară singur, în petițiunea sa, că condițiunii în privința limbii române nu poate corespunde.

⁹⁶ PORUMBESCU, Ciprian, *Puneți un pahar cu vin și pentru mine*, Gr. Edit. „Ion Grămadă” 2003, pg. 172

⁹⁷ Gazeta Bucovinei, Anul II, nr. 10, Duminică 2/14 Februarie 1892, pg. 3

După cum este cunoscut, Districtul sanitar al Solcei e, afară de câteva comune germane și puțini Ruteni, cu totul românesc și, deci, aceasta, la ocuparea postului, trebuia luat în considerare, având medicul a fi pentru popor.

Dar ce se întâmplă?

Domnul căpitan al districtului Gurahumorului (N.N: prefectul, deci) **Roller** fixează termenul pentru alegerea medicului districtual pe ziua de 17 Octombrie 1894 și apare, singur în persoană, la alegere. Sosind în Solca, a citat la sine pe primari și le-a comunicat numele celor trei candidați, exprimând, totodată, dorința sa, că i-ar plăcea dacă Weinberg ar fi ales medic districtual. **Votarea s-a făcut și Weinberg a fost ales.**

Weinberg, Galițianul, a aflat sălaș în Bucovina, și prin a cui bunătate?, prin bunătatea domnului Roller, care e foarte interesat de binele comunelor și a locuitorilor din acel district, dacă le dă un medic care nu se va putea înțelege cu dânșii.

Doi dintre primarii care au luat parte la votare, anume **Filip Urechia** din Cajvana și **Todoraș** din Poieni, au votat pentru Dr. Beilich, motivând că, dacă el nu este de legea lor, cunoaște limba, și doctorul și bolnavul trebuie să se înțeleagă. Ca și acești doi a votat și administratorul de silve și domenii, dl. **Kronabetter**, care, deși străin, seamănă să aibă mai multă inimă pentru popor și cunoaște mai bine toate referințele districtului Solcei decât domnul căpitan (N.N.: prefect)...

Se zvonește, pe la noi, că în întreaga afacere să aibă și medicul districtual al Cernăuțului, **Dr. Poras**, oareșcare interes, deoarece ar voi să nu aibă concurent la Solca, ceea ce îi pare a fi **Dr. Beilich**, care și-a instalat un institut hidropatic în Solca. Dar cine e Dr. Poras? Poate fi orișicine și să se împeneze și mai mult în mândria lui, nouă puțin ne pasă de el, noi avem a calcula cu interesele noastre și ale poporului din districul nostru sanitar, nu cu interesele materiale ale lui Dr. Poras... / **Șt.**⁹⁸.

Doctorul Poras, și el împroșcat pe nedrept, dar cu merite uriașe în devenirea Solcii, s-a împăcat de minune cu Dr. Beilich, ca de la profesionalist la profesionalist, în anii în care au încercat, împreună, și au și izbutit să transforme stațiunea în cea mai bună și mai frecventată din Bucovina și într-una din cele mai bune din întregul imperiu austriac. Dar, deocamdată, politica, împănată în vorbe bolovănoase, are cuvântul, prin intermediul celui alt polemist de ocazie, care are un alt adevăr de susținut și de impus.

Așagar, din punctul de vedere al unui anonim „alegător” din tabăra învingătoare, „la postul menționat reflectaseră, în rândul acesta, doctorii în medicină **Beilich, Karpen, Hilferding, Lauer, Laufer și Weinberg.**

Trei dintre aceștia, Karpen, Lauer și Laufer, și-au retras petițiile înainte de termenul alegerii. În realitate, au luat, deci, parte la concurs trei medici, Doctorul **Beilich**, Doctorul **Hilferding** și Doctorul **Weinberg.**

Este exact că, în concurs, s-a cerut, pe lângă alte condițiuni, și cunoștința limbilor țării, române și rutene; nu este adevărat cum că Doctorul Weinberg ar fi declarat, în petiția sa, că condițiunii în privința limbii române nu poate corespunde, ci adevărat e că Domnia sa a declarat apriat, în petiție, a cunoaște limba română în vorbă, iar cea polonă în vorbă și scrisoare. Declarația de a nu cunoaște limba română a făcut-o, în petiția sa, singur Doctorul Hilferding, care, la alegerea sa, n-a primit nici un vot...

Mai departe, este exact să alegerea s-a ținut în 17 Octombrie 1894, stil nou, și că a fost condusă de însuși șeful politic al ținutului Gurahumorului, de căpitanul **Roller**; nu este, însă, adevărat cum că acesta, încă înainte de alegere, ar fi citat pe alegători la sine și le-ar fi spus pentru cine să voteze (Nota noastră, preluată de la George Coșbuc: „Românește așa a fost!”). Din contră, căpitanul (N.N.: prefectul) Roller s-a girat, înainte și după alegere, de tot obiectiv și n-a voit să

⁹⁸ Gazeta Bucovinei, Anul IV, Nr. 81, Joi 13/25 Octomvrie 1894, pag. 2

vorbească absolut cu nimeni despre alegere. Abia după ce a intrat în localul de alegere, în **căntălăria comunală din Solca**, și și-a început serviciul, a comunicat alegătorilor cum că recursul, înaintat de 4 vornici, în contra alegerii Doctorului **Beilich**, din anul trecut, s-a primit și că s-a scris alegerea nouă. Făcu, apoi, cunoscute numele concurenților la acest post și provocă pe alegători să voteze, după cea mai bună a lor conștiință.

Amintesc, aice, cum că, pe când ceilalți doi candidați, Weinberg și Hilferding, au absentat cu desăvârșire, neprezentându-se până în ziua de azi, Dr. Beilich, după ce și-a primit, îndărăpt, banii de la toți, pe câți a cercat a-i corupe, s-a strecurat și dânsul în localul de alegere, unde, în mod copilăresc și cu lacrimi în ochi apelând, i-a provocat pe alegători să voteze pentru dânsul. Dară nu i-a folosit la nimic, căci alegătorii, având mințile la loc, s-au sfătuit puțin și, începând alegerea, au plecat 12 voturi pe candidatul al doilea, ce a declarat că știe românește, pe Dr. **Weinberg**, pe când Dr. **Beilich**, care de dimineată, până în momentul alegerii, s-a silit să corumpă alegătorii cu bani, a primit numai un singur vot, de la **administratorul de silvic și domnenii, dl. Kranabetter**.

Afirmarea că doi dintre primari, **Filip Urechia** din Cajvana și **Todoraș** din Poieni ar fi votat pentru Doctorul Beilich e, asemenea, neadevăr. Adevăr e că primarul din Arborea, **Toader Irimescu**, care a recurat în contra alegerii Doctorului Beilich, din anul trecut, fiind cel dintâi chemat la votare, a declarat că, deși **Beilich scrie românește și e cu ședere în Solca**, dânsul, totuși, nu-i poate da votul...

După Irimescu, a votat primarul din Botoșana, **Dumitru Leșanu**, un barbat foarte inteligent, apoi cel din Cajvana și, așa mai departe, toți 12, pentru Doctorul Weinberg. / **Un alegător⁹⁹**.

Fiecare alegere, prin concurs, inclusiv cea pentru ocuparea unui post de învățător, provoca emoții mari la Solca, interesele de grup fiind, întotdeauna, prezentate, ca și acum, drept interese vitale ale neamului românesc. Dar și astfel de dispute fac parte și din istorie, și din firea noastră tradițională, așa că merită poposit, din nou, în Solca anului 1895, pentru a descifra, mai întâi, niște lozinci („Escriere de concurs ilegală – Șematism falsificat – Karpierz și Chodakowski în conflict cu matematică – Opt Români papați de șematism – Desconsiderarea unui emis ministerial – Nedreptățirea Românilor – Domnișoara Gibisch – Ce zic deputații noștri?”), în care figurează și cuvinte deja uitate (escriere înseamnă anuțare, iar șematismul era un fel de anuar oficial al Mitropoliei Bucovinei), pentru a ne pune la curent cu eternele și mereu repetabilele ei probleme didactice:

„Precum se știe, s-a scris, în 13 Decembrie 1895, concursul pentru ocuparea postului de învățător superior la **școala de patru clase din Solca**, cu limbile de propunere germană și română. Între altele, se cere de la competenți și calificarea pentru instruirea **religiunii romano-catolice**. Să vedem, acum, ce fel de referinți confesionale și naționale există la această școală, și aceste, odată constatate, vom dovedi, în mod neîndoielnic, că și de astă dată se ocolește legea, în detrimentul Românilor și cu vădita intențiune de a da neamului român o nouă lovitură.

Datele ce le aduc aice sunt extrase din șematismul învățătorilor bucovineni, compus pe baza datelor oficiale din anul 1894. Deci nu ni se va putea reproșa că scoatem aceste date dintr-un izvor necompetent. Ele au fost compuse de **actualul conducător al școlii din Solca, Emil Karpierz**, polon și fost organist la biserica catolică, revăzute fiind de **inspectorul școlar Chodakowski**. Prin urmare, de doi oameni care sigur că nu-s „Dacoromâni”.

În acest șematism, aflăm că școlarii ce au frecventat școala aceasta au fost, după naționalitate, **202 germani, 211 români, 2 ruteni și 1 maghiar**. După confesiune, au fost **romano-catolici 191, greco-catolici 2, greco-orientali 193, mozaici 30**.

⁹⁹ Gazeta Bucovinei, Anul IV, Nr. 86, Duminică 30 Octombrie / 11 Noembrie 1894, pp. 2, 3

Acum să vedem eclatanta boscărie. Se știe că cei 211 români sunt toți greco-orientali. Cu toate acestea, aflăm, însă, induși, în rubrica greco-orientali, numai 193, va să zică pe 8 români i-a papat șematismul. Asta-i una.

Să vedem, acum, pe cei romano-catolici. Dacă sumăm pe toți școlarii neromâni, aflăm suma totală 205. Zicem că toți ar fi germani. Din acești, însă, 30 sunt Jidovi și 2 greco-catolici. Dacă sustragem, din 205, pe acești 32, rămân 173 romano-catolici. Karpierz și Chodakovski au aflat, însă, dacă sustragi, din 205, 32, rămân 191. O, sărmanul Adam Riese” (N.N.: autor de manuale școlare). Ce ar zice el, aflând aceasta?

Unde-i, deci, majoritatea romano-catolică, pe care se bazează domnii, cerând de la conducător calificare pentru religiunea romano-catolică?

Încă ceva. Presupunem că n-ar exista o majoritate absolută de școlari ai unei confesiuni, variind, din an, în an, lucru ce se poate. Cum vine, atunci, Consiliul școlar să pretindă de la conducător calificarea amintită?

Emisul ministerial din 30 Iulie 1883, Nr. 13696, normează, dar, foarte clar, regulile după care să se procedă la ocuparea postului de conducător la o școală cu majoritatea confesională fluctuantă. El sună: „La escrierea concursului pentru ocuparea postului de conducător la școli, ai căror școlari, răstimp de 5 ani, care au premers escrierii concursului, n-au format, în mediu, o majoritate absolută a unei și aceleiași confesiuni, n-are să se țină cont de paragraful 48, punct 2 al emisului din 8 Iulie 1883, Nr. 10618, prin care se normează că, în respectivele escrieri de concursuri, să li se ceară petenților calificarea pentru instrcțiunea religiunei”. Potrivit și din acest punct de vedere, concursul acesta stă în contradicere cu legea.

DI Chodakowski, protectorul organistului din Solca, pe care ar dori să-l vadă conducător al școlii de acolo, ni este ostil. Fie că o face din proprie inițiativă, fie că la ordinul inspectorului Tumlirz, puțin ne importă. Faptul ca atare e, însă, revoltător. Căci abstragere făcând de la motivele amintite, cari vorbesc în contra ocupării postului de conducător al școlii din Solca prin un petent romano-catolic, precum e Karpierz, aceasta mai are și alt cusur. Dumnealui, adică, nu posedă calificarea din limba română, cu toate că școala e cercetată, putem zice, de o majoritate de cpopii români. Ce-i drept, cazuri de aceste se întâmplă, de un timp, încoace, în toată Bucovina. Dovada cea mai bună ni-o dă Siretiul, undre vrau s-o așeze pe domnișoara Gibisch, care nici idee n-are de limba română. De ce n-o trimite la Galiția? Pentru Galiția ar fi, ca polonă, o bună profesoară, pentru Siret nu-i decât o povară fatală.

Ei, nu-i Bucovina țară de joc? Nu-i Românul helot aice? Unde ești, „egală îndreptățire”? Vom vedea cum s-a decide afacerea aceasta și cea din Siret, în Consiliul școlar al țării. Orișicum, avem o verigă mai mult în lungul lanț al nedreptăților ce ni se fac. / **D. Sentinela**¹⁰⁰.

Semnătura vizează Cabinetul de lectură „Sentinela poporului din Solca”, înființat de mai bine de un an, dar cu nici o activitate la activ, instituție de cultură, condusă de „taica părinte” ortodox și de ai domniei sale, așa că ora de religie devine, în anul 1895, de importanță epopeică, pentru că ar fi păcat să încaseze frumusețe de parale organistul bisericii catolice și nu temelia țării solcane, taica părinte greco-ortodox.

Între timp, târgușorul prosperă, prin investiții de capital privat evreiesc, german și, așa cum se va vedea mai târziu, și ale capitalului drept-credincios al părintelui ortodox, care, deși anatemizează vehement consumul de alcool în Solca, nu va putea rata șansa de a deschide o pârdașnică de cârciumioară, în pădurea-parc din Solca, afacere bună și profitabilă pentru toată lumea, pe care o va apăra, în Dieta Țării din Cernăuți, chiar și un Hurmuzachi.

Deocamdată, Stațiunea climaterică Solca se modernizează, prin mari investiții ale capitalului multinațional și multiconfesional, pentru că, atunci când e vorba de o afacere bună și, pe deasupra, umanitară, naționalitatea și religia nu prea mai contează pentru nimeni.

¹⁰⁰ Gazeta Bucovinei, Anul V, Nr. 98, Duminecă 10/22 Decembrie 1894, pg. 2

„Un loc de cură climatic-terapeutic, înzestrat cu toate potențele de vindecare moderne, a devenit, în frumoasa noastră țară, o adevărată trebuință actuală.

Începutul, în această privință, s-a făcut, ce e drept, înainte de asta, cu vreo câțiva ani; dar cele mai noi triumfuri ale medicinei, pe acest teren, încă nu au ajuns, până acum, nici într-un loc al ducatului nostru, accesibile publicului ce suferă, și fiii patriei noastre, cu diferite boli, trebuiau, an de an, să caute ajutor și însănătoșare cu grele jertfe materiale, în locuri de cură și în sanatorii îndepărtate.

Și patria noastră, totuși, e binecuvântată cu regiuni de munte plăcute, idilice, care sunt în stare să satisfacă și celor mai stricte cerințe ale unui loc de cură, pe deplin corespunzător în privințe igienice; îndrumăm la locurile de cură **Lăpușna** și **Solca**, care stau în cel mai bun renume și care, în ciuda defectelor mijloacelor de cură, ce se află acolo, devin, pe fiecare an, mai cercetate și au adus, deja, unei mulțimi de bolnavi vindecare și însănătoșare.

Prin bogate experiențe practice și intuiții personale, convins despre condițiunile fundamentale naturale și excelente ale locului de cură climatic **Solca**, domnul **Dr. Hermann Poras**, medic cercual c.r. și consilier în Rădăuți, a luat hotărârea de a înființa, acolo, un sanatoriu și de a-l preda publicului spre folosință, deja cu finea lui Mai 1892. Noi atragem, deja, de pe acum, atențiunea publicului asupra acestei instituțiuni umanitare.

Solca zace în parcea sud-vestică a Bucovinei, într-o vale a Carpaților, închisă din toate părțile, și e, astfel, foarte bine scutită de vânturile molestatoare. Întreaga coastă din partea sud-vestică a locului e acoperită cu brazi și molizi înalți, care dau atmosferei un miros balsamic-organic și formează un factor de căpetenie al potențelor de vindecare particulare.

Clima e domoală și, în urma poziției scutite, dese schimbări de temperatură sunt excluse.

Căile sunt bine prunduite, așa că, și în timp de ploaie, sunt scutite de tină. Formarea colbului, ce irită organele de respirație, se reduce la un minim. Apa de băut e liberă de baccile și de substanțe organice ce putrezesc, e limpede și răcoritoare. Pentru băi se folosește o apă de aceeași calitate.

Având privilegiul a vedea planurile sanatoriului ce are să se înființeze, practicabilitatea și desăvârșirea aceloră ne-a frapat formal.

Planurile au fost lucrate de domnul **George Bardel**, arhitectul băilor de renume universal de la Gleichenberg, și sunt înzestrate cu toate calitățile excelente ale sanatoriilor moderne. Ele conțin o clădire principală, în care se află localurile de lipsă pentru terapie și aranjamentele pentru întreținerea băilor speciale, un restaurant și, în etajul prim, până la 20 odăi frumoase, cu scopul de a întreține pacienții cu pensiune întregă. Pacienților le stă la dispoziție o sufragerie comună. Aquaduct și canalizare, se înțelege, nu lipsesc.

O casă de mașini, separată, va îngriji de exploatarea neconturbată.

Întreg sanatoriul va sta sub conducerea proprietarului său, renumit, deja, ca medic bun, și nu vor lipsi nici puterile de ajutor pentru băi, înfășare, masaj, electrizări etc.

Prețurile moderate, ce se pun în perspectivă, vor contribui, desigur, în mare măsură, la prosperarea sanatoriului.

Clădirea s-a început, deja, luna trecută și, la timpul său, vom aduce detalii despre toate pregătirile care se fac¹⁰¹.

N-au întârzia să apară, și în presa românească din Bucovina, reclamele, prima, cea din 1892, anunțând deschiderea Institutului pentru cura de apă rece, precum și toate datele referitoare la tratamente, condiții de cazare și masă:

¹⁰¹ Un sanatoriu în Solca, Gazeta Bucovinei, Anul II, nr. 28, Duminecă 5/17 Aprilie 1892, pp. 4, 5

„DESCHIDEREA
Sanatorului concesionat și a Institutului pentru cura de
APĂ RECE

Din Solca în Bucovina

a avut loc la 5 Iulie 1892

Stațiune climatică. **Sesonul dela 1 Iunie până la 30 Septemvrie.** Poziție scutită la poalele Carpaților. Climă plăcută subalpină cu schimbări minimale de temperatură. Aer curat, balsamic și bogat de ozon. **Institut eminent întocmit pentru cure de apă rece. Saloane de inhalare cu aburi de molizi și de slatină din Solca, precum de tot felul de ape minerale.** – Tot felul de cure: **massagiu, electricitate, zăr de oi, băi medicinale de tot felul și mai ales calde de slatină din izvoarele naturale, băi de extract de molizi, malț, tărâțe, pucioasă și nămol.**

Locuințe confortabile și vipt excelent în Senatoriu, cu **prețuri foarte moderate.**

Farmacie, poștă și telegraf în loc.

Proprietarul institutului: **Cons. Sanit. Dr. H. PORAS.**

Conducător responsabil: **Dr. C. Krolikowski,** medic comunal.

Informațiuni se pot afla dela proprietarul sau dela administrația institutului din Solca”¹⁰².

Reclamele ulterioare, publicate, de regulă, în presa românească din Bucovina, doar vreme de două numere de ziar, sunt la fel de concise în a comunica informații cât mai multe ca și reclama din 1892:

„Băile de slatină și stațiunea climaterică

SOLCA

La 620 m înălțime peste mare, cu păduri seculare de brazi, într-o pozițiune scutită de vânturi, climă caldă neschimbăcioasă, parcuri frumoase, **izvoare de slatină puternice, 2 sanatorii escelent întocmite cu secțiuni pentru cure hidropatice, băi de slatină naturale, băi de cetină, malț, fier, pucioasă, nămol sărat; băi de acid carbonic, băi de fango, secțiuni pentru inhalațiuni de slatină, de ozon, lignosulfid, medicamenteze și pneumatice; masajă și electroterapie; cure de lapte, zăr, kefir și dietetice.** – Indicațiuni de cură: **boli de nervi, neurastenii, nervozitate, boli dorsale, histerie, cârcei, ischias etc., anemie, maladii femeestii, boale de stomach, boale intestinale, boale de plămâni, boale de gât, astma.**

Reumatism de încheieturi și musculi, ielele, grăsime etc.

Locuințe ieftine și comode în număr mare, vile, otele, restaurante, stațiune telegrafo-poștală, medici, spiței, muzică bună, teatru, reuniuni, concerte, Lawn-Tennis, Croquet pentru petrecerea oaspeților.

Sesiunea dela 1 Iunie până Octomvre.

În prima sesiune și ultima prețuri foarte reduse.

Informații la

Comisiunea de cură Solca”¹⁰³.

Stațiunea climaterică Solca ajunsese, încă de prin 1890, la un prestigiu, în întreg imperiul austriac, pe care doar Vatra Dornei îl mai depășea, dar nu și celebra Lăpușna de odinioară sau Iacobenii. Iraclie Porumbescu, de pildă, avea atâta încredere în profesionalismul medicilor solcani, încât, în august 1892, când și Ștefan se îmbolnăvise, iar, la Fundu-Moldovei, unde își

¹⁰² Gazeta Bucovinei, Anul II, nr. 55, Duminică 12/24 Iulie 1892, pag. 4

¹⁰³ Deșteptarea, Anul IX, nr. 58, 29 Iulie / 11 August 1901, pag. 4

instalase soția ca oficiar poștal, își internează și unica fată, pe Mărioara, în Sanatoriul doctorului Poras, scriindu-i lui Constantin Morariu, în ziua de 9 august:

„Un voiajor din Câmpulung la Solca n-avu ce lucra și spuse fiicei mele, ce se afla în cură idropatică la Dr. Poras, la Solca, că fratele ei e la Câmpulung, în pericol de moarte, și eu, acolo. Atât a trebuit la slăbia bieteii copile! O telegramă din Solca, de la **postmaistrul Neumeier**, vine la mine: „Maria grav bolnavă vă rog veniți”.

Fă ce știi!, mi se înrouară creierii – las pe Ștefan, fără să fi știut el căm am fost la el, și mă repăd, cu un fiacru, la Solca. Copila o aflai mai bine. Noaptea, mă întorc iarăși, cu o birje, la Câmpulung. Pre Ștefan îl găsii mai ușurat. Șed pe lângă el, joi, toată ziua, și noaptea spre vineri. Febrele n-au venit. Vineri, mă întorc la Solca, aflu pe copilă bine, mân la ea și, sâmbătă, căpătând răspuns telegrafic că Ștefan e încă tot fără friguri, venii acasă... mâine, iar plec la Solca”¹⁰⁴.

Stațiunea și parcul din vecinătate au dezvoltat o adevărată industrie turistică, celebre fiind, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea „restaurațiunile de lângă pădure”, adică restaurantele din parc și din vecinătate, inclusiv cel al parohului ortodox Epifanie Bacinschi, cu nimic mai prejos decât restaurantele lui Kramer, Adamovici, Reck sau Isopescu. În zonă, se construiseră superbe vile de vacanță, din închirierea cărora făceau bani buni familiile Koch, Chilimon, Vasiloschi, Rath, Lazarovici, Abraham, Malarciuc sau Rott.

Solca devenise o țintă turistică, de o popularitate care o egala pe cea a marilor stațiuni din imperiul austriac, fiind frecventată, pe sezon, de peste o mie de oameni, afară de cei aflați în trecere sau în sejururi ocazionale, de sfârșit de săptămână.

Viața orașelului, pitorească în felul ei, deși suficientă în mondenitatea-i excesivă, cuprinde și întâmplări hazlii, în care banalitatea unor întâmplări căpătau, în epocă, amplitudini tragi-comice, la care, astăzi, cătăm, totuși, cu înfrigurare, faptul divers de atunci însemnând, în fond, mărturia pe care un popor nemărturisitor nu a izbutit să o încredințeze urmașilor.

Dintr-o astfel de relatare mondenă, cea a încăierării, în parcul din Solca, a unor ingineri nemți rădăuțeni cu evreii din Solca, putem afla, de fapt, și putem respira aerul de odinioară al târgușorului, pornind dinspre locul în care se afla, pe atunci, restaurantul neamțului Kramer (cam în zona Cimitirului eroilor sovietici, de mai târziu, și ajungând, dincolo de pod, până pe treptele Casei Comunale, primăria adăpostind, și pe atunci, și biroul polițistului și al jandarmeriei locale. E drept că, dincolo de hazosul banal, transpar icnirile unui antisemitism care, peste o jumătate de secol, va produce mult prea multe victime nevinovate, precum și o „solidaritate creștină” desuetă, dar, dincolo de acestea, viața reală are contururile ei, acel Schmidt putând fi oricine, și Ionescu, și Ivaniuc, și Johannes, deci un derbedeu local, care își face mendrele, în orice loc și în fiecare ceas din veșnicia acestei planete:

„Solca, 24 August 1897. **O excursiune cu urmări grave.** Dumineca trecută, o societate de doi ingineri și un cadet, doamne și copii, a venit aici, în primblare, dinspre Rădăuți. Mica societate, așezată la o masă, în parc, conversa. De la o vreme, unul din cei doi ingineri își ajustase aparatul său de fotografiat, ca să scoată câteva peisaje din apropierea stațiunii balneare. Dar **Israel Schmidt** vine și se tot învârtește în dreptul aparatului, anume ca să sâcăie pe inginer. Acesta îl roagă politicos să-i lese locul liber, în raza aparatului.

Schmidt se retrage, deocamdată, se duce de vorbește nuș'ce cu câțiva ovrei din parc, ațâță, apoi, pe niște țânci de copii ca să se ducă, să steie în dreptul aparatului, și, văzând că copiii nu îndrăznesc, revine el însuși și, din nou, începe a se plimba în raza aparatului, îndreptat ca să pozeze.

La această provocare evidentă, inginerul și ceilalți de la masă îl întrebă de ce împiedică, așa, fotografierea.

Schmidt, cu un ton obraznic, răspunde că așa-i place lui.

¹⁰⁴ CIONCA, Nica, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, București 1999, pg. 73

Inginerul îi mai spune, încă o dată, cu binele, dar hotărâtor, să-l lese în pace. Schmidt, însă, nu numai că nu vrea să înțeleagă de cuvânt, dar mai răspunde și foarte arogant, că nu-i pasă lui de astfel de societate creștină.

Atunci, inginerul, scos din răbdări, îl ia de piept și-l dă la o parte. Un grup de jidani se formase, deja, în acel loc, și unul din ei dă lui Schmidt un cortel. Schmidt ia cortelul, se repede la inginer și-l lovește drept în cap.

În fața acestui act de violență neașteptat, al doilea inginer se scoală de la masă și sare iute în ajutorul camaradului său, lovind pe Schmidt cu bastonul.

O droaie de jidani se strâng și sar, atunci, asupra acestui din urmă. Decât ca să-l nimicească de viu, strigau ei cât puteau. Avântul lor suprem, în cumplita lor turbare, avea asta de solemn: că erau peste 300, cari vociferau și amenințau pe un singur creștin.

Acesta se pune în defensivă, cu bastonul.

Mulțimea înaintează spre dânsul, lăudându-se că-l va călca în picioare. Dar inginerul, văzându-se amenințat de a fi înădușit de mulțimea lor, începe să miște bastonul. Natural că nu glumea cu cei care dau năvală asupra lui: pe cine-l croia bine, croit era și o lua la tâlpășița.

De la o vreme, cea mai mare parte dintre ovrei fac câțiva pași înapoi, puțini mai încearcă să se repedă asupra inginerului, dar în zadar; căci acesta, cu o liniște perfectă și un curaj care nu dădu greș nici o clipă, îi ține pe toți în respect, la o anumită distanță. Dar, pe când parte din ovreii ce asaltase pe inginer aleargă să cheme în ajutor forța armată, geandarmi și poliție, sosesc alți jidani, cu bâte, drugi și despicături de lemne. Atunci începe momentul critic. Numărul covârșitor al ovreilor înarmați cu ciomege ar fi putut, în clipă, să strivească mica societate a celor doi ingineri, dacă câțiva cetățeni creștini, germani și români, atrași de zgomotul infernal al ovreilor, n-ar fi intervenit la timp.

Escortați de către creștini, inginerii și ai lor pot părăsi locul acela și ajung până în dreptul restaurației **Kramer**, urmăriți de mulțimea iritată. Aici se întâlnesc cu geandarmii și cu polițaiul, alarmați, căci ovreii strigaseră prin oraș că e „riviliți” și că sunt 7 răniți și 3 morți din ai lor.

Creștinii spun autorității faptul, întocmai cum s-a petrecut. Jidanii, însă, strigă, cu toții, că inginerul a sărit, tam nisam, ca să-i ucidă cu „botul”. Destul că polițaiul n-a găsit de cuviință să cheme vreun doctor specialist, ca să se constate dacă inginerul e, în adevăr, așa de șuchiet cum spun ei.

Mulțimea vocifera într-un chip îngrozitor.

Poliția invită pe ingineri și societatea lor la Casa Comunală, ca să facă depunerile lor. După aceea, alege o sumă de martori numai dintre ovrei; nici un creștin, din câți au fost acolo ca martori oculari, n-a fost chemat.

După ce ajung la primărie, poliția începe a cerceta faptul și trimite trăsuri în oraș după alți martori, tot numai jidani.

În urmă, inginerii sunt lăsați în libertate, cu toate urletele ovreilor adunați la primărie, cari cereau să fie puși cu topuzul la dubă.

Faptul de a exclude pe creștini de la mărturie a fost viu comentat și discutat de către cetățenii din Solca. Mulți sunt, încă și astăzi, iritați. Totuși, nu trebuie să ne grăbim de a-l interpreta, numaidecât, în defavoarea poliției. E posibil ca ea, pusă în cunoștința cazului, știind cum s-a iscat scandalul, prin indolența lui Schmidt, despre care, de altminterlea, se știe că e un netrebnic și e rău notat la poliție, a socotit de prisos a mai chema și martori creștini. La restaurația **Kramer**, polițaiul a auzit, din gura tuturor creștinilor, cum a provocat Schmidt pe cei doi ingineri.

Cel mai regretabil moment este că întreaga societate ovreiască s-a declarat solidară cu zurbagii lui Schmidt. Noi dorim ca fierberea ce se observă la unii cetățeni creștini, numai pentru faptul că poliția n-a mai chemat, și la Casa Comunală, martori dintre creștini, să se domolească și să aștepte toți verdictul autorităților.

Până atunci, nu pricepem de ce s-ar alarma creștinii că n-o să li se facă dreptate. Să nu piardă, deci, răbdarea, cu o zădarnică revoltă a sufletului lor adânc jignit, ce-i drept, dar trebuie să aștepte și să aibă încredere în diregătorii lor.

Noi sperăm și, deci, asigurăm că autoritățile de jos, ca și cele de sus, vor fi la înălțimea lor și vor da justa satisfacțiune spiritelor agitate”¹⁰⁵.

În 1890, Solca avea 2.312 locuitori, conduși de primarul Ioan Rusu. Cei doi învățători; Emil Karpierz și Iosefina Drozdovska continuau munca, încheiată în 1887, de învățătorul Vichentiu Ianovici. Preot al bisericii orientale era Epifaniu Bacinschi, născut în 1845, uns preot în 1869, ajutat de cantorul Epifanie Vasilovschi.

Fabrica de rachiu din Solca (propinație), din 1892, când s-a stabilit în târgușor, în calitate și de deputat, **Mochiu Schartstein**, dar afacerea nu pare să fi fost prea rentabilă pe plan local, pentru că, „deși, acum, de 2 ani șede în Solca, la propinație și vinde rachiu și alte băuturi... rachiuul nu se prea vinde, afară numai cu păharul, la vreo câțiva fliușcari, căci și Solcanii au lăsat băutura rachiuului, mai tot satul. Mochiu are, la noi, în sat, o casă, care au dat-o la alți Jidani în năimală. Mochiu tot se ține de deputăție, și antistele nu voiește să cheme un substitut în locul lui, cu toate că la alte ședinți sătești nu vine niciodată, foarte rar când vine”¹⁰⁶.

Împotriva consumului de rachiu se ridicaseră, în Dieta Bucovinei, câțiva deputați români, încă din 1894, iar preoții sătești, care au cerut o astfel de atitudine, după ce vânzarea de rachiu nu mai era, de mult, o afacere călugărească, au dus o campanie de juruire colectivă prin biserici, ba, în unele sate, s-au și îngropat butoaie cu rachiu, sub câte o cruce de piatră, exemplul cel mai ilustrator fiind Vama.

În sprijinul preoților au sărit, imediat, și primele biblioteci sătești, numite cabinete de lectură, dar și legislația imperială, care interzicea deschiderea crâșmelor sâmbăta și duminica. Problema aceasta, a crâșmelor închise, o rezolvau lesne și crâșmarii, și consumatorii, care nimereau, lesne, ușa din dos a casei proprietarului de brevet pentru vânzarea alcoolurilor.

Duminică, 11/13 octombrie 1896, la sfințirea noi construitei biserici ortodoxe din Cacica, proiectată de „inginerul-adjunct” Alexandru Issecescul, de la Direcția Fondului Religionar, au participat, pe post de invitați de onoare, alturi de solcani de rând, judecătorul **Thurmann** și „dl adiunct” **Grigorovici**, de la Judecătoria din Solca, precum și administratorul silvic **Kronabeter**, tustrei prezenți și marilor personalități bucovinene, prezente la eveniment¹⁰⁷.

Cabinetul de lectură „**Sentinela poporului din Solca**” s-a înființat, conform materialului de sinteză, „Cabinetele noastre de cetire”, publicat de „Căldariul poporului Bucovinean, Anul XIII, 1900, pp. 99-106, în 1896, în casa notarului Tigran cav. de Pruncul, cu Bogdan Găină președinte și cu Ioan Cornea secretar (în calendarul de sfârșit de an, în locul lui Ioan Cornea avea să fie trecut învățătorul Dimitrie Mitric-Bruja; din relatarea care urmează, vom vedea că primul președinte a fost preotul-crâșmar al Solcii, Epifanie Bacinschi). Cabinetul avea, inițial, 70 membri (după un an de „succese”, doar... 45), 300 de cărți, 4 abonamente la gazete românești și o avere de 56 florini și 68 creițari.

Din nefericire, după un an, când se produce o nouă explozie de entuziasm local, nici după ani și ani, Cabinetul de lectură nu înseamnă nimic, nu produce nimic, ci doar improvizează monden și știrisește ba de un demagog, ba despre altul, afișând și nume de membri în comitetul unei mondenități inutile, ba chiar păguboasă. O astfel de mondenitate ieftină avea să se petreacă, la un an de la înființarea „Sentinelei poporului”, cu aplombul caracteristic solcanilor, cei pe care viitorul Erou al Bucovinei, avea să-i caracterizeze ca fiind „toți politicieni înnașcuți și toți candidați la vornicie”:

¹⁰⁵ PATRIA, Anul I, Nr. 24, Duminecă 24 August / 5 Septemvre 1897, pag. 2

¹⁰⁶ Gazeta Bucovinei, Anul V, Nr. 11, Duminică 5/17 Februarie 1895, pg. 3

¹⁰⁷ Gazeta Bucovinei, Anul VI, nr. 86, Duminică 27 Octomvrie / 8 Noemvrie 1896, pag. 3

„Multă trudă a costat până ce i-a succes vrednicului amic al poporului român, domnului **Eusebie Zaharovschi**, candidat jurist, de a aduce la viață Societatea de cetire „**Sentinela poporului**” în Solca.

Deși societatea aceasta de cetire și-a luat un avânt frumos, fiind prevăzută cu cărți potrivite și cu gazete populare, totuși, prin nepăsarea și lipsa totală de interes a membrilor și, mai ales, prin intrigile urâte ale potrivnicilor, a decăzut deja într-atâta, încât a ajuns în primejdia de a fi desființată. Mijlocirii și stăruinței neobosite a domnului Eusebie Zaharovschi însă este de mulțumit, că s-a delăturat pericolul și s-a dat societății iarăși un sobor nou, întrunindu-se, în scopul relegerii comitetului, adunarea generală a Societății „Sentinela poporului” din Solca, care a avut loc Duminică, în 24 Octovrie 1897.

Rostind președintele Societății, parochul local, Epifanie Bacinschi, o cuvântare frumoasă și arătând scopul adunării, declară ședința deschisă și predă, înainte de alegerea comitetului, cuvântul domnului Eusebie Zaharovschi (N.N.: fratele celebrului „popă Zaharovschi”, satirizat de Ion Grămadă, într-o broșură), care, prin o vorbire din inimă isvorâtă și la inimă pătrunzătoare, a știut să atragă atențiunea poporenilor, să încurajeze pe toți, din nou, la muncă, pe terenul național și cultural.

Țin de bine a extrage următoarele mesaje din această vorbire, care a avut un efect foarte mare asupra celor întruniți:

„A trecut timp îndelungat, de când fusesem noi, toți, însuflețiți de un gând ceresc, ca să ne adunăm în frăție și ca să înființăm o vatră luminătoare, o vatră menită spre încălzirea simțămintelor naționale ale mult iubitului nostru popor. S-a înființat, atunci, aici, această vatră, așa numită „Sentinela poporului”, societatea de cetire, care are de scop luminarea spiritului și unirea noastră în cugete, în fapte folositoare și în Dumnezeu. Cred că am semănat, atunci, grăunțe bune, binevoitoare și folositoare. Însă, venind, după un an, spre a vedea roadele, am aflat, spre cea mai mare părere de rău, cum că roadele semănăturii acestei au ieșit foarte slabe. Totuși, încă nu mă las descuragiat! Și va fi foarte trist ca să ne lăsăm descurageați! Ba, din contra, omul și, mai ales, Românul să fie însuflețit de activitate neobosită și speranță pentru mai fericitul viitor, prin toată viața sa! Numai una voiesc să vă zic, iubiților confrăți! DE vi s-a dat un talant așa de scump, nu-l îngropați, precum a făcut servitorul cel fără minte, despre care ne istorisește Sfânta Scriptură, ci întrebuințați-l așa ca să aveți folos dintr-însul! De au stăruit prietenii neamului român ca să se înființeze, cu încuviințarea înaltului guvern, și în Solca societatea de cetire, acest liman al luminării și deșteptării, atunci toți să purtați grijă, ca societatea aceasta să se susțină și să înflorească. Nu ascultați pe vicleanul Ițic sau Avram sau nu știu cum se mai cheamă creatura cu fața nespălată, care, văzând că unul sau altul are trebuință de dânsul sau că unul sau altul a luat pe datorie marfă la dânsul, pune toate puterile sale de a-l reține de la vatra deșteptării și luminării, ca mai ușor să-l poată stoarce fără milă și cruțare, precum se stoarce o lămâie, și ca să se poată trage folosul său propriu. Ce sunteți datori plătiți, după puțință, cât mai degrabă și feriți-vă, în viitor, de primejdioasa viclenie a diavolului! Mai bine să dăm mână cu mână și să ne unim la faptă bună. Mai bine să fim, cu sinceritatecu gândul și cu inima unul pentru toți și toți pentru unul. Că numai așa vom putea să ajungem la bunăstarea la care au ajuns potrivnicii noștri, prin unirea lor. Să nu ne trădăm unul pe altul, să nu mergem unul sau altul – precum se întâmplă adeseori – la cârciumă, la cuibul potrivnicilor noștri (N.N.: la concureța preotului-cârciumar Bacinschi, care-și avea cârciuma în Parcul Stațiunii), și să trădeze, să spună ce s-a vorbit aici și să ne vândă pentru un pâhar de holercă. Niciunul dintre noi n-a putea să dovedească că, măcar o dată, a trădat un jidan pe altul, că ar fi spus vreodată un jidan ce a vorbit ori s-a făcut în cuibul jidănesc. Prin trădare, îngroapă trădătorul nu numai pe confrății săi, ci mai ales pe sine însuși, fiindcă, prin aceasta, dă el vrăjmașilor arma în mână, cu care nimicește, apoi, potrivnicul, fără cruțare, atât pe trădătorul însuși, cât și pe confrății săi. Deci, să convenim, sârguincios, la la vatra luminării, „Sentinela poporului”, și să fim activ uniți în cugete, în fapte bune și în Dumnezeu, și să ținem taină despre cele zise și făcute de societatea noastră. Despre vorbele și faptele în societatea noastră, însă, nu trebuie noi să avem grijă, pentru că noi, căutând drumul care duce la dezvoltarea minții și a

spiritului, vorbim și isprăvim faptele care le și dorește pentru noi Înalt Prea Luminatul și Prea Iubitul nostru Împărat, pentru a cărui lungă și glorioasă viață vă provoc ca să conglăsuțiți cu mine: Majestatea Sa Împăratul nostru Francisc Iosif I să trăiască mulți și fericiți ani!”.

Aici, urmează entuziastice strigăte de „Să trăiască!”.

În legătură cu acest discurs, a ținut să sublinieze și cunoscutul prieten și binevoitor al poporului român, domnul **Tigran caaler de Pruncul**, notar cezaro-crăiesc în Solca, către poporeni prezenți, că a fost o cuvântare foarte bine întocmită, arătându-le calea luminării, ferindu-i de ispita potrivnicilor, ferindu-i de cărciumă, acest loc al faptelor diavolești și izvorul fărădelegilor și, primind, la sfârșit, de la toți poporeni făgăduința de a nu mai umbla mai mult la cărciumă, ci de a cerceta sârguincios Societatea „Sentinela poporului”.

După aceste trei cuvântări, a urmat alegerea comitetului.

Refuzând parochul local, domnul **Epifanie Bacinschi**, candidatura la locul de president, a fost ales president domnul **Tigran cav. de Pruncul**, însă numai sub aceea condiție, dacă toți membrii vor ține promisiunea de a nu umbla mai mult la cărciumă și de a cerceta sârguincios societatea.

Comitetul s-a constituit în următorul mod: president – **Tigran cav. de Pruncul**, vicepresident – domnul **Epifanie Bacinschi**, secretar a.h. – **Eusebie Zaharovschi**, cassar – **Ioan Cornea**; întâiul controlor – **Ioan Vasilovschi**, al doilea controlor – **Ioan Valașciuc**, bibliotecar – **Epifanie Vasilovschi**.

În comisia judecătorească, s-au ales: **Ștefan Alaci**, **Dumitru Mărula**, **Jakob Cufner**.

După alegerea comitetului, au urmat feliurite convorbiri și consfătuiri ale membrilor, care sunt 45 la număr; totodată, vă comunic îmbucurătorul fapt că, la inițiativa domnului Eusebie Zaharovschi și a domnului Tigran cav. de Pruncul, au făcut, cu bună voie, toți membrii societății, ridicând mâinile în sus, făgăduința solemnă de a nu mai umbla deloc la cărciumă și de a ține taină despre cele vorbite și făcute în societate.

Mulțumind noul president al Societății, domnul Tigran cav. de Pruncul, poporenilor prezenți pentru participarea la adunarea generală și pentru făgăduința de a cerceta, în fiecare Duminecă și sârbătorile, Societatea, și dorind, în scurt, buna vedere, declară ședința de închisă. / **Un gospodar**¹⁰⁸.

Peste vremuri, relatarea întâmplării poate să pară doar o comedie absurdă. Poate că asta a și fost, pentru că, așa cum se va vedea mult mai târziu, totul nu era decât un moft, dublat de o duplicitate greu de acceptat, deși ne caracterizează.

Nevoia de reprezentativitate românească, atât de specifică epocii, care a determinat, de fapt, toată demagogia prețioasă, pe care o regăsim în coloanele gazetelor vremii, l-a adus în arena solcană și pe notarul armean Tigran Pruncul, un personaj care, dincolo de penibilul demersului antialcoolic, își dorea, din rărunchi, să parvină, așa că, în 14 noiembrie 1897, când, din inițiativa primarului Vienei, Lueger, a avut, în sala „Sofia” din capitala imperiului habsburgic, adunarea țăranilor, la care au participat delegați „mai mult din rândurile țăranimei din Austria de jos... mulți țărani Ruteni din Galiția, câțiva Poloni și puțini din Moravia”¹⁰⁹, plus doi bucovineni, unul din Sucevița, vornicul Zarembo, și celălalt din Glit, Trifan Pașcaniuc (solcanul Tigran cavalier de Pruncul, deși prezent la adunare, nu este menționat ca delegat). Din partea Clubului român parlamentar din Viena, care s-a abținut să participe oficial, a fost delegat juristul, istoricul și deputatul George Popovici (semna poeziile cu pseudonimul T. Robeanu), care, de altfel, a și luat parte la adunare, vocea lui fiind una respectată în întreaga Austrie.

Dezbaterile despre posibilitățile de organizare a țăranimii, inclusiv prin proiectul guvernamental pentru înființarea de asociații agricole. Cu această ocazie, Tigran cav. de Pruncul a intrat într-o polemică zgometoasă cu un popă rutean din Galiția, Taniazkiewicz, dar Pruncul a

¹⁰⁸ Patria, Anul I, Nr. 49, Miercuri 22 Octomvre / 3 Noemvre 1897, pp. 2, 3

¹⁰⁹ Patria, Anul I, Nr. 55, Miercuri 5/17 Noemvre 1897, pag. 1

formulat mai multe amendamente, „din care unele sunt acceptabile”. Dar tocmai această menționare „la gazetă” avea să-l irite pe ambițiosul armean, care, deși își dorea să-i reprezinte pe români, cocheta și cu o reprezentativitate ruteană, propunându-l ca delegat „pentru Rutenii Bucovineni” pe Nico cavaler de Vasilco, descendent al unei vechi familii boierești moldovene, care, deși nu știa ucraineana, avea să devină, ulterior, liderul naționaliștilor ucraineni. Prin propunerea lui, Pruncul se pare că l-a jignit pe preotul Victor Zaharovschi, dornic de un loc în prezidiu, indiferent din partea cărei etnii bucovinene (cel din partea românilor era ocupat, de drept, de George Popovici). Afectat în amorul propriu, notarul imperial din Solca a ripostat la gazetă, „în baza paragrafului 19 al Legii de presă” (avea Europa, încă din 1848, o astfel de lege), cu o replică ambiguă, pe care n-o mai reproducem¹¹⁰, dar care replică a provocat, la rândul ei, iritarea popii din Lucaveț, Zaharovschi, care, prin alt drept la replică, provoacă o adevărată polemică, precizând că „întreaga Bucovină mă cunoaște de **Român bine pronunțat și nu de Rutean**”, cerându-i notarului armean să dea „măcar atâtea probe despre românisul său, precum le-a dat Dr. George Popovici”, și-apoi „va avea și dumnealui pe întreaga suflare românească din străvechea noastră Bucovina ca aderentă”¹¹¹. Printre altele, Zaharovschi îi reproșa lui Pruncul afirmația că el, Pruncul, l-ar fi propus pe Vasilco drept reprezentant al rutenilor, acesta având, cică, susținere largă din partea ucrainenilor, când, de fapt, cum contracarează Pruncul, avea „numai una, iscălită de venerabilul preot Cantemir, din partea societății politice a rutenilor conservatori”, condusă, cum se vede, de un alt descendent de boieri moldoveni.

Toți bucovinenii, prezenți la Adunarea țăranilor, cu excepția lui George Popovici, participaseră, de fapt, la o adunare antisemită, la Meidling, în hotelul lui Weigl, „și au petrecut acolo împreună cu Dr. Lueger, Schneider etc.”¹¹², dar nici unul nu reprezenta, cu adevărat țărănimea bucovineană, indiferent la ce etnie ne-am referi. Țărănimea și viața ei nenorocită însemnau, inclusiv în cadrul cabinetelor de lectură, doar un pretext și un mijloc de a exercita o autoritate de circumstanță, de a avea la cherem anumite grupuri de oameni, măcar cu ocazia unor mondenități fără rost. Tocmai de asta, și Cabinetul „Sentinela poporului” din Solca nu a însemnat mare lucru, improvizațiile parvenitismului social și intelectual fiind rare, inconsistente și lipsite de reverberație, dacă nu cumva doar pretexte omagiale pentru un bogătaș local sau altul.

Prima manifestare, după doi ani de la înființarea primei biblioteci solcane, numită, inițial, Cabinetul de lectură „Sentinela poporului”, apoi „Sentinela poporului din Solca”, a fost cea dedicată împlinirii a jumătate de secol de la urcarea pe tronul Austriei a lui Franz Iosif, iar cronicarul manifestării, în curând uzurpat din toate atribuțiunile de către Mitric-Bruja, a fost Ioan Cornea:

„Serbare jubiliară în Solca. Cu ocaziunea serbării de 18 August, s-a redigat următorul: **Protocol al ședinței festive din 18 august 1898.**

Ședința festivă, cu ocaziunea zilei natale și a jubileului de 50 ani a Majestății Sale, a prea grațiosului nostru Împărat, s-a ținut în locațiile domnului **Ioan Rusu** din loc. Din cauză că s-au așteptat oaspeții anunțați din Cernăuți, nu s-a deschis ședința festivă la orele 2 d.m., ci abia la 5 ½ d.m., în care răstimp s-au cetit unele povești din partea domnilor **Epifanie Vasilovschi și Bogdan Găină**. Văzând că nu sosesc oaspeții din Cernăuți, au cetit, nefiind deja prezidentul cabinetului, domnul părinte **Epifanie Bacinschi** de față, din cauze private, domnul jurist abs. **Bogdan Găină**, dintâiu, depeșa sosită din Cernăuți, de la domnul deputat din Camera Imperială **Dr. George Popovici**, care sună astfel:

¹¹⁰ Patria, Anul I, Nr. 60, Miercuri 19 Noemvre / 17 Decemvre 1897, pp. 2, 3

¹¹¹ Patria, Anul I, Nr. 62, Duminecă 23 Noemvre / 5 Decemvre 1897, pag. 2

¹¹² Patria, Anul I, Nr. 64, Vineri 28 Noemvre / 10 Decemvre 1897, pag. 2

„Reținut fiind de afaceri urgente la Cernăuți, regret din inimă că nu pot lua parte la petrecerea frumoasă a cabinetului din Solca. / Dr. George Popovici”.

Depeșa a fost luată la cunoștință cu entuziaste strigăte de „Să trăiască!”.

Înainte a unui număr foarte impozant de gospodari și gospodine, nu însă flecăi și fete, din Solca și Glit și în prezența stimaților oaspeți, a domnului **Grigorie Malinescu**, cu stimata doamnă, soția, din București (România), domnului **Ivan baron Capri**, din Iacobești, domnului **Tigran cavaler de Pruncul**, doamnei **Corne**, cari toți au urmat invitației, deși din părți străine, în număr egal cu inteligența din Solca, care a preferat a merge la pădure și nu la ședința festivă a Cabinetului de lectură.

Înainte a numărului de aproximativ 50 de gospodari, vreo 5 gospodine și vreo 5 din inteligență, au deschis ședința festivă, nefiind prezidentul cabinetului de lectură de față, domnul jurist abs. Bogdan Găină, cu discursul festiv pentru Majestatea Sa, a prea iubitului nostru Împărat Francisc Iosif I, care discurs, venind din inimă, a purces în inimile tuturor ascultătorilor, desfășurând însemnătatea zilei de 18 August și a anului 1898 pentru întreaga Austrie, toate țărișoarele ei și pentru toate popoarele și națiunile lor, așadară și pentru **Românii bucovineni, cari au avut fericirea de a fi stăpâniți, timp de 50 de ani, de un împărat atât de bun**, de milos, de energic și de iubitor de pace. Discursul acesta a fost, de multe ori, întrerupt prin entuziasmul provocat de poporeni, cari strigau, din răspuțeri, „Trăiască, bravo, așa-i” etc., și s-a încheiat cu provocarea domnului orator ca toți să strige, cu domnia sa, din toate puterile, de 3 ori, „Să trăiască iubitul nostru Împărat!”.

Domnul Tigran cav. de Pruncul face propunerea ca Cabinetul să trimeată o depeșă de omagii la Majestatea Sa, în următorul mod:

„Cabinet-Kanzlei, Wien. Gefertigier rom. Lesevereiu in Solca, Bukowina, unterbreitet allerunterthanigst dem allerhochsten Kaiserthronne seine tiefempfundenenen Lojalitatsgefuhle in Liebe, Treue und Ergebenheit. / Sentinela Poporului”.

Propunerea s-a primit cu mare aclamațiune.

Mai departe, face gospodarul **Dimitrie Marula** propunerea ca să se trimeată și domnului deputat imperial Dr. George Popovici, care cu trup nu e între noi, însă cu gând, cu suflet și cu inimă, o depeșă, în următorul mod:

„Vă salutăm și regretăm că n-ați venit, vă așteptăm însă cât de curând. / Sentinela poporului”.

Propunerea încă s-a primit cu mare entuziasm.

Domnul Bogdan Găină desfășură, într-o cuvântare fulminantă, activitatea sau, mai bine zis, neactivitatea Cabinetului, prin timp de doi ani, față cu alte cabinete mai tinere și își exprimă părerea de rău că inteligența din loc, mai ales doamnele și domnișoarele române din loc și împrejurime, nu arată nici un interes față de cabinet, din care cauză este imposibil a arangea o petrecere poporală, deși poporul o dorește, nefiind, în timp de doi ani, niciuna.

Tot părerea aceasta și-o exprimă, într-o cuvântare frumoasă, și domnul Tigran cav. de Pruncul.

Înainte de ce se încheie ședința festivă, mai cetește domnul Bogdan Găină unele pasaje din „Deșteptarea” și „Patria” despre viitoarele alegeri dietale și mulțumește, pe cât poporului, care s-a adunat într-un număr așa de mare, atât și onoraților oaspeți, domni și doamne, cari au binevoit a onora cu prezența dumnealor, asigurându-le că Cabinetul de lectură își va aduce totdeauna aminte de ziua aceasta memorabilă și va căuta să deie, de acu, înainte, mai multe semne de viață.

Ședința festivă s-a închis de domnul Bogdan Găină, la orele 7 seara, cu entuziaste strigăte de „Să trăiască!” oratorul.

Solca, 22 August 1898. / Pentru secretar: **Ioan Corne**, cassar”¹¹³.

Tonul demagogic al materialului de presă reprodus, chiar dacă vă amintește, oarecum, de operele lui Caragiale, nu trebuie ridiculizat sau condamnat. Așa era, și pe atunci, ca și astăzi, societatea românească de pretutindeni: prețioasă, penibilă în mondenitatea și în duplicitatea ei.

Pe structura Cabinetului de lectură „Sentinela poporului din Solca”, s-a înființat, în 9/21 august 1898, Însoțirea raiffeisiană din Solca și Clit, cu 96, apoi cu 100 de partași, cu preotul Modest Avram președinte, sub direcțiunea farmacistului Alexandru Braha, vicepreședinte fiind Alexandru Marcovici, iar membri ai direcțiunii, Ph. Hohenthal și Franz Schatz. Ioan Cornea fusese ales vistiernic al noii bănci rurale, practic a treia din Bucovina.

Comunicatul oficial al Însoțirii:

„Însoțirea de păstrare și credit

Pentru

Solca și Glit

îsoțire registrată cu garanță nemărginită (sistem Raiffeisen)

în Solca.

Începutul activității: 9/21 August 1898.

Depuneri spre păstrare se primesc de la ori-și-cine și se fructifică cu 6 procente.

Împrumuturi se dau numai membrilor cu procente fără provisiuni sau alte taxe.

Procentele se solvesc înainte.

Membrii însoțirii pot fi numai locuitorii din Solca și Glit; ei sunt rugați în interesul lor propriu a se înscrie cât se poate de mulți.

Însoțirea care s-a înființat cu ajutorul înaltului comitet al țării scoposește ridicarea și promovarea stării morale și materiale a membrilor săi; orice scop de câștig este eschis.

Orele de oficiu sunt stătorite dela 2-4 ore p.m. a fiecărei Dumineci în localitățile D-lui Ioan Cornea în Solca.

Afară de orele de oficiu se dau deslușiri de cătră cei subscriși.

Președintele consiliului de controlă:

Aleksandru Braha.

Director:

Epifanie Bacinschi.

Visternic:

Ioan Cornea”¹¹⁴.

¹¹³ Patria, Anul II, Nr. 166, Miercuri 19/31 August 1898, pg. 3

¹¹⁴ Patria, Anul II, Nr. 164, Miercuri 12/24 August 1898, pg. 4

Știrea înființării băncii rurale românești din Solca a răzbit, imediat, în presă: „**Bancă „Raiffeisen” în Solca**. Aflăm cu multă bucurie că voinicii Solcani și-au alcătuit o bancă sătească după calupul „Raiffeisen”. Directorul băncii e părintele Epifaniu Bacinschi, presidentul consiliului de controlă – dl Alexandru Braha, iar visternic – dl Ioan Cornea. Deie Domnul ca toate satele noastre tot așa să pășească înainte și-atunci fericire va fi de noi”¹¹⁵. Deși trecut în știrea de presă drept vistiernic, Ioan Cornea nu va figura și în anunțurile-bilanț, ulterioare anului de înființare a băncii, în locul lui fiind preferat tânărul învățător Mitric-Bruja, cel care va fi, peste un an, și primul, și singurul monograf al Solcii, mai ales din postură de „călăuză geografică” (ca învățător la Gura Humorului, avea să scrie și o mini-monografie a acestui târg), lucrarea lui fiind publicată, sub „Lozica: Al Bucovinei Meran este Solca”, în două numere de ziar.

Dimitrie Mitric-Bruja a avut parte, încă din primele zile ale instalării sale la Solca, de o filipică din partea redacției ziarului „Patria”, adresată inspectorului al districtului politic Gura Humorului, Iohann Chodakowski, o filipică în care este inclus și învățământul solcan al vremii, cu tradiție apreciabilă (școala funcționa din 1817, iar din 1820 datează prima clădire școlară din Solca):

„La Solca sunt patru clase, unde, deși în Solca sunt majoritate zdrobitoare greco-ortodoxii, ai pus un Oberlehrer (prim învățător) **Piotrowski**, o Lehrin (învățătoare) **Gaube** și un Hilfslehrer (învățător suprior) **Ostrowski** și, acu, l-ai trimis pe **Mitric**, care s-a cununat în biserica catolică și trimite anunciurile de însurăciune: „că el cu **Babuszczak** empfehlen sich als Vermahlte”.

Bravo, Mitric că ești un **Demeret Bruja** minunat! Însurați-vă cu cine vă place, căci amorul orb nu alege, dară nu vă vindeți nația și legea! Bărbatul să fie capul femeii, nu însă să devină, din opincar, pantoflar!”¹¹⁶.

Bietul și inimosul Dimitrie Mitric-Bruja, mereu interesat de istoria localităților, în care a slujit la catedră, și de promovarea frumuseții locurilor, în scris, prin excelente „monografii geografice”, nu merita astfel de brânciuri, din partea cine știe cărui popă humorean, care, după tradiție, confunda interesele turmei, pe care o tunde și mulgea, cu interesele națiunii. Dimitrie Mitric-Bruja, chiar dacă nu iese din tiparul eclatant, dar superficial al vremii sale, a fost și rămâne, totuși, un mărturisitor adevărat, plin de pasiune și de bune intenții.

Ca martor al vremii sale, Dimitrie Mitric-Bruja lasă mărturii inedite și importante despre Solca; doar în ceea ce privește istoricul localității, se cam împleticește tot pe cărări lăturalnice domnul învățător, dar nu-i nimic, din moment ce, așa cum și singur mărturisea, acel „trecut istoric de interes marcant... încă n-a putut fi dat tot la lumina zilei” și nu avea să fie scos nici măcar în secolul care urma. În aceste condiții, mini-monografia lui Mitric-Bruja trebuie privită ca o bijuterie a memoriei solcane și încredințată ca atare memoriei zilei și a vremurilor care vor urma:

„Din cele 235 comune și moșii administrative ale Bucovinei, unele din ele au câștigat, cu timpul, o însemnătate deosebită, atât în viața lor administrativă-politică, cât și în viața lor firească. Asemenea preferință firească i se cuvine și orașelului Solca. Orașelul sau târgușorul Solca este, de aceea, preferat de maica natură, că dânsa i-a dat o poziție foarte atrăgătoare și o climă osebit de priincioasă sănătății. În urma acestei pozițiuni, Solca a devenit, în decursul timpului, și loc de stațiune climatică, loc de cură și de petrecere pentru mii și mii de suflete, ce caută, aici, însănătoșire și recreație, în timpul cel cald de vară.

Necesitatea cere să vedem întrucât acest târgușor și-a câștigat, astăzi, reputația și reclama unui loc climatic, loc de cură sau stațiune balneară-terapeutică.

¹¹⁵ Deșteptarea, nr. 16 din 26 august / 7 septembrie 1898, pg. 137

¹¹⁶ Patria, Anul II, Nr. 215, Duminică 13/25 Decembrie 1898, pg. 2

Privind teritoriul local al Solcei, apoi vedem că plastica acestuia formează un cazan, închis de către Apus, Sud și Nord, de munții Carpaților păduroși, ce formează, către Ost, ca o înclinațiune mică spre Sud, un șes întins, acompaniat, iarăși, de codri mândri și frumoși. Poziția geografică a orașelului zace la încrucișarea meridianului 43 grade 31 minute lung. o. de la Ferro sau 61 grade 10 minute 51 secunde lung. O. de la Greenwich și a paralelului 57 grade 44 minute lăț. N, iar înălțimea reliefului asupra Mării Negre măsoară 622 (după alții, 522) metri.

În urma acestor circumstanțe poziționale, clima Solcei este una din cele mai priincioase și mai recomandabile sănătății omenești, întru a satisface pe deplin modulul de viațuire. Orașelul Solca este, cea mai mare parte, scutit de vânturi mari, de aceea și aerul înălțimei absolute nu este deloc aspru.

Teritoriul Solcei are mai multe variațiuni terasice. De la șes neted și până la piscuri de munți carpatini, acoperiți, giur-împregiur, cu păduri întinse de brad, plastica teritoriului înclinează, mai mult, la o praveliște în formă de terase.

Ca vecin, comuna Solca are, spre Nord, un vârf de munte înalt, numit Pleșul (841 m)... Cătră Apus, Solca are parte numai de munții Carpaților, care se extind, aici, în mase și grupuri mari, sub fel de fel de nume de vârfuri, care de care mai înalt și mai altcum plăsmuit. Dealul Vodei de 1718 m și ceva, mai depărtat, Pietrele Muerii, cu înălțime uriașă, sunt, în această parte, pentru privitor, cele mai caracteristice. O coamă înaltă, de 890 m, formează frontiera între Solca și Pojana-Miculi. Comunicația între aceste două sate este exclusiv pedestră. Un pedestru bun ajunge, de la Solca, la Poiana-Miculi în 1 ½ oră. Cătră răsărit, Solca se hotărăște cu teritoriul Arborei, iar către Sud-Ost, cu cel al Poienilor.

Comunele Glit și Părteștii-de-jos sunt în apropierea Solcei, cam la o depărtare de ½ (¾) ore. Comuna Poienilor este despărțită de Solca numai printr-o pădurice cu arbori frunzoși, parte brădet. Această pădurice este foarte atrăgătoare și cei mai mulți oaspeți varatici întreprind excursiuni într-acolo.

Caracteristica târgușorului este o expresie montană și seamănă foarte mult cu cea a orașelor montane, precum Humor, Câmpulung, Dorna.

În prima linie, vezi toate vilele private și edificiile publice, înșirate de-a lungul drumului împărătesc, ce trece prin centru...

De-a lungul drumului împărătesc, ce trece prin Solca, legând-o, în Nord-Ost, cu comuna Glit, Dealul-Edrii și Marginea-Vicov sau Rădăuți; iar, spre Sud-Ost, cu Solonețul-vechiu, Părteștii-de-jos, Cacica, un șir lung de case formează o alee de vile.

În mijlocul Solcei, piața principală cuprinde tot centrul orașelului. Dânsa este bine prunduită și pardosită cu pietre, iar giur-împregiur, cu pomi de castanii sau de zidiri și clădiri private sau publice.

Toate vilele au un stil elvețian, sunt foarte frumos lucrate, unele în etaje, cu grădini de pomi roditori, și au îndemânările necesare. Cele mai multe sunt așezate aproape de pădurea Solcei sau a Parcului Arborei. Vilele sunt construite cu scop de a fi locuite numai vara de oaspeții ce petrec acest timp aici, spre a se recrea sau la băi. Construirea lor e, deci, cea mai mare parte din material ușor: lemn și cărămidă.

Fațadele și exteriorul sunt, totdeauna, foarte cilibii. Zidirile și domiciliile din centrul orașelului, fie publice sau private, sunt lucrate, mai de-a rândul, din cărămidă, piatră și lemn. Haizașele sunt, mai de-a rândul, acoperite cu dranițe. Unele edificii mai însemnate sunt clădite în etaje și acoperite cu tinichea.

Institutele publice sunt excepțional toate așezate în Strada Domnească, ce duce, din centrul orașelului, către biserica greco-ortodoxă, adecă de la Nord-Ost, cătră Sud-Vest.

În mijlocul Solcei, o clădire importantă, zidită în etaje, adăpostește localitățile primăriei locale.

Banca Raiffeisen se află, de asemenea, aici.

În Sud-Vest de la primărie, unde Strada Domnească se întinde cu clădirile sale publice și private, observăm: Școala Poporală mixtă, de 4 clase, o clădire frumoasă, zidită la anul 1820, cu

toate apartamentele sale; apoi, Biserica Apuseană, zidită în anul 1860 și restaurată, din nou, la anul 1885, cu casa parochială; Institutele i.r. ale Tribunalului și Perceptoriei locale, cari edificii sunt adăpostite în unul și același edificiu; Biroul și edificiul silvicultorului i.r.; Biserica greco-ortodoxă; Biroul Notarial i.r. și casa parochială gr.-or.

Apartamentele unei berării și a unei fabrici de vapor pentru prelucrarea lemnului, precum și o bancă de păstrare și credit privată, Casarma Financierilor i.r., cu mai multe case private, se află, de asemenea, în această stradă.

Casa Jandarmeriei i.r., Biroul Oficiului Poștal-telegrafic, precum și Apoteca locală se află în Strada Principală (drumul împărătesc). Strada aceasta mai are, de o parte și de alta, câte un stabiliment de hidroterapie, cu o secțiune de băi medicinale de tot felul.

Piața principală este încungiuată, giur-împregiur, de dugheni cu mărfuri și hoteluri sau restauranturi, pentru adăpostul oaspeților.

Numărul caselor, în total, este 602. De însemnat este că Ovreii nu au, în loc, nici un templu propriu, nici cimitir.

Locuitorii Solcei se compun, după națiune, în 2/3 Români, 1/3 Germani și Ovrei; iar după confesiune, în greco-ortodocși, romano-catolici și mozaici. Din 2.311 locuitori, peste 1.650 sunt greco-ortodocși, iar restul e de altă confesiune.

Românii și Germanii se ocupă cu lucrarea pământului, ținerea vitelor, cultivarea pomăritului și a albinelor și cu prelucrarea lemnului. Alții trăiesc numai din lucrul mânilor, atât în loc, ca lucrători cu ziua, cât și prin alte părți: în România sau pe la fabrici de tăiat scânduri și de făcut dranițe.

Profesioniști, ca meseriași, zidari (pietrari), ciobotari, covaci, rotari, morari, casapi (măcelari), barbieri, provin, asemenea, prin Solca.

Industria casnică este numai puțin dezvoltată și se mărginește, mai cu samă, la trebuința proprie.

Băștinașii și străinii fac negoț, în zile de bălcu, care se ține, aici, în toată Miercurea, numai cu produse casnice și de grădină, ouă, găini, făină, cartofi (barabule), varză, castraveți, poame sau cu articole importate: alămâi, narazme (portocale), mărfuri de postav, cari sunt de neapărată trebuință pentru susținerea vieții.

Negoțul cu vite și altă marfă mai însemnată nu provine, aici, pe piață, deoarece toate aceste articole se pot căpăta, cu un preț mai moderat, în orașele apropiate, Rădăuți, Suceava și Humor.

Pentru convenirea poporenilor, în dumineci și zile de sărbătoare, un cabinet de lectură, numit „Sentinela poporului”, îngrijește, de-o parte, pentru poporul băștinaș românesc, iar, pe de altă parte, ocaziunea pentru inteligența locală.

Afară de această distragere, unii mai cercetează locantele publice. Băuturile, la Români din Solca, sunt, mai cu samă, țuica, carpata, chișingaciul, rosoliul, picăturile, berea și vinul.

Poporul este cam scăpătat și numai puțini sunt cuprinși bine și gospodari cu putere și avere.

O școală mixtă, de 2 clase, cu 136 școlari greco-ortodocși, 122 romano-catolici și greco-catolici, 36 mozaici și 4 evangheliști, la care sunt, de prezent, 4 puteri didactice active, din care 1 greco-ortodox și 3 romano-catolici, cu 2 cateheți, îngrijește de creșterea junimei, iar 2 biserici, asemenea, de partea morală a parochienilor. La biserica greco-ortodoxă, tineretul este ținut, în fiecare duminică și zi de sărbătoare, a asculta, după-amiază, prelegerile și poruncile, ce se discută la catechisație.

În privința administrativă, Solca a aparținut, până în anul 1895, la Rădăuți, iar, de aici, încoace, dânsa aparține la Prefectura i.r. din Gura-Humorului.

Districtul Humorului constă, în privința trebilor judecătorești, în două cercuri, cu sedicel în Humor și în Solca.

Ocolul Solcei conține, mai departe, ca district de tribunal, 12 comune și o moșie, cu 51.911 locuitori și 304,29 kmp.

Delegatul comunelor rurale Solca cu Humor, în Dieta Țării, este Mareșalul Țării, dl Iancu Lupul, care este, totodată, și deputat al camerei imperiale din Viena

Afară de acestea, comuna Solcei este renumită și ca stațiune climatică. Să vedem întrucât i s-ar cuveni Solcei și reputațiunea aceasta.

Poziția Solcei este admirabil de frumoasă, căci, întru ceea ce privește tabloul firesc al ei, mama natură și-a împlinit pe deplin misiunea sa la perfecționarea surprinzătoare și încântătoare a acestei regiuni de țară. Ca stațiune climatică, Solca are, ca rar care alt loc de cură, atât întocmirile cele mai perfecte balneare, pe de o parte, cât și ajutorul neîntrecut al naturii, pe de altă parte.

În ceea ce privește partea instituțiilor sanitare, Solca posedă 2 stabilimente de hidroterapie, împreunate cu o secțiune de băi medicinale de tot felul: băi de slatină naturală, pregătite din izvoarele proprii din Solca, băi din extracte de brad, malț, pucioasă, săpun etc.

În acord cu acestea, merg, mână-n mână, apoi, curele pneumatice, inhalatiunile de lygno-sulfid, creozotul, masajul, electro-terapia, gnajacolul, cure de teren, cure dietetice de lapte și zăr, se înțelege toate, de-a rândul, se execută după împrejurările circumstanțiale ale pacienților, conform ordinațiilor date alor 5 medici, ce petrec, în tot timpul sezonului, din Maiu, până-n Octombrie, aici, în loc.

O farmacie, asortată cu toți articolii moderni de medicină, îngrijește, cu mare acuratețe, orice comandă făcută din partea publicului.

Cabinele de scaldă în râulețul Solcei, precum și un feredeu privat, stau, asemenea, la dispoziție pentru cei doritori.

Stațiunea căii ferate Cacica e numai $\frac{3}{4}$ ore depărtată de Solca, iar pentru transportarea publicului, la și de la gară, Solca are mai mulți posesori de birje, cu cai foarte iuți și trăsură elegante.

Călătoria către Solca se poate face prin Cacica și Rădăuți.

Ne mai rămâne, deci, să vedem întrucât natura a contribuit la renumele Solcei.

Solca are un tablou de țară, cu aspectele cele mai încântătoare și pitorești. Aici, poalele munților carpatini se înclină către covorul verde al întinsului șes și ceriul albastru surâde cu blândețe deasupra priveliștii pitorești.

Atmosfera aeriană, pătrunsă de sublimitatea fermecătoare a naturii, și dânsa își înclină capul înaintea acestui tablou și pare a se îngâna cu codrii munților și florile șesului, răspândind cea mai plăcută aromă de parfum dumnezeiesc. Concertul cântăreților aerini și buciului ciobanilor de la oi preamăresc firea. La acest concert neîntrecut, omul și el voiește a lua parte. Dar, ca să vadă și să audă mai intensiv, dânsul părăsește locul său de obicei și pleacă într-o călătorie mai lungă. Spre acest scop, Solca, locul său de recreare zilnică, îi stă în ajutor cu cele mai drăgălașe tablouri.

În prima linie, parcul de cură, numit „Grădina Arborei”, aranjat cu alei mândre, scaune, hotel, popicărie, restaurant, în care concertează și o capelă bine școlită, încearcă a-l conduce la ținta dorită.

De aici, drumul îi stă deschis spre alte locuri, către alte înfățișări ale naturii: Vârful Bâței, Piciorul Cireșului, Arinul, Socii, toți îl invită cu veselie.

Totuși, excursiunile cele mai plăcute sunt cele întreprinse către Chilia sau Chiliuța, de unde, apoi, foarte ușor se poate ajunge la Opcina, Dealul Vodei, Pietrile Muerii și așa mai departe.

Pietrile Muerii sunt de aceea foarte interesante căci aceste stânci formează un chip de biserică, cu o stâncă la mijloc, în forma crucii, și a unui știubei de albine.

De la Chiliuța, în stânga, dăm peste peștera „Efeus” și „Scaltele Dianei”, toate locuri cu priveliști atrăgătoare și aer foarte curat, cu miros de molid și rășină.

Excursiuni interesante cu trăsura se pot face în păduricea Poenilor, apoi către Glit și Cacica, vestită prin salinile sale, cu 5 orizonte adâncime și o sală de sare, din anul 1791; apoi, prin Marginea, la Sucevița, vestită prin monumentele sale istorice de pe timpul domnitorilor

Moldovei, cari au întemeiat acolo, ca, de bunăoară, Ieremie Movilă, pe la anul 1578 (1581), o mănăstire în stil bizantin, care se află și astăzi.

Afară de excursiunile cu trăsura, Solca oferă și distrageri locale, precum: reprezentațiuni teatrale, reuniuni cu dans, concerte, Lawn-tenis, croquete, popicărie, bilard etc.

Cu acestea, am atins, în treacăt, cele mai caracteristice ale Solcei în privința geografică și climatică; să vedem, acum, și istoricul ei.

Numele Solcei provine, în istoria patriei, cam pe la anul 1540, cu toate că Solca a existat cu multe sute de ani mai înainte. De regretat este numai că toate datele istorice, privitoare la numele ei, s-au pierdut așa de curând.

Solca era, în anii primi ai existenței sale, un sat micuț, numai cu puțini locuitori. Totul părea a semăna mai mult unei grădini întinse și spațioase, în care nu pomi roditori, ca de obicei, ci arbori sălbatici formau conținutul ei.

Teritoriul comunei de pe atunci cuprindea, în sine, comuna Arborea și cea a Poienilor și se extindea până la izvoarele de slatină ale Solcăi, de la care Solca primise și numele său de astăzi, Solca, de la slavul Solk = sare.

Știm doar că, până în timpul lui Vasile Lupul (1634-1653), datina apucată domnea pe la cărturarii Români de a se uzita, în afacerile lor, și de limba slavă. În acest mod, numele slav al sării începu a se lăși asupra întregului loc, care adoptase, apoi, sub numele său nou, și cele 2 comune: Arborea și Poeni.

Locuitorii români, în imaginația lor idilică, le dăduse la ambele comune, Arborea și Poeni, și lor numele, însă românește, după arborii ce o încungiurau sau după locul unde aceștia lipseau.

Dintru început, acest teritoriu deveni moșie boerească. Unul dintre boerii acestei moșii, cu numele Luca Arbore, care a zidit, la Arborea, în anul 1500, o biserică foarte frumoasă și care, după moartea lui, fu înmormântat în acea biserică, ce stă și astăzi ca biserică satească, comise niște delictе pentru trădare de patrie. Din această cauză, domnitorul Vodă Ștefan Tomșa al X, care domnise în 2 rânduri în țara României (Moldovei), adică de la anul 1611-1615 și 1622-1623, hotărâse, cu poruncă aspră, ca boerul Arbore să fie, din cauza trădării de patrie, expropriat din moșia sa (N.R.: confuziile istorice, pe care le comite Mitric-Bruja, preluându-le, de fapt, din „Condica” lui Vartolomei Măzăreanu, sunt grave, dar le reproducem din respect pentru tentativa sa de a realiza o primă și succintă monografie a Solcii, care, în fragmentele de contemporaneitate, încântă), iar aceasta să cadă sub administrația domeniului coroanei sau a statului. Ceea ce s-a și întâmplat.

Ștefan Tomșa zidi, în primii ani, 1611-1615 (iar după șematismul venerabilului Consistor, 1615-1630), în Solca, o mănăstire foarte frumoasă, despre care se zice că era cea mai mândră dintre toate mănăstirile din țară. Crucile mănăstirii erau, parte, tot din aur, parte aurite, și se țineau de foarte scumpe. Mai pe urmă, toți au început a le ține aceste cruci pe lângă cele 2 clopote de la mănăstirea Voronețului, ce s-au sleit (turnat) pe poronca lui Ștefan Vodă cel Mare (1457-1504), precum și iconostasul de la mănăstirea Suceviței, de cele mai prețioase odoare din țară.

Ștefan Tomșa îngriji, apoi, de mănăstirea Solcei în tot chipul. El o înfrumuseță, pe din lăuntru și pe din afară, cu un gust deosebit, el zidi împregiurul ei și un zid foarte gros, care, astăzi, zace în ruină, diformă împregiurul ei; dânsul căută, apoi, și de călugări și le dăruie și moșii întinse, spre care scop moșia boerului expropriat Arbore fu în prima linie destinată.

Se zice că, odinioară, Solca să fi aparținut, ca moșie mănăstirească, chiar mănăstirii Sucevița.

Ștefan Vodă Tomșa mai dăruie mănăstirii Solca încă o moșie, cu numele Hrințeștii sau Cristineștii. Moșiile Solcei se-ntindeau până la Mileșăuț.

Se povestește că, sub domnia lui George Duca, care a stăpânit în 3 rânduri asupra Moldovei, adică 1666-1667, 1669-1672 și 1678-1684, Moldova a ajuns să fie țară de jac. El era atât de crunt la inimă, că lăsa pe boerii săi să-i dezbrace goi și, după ce trupurile lor fură unse cu

miere, să-i lege, în zilele de fierbințeală mare, la pari, ca așa să moară de înghimpatul și mușcatul muștelor.

Pe timpul domniei lui, a doua oară, un cutremur de pământ a devastat toată țara Moldovei, așa că și turnul cel puternic al castelului din Suceava s-a surpat.

În acel timp, lupii se-nmulțiră într-atâta, încât dâșii năvăleau asupra locuitorilor Sucevei. Iar în zidurile mănăstirii Solca, o lupoaică și-a crescut puii.

Din cauza ploii din anul 1688, care ținu 6 săptămâni, neconținut, multe și mari inundații au provenit în țară, așa că râul Suceava și-a croit, în acel timp, printre Mileșăuț și Granicești, o albie nouă, din care cauză mănăstirea Solca avu, cu comuna Mileșăuțului, un proces de hotar.

În anii 1700 și 1708, cete mari de lăcuste veniră asupra Moldovei ca nourii și devastară totul.

Leșii au început, sub Sobieski, a năvăli neconținut în Moldova, în care timp au cucerit toată țara, au ars cu pară și foc Iașii și au luat cu sine, la 1630, moaștele sf. Ioan cel Nou de la Suceava, reîntorcându-se abia sub împăratul Iosif II la Suceava.

După împreunarea Bucovinei cu Austria, la 1775, toate mănăstirile din Bucovina fură, sub domnirea acestui împărat, secularizate și, cu acestea, și cea a Solcei, la anul 1785, formându-se din moșiile lor Fondul Religionar greco-ortodox.

Pe timpul războiului din 1788, biserica Solcei fu întrebuințată ca magazin de pâine.

Iconostasul bisericii și ornatele s-au strămutat, în 1788, la Arborea, de unde, apoi, în anul 1793, la Dragomirna, iar în locul lor, biserica Solcei căpătă, în 1795, iconostasul Dragomirnei, făcut în anul 1675, așa că biserica Solcei fu, în 1795, adoptată și sfințită în biserică parochială, care, ca atare, se află până-n ziua de astăzi.

În anul 1885, iconostasul vechi al bisericii fu delăturat și restituit prin un alt, nou, ridicat pe spesele Fondului Religionar greco-ortodox (Pe la anul 1892, vara, fulgerul trăsni în biserica greco-ortodoxă așa că făcu o bortă în cupa bolții mijlocii și 3 mici în altar, aproape de pământ. Fulgerul a intrat în biserică prin bolta mijlocie și a ieșit, întreit, prin 3 locuri, afară).

Hramul bisericii, de prezent, se serbează pe la Sfinții Apostoli Petru și Paul, iar patronul ei este Majestatea Sa Impăratul Francisc Iosif I.

Din cele premerse, vedem că Solca nu numai ca comună e însemnată, dar și ca loc cu un trecut istoric de interes marcant, care, cu regret, încă n-a putut fi dat tot la lumina zilei.

Iar ca loc de cură, în care cei bolnavi de piept, slabi (debili), palizi, scrofuloșii, copiii rachitați, tineri debili și palizi, cei reconvalescenți după morburii foarte grele, cei bolnavi de reumă sau nervoși pot afla alinare, recreare, scăpare și însănătoșire deplină de boalele lor.

Solca, cu adevărat, se poate numi „Al Bucovinei Meran” .

Solca a fost vizitată, în vara anului 1887, în 9 Iulie, și de principele ereditar de coroană Rudolf, însoțit de prezidentul țării, de pe atunci, Felix Pino de Friedenthal. Pe la 5 ore, principele Rudolf a asistat, în biserica apuseană, la Sfânta Liturghie¹¹⁷.

Prin Dimitrie Mitruc-Bruja, Solca își aflase mărturisitorul și începu să respecte, datorită tenacității făcătorului de imagine, teribila forță a celei de-a patra puteri în sat și în oraș („primarul tot a venit, deoarece l-am amenințat că îl pun la gazetă”). Întâmplările românești ale târgului, ce-i drept, erau cam puține și cam lipsite de culoare, dar pana gazetărească făcea minuni, mulțumindu-l pe proprietarul real al vieții spirituale din Solca, notarul Tigran cav. de Pruncul, care asigura și locațiile necesare susținerii actului cultural, așa cum era și cât era acesta. Practic, în ciuda angajamentelor și a solemnității care însoțea luarea de hotărâri, menite slujirii interesului public, manifestările organizate de „inteligenta din loc” au fost puține și teribil de improvizate, datorită dihoniiilor dintre românii Solcii, obișnuiți cu stagiunile de concerte estivale de la Șipot, angajate, după moda germană, de Comitetul de cură din Solca. Prin urmare, înjghebările de „petreceri

¹¹⁷ Mitruc-Bruja, Solca, în „Patria”, Anul III, Nr. 307 din 6/18 August 1899, pp. 1, 2, Nr. 308 din 11/23 August 1899, pp. 3, 4

poporale”, puse la cale de notarul Pruncul, rare și acestea și, colac peste pupăză, fără strop de băutură și fără ison de adevărată muzică lăutărească, nu erau pe gustul solcanilor, cum nu erau pe gustul lor nici interminabilele discursuri ale bravului notar armean, în care, de regulă, acesta își afișa, cu patos, patriotismul românesc și grija părintească pentru binele poporului, care, din poruncă împărătească și cu largă susținere bisericească, trebuia înfrânat de la băutură cu orice preț.

Singura „petrecere poporală” aranjată în Solca nu a fost, în totalitate, un eveniment monden pe măsura celor din Bucovina vremii, nu avea, precum cele rădăuțene, organizate și regizate de Iorgu G. Toma, nici teatru de diletanți, nici tombolă și nici balul „românesc”, dar de inspirație vieneză, la care doamnele notabilităților orașului să-și poată afișa toaletele, care să fie, după aceea, pe larg descrise în gazetele românești din Cernăuți. Și totuși, bietul învățător Dimitrie Mitric-Bruja s-a străduit să fie pe măsura misiei sale, prezentând evenimentul, în presă, în două rânduri, mai întâi ca o știre menită să stârnească interesul cititorilor „țării” pentru reportajul cel mare, care va asigura și notorietatea, dar și înveșnicirea personajelor, care reprezentau, fără nici o îndoială, crema românească a „inteligenței din loc”:

„Petrecerea poporală aranjată de Cabinetul de lectură **Sentinela Poporului**, în 15/27 August 1899, în **Solca**, a avut un succes moral și material foarte îmbucurător. Nu numai din satele învecinate, ci și din cele mai îndepărtate, de exemplu Bosanci, Ilișești, Stupca, Humor etc. au fost mulți reprezentanți ai poporului, pe când din Solca au fost foarte puțini poporeni, deoarece petrecerea nu putea avea loc pe Șipot, din cauza timpului neconsecvent, ci la domnul notar Pruncul, și domnul primar român (N.N.: Ioan Rusu) a aflat de bine a zice înaintea poporenilor, după liturghie, că el nu va merge la petrecere, dacă va fi la notar, și așa s-au retras mulți poporeni, pe când primarul tot a venit, deoarece l-am amenințat că îl pun la gazetă.

Chiar și inteligența română din loc nu a fost în număr complet. Inteligența străină a fost în număr complet. Ba chiar din România, din Botoșani, Iași, Galați, Roman și București, am putut saluta oaspeții”¹¹⁸.

Reportajul lui Mitric-Bruja se străduia și încă se mai străduiește în a ne convinge că plictisitoarea întâmplare publică, din vara anului 1899, ar fi însemnat un eveniment cultural amplu, ba chiar istoric, un fel de reunire spirituală a inteligențelor din întreaga Bucovina, din România și din Austria de Jos, la care doar gospodarii solcani, care simpatizau cu facțiunea anti-Pruncul a inteligenței românești, n-ar fi participat:

„Petrecerea poporală din Solca. De când există comuna Solca, încă niciodată n-a fost așa o petrecere poporală și națională; nu-i vorba, sunt în Solca multe petreceri și festivități, în timpul sezonului, însă nu așa, una curat națională, creștinească, cum a fost aceasta.

Chiar și bunul Dumnezeu s-a îndurat și a lăsat să fie o zi frumoasă și senină; ca această zi, puține au fost în vara aceasta. Deoarece nu gândeam că va fi o zi așa frumoasă, petrecerea nu s-a putut aranja pe Șipot, ci în ograda și localitățile domnului notar cavalier de Pruncul, unde se află chiar și odaia cabinetului.

Ograda și odăile erau foarte frumos decorate cu steaguri treicolori, negru-galben (N.N.: ale Austriei) și bucovinene, și chiar zidurile vechii mănăstiri erau împodobite cu brazi și steaguri naționale, iar la intrare a fost un arc frumos, cu inscripția „Bine ați venit!”, cu litere treicolore; toată decorarea aceasta s-a făcut prin domnul Bogdan Găină, împreună cu câțiva flăcăi.

Abia trecuseră orele 2, și începeau să vină oaspeții, rând, pe rând, și s-au întrunit mai că la 600 de persoane, afară de copii, și anume inteligență și poporeni din loc, din satele învecinate și îndepărtate, și chiar din România, Galiția, Austria-de-jos, Transilvania și celelalte. S-au întrunit sărac cu bogat, tânăr și bătrân, mic și mare, dame și domni în vârstă, domnișoare și cavaleri, preoți și dascăli, învățători și învățătoare, amployați de la judecătorie, perceptorie, poștă,

¹¹⁸ Patria, Anul III, Nr. 312, Vineri în 20 August / 1 Septemvrie 1899, pag. 3

silvicultură și poporeni, cam puțini din Solca, însă cu atât mai mulți din alte sate, gospodari și gospodine, flăcăi și fete, la petrecerea aceasta.

Și cine nu a putut veni a trimis telegrame și cărți poștale de felicitare, de exemplu, Dr. George Popovici (N.N.: istoricul, deputatul în Dieta din Viena și în cea din Cernăuți, acel „Eminescu al Bucovinei”, care își semna poemele cu pseudonimul T. Robeanu) din Viena, Cabinetul de lectură din Vama, Dominic Găină din București, E. Halip din Cernăuți, I. Flocea din Pojorâta, Dr. Luția din Rădăuți și mulți alți domni, cărora le mulțumim pe calea aceasta.

La orele 3, a declarat domnul președinte Bogdan Găină petrecerea de deschisă și muzica a început a cânta „Hora Unirii”, care s-a dansat de peste 160 de perechi, inteligență și popor, la un loc; era o Horă mare și admirabilă, de-ți creștea inima de bucurie, când vedeai cum joacă damele cu flăcăii și domnii cu fetele de țaran. S-au mai jucat și alte jocuri, până la orele 4, când s-a suit domnul președinte Bogdan Găină pe scenă și a ținut o cuvântare tare frumoasă, în decurs de aproape o oră, care, ieșită din inimă, a și pătruns în inimile ascultătorilor.

În cuvântarea aceasta, a salutat Domnia sa pe oaspeții și numeroșii poporeni, care au onorat cu prezența lor petrecerea. Domnia sa vorbește, mai departe, despre nepăsarea poporenilor și a inteligenței față de Cabinet, despre neînțelegerile între poporeni, despre însemnătatea petrecerii, al cărei venit era destinat pentru doi băieți, care erau să intre la Gimnaziul din Suceava, din care a făcut numai unul examenul de primire. Domnia sa a vorbit, mai departe, despre starea tristă a poporului din ziua de azi, despre urmările beției și ale tresviei, despre școală și despre folosul ei, despre însemnătatea cabinetelor de lectură, pe care le-a asemănat cu stelele de pe cer, care sunt menite să deștepte poporul. Domnia sa a vorbit despre preabunul nostru Împărat, care dorește numai binele popoarelor sale și căruia avem a mulțumi că avem, în mai multe sate, cabinete de acestea, a căror statute a binevoit a le întări și a rugat întreaga societate să strige, cu Domnia sa, împreună, „Să Trăiască Majestatea Sa Împăratul nostru Francisc Iosif I mulți ani!”... și muzica a intonat, împreună cu corul de plugari din Bosanci, imnul poporal.

Mai departe, a amintit Domnia sa că ideea aceasta fericită, de a înființa cabinete de lectură în Bucovina, a avut-o domnul deputat Dr. George Popovici, pe când, special în Solca, a avut ideea aceasta domnul notar Tigran cav. de Pruncul, la a cărui adrese a rugat să strige cu toții „Să trăiască!”.

După aceea, a citit Domnia sa telegramele sosite și a încheiat cuvântarea sa cu dorința ca, de acu, înainte, să înceteze toate neînțelegerile, dușmăniile și bețiile și să crească interesul poporului și a inteligenței pentru Cabinet și să deie Dumnezeu să se poată aranja, și în anii viitori, petreceri de acestea; voind Domnia sa să coboare de pe scenă, a fost obiectul unei ovațiuni grandioase.

Pe când s-au început, iar, a juca, a împărțit Domnia sa sorți pentru tombolă, între domnișoare, care le-au vândut pe toate și, pentru bunăvoința domniilor lor, le mulțumim pe calea aceasta.

După aceea, s-a jucat piesa teatrală „Norocu’ în casă”, de domnișoara Aspazia Cuffner și domnii pedagogi E. Cimpoș, I. Ursachi și N. Strugar, care a reușit foarte bine, fiind diletanții foarte mult aplaudați. Mai ales poporeni, care, în viața lor, încă n-au văzut un teatru românesc, erau încântați.

Jocul a durat până târziu, noaptea, în mijlocul celei mai mari animații. Fiind deja ora înaintată, a încheiat domnul notar Pruncul petrecerea, cu o cuvântare la adresa prezidentului cabinetului (N.N.: Bogdan Găină).

Venitul curat al petrecerii se urcă la vreo 40 florini”¹¹⁹.

Ca gazetar de ocazie, dar și ca om de casă al lui Tigran cav. de Pruncul, Dimitrie Mitric-Bruja avea, totuși, cultul știrii, deci al banalității aparent senzaționale, și ce putea să impresioneze mai teribil, în vremea aceea, în care, începând cu noaptea de 29 martie 1888, când au ars 40 de

¹¹⁹ Patria, Anul III, Nr. 319, Duminecă în 5/17 Septembrie 1899, pag. 3

edificii la Siret, iar 60 de familii au rămas fără adăpost, și terminând cu 11 mai 1899, când Gura Humorului a ars în întregime, decât un incendiu de proporții, care să aprindă și imaginația cititorilor? Nimic altceva, desigur, decât incendiul, iar Solca a avut, chiar în toamna anului tragediei humorene, focul ei, ce-i drept, nu din cale-afară de spectaculos, dar numai bun pentru promovarea de imagine, în favoarea unor autorități locale:

„**Foc în Solca.** Sub data din 20 Noemvrie 1899, ni se scriu, din Solca, următoarele:

Pe la 6 ore, seara, un foc grozav a pus toată populația din Solca în mișcare neobicinuită și în frică nedescribilă. S-a aprins stodoala și grajdul gospodarului din loc, Vasile Mireuță, care, spre nenorocirea lui, acuma a treia oară, a ars.

În stodoală, dânsul avea, ca la ½ de stodoală, numai singur ovăz, în preț de 300 florini. Cealaltă parte de stodolă era întrebuințată ca grajd. Acolo se aflau 2 vaci tirole, foarte frumoase, în preț de 200 florini, și un cal, în preț de 50 florini.

În podul grajdului, avea iarăși fân.

El intrase, cam pe la 6 ore, în grajd, căută de vite și totul era în rânduiala cea mai bună, când, după vreo 20 minute, fetele și feciorii lui începură să strige în gura mare și să plângă, că focul cuprinsese, deja, toată clădirea și amenința a mistui și casa, care era ca vreo 10 pași de stodoală. În același moment, bătrânul Vasile Mireuță, care este și vădăvoi, alergă repede la grajd, ca să scutească măcar vitele. Dar în zădar.

La alarma dată, alergă întru ajutor lume multă și se trag clopotele, vântul începe a se porni mai tare, lumea și toți strigă, pe drum, speriați, alarmând vecinii.

Poliția din loc, pompierii, care dincotro alergau cu temere la acel loc; stodoala arde însă cu flacără, că se părea a aprinde văzduhul ceresc. Scânteile sar în vecini și zboară în noaptea întunecoasă, ca de 400 pași în depărtare. Rând pe rând, vin pompele din loc, dară fără apă, căci, fiind pe deal și apa departe, într-un părau, în pădure, pompierii căutau a ajunge cât mai curând la fața locului. Au sosit, la fața locului, toți angajații din loc, domnul antiste Alexandru Braha, gendarmeria locală, meseriașii, poliția, toți, care numai au putut să vină și să alerge, au și sosit la foc. Era, însă, în zădar a scuti ceva, deoarece, în timp de 20-30 minute, toată stodoala a început a arde cu flacără vie, că nici nu se putea apropia nimene de ea.

Se înțelege de sine că au trebuit chiar și tustrele vitele să cadă pradă focului îngrozitor.

Între cei care au dat mână de ajutor pentru localizarea focului, sunt de remarcat, mai ales, pompierii din loc, în frunte cu domnii angajați de judecătorie și comandanți de pompieri, **Carl Temple** și **Anton Arkisz**.

De altă parte, comandantul gendarmeriei locale, domnul **Onciul**, sergentul major de gendarmerie **Rada** și **Polak**, în frunte cu antistele comunal **Braha**, cu poliția locală, au dat bravure de ajutorare și de scutire și apărare.

În fine, cine ar fi putut sta cu mâinile în buzunar la această stranie nenorocire?

Toți și toate, mare cu mic, tânăr și bătrân, au pus puterile lor întru ajutorul comun. Și crâncenă nenorocire ar fi fost pentru Solca acest foc, de nu s-ar fi împrăștiat bârnele aprinse, cu cârligele, în toate părțile, și stinse cu pământ. Putea să se întâmple întocmai acea catastrofă ca și cea din Mai, în Gura Humorului. Este de notat că localitățile arse n-au fost asigurate. / **M.B.**¹²⁰.

O petrecere poporală nereușită și un incendiu, în care au pierit doar niște biete animale, arzând doar grajdul și standola unui gospodar solcan, cu rădăcini între foștii robi ai mănăstirii, însemnau cam puțin pentru pana gazetărească a lui Mitric-Bruja, așa că și-a plecat domnia sa ochii și asupra Cabinetului de lectură din Solca, deci asupra primei biblioteci publice a orașelului, și care purta un nume pompos, „Sentinela poporului din Solca”, deși, de regulă, i se zicea doar „Sentinela poporului”. Iar cronicile de ședințe, la fel de mondene ca și petrecerea poporală, deși vehiculează exact aceleași nume ale unei mondenități păcloase și, tocmai de aceea, fără nici un

¹²⁰ Patria, Anul III, Nr. 350, Duminecă în 21 Noemvre / 3 Decemvre 1899, pag. 3

contur vizibil, conțin și o informație valoroasă, cea referitoare la primul licean român al Solcii, tânărul **Nicolai Șulschi**, student la gimnaziul gr. or. din Suceava, cel care îl devansează chiar și pe Ilie E. Torouțiu, care încă era pruncuț, pe vremea relatării, născându-se în 17 iunie 1888:

„**Cabinetul de lectură din Solca, „Sentinela poporului”**, a ținut, Duminică, în 4 Ianuarie 1900, stil nou, în localitățile domnului notar Tigran cav. De Pruncul, adunarea generală, cu următoarea ordine de zi: 1) Cuvânt de deschidere; 2) Raportul comitetului și absolutorul lui; 3) Alegerea comitetului nou; 4) Propuneri eventuale.

Domnul Bogdan Găină, constatând numărul recerut al membrilor de față, deschide ședința, la 2 ore post-meridian, cu cuvinte destul de frumoase și foarte potrivite despre binele și sporirea cabinetelor de lectură, îndemnând pe gospodari și tineret ca să cerceteze regulat cabinetul și să-l sprijinească. Școala și biserica să le fie tuturoara călăuza sufletului și cabinetele – lumina minții pentru mare și mic, tânăr și bătrân. Beția o urgisește dumnealui cu o adevărată inimă binevoitoare binelui poporului și îndeamnă poporul, prin exemple potrivite, de a se feri, pururi, de acest dușman al sufletului și trupului omenesc. Dumnealui arată, în prezența tuturoara, ce bine mare aduce un cabinet de lectură, căci, până ce nu era în comuna Solca cabinetul, nu s-au dat copiii de țărani la școli mai mari, ca să-și câștige pâinea mai ușor decât părinții lor; însă, acuma, avem, deja, prin stăruința cabinetului și, mai ales, prin stăruința domnului notar Tigran cav. de Pruncul, 3 copii pe la școli mai mari, și anume: 1) Domnișoara **Carolina Timingeriu**, la cursul de croitorie din Cernăuți; 2) **Ioan Filimon**, la școala de lemnărit din Câmpulung, și 3) **Șulschi Nicolai**, la gimnaziul gr. or. din Suceava. Dumnealui arată, mai departe, scopurile cabinetelor de lectură, și anume: a da sfaturi bune gospodarilor, a ajuta membrii sârmani, a feri oamenii de beție și de cărșmă.

În fine, salută oaspeții, și anume: pe părintele **Modest Avram**, cu domnișoara nepoata sa, pe domnișoarele **Vasilovschi, Șindilar, Timingeriu**, domnul **Prescure** din Suceavă, și mulțumește domnului notar Pruncul pentru odaia care o pune nu numai la dispoziția Cabinetului, ci chiar a tineretului, pentru joc, ca să nu meargă la cărșmă.

Raportul comitetului a fost publicat în „Călimdariul poporului”, din anul acesta.

Trecându-se, apoi, la alegerea și constituirea comitetului, s-a constituit acesta, în următorul mod: president – domnul **Modest Avram**, paroch gr. or.; vicepresident – **Găină Bogdan**, jurist absolvent; secretar – **Timingeriu Ștefan**, gospodar; bibliotecar – **Vasilovschi Epifanie**, cantor; casar – **Mitric-Bruja**, învățător; controlor I – **Voloșciuc Ioan**, gospodar; controlor II – **Rusu Ioan**, gospodar.

În comisia judecătorească au fost aleși gospodarii: **Marula Dimitrie, Miriuță Vasile, Filimon Ioan**.

La punctul patru, propuneri eventuale: Bogdan Găină propune să se deie un ajutor gospodarului Vasile Miriuță, a cărui casă a ars, în toamna trecută, și elevului de la gimnaziul din Suceavă, Șulschi Nicolai, care propunere s-a primit unanim.

Mai departe, raportează dumnealui că, din paralele încasate la petrecerea poporală din 27 August 1899, s-au făcut un dulap pentru bibliotecă și o tablă de tinichie cu inscripția cabinetului, în trei colori, și restul s-a cheltuit cu băiatul Șulschi Nicolai.

Între entuziasmata strigăte de „Să trăiască!”, a închis domnia sa ședința, la orele 7, seara, pe când partea neoficială, adică jocul tineretului, a durat până la miezul nopții. / Pentru comitet: / **Modest Avram**, președinte / **Ștefan Timingeriu**, secretar / **Mitric-Bruja**, cassar¹²¹.

A doua relatare culturală din Solca, datorată penei aceluiași învățător, Dimitrie Mitric-Bruja, îmbracă forma unui raport de activitate:

„**Din Solca**. Onorabilă Redacție!

¹²¹ Călimdariul poporului Bucovinean, Anul XIII, pp. 99-106

Vă rugăm să binevoiți a publica rezultatul ședinței generale a Cabinetului de lectură „**Sentinela poporului din Solca**”, care a avut loc în 30 Noemvrie 1902, în casa domnului Tigran cav. de Pruncul, cu următoarea ordine de zi: 1) Raportul comitetului despre lucrările și isprăviile societății, din anii ultimi, 1901 și 1902; 2) Sfătuiri și hotărâri asupra propunerilor comitetului; 3) Alegerea comitetului; 4) Alte propuneri.

De față au fost 25 de inși. Președintele, domnul **Modest Avram**, și comitetul vechi, dimpreună cu domnul notar **Tigran cav. De Pruncul**, membru fondator, domnul protocolant și cassar **Mitric-Bruja**, domni **învățători Alexandru Chiseliță și Eusebiu Smerecinski**, domnul **Luca Burdia**, proprietar mare din Solca, domnul **Epifani Vasilovski**, domnul **Ștefan Timingu**, gospodar **Dimitrie Manila** și alții.

După deschiderea ședinței, se trece la ordinea zilei. Înainte de toate, lămurește părintele Modest Avram însemnătatea Cabinetului și îndeamnă la înflorirea, prosperarea și reușita cea mai splendidă a Cabinetului de lectură. Avorbirea domnului președinte se primește cu mulțămită și aplaus.

În urmă, vorbește domnul Mitric-Bruja despre însemnătatea Cabinetului și roagă poporul fără desinteres a ține numai la întreținerea Cabinetului, a-l sprijini moralmente și materialmente.

În fine, se hotărăsc următoarele:

ad 1) Raportul comitetului se ia la cunoștință și domnul notar Tigran cav. De Pruncul votează comitetului și presidentului vot de încredere și, totodată, și absolutoriul, care se primește unanim, după ce comitetul și-a dat raportul.

ad 2) La acest punct, vorbesc domni membri, domnul Modest Avram, domnul Tigran cav. de Pruncul, domnul Mitric-Bruja, Epifani Vasilovski și alții, dau sfaturile scopului celui înalt, de-a face din Cabinet ceea ce Cabinetul scoposește: binele și sporirea poporului din Solca. Din al cărui sân se țin toți membrii Solcani.

ad 3) Alegerile comitetului s-a constituit în următorul mod: Președinte – domnul Modest Avram, preotul din Solca; Vicepreședinte – domnul Luca Burdia, proprietar mare din Solca; Cassar – domnul Alexandru Chiseliță, învățător din Solca; Secretar – domnul Eusebiu Smerecinski, învățător din Solca; Controlori: domni Samuilă Poleac și Ilie Danileț, gospodari din Solca; Bibliotecar – Epifani Vasilovski, cantor din Solca; Comisiunea judecătorească – domni Dimitrie Marula, Ioan Rusu și George Șnischi, gospodari din Solca.

ad 4) Domnul notar Tigran cav. de Pruncul s-a obligat a da casa și mai departe pentru ținerea ședințelor Cabinetului de lectură, însă sub acea condiție, dacă membrii nu vor cinsti rachiul, macar în acest timp, cât vor fi membri.

Adunarea generală aduce mulțămita cea mai cordială pentru încuviințarea casei.

Neanunțându-se nimene mai mult la cuvânt, ședința se încheie.

Modest Avram / președinte // Alexandru Chiseliță / cassar”¹²².

Între timp și după aceea, nu s-a mai întâmplat nimic, deși politica bucovineană cu arțag reverbera, suficient de des, și prin Solca: „**Judecătoria Solca a osândit pe comisarul Căpitaniei din Rădăuți**, Dr. Rosin, la 100 coroane pedeapsă bănească, eventual 48 ore temniță și 50 coroane speze judecătorești, în urma pârrei ridicate de parochul din Horodnicul de jos, Dimitrie Popescul, din cauza nelegiuirilor ce le-a comis numitul comisar la alegerile de electori din Horodnic, la 2 Decembrie 1900. Avocatul Dr. Chomed a desfășurat, în mod clasic, toate nelegiuirile ce le fac ampoloiații politici la alegeri.

Vezi, domnule Isopescul, cum ai ajuns la deputăție?”¹²³.

Solcanii, însă, oameni cumiți și buni gospodari fiind, nu s-au prea lăsat atrași în mizeria numită politică, cu atât mai mult, cu cât părintele Modest Avram, modest din fire în misiunea sa pământescă, se ținea departe de polemici și de zavistii politice, văzându-și, după puteri, de

¹²² „Deșteptarea”, Anul X, Nr. 95, Joi 5/18 Decemvrie 1902, pp. 2, 3

¹²³ Deșteptarea, Anul IX, Nr. 4 din 14/27 Ianuar 1901, pag. 4

obștea enoriașilor săi. Rămași în afara marilor bătălii politice, solcanii, români, germani, evrei, slovaci, polonezi sau armeni, trăiau eroismul unor vieți obișnuite, dar armonioase.

În aprilie 1906, învățătorul solcan **George Doroftei** încearcă să adune donații pentru „proiectata societate culturală populară” a preoților cernăuțeni Artemiu Berariu, Atanasie Gherman și Victor Zaharovschi, „Luceafărul Bucovinei”, dar nu izbutește să adune decât 4 coroane, 2 de la **Ștefan Bodnărescu**, și câte o coroană de la comercianții solcani **Orchiș și Herschmann**¹²⁴.

În 1906-1907, Solca avea 2.900 locuitori.

Solca, racordată, poate, mult prea mult la cultura și, mai ales, la „moda” civilizatorie germană, ignora, de regulă, spațiul mediatic românesc, dar, în 1910, cu ocazia alegerilor din comitetul comunal, desfășurate în trei circumscripții, Solca, Poieni și Clit, presa românească avea să consemneze rezultatele:

„**Rezultatele alegerilor în comitetul comunal din Solca** e relativ – după împrejurările locale din Solca – destul de favorabil pentru Români: Alegerile s-au făcut în 21, 22 și 23 Martie nou 1910. Aleși au fost în:

Corpul III (**Solca**): Alexandru Braha, Ioan Rusu, Ilie Danileț, Samoil Poleac, Vasile Ghinghiloschi – Români; Franz Eisenhauer – Neamț; Aron Pressner – Ovreu.

Corpul II (**Poieni**): George Mihailescu, Mihail Cortubaș, Vasile St. Colțuneac, George Șulschi, Andreiu Băloș – Români; Iosef Filipp – Neamț; Pinkas Zwecker – Ovreu.

Corpul I (**Glit**, cum se numea **Clit**): George Dorofteiu, Teodor Dudici, Ioan Ghinghiloschi – Români; Anton Kaminski, Georg Luczynski, Iodef Opoca – Nemți; Heinrich Herschmann – Ovreu.

Virilist: August Lugert, consilier c.r. silvic.

Din aceștia, sunt 13 români, 6 nemți și 3 ovrei, deci majoritatea e a Românilor.

La alegerea primăriei comunale din 25 Martie nou 1910, a fost ales: **primar – Ioan Rusu**, ajutor I de primar – **Franz Eisenhauer**, ajutor II: **Samuil Poleac**, ajutor III – **Mihail Cortubaș**, ajutor IV – **Ioan Ghinghiloschi**, deci patru români și un neamț¹²⁵.

Duminică, 16 mai 1920, Regele Ferdinand, Regina Maria, ministrul Bucovinei, I. Stârcea, generalul Zadik, prim-minstrul Averescu, miniștri Argentoianu, Zamfirescu, Negulescu, Gudalbu, Rășcanu, generalul Coandă și tot felul de alte oficialități trec prin Solca, venind dinspre gara Ilișești, din Vârful Dealului, unde se adunase mulțime de popor bucovinean, și gonind, însoțiți fiind de „un bander de călăreți”¹²⁶, spre Putna. Între timp, supremația austriacă asupra Bucovinei fusese îndepărtată de istorie, iar noii stăpâni ai neamului românesc, reîntregit, au trecut, în automobile luxoase, și prin Solca, „cu o goană nebună”, deși se adunaseră solcanii pe ambele părți ale Drumului împărătesc, deși ridicaseră arcuiri de triumf, frumos împodobite cu steaguri tricolore, așa cum învățaseră ei, încă de pe vremea celorlalți stăpâni, că trebuie întâmpinați oaspeții de seamă. Oaspeți, doar oaspeți.

Solca, „chestie economică națională”

¹²⁴ Gazeta Bucovinei, Anul VII, nr. 8, Duminică 13 Mai / 30 Aprilie 1906, pag. 3)

¹²⁵ Patria, Anul V, Nr. 26, Duminică 3 Aprilie n. 1910, pag. 3

¹²⁶ Glasul Bucovinei, Anul III, nr. 424, Luni 17 Mai 1920, pg. 2

În Dieta Bucovinei

Problemele Stațiunii balneare Solca, cea mai bună, la vremea aceea, din Bucovina și, în general, ale localității Solca au fost luate în discuție în ședința Dietei Bucovinei din 10 februarie 1898, raportor fiind Constantin baron Hurmuzachi, fratele deputatului Alexandru Hurmuzachi și fiul celui de-al patrulea fecior al bătrânului Doxachi, Nicolae, căsătorit cu baroneasa Natalia Stârcea, care, spre deosebire de frații săi Eudoxiu, Alecu și George, nu se bucură de notorietate, deși el a fost singurul dintre cei patru frați, care a avut urmași, strănepoții săi trăind și astăzi, prin Basarabia.

Profesorul universitar Constantin Hormuzachi, titularul catedrei de Entomologie și Biogeografie de la Facultatea de Științe a Universității din Cernăuți (24 aprilie 1931), s-a născut în 3 octombrie 1863 și a murit în 22 februarie 1937, plâns de întreaga Bucovină. Deputat în Dieta Bucovinei (1911-1914), om de știință cu o activitate publicistică remarcabilă, membru onorariu al Academiei Române (7 iunie 1919), Doctor Honoris Causa al Facultății de Științe a Universității din Cernăuți (24 martie 1931), Constantin baron Hurmuzachi are, în istoria României, „însemnate merite naționale și științifice”¹²⁷, din păcate abandonate uitării.

Interesele economice ale orașelului și ale Stațiunii balneare Solca, dar și ale țăranilor din satele învecinate, fuseseră ridicate, în parlamentul Ducatului Bucovinei, deci în Dieta Țării din Cernăuți, de deputații **Ioan cav. de Volcinski** și **Michael Kipper**, dar ele aveau nevoie de o susținere permanentă, de reveniri cu petiții și cu băătăi oratorice, în care s-a angajat, și cu statutul de specialist în științe naturale, cu cărți și studii publicate la Viena și la Zurich, Constantin baron Hurmuzachi.

Problemele Solcii erau, de fapt, cele ale unei concurențe neloiale, în favoarea Stațiunii balneare Vatra Dornei, impusă de administrația Fondului Religionar și dusă până la limitele ridicolului, în cazul refuzului de a vinde puieti de brad, în mod normal puși gratuit la dispoziție, solcanilor care, din această pricină, și-au procurat puietii tocmai din vestul Austriei și, astfel, parcul din Solca, cel în care se află și mormintele ostașilor sovietici, este... austriac sută la sută.

Raportul lui Constantin Hurmuzachi înseamnă, de fapt, cea mai temeinică pagină de istorie a Solcii din Bucovina istorică, dar și o analiză economică lucidă, menită relansării economice a Solcii, la cumpăna veacurilor al XIX-lea și al XX-lea¹²⁸, autorul binemeritând, din partea solcanilor de astăzi, măcar o „veșnică pomenire” prin atribuirea numelui lui Constantin Hurmuzachi, primul și singurul apărător al intereselor obștești ale Solcii, unei străzi:

„În ședința dietei țării, din 10 Februarie 1898, a fost adusă la discuție și petițiunea comisiei de cură din Solca, care invocă sprijinul țării și al Fondului Religionar pentru Stațiunea balneară din locul amintit, ale cărei condițiuni de existență sunt periclitare prin dezvoltarea împregiurărilor în anii cei din urmă. Chestia e de importanță în prima linie pentru locuitorii Solcei și a împregiurimei, e însă, totodată, o chestie economică națională, a cărei rezolvare favorabilă atinge și cercuri mult mai mari.

Cunoscând raporturile din Solca, țin de necesar a mai adăuga vreo câteva observări în chestia de principiu, fără a reveni, de astădată, la amănunturile care au fost, deja, expuse în poziția amintită.

Înainte de toate, ar fi de constatat că a fost, din capul locului, un punct de vedere greșit, când s-a început, din partea Fondului Religionar, sprijinirea forțată a unei dintre cele două stațiuni balneare mai importante ale Bucovinei, fără a considera urmările stricătioase, care se pot ivi,

¹²⁷ Glasul Bucovinei, Anul XX, Nr. 5013, Miercuri 24 Februarie 1937, pp. 1, 2

¹²⁸ HURMUZACHI, Constantin, *Chestia stațiunii balneare Solca*, în „Patria”, Anul II, Nr. 90, Miercuri 4/16 Februarie 1898, pp., 1, 2

astfel, în alt loc. Prin investițiunile în stil mare, care s-au făcut la Dorna, s-a produs o rivalitate, altmintrelea nenaturală, între această Baie feruginoasă și Stațiunea climatică Solca, astfel că aceasta din urmă, neavând la dispoziție acele sume considerabile, nu poate să susțină atât de ușor concurența, mai ales de când s-a înființat în Dorna încă și un stabiliment de hidroterapie, la care chestie vom mai reveni.

Punctul de vedere, susținut până nu de mult, în cercurile oficiale, cât și la o parte a publicului bucovinean puțin informat, a fost acela că toate întreprinderile balneare din Bucovina ar trebui să fie suprimate, spre a centraliza lucrarea asupra unei singure localități, anume asupra Dornei. Acest punct de vedere e, precum vom dovedi, de tot fals; el s-ar putea admite atunci, dacă în ambele localități n-ar fi existat nici o investițiune, dacă s-ar fi început, așa-zicând, cu o „tabula rasa”. Atunci ar fi, în câtva, de înțeles că se preferă concentrarea lucrării, în loc de a o împărștia asupra unor întreprinderi separate, dar și aceasta numai în cazul dacă ar fi vorba de două întreprinderi balneare identice, astfel ca pacienții să poată ajunge la același succes, prin frecventarea uneia sau celeilalte.

În cazul nostru, lucrurile stau, însă, de tot altfel.

Pe timpul când s-au început clădirile din Dorna, au existat, deja, ambele stațiuni balneare și au fost ajuns la oareșicare dezvoltare. Progresul locului balnear Solca a fost, deci, cel puțin tot atât de important pentru dezvoltarea economică-națională a țării ca și progresul Dornei. Dacă se sprijinește, deci, aceasta din urmă, într-un fel care contribuie, indirect, la jignirea celeilalte, atunci folosul devine iluzoriu, din punct de vedere al intereselor economice ale locuitorilor țării, căci, atâta timp cât se folosește, pe de o parte, tot atâta și, precum se vede, și mai mult, se strică, pe de altă parte. Acesta ar trebui să fie punctul normativ pentru atitudinea Dietei Țării. Chestia devine și mai gravă, dacă se consideră că stațiunea balneară Solca a dovedit, cu toate aceste împregiurări nefavorabile, o vitalitate mai mare decât ale întreprinderilor de acest fel, căci **toate câte s-au făcut acolo au originea lor în inițiativa privată.**

Până astăzi, întregul stabiliment balnear se susține numai prin activitatea comisiei balneare, al cărei president, domnul consilier sanitar **Dr. Poras**, după ce **a descoperit raporturile climaterice excepționale ale localității**, a început instalarea stațiunii balneare; amintesc, încă, pe neobositul membru al comisiei balneare, domnul farmacist **Alexandru Braha**, care și-a câștigat, asemenea, merite deosebite.

Numărul vizitatorilor băilor din Solca s-a urcat, în anii trecuți, adeseori la peste 1.000, într-un sezon, **întrecând, astfel, nu numai frecventarea băilor din Dorna, ci a tuturor băilor bucovinene împreună și a multor băi renumite din occidentul Europei.** Dacă a meritat, deci, una dintre băile bucovinene să fie sprijinită, atunci ar fi fost de considerat în prima linie aceea care a dovedit, deja, îndreptățirea de existență, în modul cel mai eclatant.

Aș aminti că, de exemplu, politica economico-națională engleză, ale cărei succese strălucite nu le va contesta nimeni, a plecat, totdeauna, de la principiul de a lăsa pe seama energiei private începutul unor asemenea întreprinderi, care cer oareșcare spirit de inițiativă, fie pe terenul comercial, industrial sau oriunde; pe urmă, însă, dacă se vede că o întreprindere prosperează și are un viitor, atunci îi vine în ajutor cu sprijinul statului. Astfel, se evită cheltuieli superflue și neproductive, dar nu se jignesc nici interesele altor locuitori și se sporește adevărata avuție națională. Cu atât mai mult am avea de lipsă, în Bucovina, ca astfel de întreprinderi să fie spriginite (în acest caz, din parte Fondului Religionar și al țării), deoarece se știe că spiritul de inițiativă e, la noi, și așa prea puțin dezvoltat și, mai ales, dacă se consideră că toți interesații în această chestie sunt, precum vom arăta mai jos, bucovineni și avem a face cu o întreprindere atât de umană, cum e înființarea unui loc balnear.

Prin astfel de cazuri, cum e stadiul actual al chestiei Solcei. De descurajează numai spiritul de întreprindere în genere, ceea ce revarsă o influență stricăciosă și pe alte terenuri – și contribuie la stagnarea economică, care nu are nevoie a mai fi sporită.

În acest caz, ar fi, deci, mai bine dacă, în locul rivalității nenaturale și al luptei cu puteri inegale între cele două stațiuni balneare, Dorna și Solca, s-ar fi făcut o acțiune egală, în favorul

ambelor localități, deoarece așa o dezvoltare paralelă ar fi ușor posibilă. Numai astfel s-ar pune în echilibru trebuințele economice-naționale ale țării, fără a jertfi un lucru gata și o parte din avuția populației bucovinene.

Dacă locul balnear Solca ar rămâne, și în viitor, nesprrijinit, dacă ar fi, deci, imposibilă concurența cu Dorna, care concurență a purtat-o foarte ușor, până când a luptat cu arme egale, adică înaintea întăririi neproporționate a stabilimentelor din Dorna, atunci s-ar ivi urmări triste pentru starea economică a locuitorilor din Solca și din împrejurime.

Multe investițiuni pot prospera numai atunci, dacă Solca ar rămâne, și mai departe, un loc balnear bine frecventat.

Mai întâi, amintesc stabilimentele de hidroterapie, **unul – proprietatea domnului consilier sanitar și medic districtual superior, Dr. H. Poras, iar celălalt – al domnului Dr. Beilich**, apoi alte edificii însemnate, precum **restaurațiunile de lângă pădure**, proprietatea doamnei **Reck**, domnului **Adamowski**, părintelui **Ep. Bacinschi** și domnului **Isopescu** și celelalte; mai departe, **un număr foarte însemnat de vile**, zidite numai cu scopul spre a fi locuite vara de publicul balnear, care, altfel, ar rămâne neîntrebuțate, și dintre care unele au și stat deșerte, în vara trecută (1897), așa, de exemplu, o parte a locuințelor doamnei **Koch**, apoi vilele doamnei **Chilimon**, ale domnului **Vasiloschi**, trei vile ale domnului **Rott** (N.N.: avocat cernăuțean, apărător al lotului „Arboroasa”, din care făcea parte și Ciprian Porumbescu, fără bani, doar „din simplă datorie de onoare”), și altele. Comercianților, care și-au adaptat stabilimentele lor conform trebuințelor unui public balnear (de exemplu, domni **Rath, Lazarovici, M. Abraham, Malarciuc** și alții), le-ar fi imposibil să prospereze, dacă ar rămâne avizați la comerțul local.

Tot așa le-ar merge și proprietarilor de cai și de birje (vreo 11), care, asemenea, corespund cererilor unui public distins. Dar și agricultorii și cultivatorii de vite din împrejurime sunt interesați la susținerea stațiunii balneare și la sporirea numărului vizitatorilor, căci, astfel, pot vinde produsele lor (în lunile de vară) mai ușor și cu prețuri mai înalte decât altminterlea, și mulți ar trebui chiar să reducă producțiunea (de exemplu, a legumelor, fructelor, untului și altele), dacă le-ar lipsi atâția consumatori. Pierderile economice, care ar fi urmarea decadenței locului balnear Solca, ar fi însemnate în toate privințele.

Se vede, deci, că nu era favorabil de a trece cu vederea că, afară de Dorna, mai există și alt loc balnear, de asemenea încungiuat de proprietatea Fondului Religionar. Astăzi, chestia a ajuns într-un stadiu încât interesele Fondului Religionar, care e angajat cu sume importante în Dorna, vin în conflict cu progresul economic al unei părți a populației bucovinene. Însă nu poate să fie admisibil ca lucrurile să se dezvolte așa, mai departe, să ajungem, în fine, la un punct încât promovarea intereselor Fondului Religionar să ceară jertfirea întregii Stațiuni balneare din Solca și decadența unei mulțimi de investiții existente, în care sunt depuse averea și munca multor cetățeni. Aceasta nu se poate împreuna nici cu interesul economic-național al țării, nici cu principiul moral.

Acum, însă, nu e prea târziu spre a evita această fatală eventualitate, mai ales dacă considerăm că, prin dezvoltarea stabilimentului balnear Solca, băile din Dorna nu ar pierde nimic din importanța lor și că o sprijinire paralelă a ambelor localități, din partea Fondului Religionar, ar putea să devină, cu timpul, tot atât de rentabilă. Căci fie sprijinirea Dornei cât de forțată, frecventarea va ajunge tot la o limită care nu o va putea întrece. Numai o parte a publicului, care frecventează Solca, va putea fi atrasă de Dorna. Pericolul cel mai mare pentru Solca nu e atât retragerea publicului balnear, cât lipsa de sprijin, sub pretext că toate cheltuielile trebuie concentrate în Dorna.

Un mic exemplu va fi suficient spre a arăta tendința de a suprima dezvoltarea Solcei ca loc balnear: vreo câteva sute de copăcei de brad, necesare pentru plantațiunile în împrejurul stabilimentelor balneare, au trebuit să fie procurate de la un grădinar din occidentul Austriei, deoarece administrația Fondului Religionar a refuzat acordarea lor, chiar pentru plată, pe când în Dorna s-au făcut plantațiuni atât de cheluitoare și de extinse.

Stricăciunea ar deveni, însă, pentru țară, mai mare decât folosul care-l va avea Dorna și Fondul Religionar, atrăgând o parte a publicului din Solca. Dacă, în urma imposibilității de a susține Solca, ca loc balnear înzestrat cu confortul modern, publicul va fi necesitat a se îndrepta spre alte localități, atunci toți acei care sufăr de afecțiuni bronchiale sau laringiale, sau toți care au lipsă de o cură de apă într-o climă temperată desigur că nu vor fi trimiși, de nici un medic, la Dorna – și, în lipsa unui balnear bucovinean, vor merge aiurea, de exemplu la Gleichenberg, Reichenhall, Iachl și așa mai departe.

Astfel, în schimb cu micul succes, adică sporirea numărului vizitatorilor Dornei cu vreo câteva familii, tot venitul considerabil, care-l aduc vizitatorii Solcei, în diferite forme, va fi pierdut nu numai pentru Solca, ci și pentru Bucovina, căci o mare parte a publicului balnear vine, precum e cunoscut, din România și aduce, astfel, sume importante în țară, iar acei bucovineni, care fi necesați să frecventeze băile din alte țări, vor cheltui aiurea banii lor, care, altfel, ar rămâne în Bucovina. Mulți, însă, nu ar avea deloc posibilitatea de a-și îndrepta sănătatea.

Considerând acest punct de vedere economic-național și umanitar, e foarte regretabil că Dieta Țării nu a ținut de bine de a satisface cererea comisiei balneare din Solca, care a cerut să fie subvenționată cu suma de 1.000 florini.

Ar trebui să fim mulțumiți că avem, în Bucovina, două locuri balneare, atât de deosebite, care ar merita să se dezvolte, fiecare pentru publicul său special. Vom vedea că, de exemplu, în Galiția, se face mult, din partea țării, pentru diferite locuri balneare, deodată, iar nimărui nu-i vine în gând de a se teme că, de exemplu, Baia de iod din Iwonicz să facă concurență Băuu feruginoase din Krynica.

Și la noi ar dispărea rivalitatea, produsă acu în mod artificial, în momentul când s-ar acorda oareșcare sprijin și locului balnear Solca, astfel ca să-i asigure viitorul. Am arătat mai sus că Dorna nu ar câștiga mulți dintre frecvenții Solcei; tot asemenea, însă, n-ar avea să se teamă de concurență cu aceasta din urmă, căci publicul balnear, care are nevoie de apă feruginoasă și de băi de tinov, e destul de mare și va merge, în orice caz, și mai înainte numai la Dorna.

Aș mai adăuga că localitatea Dorna n-a fost bine aleasă pentru înființarea unui stabiliment de hidroterapie. Astfel de stabilimente pot exista, în sfârșit, orișunde, dacă, însă, se alege anume o localitate, atunci trebuie de considerat și raporturile climatice. Fără îndoială, un climat temperat, cu aer umed, liniștit și lipsit de curenți mari e cel mai potrivit pentru pacienții care au de lipsă cura de apă.

Pentru un cerc mai restrâns de pacienți, va fi favorabil un climat alpin pronunțat, de asemenea fără extreme de temperatură, adică climatul precum îl aflăm în niște văi din Alpi, situate între 1.200 și 1.900 de metri deasupra mării și în apropiere de glaciери. Dar Dorna nu corespunde niciunei dintre aceste condițiuni, căci posedă, cum e cunoscut, un climat boreal continental, în genere rece, cu extreme mari de căldură, către amiază, și rouă, împreună cu răceală, către seară; colb și curenți de aer considerabile; un climat altmintrelea foarte sănătos, numai nu pentru cea mai mare parte a pacienților, care au de trebuință cura de apă. Deci n-a fost corespunzător unei trebuințe adevărate și urgente de a alege Dorna pentru un astfel de stabiliment.

Cred, însă, că și în această privință publicul, care frecventează băile bucovinene, e destul de numeros, ca să poată exista și mai multe stabilimente de hidroterapie, în diferite localități, dacă sunt egal sprijinite; ar fi, însă, de tot greșit a preda decadenței acele **stabilimente care se află pe locul cel mai predestinat pentru acest scop, adică în Solca**, care posedă toate condițiunile, prin **climatul unic în Bucovina** și țările limitrofe, care e încungiurată de păduri întinse și apropiate, și se află în megieșia salinelor din Cacica, ceea ce ușurează prepararea băilor de sare.

Nu încape, aici, a pertracta, de-amăruntul, **împregiurările climatice într-adevăr excepționale ale locului Solca**. Am dovedit în alt loc (vezi „Verhandlungen der k.k. zoologisch botanischen Gesellschaft”, Viena 1897) că zona inferioară a Carpaților Orientali aparține regiunii baltice cu climat temperat.

Localitatea Solca are, în urma situației geografice particulare, un climat de tot deosebit de celelalte văi Carpatine și se aseamănă mai mult cu climatul oceanic al Europei Occidentale. Climatul Solcei e caracterizat prin diferența minimală între temperaturile zilei și ale nopții, lipsa de extreme rapide. Aerul conține mai multă umezeală, în urma situației geografice, și devine și mai sănătos prin evaporarea pădurilor aceroase, care încongiură localitatea.

Pământul însă e sec și pietros, prin urmare nu există vreo evaporare de umezeală din mlaștini, care ar fi nefavorabilă. Asemenea, e foarte caracteristică lipsa totală de colb (ceea ce nu o aflăm aiurea, nici în Bucovina, nici în țările vecine, fie chiar în munți) și a curenților de aer mai vehemente. În această privință, amintesc faptul, desigur foarte interesant, că, în decursul lunilor Iulie, până la finea lui Septembrie 1897, am expus, în fiecare zi, cu excepția puținelor zile de tot ploioase, o lampă de petrol deschisă, pe o masă, în grădina pentru cercetări entomologice, de la 8, până la vreo 10 seara, și numai o dată (în 17 Septembrie) lampa a fost stinsă de vânt. În oricare altă localitate bucovineană așa ceva ar fi de tot imposibil. Vegetațiunea și raporturile faunistice sunt, de asemenea, analoge cu Europa Occidentală – despre aceasta, public o dare de seamă în revista Societății Internaționale Entomologice din Zurich, care va apare în scurt timp.

Mulți dintre vizitatorii Solcii, care au frecventat stațiuni balneare analoge, s-au întors iarăși încoace și o preferă celorlalte, ținând-o de **superioară, în privința climatică, localităților Gleichenberg, Ragaz și Reichenhall.**

Chestia viitorului Stațiunii balneare Solca va trebui, deci, în orice caz, să se considere ca o afacere importantă, care merită a nu fi lăsată să stagneze.

Deocamdată, e bine că s-a amintit și s-a tras atențiunea asupra ei, în Dieta Țării, prin domniile deputați prof. **Dr. Ioan cav. de Volcinschi** și **Dr. Kipper** (N.N.: Michael Kipper, deputat în Curia a 5-a Rădăuți, fost coleg de gimnaziu și de cvintet orchestral, la Suceava, cu Ciprian Porumbescu).

E lucru foarte natural că domnul Președinte al Țării, sosit, abia de scurt timp în țară, a trebuit să observe o atitudine rezervată, fiindu-i imposibil de a rezolva, deodată, toate amărunturile ale fiecărei afaceri particulare, care cer o cercetare mai îndelungată.

Dar cuvintele finale ale răspunsului, în chestia amintită, se deosebesc, fără îndoială, de curentul opiniei răspândite până acum, anume când domnul Președinte al Țării a promis oareșicare îngrijire și pentru „Solca, ca să câștige și acest loc balnear o importanță, în interesul locuitorilor săi și al întregii țări”.

Deși nu s-a ajuns, în această sesiune a Dietei, încă la nici un rezultat pozitiv, totuși chestia trebuie privită ca amânată. În sesiunea viitoare, va fi posibil a reveni, din nou, la această afacere și, probabil, cu mai mult succes”.

Nicolae Iorga, la Solca

În 1904, înainte de Paști, când vizitează Bucovina, cu gândul să-i găsească nod în papură arhitectului vienez Karl Adolf Romstorfer, care scosese ruinele Cetății Sucevei din moloz și din gunoaie, reparând, între timp, și bisericile Mirăuți și Sfântul Gheorghe al Mănăstirii Sfântul Ioan cel Nou din Suceava, dar și biserica din Putna, dar și biserica din Solca, Nicolae Iorga, venind dinspre Arbore, a poposit și în Solca, a lăsat mărturie, zugrăvind icoana Solcii anului 1904 în felul care-i este lui atât de caracteristic:

„Mă opresc la un han, ce ar fi nemțesc, după badea Gheorghe, și unde stau la ușă țerani cu pălării unguerești, ca ale Rutenilor ce vând sârmă la noi: vorba lor e însă a noastră, românească.

O înghețată odaie de oaspeți, cu paturi frumoase de tablă, cu oglinzi și fotografii din „Kolosvar”. Stăpânul pare a fi Șvab, nevasta arată Polonă, slujnica poate fi orice, pe când cea de a doua zi e o Româncă, purtând pe față pecetea de tristeță palidă a neamului: de lampa atârnată e legat carnetul de danț de la o petrecere evreiască.

Românii de la ușă se despart, acum, sub ferești.

Dorm rău, în acest loc singuratec și friguros.

A doua zi, înainte de a merge la mănăstire, mă învoiesc pentru drumul la Humor, cu un birjar creștin, Neamț. Pentru că am cerut un creștin și pentru barba mea preoțească, el îmi vorbește de voința lui Dumnezeu, de cinstea lui creștinească, și-mi ia, firește, preț ca pentru amândouă.

Solca e o stradă, dar o stradă dreaptă, bine orânduită, destul de noroioasă. În calea mea spre mănăstire nu văd alta decât țerani de-ai noștri, ca cei de asară, ba chiar și câte o Munteancă purtând catrința neagră cu marginea roșie. În curți stau căruțele lor deshămate. Oamenii au venit ca să plătească la preceptor și ca să se spoveduiască la preot.

Biserica românească de astăzi, mănăstirea din alte timpuri, domneasca ctitorie a bătrânului Ștefan Tomșa al II-lea, care căuta să-și ispășească păcatele cele multe făcute prin uciderea celor mai mari boieri ai țerii, e acum tocmai la capătul târgului, într-un loc unde înălțimile sămănate cu brazii încunjură din toate părțile.

O reparație de mai deunăzi a dat turnului de la poartă și turnului bisericii coperișurile lor de țigle strălucitoare, de modă bucovineană. Varul a înlocuit de mult toate zugrăvelile. Încolo, însă, Solca e și astăzi cum a ridicat-o acest Ștefan Vodă al măcelurilor de boieri.

Deși bătute de multe restriști, întăriturile din bolovani suri, îngrămădiți destul de grosolan, stau în picioare și astăzi. Dar târgușorul a prins în casă nouă o parte din ele, un Armean și-a făcut sălaș în cuprinsul mănăstirii vechi, chiliile sunt numai ziduri rupte.

Biserica, însă, foarte frumoasă, e bine păstrată. Ferești, când mai sus, când mai jos, patru la număr, străbat părăzii înalți. Două uși sunt deschise: una, care duce, din pridvor, în pronaos, are un cadru de piatră puternic și bogat, alcătuit din arcade cu arcul sfărmat, cealaltă, care vine după un contrafort, are linii ca pe vremea lui Ștefan, tăindu-se în unghi drept, și, ca podoabe, rozete. Modelul a fost, vădit, Dragomirna, pe care n-o poate ajunge, nici în îndrăzneala și înfrumusețarea bolților, nici în marea îngrijire a turnului, care, aici, în aceleași proporții subțiratece și elegante, e însă simplu, având numai obișnuitele ocnite, în locul rozetelor și ramelor săpate.

Frumusețea, și aceea luată de la Dragomirna, este însă în ciubucele care tivesc, împodobind, toate liniile, cu încolăcirile lor, și, tot așa, poarta largă, ce duce, din pronaos, în naos, și marginea absidei stranelor, și bolta din altar. Zugrăvite cum erau la început, între zugrăvelile sfinților, ele trebuie să fi avut, mai demult, alt rost decât acel de astăzi, când le acopere albeața de toate zilele a varului.

E slujba din Joia Paștelui: biserica e plină de țerani puternici, de femei gătite – și ei și ele în cojoacele de sărbătoare. Pe două mese se îngrămădesc colacii și sticlele de vin, din care răsar lumânările de ceară. La uși stă adunată lumea pentru spovedanie. Preotul spune evanghelia lui Hristos dus înaintea judecătorilor celor răi și fără Dumnezeu: glasul lui se înalță foarte puternic și umple tot largul cuprins al bisericii.

Afară, un bătrân strâmb se apropie de mine, văzându-mă că ieau însemnări.

– Ce e, domnule, cu contractul bisericii?

– Care contract?

– Contractul acela de care a spus arfimandritul că este și la Cernăuți și la Viena. Și zice acolo că biserica trebuie încunjurată cu lemn?

Astfel trăiește în mintea moșneagului gândul la averile cele mari pe care le-au avut odată aceste mănăstiri și biserici moldovenești și pe care, la anexare, le-a luat Statul ca să clădească din ele casarme și câte altele până să se ajungă la împrejmuirile bisericilor.

Moșul cu „contractul” a fost și prin România înainte de a ajunge clisiarh aice. A lucrat la câmp, ca atâția alți „Corduneni”. A călătorit așa pe la Dorohoi, prin Suceava, prin Iași și până în jos, la Huși.

– Ba am fost și la Ruși.

– Și ce zici de dânșii?

– Ei, acolo-i mai bine, nu ca în România... Acolo-i pământ larg, că peste Prut domnește Țarul cel binecredincios care face pomană cu „pământuri largi”.

Tinerii cari-l încunjură tăcuți învață de la dânșul aceasta”¹²⁹.

Traian Demetrescu, la Solca

Poetul român Traian Demetrescu, autorul volumelor de versuri „Intim”, „Senzitive” și „Iubita”, extrem de popular în vremea sa, a petrecut întreaga vară a anului 1895 la Solca și, așa cum îi șade bine unui scriitor adevărat, Demetrescu a scris „o foarte frumoasă contemplațiune”, intitulată „**Pădurea din Solca**”, ulterior publicată, cu puțin înainte de moartea autorului, în volumul „Priveliști din viață, apărut la Craiova, în ediutura fraților Ralian și Ignat Samitca.

Traian Demetrescu a petrecut două veri la Solca, prima în 1894, cu speranța că își va reface cât de cât sănătatea. Din nefericire, poetul a murit, în 1896, iar peste vreo paisprezece ani, în 1910, când o delegație a Societății Scriitorilor din România, formată din Mihail Sadoveanu, Cincinat Pavelescu, A. Herz, Emil Gârleanu și Caton Teodorian, călătorește prin Bucovina, Caton Teodorian notează în carnetul său de lucru:

„Din stația Cacica se vede cărarea sfioasă și adumbrită ce duce la Solca. Drumul se poate urmări numai pe-o bucată, apoi se subțiază și piere în dosul stâncilor răpoase, colo... Colo unde cerul se rărește, mireazma rășinei îmbălsămează, unde-și caută viață atâți deznădăjduiți. Îmi răsare icoana senzitivului Traian Demetrescu, cu sufletul pe buze, în cele două veri petrecute acolo, hrănindu-și plămâni cu floare de brad, și tot murind...”¹³⁰.

Deși aparent ușor siropoasă, ca orice elogiu, narațiunea lui Demetrescu, cu adevărat tulburătoare în profunzime, face parte din tezaurul solcan și pentru că reprezintă **singurul elogiu al minunatei păduri din Solca**, și pentru că este scris acest elogiu, la Solca, în ultima zi a sejurului, așa că reproducem „notele dintr-un carnet” al lui Traian Demetrescu așa cum au fost publicate¹³¹ în Bucovina vremii:

„O vară întreagă, petrecută într-o pădure! Asta te sălbăticește puțin... Căci, uite, la gândul că mâine trebuie să plec, să mă întorc printre oameni, mă simt sfâșiat de o tristețe adâncă și parcă mi-e frică.

O, melancolia sfârșitului! Venisem aici cu sufletul plin de dorul odihnei și singurătății; vremea a curs, târând, în goana-i necurmată, iluziile, visurile, impresiile mele; mi-a lăsat părerile de rău.

Farsa e veche; vremea mi-a repetat-o de nenumărate ori. Aceea ce rămâne veșnic nou e naivitatea mea, de a lua, totdeauna, în serios.

*

Adio, pădure!

Îți făgăduisem, cu gândul să însemnez, pe foi răzlețe, mai întâi frumusețea ta fără seamăn, umbrele cărărilor tale tainice ca drumurile sufletului omenesc, toate nuanțele tale, când te arginta

¹²⁹ IORGA, op. cit., pp. 45-48

¹³⁰ Patria, Anul V, Nr. 15, Joi 24 Fevruarie n. 1910, pag. 2

¹³¹ Gazeta Bucovinei, Anul V, Nr. 86, Duminică 29 Octomvrie / 10 Noiembrie 1895, pp. 1, 2

lumina soarelui sau când arborii tăi păreau uriași, fantastici, sub razele lunii; apoi, cugetările bune și senine, senzațiile de liniște și singurătate, pe care mi le-ai trezit tu.

Voi scrie, vreodată, această carte? Prevăd că nu. Va rămâne necunoscută, închisă în mine însumi, necitită de nimeni, ferită de injurii sau de laude și, fără a face o ironie, poate tocmai atunci cărțile, pe care nu le scriem, sunt cele mai bune.

Când mă gândesc, însă, ce vanitoși suntem, ce repede ne mândrim de cele mai neînsemnate lucruri, socotesc că e mai înțelept să las neîntrupată lumea asta de gânduri și impresii, pe care cuvintele ar reda-o micșorată și nedesăvârșită.

Adio, pădure!

Tu m-ai făcut să simt că în mine există germenul unui „capo d'operă”, pe care, desigur, nu-l voi crea niciodată. Măine, voi fi, din nou, printre oameni – și, printre oameni, sufăr, plâng și urăsc. Printre copacii tăi, am iubit, am cugetat, am visat.

Cum vezi, aș avea destul material, aș avea cea mai bună marmură pentru a-mi întrupa minunata operă, dar atât de perfectă o văd în mine însumi, încât mă tem că, dându-i o fomă, să nu-i pierd o nuanță din frumusețea ei ideală. Ah, lăsați-mi iluzia că în mine doarme un capo d'operă!

*

Soarele e galben, azi. Și e cea din urmă zi când mai vin în pădure. Tristețea, desigur, mă face să văd, azi, toate lucrurile din natură înveșmântate în galben.

Ba nu, dă spre toamnă...

Fiți pe pace: nu am să vă vorbesc despre „frunzele care cad”! Pădurea asta de brazi e lipsită de acest plâns de foi palide. Peste ea trece toamna, trece iarna; frunzișul ei e totdeauna verde.

Totdeauna!...

Aproape după fiecare cinci-șase pași, mă opresc și descifrez nume, încrustate sau scrise cu creionul pe coaja arborilor și pe băncile de pe alee. Mii și mii de nume. Unde sunt toți acei care au trecut pe aici?

Totdeauna!... Vorba asta mă urmărește, uneori, ca un sarcasm.

Tot umblând așa, cu gânduri de astea zadarnice, aud o îngânare de vorbe neînțelese, întrerupte de oftaturi lungi. La o mică depărtare de mine, un om își face rugăciunea.

Mă uit și-l recunosc: eu un evreu, bolnav și sărac, venit, din fundul Galiției, să respire miros de brazi.

Printre bolnavii săraci, pe care i-am întâlnit la Solca, toți m-au interesat, cu figurile lor de martiri, cu ochii lor, în care asfințeau cele din urmă speranțe; cu surâsul lor de iertare față de toate nedreptățile lumii și ale vieții.

Dar nici unul nu m-a înduioșat ca acest evreu zdrențuros și prăpădit de bolnav. Nu am văzut, nu voi vedea niciodată un chip omenesc mai ostenit de-a fi suferit! Durerea îl făcuse atât de măreț, cu nuanțele ei de resemnare și de tristețe, că un zâmbet de bucurie l-ar fi arătat hidos.

Mă uit cum se roagă de adânc și de încredințat că Dumnezeu îl ascultă. Ce-i mai cere acest apropiat oaspe al mormântului, al viermilor? Viață? Poate!

Sfârșindu-și rugăciunea, se depărtează printre copaci, cu mersul lui greoi și trăgănat. Dar în ochii săi parcă s-a coborât o lumină ideală; sunt estatici și senini ca ochii acelor apostoli, care propovăduiau și fermecau mulțimile.

*

Un freamăt întins leagănă vârfulurile brazilor, se mărește tot mai mult, devine o simfonie uriașă, în care fiecare frunză dă nota ei.

Cunosc toate șoaptele, toate armoniile pădurilor: de la fâșiitul ce-l produce o creangă uscată, căzând printre foi, până la imnul dulce sau mănios, când toate frunzele, toate ramurile se împreună într-un singur glas. Niciodată, însă, într-o pădure, n-am simțit uimitoarea impresie a infinitului. Și deja încep să visez alte orizonturi, alte depărtări.

Mi-am purtat gândurile și visurile prin munți, prin păduri, pe lacuri; sufletul mi-a rămas veșnic nostalgic.

N-ar fi fost mai bine să-l fi obișnuit, totdeauna, cu orizontul strâmt și monoton al aceluiași loc? Ce a cules din toate contemplările lui, din nenumăratele și feluritele senzații care l-au înfiorat? Nimic, decât tristețea de a fi văzut și a fi simțit prea mult.

Am cunoscut oameni, care, în toată viața lor, nu au privit decât același petec de cer, din fața ferestrei; căci nu au trecut dincolo de orașelul, de satul sau de curtea casei lor. Pentru acești oameni, restul lumii nu există. Și erau liniștiți; înșirau zilele, cu plăcerea și nepăsarea cu care un copil înșiră, pe un lung fir de ață, boabe de mărgelă.

O voce îmi întrerupe gândurile. E nebunul: trece liniștit pe sub copaci, cu amândouă mâinile vârâte până în fundul buzunarelor, ululind mai mult, decât cântând marșul funebru al lui Chopin.

E un tânăr slab, cu ochi albaștri, totdeauna sfioși, îvit în Solca, într-o bună dimineață, nu se știe de unde. Nu vorbește cu nimeni, rățăcește fără scop, prin oraș sau prin pădure, cântând mereu același marș funebru. Oamenii l-au luat drept nebun.

Trece pe lângă mine, încet și trist, parcă ar urma un car funebru, ululind tot mai jalnic cântecul morților.

Și eu mă gândeam la infinit!...”.

Ion Grămadă, despre solcani

În ciuda faptului că, în Solca, a luat ființă una dintre primele societăți culturale bucovinene, dublată de bibliotecă publică, Cabinetul de lectură „Sentinela poporului”, în ciuda dotării cu carte și cu abonamente la gazete a bibliotecii respective, actul de cultură, fie cel tradițional, fie cel creator, nu a prea prins rădăcini în pământul Solcii, printre localnici având mare priză doar mondenitatea, care dubla o fudulie socială adeseori penibilă.

În vremurile de regăsire a identităților naționale, care încep, în Bucovina, după anul 1862, deci după formularea celebrelor „Dorințe” ale clerului bucovinean și după constituirea Dietei Țării, vremuri care tot culminează, încă din 1848, cu nevoia de reprezentativitate națională, problema unor „case naționale”, după modelul german și polon, care să adăpostească instituții culturale și economice (cabinete de lectură, însoțiri raiffeiseniene, cooperații, coruri ale plugarilor etc.) se pune cu tot mai multă seriozitate, cele mai multe localități bucovinene izbutind să le construiască încă înainte de trecerea în secolul XX. Numai la Solca, unde bunăstarea locuitorilor era cu mult peste cea a multora dintre locuitorii localităților similare bucovinene, nu s-a pus niciodată în mod serios, iar actul cultural autentic nu se bucura de nici o prețuire. Au fost generațiile de solcani atât de nepăsătoare față de identitatea reală a obștii lor, încât n-au lăsat urme, în afară de cele acide, ale adversarilor indifferenței, numiți, în presa vremii, „pripitiți”. Și tocmai acele pamflete, care se vor repeta periodic, reprezintă o „cronică solcană”, suficient de onestă, în ciuda subiectivismelor care caracterizează fiecare text. Dar, înainte de a reproduce astfel de mărturii, ținem să facem un recurs la Cantemir și unul la Xenopol, pentru a pricepe ce înseamnă, în mod real, dragostea față de neamul din care facem parte.

Dimitrie Cantemir mărturisea, și ne însușim în totalitate opinia sa, că „dragostea ce avem pentru patria noastră ne îndeamnă, pe de o parte, să laudăm neamul din care ne-am născut și să înfățișăm pe locuitorii țării din care ne tragem, iar pe de altă parte, dragostea de adevăr ne

împiedică, într-aceeași măsură, să laudăm ceea ce ar fi, după dreptate, de osândit”¹³², iar A. D. Xenopol adaugă, în același spirit, îndemnul înțelept ca „să nu ne orbim noi înșine prin lingușiri și înălțări peste ceea ce suntem în adevăr... La cea mai mică izbândă a faptelor sau spiritului nostru, să nu ne îngâmfăm cu o neiertată zădărnicie; să înțelegem totdeauna unde ne aflăm, cât avem de lucrat pentru a ajunge la scopul dorit”, pentru că „a vorbi altfel, asupra popoarelor este mișelie”¹³³.

Din această perspectivă avem datoria de a păși „De pe sub zudurile mănăstirii Solca”, cum își intitulase **Ion Grămadă**, în 1910, filipica, semnând cu pseudonimul **I. Conradini**:

„Mai înainte de un an, am fost trimis Românilor din țară mai multe sute de „**Liste de contribuire pentru clădirea unei case naționale în SOLCA**”. Nu după mult timp, începură a se reîntoarce listele, trimise frumușel îndărăpt – veneau stoluri – cu singura deosebire că purtau, pe plic, un „Retour”, scris cu litere destul de marcante, în roșu sau albastru. Să fi fost cauza acestui fenomen poate stipularea prea sărăntoacă a apelului, alăturat listei amintite, era exclus, căci acesta era ținut într-un stil destul de înălțător. Începea, doar, cu cuvintele: „Între locurile istorice de odinioară – martori vii de credință și evlavie străbună – ocupă un loc frumos și orașelul Solca, situat la poalele pitorești ale Carpaților”; în același pasaj, dai și de numele „Ștefan Vodă Tomșa”, ma la vale, de „deznaționalizarea și dezmoștenirea Românilor din Solca”, iar mai încolo, citești, cu litere mașcate: „pericol, străinism, casă națională, trezirea, unirea și școlirea națională”, iar la fine, „rugămintea fierbinte către inimile mărinimoase ca, aducându-și aminte de exemplul de iubire de neam și de limbă, ce l-au dat lumii Cehii, când le-a ars teatrul național din Praga – să ne sară în ajutor, care cu cât se va îndura și cu cât îl va trage inima”. Iată cuprinsul apelului, în trăsături generale! Vorbe destul de sublime, cari ar fi în stare să inspire sentimente altruiste și inimii celui mai cumplit avar.

Trecură multe săptămâni la mijloc, până când iată că mă trezesc, într-o zi, cu o contribuire, Doamne!, o contribuire de 20 coroane și încă de la un sfânt părinte din districtul Rădăușului. Eram ca nebun de bucurie. Visul, avut în urma primirii acestei contribuțiuni considerabile, era sublim de tot. Casa națională era parcă gata, iar eu, stând pe o stradă, vedeam în jurul meu Solcanii, adunați în haine de sărbătoare, spre a lua în seamă fortăreața, zidită de jertfele Românilor bucovineni. Curioasă îmi era împrejurarea că vedeam, în cea mai mare parte, mame cu copii în brațe. Începându-mi discursul cu cuvintele: „Români, a noastră a fost izbânda!”, se ridicară, la moment, mii de brațe și tot atâtea glasuri înecate în lacrimi. Smulgând mamele inimile din pieptul copilașilor aduși, mă rugau să le primesc drept mulțumită pentru munca mea, pentru clădirea acestui templu de fericire, când o întreită bătaie la ușă mă trezește; în același moment, îmi dă factorul o altă contribuire, de astădată, de la un domn profesor din Suceavă. M-a lăsat de rușine scepticismul meu față de ambițiunea națională a românilor bucovineni. Drept canon pentru aceasta, m-am obligat – dar și mă țin de promisiune – să iau parte la toate întreprinderile teatrale sau muzicale, ce ar veni din partea Românilor.

După ce mai veniră, câțva timp, contribuțiuni mai mult sau mai puțin considerabile, dar pururi garnisite cu câteva liste goale, încetă, de la un timp, încoace, orice semn de viață din partea listelor trimise și așa a rămas, până la moment. Unicul reproș, rămas valid în toată afacerea, este ideea nefericită de a trimite listele chiar în toiul carnavalului. Dumnezeuule, cum de mă făcuși să uit că tocmai în carnaval trebuie mai multe parale și încă ce parale multe trebuie în carnaval!? Baluri, balui, e vremea balurilor – toalete, vals, brațe parfumate! Cine se mai gândește, în momente de atâta poezie și voluptate pământească, și la apeluri prozaice? Trebuie să fii bucurios, dacă află cineva atâta răgaz, să aplice un „Retour” pe copertă și să-l puie la cutie, ferindu-te, astfel, de o speranță temerară, de salutul sunător, la care te-ai așteptat. Soarta celor mai multe apeluri trebuie să fi fost, incontestabil, coșul. Gândindu-mă că, din 10.000 de liste trimise, au

¹³² CANTEMIR, Descrierea Moldovei, București 1967, pp. 203, 204

¹³³ XENOPOL, Cuvântare festivă, Iași 1871, pag. 20

produs numai 23 o reacție, în formă de contribuțiuni mai mult sau mai puțin considerabile, când mă gândesc că, din 1.000 de liste, am primit îndărăpt 487 goale, pe când restul – dă, știu eu ce s-o fi întâmplat cu ele! Când mă gândesc la toate aceste, îmi trece dorul să fac o concluziune la sentimentul național al Românului bucovinean.

Cred că trăim în timpuri foarte grele, dar cred că și cea mai ocupată ființă omenească poate afla atâta timp, ca să returneze o listă primită – nu-i decât în roș sau albastru – spre a feri de nedumerire pe acel grup de oameni, care, cunoscând inevitabila fermentație a uneia dintre cele mai mândre comune românești, și-a pus în gând să clădească, pentru orice caz, o casă națională, o fortăreață împotriva aceluia străinism inundător, pe cari nici „Pietrele muierilor”, nici „Dealul Vodă” (obiecte istorice din apropierea Solcii) și nici cruzimea unui Ștefăniță Vodă nu e în stare să-l oprească, ci numai trezirea și școlirea națională. N-am cerut decât un obol cât de modest; cu o mărcuță, de zece până la douăzeci de bani, mă mulțameam. Metodă practică de multe popoare!

N-am cerșit pentru altceva, decât pentru ridicarea unui val puternic, chiar la poalele Carpaților, spre a opri acea zmeoaică hidoasă, care:

„Rozând la copaci, prin pădure străbate,
Ea vine cumplită, cu părul vâlvoi –
Și dacă ne-ajunge, aman e de noi!”.

Vai, căci ne-a ajuns! Roade la copaci, dar și la gospodării românești. Mute stau zidurile sfintei mănăstiri de odinioară, acoperite cu verdeață putrezândădin caretropii de umezeală lăcrimează, tiptil, de pe piatră, pe piatră, între care ciorile, făcându-și strană, țin hang amorțit, pe glasul III, învecinatei buhe, care, din vârful clopotniței, mormăiește – ca și cum l-ar face pe egumenul Vartolomei – cu înduioșare: „Deșertăciune sunt toate cele omenești!”.

Zadarnic recheamă cucuveaua timpurile de glorie străbună, zadarnic îl strigă pe Ștefăniță Vodă (N.N.: aluzie la prigoana străinilor din Moldova, inclusiv armeni, care au refuzat să treacă la ortodoxie); fumul berăriei de sub sfintele ziduri (N.N.: fostă fabrică de bere călugărească), din stânga, o înnădușă și-i îneacă glasul, iar departe, în afundătura văii, răsună ecoul șuierăturii ferestreului de sub zidul de cătră miazănoapte. Cu vorbe de mângâiere s-ar apropia, din stânga, păraușul cristalin, de nu i-ar fi legat calea străinii; cu furie se izbește în roțile morii, spre a folosi străinului; un răs sardonice și el șerpuiește, jelind, spre maica lui, spre Suceavă. Zadarnic își ridică „Pietrele muierilor” vârfurile lor înnegrite de vremuri în albăstrime, implorând grația cerească pentru venirea unui nou Dragoș, care, lăsându-și muierile în seama pietrelor și a codrului, pleacă, la vale, pe apa Sucevii, spre a-și căuta o țară nouă (N.N.: legenda aceasta, relatată succint, confirmă presupunerea noastră că Pietrele Muierilor s-au numit și Pietrele lui Dragoș, în documente de cancelarie medievală timpurii).

Vai ție, codru, rămas în mila străinului! Unde-ți sunt voinicii, unde-ți sunt doinașii? Ferice de tine, căci nu mai ai cui înfrunzi, căci voinicilor, de la balaurul cu gâtul până în nouri, toate le trebuie, numai frunze de doinit nu. Banului te vor jrtfi, căci numai acesta are preț în ochii și inima lor. Ca mâine, vor rupe și crucile aurite – odinioară, caracteristice – de pe sfânta mănăstire, spre a le preface și pe aceste în bani, și iarăși în bani.

Dar ce mai vorbă, „doină”! Parcă-ar ști Solcanii că acesta e cântecul Românului! **Trăind între ei**, îi poți auzi fluierând exact „chawe” și alte psalmodii de categoria aceasta, de care răsună codrul Solcii, cât îi vara de mare. Iar Solcanii, nemaivând ce pierde, pierd măcar timpul, făcând cură de aer și... politică!

Și ce mai politică fac Solcanii! Solcanii-s doară oameni mai de târg, a căror neveste poartă fustă și laibaric.

Solcanii sunt toți urmași vrednici ai lui Dragoș, aduși, chiar de acesta însuși, din Transilvania.

Solcanii sunt, mai departe, politicieni probați și toți candidați de vornicie. Dar, ca să n-o uit: Vin alegerile pentru Dieta Țării!

Întru știința domnilor candidați: În tot decursul alegerilor, trebuie să le steie Solcanilor la dispoziție, gratuit, cel puțin restaurantul „La Mămica”, cu toate încăperile și lichidele disponibile!

Solcanii țin mult la obiceiurile strămoșești și cer și ei „**panes circenses**”. De altcum, mare ce căuta domnul candidat prin Solca!

Unica convingere mai destoinică, la care au ajuns Solcanii, în timpul din urmă, este că preotul, învățătorul, precum și orice alt surtucar, care lucrează pentru clădirea unei Case Naționale sau vorbește de rău asupra vrednicilor urmași din seminția aleasă a legislatorului de pe muntele Sinai, le este dușman.

Ca să mântuiesc dizertația politică, aș mai putea spune și fabula „Cum i-au înșelat Nemții pe Solcani la ultimele alegeri comunale”, dar mă abat de la astfel de delicatessă, căci Solcanii-s doară toți politicieni probați, toți candidați de vornicie, iar berăria o au Solcanii chiar în ograda bisericii. / **I. Condratini**¹³⁴.

Liviu Rebreanu, la Solca

Deși avea un cabinet de lectură, deci o bibliotecă publică, încă din 1896, deși a fost vizitată, de-a lungul timpului, și de scriitori, precum **Iraclie Porumbescu, Ciprian Porumbescu, George Popovici** (poetul **T. Robeanu**), **Simion Florea Marian, Nicolae Iorga, Traian Demetrescu, Ion Grămadă** sau **Valerian Doboș-Boca**, Solca nu a avut, până la începutul lunii iunie a anului 1935, nici o șezătoare literară. Abia atunci, când vine **Liviu Rebreanu**, ca să vorbească despre personalitatea și opera lui **George Coșbuc**, personalitate literară extrem de îndrăgită în Bucovina, Solca descoperă, cu adevărat, identitatea reală a cărților, întruparea lor într-un anume autor. Iar acest autor, legendar încă din timpul vieții, s-a întâmplat să fie **Liviu Rebreanu**, acel „principe al scrisului românesc”, cum îl numește, cu mare inspirație, corespondentul solcan al „Glasului Bucovinei”. Din nefericire, oricât de minunată și de fascinantă a fost acea întâlnire, nu s-au mai înregistrat, ulterior, „recidive” culturale de acest fel, în ciuda faptului că autori au mai trecut prin Solca, de-a lungul deceniilor. Orașul avea și încă mai are o anume rezistență la frumosul durabil și rămâne, veșnic, în suficiența mondenității lui înguste, restrânse și anonime.

„În cei 16 ani de la Unire, încoace, orașul Solca nu a avut o serbare literară mai frumoasă decât cea de săptămâna trecută, când cunoscutul romancier ardelean, **Liviu Rebreanu**, invitat de prim-pretorul **Doxuță Gramatovici**, ne-a vorbit atât de interesant și fascinant despre „badea” **George Coșbuc**.

La intrarea sa în sala festivă a Sanatoriului „Regina Maria”, conferențiarul a fost salutat de un cor de învățători, dirijat de directorul școlar **Podare**.

După un vucânt miezos, de binecuvântare, de cătră pretorul Gramatovici, și un discurs, inaugurat de cătră secretarul preturei, domnul **Lungu**, distinsul conferențiar a vorbit atât de frumos, încât în sala întregă domnea o liniște ca în biserică și domnul **Rebreanu**, timp de o oră, a știut să țină publicul asistent, care părea că își reține răsuflarea, ca să nu piardă nici un cuvânt din cuvântarea rostită cu atâta farmec și măiestrie de **principele scrisului românesc, Liviu Rebreanu**.

Tot ce orașul Solca și plasa „Luca Arbore” are mai distins și mai select a asistat la acest eveniment literar pentru Solca noastră. / **D.A.C.**¹³⁵.

¹³⁴ Patria, Anul V, Nr. 39, Duminică 22 Maiu n. 1910, pag. 3

¹³⁵ Glasul Bucovinei, Anul XVIII, No. 4573, Miercuri 5 Iunie 1935, pag. 3

Un scriitor solcan: Ilie E. Torouțiu

Personaj tragic al spiritualității românești din Bucovina, Ilie E. Torouțiu s-a născut, în 17 iunie 1888, la Solca. Provenea dintr-o familie săracă, așa că i-a fost greu în viață, începând cu perioada studiilor gimnaziale, petrecută la Suceava și continuând cu cea a studiilor universitare, pe care le-a făcut la Cernăuți și în Germania. Torouțiu a fost, între anii, 1911-1913, asistent pentru limba română la Universitatea din Frankfurt pe Main, apoi s-a stabilit la București, ocupând postul de profesor la Liceu „Cantemir Vodă”. La București, a condus reviste („Caietele Eminesciene”, între anii 1927-1929, „Floarea Soarelui”, „Literatură, artă, știință, viață socială”, „Convorbiri literare – seria nouă”), și-a procurat o tipografie și a înființat o editură, punându-le pe amândouă la dispoziția bucovinenilor (chiar și reviste literare tipărea, fără plată, atunci când era nevoie și, de cele mai multe ori, fără să i-o ceară cineva).

Important ca istoric, deși se abate, adesea, în numele „cauzei naționale”, de la adevăr, mai ales în studiile sociologice, economice și demografice, I.E. Torouțiu a publicat 13 volume de „Studii și documente literare” (1931-1946, primul volum în colaborare cu Gh. Cardaș), „Poporația și clasele sociale în Bucovina” (București, 1916), „Românii și clasa dirigentă din Bucovina. Studiu statistic economic” (Cernăuți, 1911), „Românii și clasa intelectuală în Bucovina” (Cernăuți, 1911) etc. A publicat și două volume de folclor bucovinean, „A fost odată. Povești și cântece populare” (Cluj, 1911) și „Frunză verde. Cântece populare” (București, 1914).

Ca scriitor, Torouțiu a lăsat un singur volum de schițe și povestiri, „Chipuri” (Cluj, Editura „Carmen”, 1912), majoritatea cu caracter autobiografic, rememorând, practic, secvențe din tinerețea lui nefericită. „Acele nuvele și schițe au nota generală tragică. Aproape toate aceste puțin dezvoltate nuvele vorbesc de vieți trăite în cea mai neagră mizerie, de dragosti nenorocite, de înnebuniri tragice, de părăsiri de domiciliu conjugal, de morți năprasnice etc. Nuvelele sunt luate din lumea celor mici, celor necăjiți, al cerșetorilor orbi și ologi și una chiar „Din Roma Cezarilor, într-un cuvânt, din lumea oamenilor sceptici, slabi din fire, dar buni și cinstiți, cari tocmai pentru aceste nobile însușiri sunte distruși în lupta de toate zilele. Fără a aprofunda adânc caractere omenești, fără a schița magistral situații dramatice, fără a căuta senzaționalul și fără a întrebuița împetriștata limbă poporală, I.E. Torouțiu a reușit să ne dea unele fragmente reale din viața omenească. Izbutește mai bine în redarea unor crâmpoie din viața sărăcăcioasă de student, crâmpoie ce vor fi posedând poate viața proprie, iar altă dată, în descrierea naturii” (Constantin Loghin, *Istoria*, pp. 339, 340).

Constantin Loghin, mânat de bunele intenții ale unui profund patriotism local, exagerază. Torouțiu, un om de cultură autentic, n-a prea fost și scriitor. Îi lipsea talentul, îi lipsea simțul limbii și capacitatea de a construi o situație epică. El doar încearcă desene stângace, conturând, mereu și mereu, ceva care aduce a lacrimă prelinsă în mocirlă. Scrie lacrimogen și inconsistent, cam în genul Mariei Cunțan, dar fără capacitatea detaliului sugestiv și a adâncimii perspectivei. Scrie pentru că iubește literatura, pe care o și slujește în mod exemplar, scriind studii literare consistente, militând împotriva „decadenței” impresionismului și expresionismului, traducând operele unor autori de limbă germană sau elină (de pildă, „Apologia lui Socrates”, de Platon, în 1910), tipărind și editând gratuit multe cărți bucovinene.

A trăit, de-a lungul întregii sale vieți, o superbă poveste de dragoste, încheiată în 23 noiembrie 1953, la București, în ziua în care unul dintre cei doi moare, iar celălalt se sinucide, pentru a rămâne veșnic împreună. Ar fi putut fi fericit, dacă nu s-ar fi născut cu stigmatul nefericirii.

„Din viață

Era pe la sfârșitul lui April. Omătul se topise și numai pe alocuri, prin râpi îndosite, se mai ținea câte un petec alb. Pe acolo căldura binefăcătoare de primăvară uitase parcă să se abată. Pâraiele – umflate de apă, pământul – moale ca aluatul, străzile – inundate de tină. Și în dimineața dintâi de primăvară tina e închegată numai pe deasupra, căci, îndată ce înceată frigul nopții și dă soarele, ea începe să se rostogolească la vale, spre canale, ca un puhoi. Într-asa o zi noroioasă îmi căzu sub ochi o scenă, care rămase adânc întipărită în sufletul meu.

Era o ființă în care văzui sărăcia întruchipată. Un bărbat se târa de-abia, de-abia prin noroi. De-a stânga lui pășea un tânăr de vreo douăzeci de ani. La întâia privire, fața sumbră a acestui bărbat mă făcea să cred că ar fi un făcător de rele- Mai pe urmă, însă, înțelesei greșeala mea. Era un țăran căzut în lanțurile mizeriei.

Tânărul care-l însoțea era feciorul său, student la liceu. Amândoi pășeau tăcuți... Feciorul ducea o păreche de desagi goi în spate. Pe fața lui palidă, galbănă ca o frunză dintr-o carte învechită, de-abia mai licărea o scântie de viață. Ochii lui șterși, de un umed cenușiu, stăteau parcă de-a gata să se cufunde în adâncul capului. De sub gulerul cămeșii sale albe îi ieșea înafară gâtul lung și uscat. Mergea alătura de tatăl său, în pas legănat și îngreuiat de gânduri.

De la amândoi – nici o vorbă. De la amândoi – nici un semn de viață! Numai un plescăit greoi, produs de tină, de opincile tatălui. Când ridica un picior în sus, i se vedea pielea călcâiului prin opinca spartă, iar când îl slobozea în jos, glodul fășnea în sus printre degete, căci opinca și acolo era găurită. Sumanul de pe dânsul – sdreanță din sdreanță! Cu spatele aduse ceva înainte, cu fața stinsă, încrețită de griji și necazuri, cu fruntea nourată, se mișca încet-încet, târându-și cu greu picioarele după el. Întregul său chip era parcă încremenit. Părea o stâncă înnegrită de loviturile furtunilor. Și în acea ființă trăiau numai ochii, dacă trăiau... Aceștia erau ațintiți spre pământ, cu care se luptau picioarele lui greoaie...

Așa se duceau cei doi, fără să vorbească ceva întreolaltă. După un târziu abia, când erau să se despărtească, studentul zise către tatăl său:

- Tată, când mai vii pe la mine?
- Știu eu, dragul meu?, oftă bătrânul părinte.
- Vai, tată, nu uita de mine, că eu mor de foame!
- Eh, scumpule, d'apoi tu nu știi ce nevoie e și acasă? Și acei de acasă, săracii, se uscă de foame ca și tine. Și, apoi, cum pot să vin așa de des încoace, n-ai văzut, când ai fost, de Crăciun, acasă, ce-i cu maică-ta?

Studentul fu cuprins de un oftat prelung, întrerupt:

- E tot așa de bolnavă mama cum am lăsat-o?
- Da, scumpule, da, ea nu mai are multe zile.
- Spune-i, tată, că eu am să merg în curând acasă, să caute s-o găsesc în viață.
- Ei, și când gătești școala?, întrebă tatăl său.
- Hm! Trebuie încă mult să muncesc.
- Câte ghimbazii ai amu?
- Șapte.
- Șapte!... Bre, d'apoi îs multe.
- Multe, tată, și grele!
- Și, apoi, câte ai de gând să faci de toate?
- Câte?, replică studentul.
- Da, câte? Vreo zece-ansprezece? Ha?

Pe buzele tânărului se trezi un surâs amar:

- Încă una, tată, și apoi mă duc la popie. Am să împlinesc dorința mamei.

– Caută, măi băiete, și învață, învață din răspuțeri, zi și noapte, și te roagă lui Dumnezeu poate ți-o ajuta, că doară-doară îi scăpa la o bucățică de pâne mai ușoară decât a noastră, că, Doamne, greu îi de trăit în vremea asta fără carte; îi duce-o și tu mai ușor, și noi. Nădejdea noastră e la tine. Opt suflete așteaptă tremurând ajutorul tău.

Studentul, în vreme ce-i vorbea tatăl său, ținea capul plecat în jos, căci ochii îi picurau lacrimi fierbinți de milă...

Se despărțiră. Întâiul nenorocit își luă calea spre bordeiul celorlalți șapte nenorociți, iar al doilea, studentul, spre cvartir. Pe drum îl ajunse un coleg de al său, care începu să-l apostrofeze:

– Ascultă, onorabile, așa-ți păzești tu cinstea de student?!

– Ce-i?, tresări el.

– Cu cine mergeai mai adinioară? Cine era nespălatul ăla? Cum nu ți-i rușine să mergi cu un cerșitor?

– Taci, dragă, era tatăl meu. A fost la mine, mi-a adus ceva de ale mâncării și eu l-am petrecut puțin, zise studentul către colegul său, apoi intră în cvartir și începu să plângă cu amar...

Opt suflete nădăjduiau ajutorul lui...

Opt nenorociți așteptau mângâierea lui.

Opt chinuți așteptau de la dânsul alinarea durerilor lor...

Și el... se simțea și mai nenorocit decât ai lui de acasă¹³⁶.

Despre casele, ocupațiile și portul solcanilor

Există, pentru Solca, trei perioade distincte, care țin de regimul de proprietate asupra vetrei de sat și a ocinei străbune, respectiv perioada răzășească, cea mănăstirească și cea bucovineană.

Răzeșii Solcii l-au avut drept cărmuitor, drept „vlad” – cum este numit în primele documente de cancelarie voievodală, pe Șandru Gherman Lazea, secondat de Cârstea Horaț, care, așa cum sugerează vag documentele, putea fi fratele lui Șandru, deși postura de ultim născut este mult mai credibilă, mai logică, dacă ținem cont de notorietățile acelor vremuri.

Răzeșii solcani își construiau case din lemn, în două ape, „cu acoperișuri în povârniș, făcute din șindrilă, și aceasta s-a născocit din pricina ninsorilor mari, pentru ca zăpada să nu se poată așeza pe ele; toate casele au coșuri și sobe”¹³⁷. Dar statutul răzeșesc al Solcii încetează, în mare parte, în 7 martie 1502, când Luca Arbore cumpără părțile rubedeniilor sale și își întemeiază curți, zidind și o superbă biserică, la Solca Mică, vatră de sat care, ulterior, avea să poarte numele ctitorului, Arbure sau Arbore.

Luca Arbure și-a adus, la noua moșie, cu siguranță și un număr neprecizat de iobagi, probabil din rândul prizonierilor dobândiți la Codrul Cosminului sau în raidurile prin sudul Poloniei, în care l-a însoțit și pe Ștefan, dar și pe fiul lui, Bogdan.

Povestea Arburenilor, deși v-am mai spus-o, a fost relatată, în 1893, și de parohul bisericii din Milișăuți, Vasile Tomiuc, dar fără a face precizări asupra șerbiei, introdusă de Luca Arbure, începând cu anul 1502:

„Familia domnească Arbure era, pe atunci, avută și puternică. Voievodul Bogdan, tatăl lui Ștefan cel Mare, dăruie unui Arbure, muntele Giurnalău. Sub Ștefan cel Mare, familia Arbure era foarte avută, onorată și cu mare vază. Luca Arbure cel Mare (N.N.: Vasile Tomiuc se înșeală,

¹³⁶ TOROUȚIU, Ilie E, *Chipuri*, Tipografia „Carmen”, 1912

¹³⁷ PAUL DE ALEP, *Călători străini despre țările române*, vol. VI, pg. 300

pârcălab de Neamț fiind tatăl lui Luca, Ivan Arbure, fost diac domnesc; deci, nici vorbă de „familie domnească” în cazul Arburenilor); în mai mare vază era fiul său sub Bogdan Vodă.

Ca instructor și povătuitor al lui Ștefan cel Tânăr, el purta domnia; avea, deci, dară cea mai mare înrăurintă, dacă nu poate întreaga putere.

Ștefan Vodă, învățacelul lui, îl decapită, însă, la Hârlău, în luna lui Aprilie 1523, tot în același an, el jertfește și pe fiii lui Arbure: Teodor și Nichita, prin sabie.

Ce crimă a comis Luca Arbure că învățacelul său însuși a lăsat să-l decapiteze, aceasta nu se află nicăieri în condicele moldovenești, ci numai simplu, „pentru trădare de patrie”.

Înscenat-a Arbure o conspirațiune sau ba? Totuși, la anul de după decapitarea lui, la 2 Septemvrie 1524, a izbucnit o conspirațiune, țara, însă, a venit lui Ștefan întru ajutor și boierii au fugit în țări străine. Coste pârcălab, Ivașco mare vornic, Simion vistiernicul și mulți alții au fost prinși și decapitați la Roman.

După 16 ani, iarăși se ivește în istoria Moldovei o odraslă a familiei Arbure, care, cu conjurații săi, a omorât pe Vodă Ștefan Locustă, în odaia sa de dormit, în Cetatea Suceava, la 1 August 1540.

Moșia Arbure au moștenit-o, de la Luca Arbure, 6 copile ale lui, adică Odochia, Sofia, Nastasia, Stanca, Maria și Ana.

Sub stăpânirea lui Petru, în anul 1576, ele au împărțit între olaltă averea rămasă după Luca Arbure.

Ana a moștenit satul Arbure (Solca de jos), cu biserica zidită, curtea domnească, un pomet, dreptul slatinei și o moară pe râulețul Solca. Dar, deoarece Ana nu avusese copii, dăruie moșia Arbure nepoatei sale, Paraschiva, fiicei Odochiei, nepoatei lui Luca Arbure, și soția lui Grigore Udre chiorul.

Odochia, cu fiica sa Nastasia, soția lui Teodor Turca (N.N.: Turcea, străbunul Turculeților), a schimbat moșia lor cu George Mogilă, mitropolitul din Suceava¹³⁸.

Urmașii lui Șandru Gherman, dar și cei individualizați din ramura lui Luca Arbure, care dețineau părți de sate sau chiar sate întregi prin alte părți ale Moldovei, s-au stabilit la moșiile lor nevândute, cazul exponențial fiind al lui Bogdan Herman, ginerele lui Ivul Solca, cel care a întemeiat, în valea Moldovei, satul care îi poartă numele, Bogdăneștii, populându-l cu solcani, urmașii acestora păstrându-și numele chiar și astăzi.

În perioada mănăstirească, începută în 13 martie 1615, nu mai exista, în vatra satului, nici un solcan răzeș, satul pustiindu-se cu totul și devenind seliște în 1622, când Ștefan Tomșa îl repopulează. Numai că noii solcani, robi sau iobagi (vecini), nu mai dețineau, precum răzeșii de odinioară, nici o fâșie de pământ, așa că nu mai aveau nici motivația de a-și dura gospodăria temeinice, pe care să le lase moștenire urmașilor, casele lor fiind, în epoca mănăstirească, „colibe mici și împrăștiate care pe unde, cele mai adeseori lipsite de grădină, de curte și de fântână”¹³⁹.

Ocupațiile solcanilor au fost în general aceleași, de-a lungul timpului, creșterea animalelor, apicultura și o brumă de agricultură de subzistență, înspre Solca Mică („ară puțin, seamănă puțin și, totuși, culeg mult”¹⁴⁰, „obișnuiește să semene doar atât cât are nevoie până la începutul anului următor”¹⁴¹), dar ocupațiilor lor tradiționale li s-au alăturat, de-a lungul timpului, „industriile” călugărești, precum valorificarea slatinilor, fabricarea berii și chiar fabricarea sticlei, „pentru alișverișu și tragerea banilor în țară”¹⁴².

¹³⁸ TOMIUC, Vasile, *Istoria bisericii și a satului Arbure*, în „Gazeta Bucovinei”, Anul III, nr. 21, Duminică 14/26 Martie 1893, pag. 1

¹³⁹ BALȘ, Vasile, *Descrierea Bucovinei și a stării ei lăuntrice*, 1780, al. 34, pg. 345

¹⁴⁰ CANTEMIR, op. cit., pg. 201

¹⁴¹ BALȘ, op. cit., pg. 346

¹⁴² IOSIF II, *Orânduiala de pădure pentru Bucovina*, 1786, Direcția Silvică Suceava 2001, pg. 38

Ocupațiile străvechi, specifice românilor munteni, aveau să se păstreze, de-a lungul veacurilor, determinând și o conservare a portului, mereu pus în legătură, în sensul determinării, de ocupații. „În imășurile ce or fi rânduit în codru și locurile de pășunatu... păstoriu și păzitoriu de vite” , mereu înarmați, inclusiv cu topor, „pentru siguranța și apărarea despre lupi”¹⁴³, „unii erau cu cușme țurcănești, alții cu pălării și alții cu comănace, și toți cu pene în ele, pare-mi-se că de vultur ori de huhurez de codru, și nici unul nu avea cușmă, pălărie ori comănac sus, pe frunte, ci apăsător pe sprâncene... Toți aveau trăiști, unii de piele, alții de lână... Cămeșile și peptarele lor erau, la toți, ca la ciobani, adică negre”¹⁴⁴, datorită fierberii în zăr, pentru a nu fi pătrunse de umezeala ploilor, a sloatelor și a ninsorilor timpurii.

Deși majoritari în Solca, în perioada Bucovinei istorice (două treimi, față de o treime), românii solcani adoptaseră multe dintre modelele nemțești, inclusiv în construcția de case, inclusiv în port, cu consecința renunțării la industriile casnice tradiționale, dar și la straiile țărănești, solcanii devenind ceea ce, în fond, și erau, adică târgoveți. Târgoveți de provincie, dar târgoveți, cărora noua stațiune climaterică, de cură și de odihnă le arăta o lume nouă, adică o civilizație ademenitoare, la care au subscris fără prea multe mofturi, în ciuda poporonasului „național”, predicat în urbe de câțiva învățători, de preoți și de politicieni dornici de reprezentativitate.

Solca devenise, mai ales între cele două războaie mondiale, un adevărat târgușor austriac, ocupat, la periferii, și cu agricultura, dar o agricultură de tip și de eficiență germane, dovadă fiind și vitele de rasă, crescute de gospodarul Vasile Mereuță, cel care și-a văzut gospodăria arsă, într-un ceas de cumpănă a vieții, pe la sfârșitul secolului al XIX-lea.

Solca era, câtă vreme a funcționat ca stațiune climaterică, un loc de vis, o realitate a visului, spulberată, în cele din urmă, de haosul contemporaneității noastre.

„Rușinea de la Solca”

Târgușorul Solca a avut, întotdeauna, o industrie care să-i asigure renumele. La început, adică imediat după zidirea mănăstirii, a funcționat, în vecinătatea acesteia, „berăria”, adică o fabrică de bere, exploatată de sfinții călugări, tot ei exploatând și renumitele slatine ale locului.

După venirea austrieșilor, s-a deschis, la Solca, o fabrică de sticlă, cu producție destinată, în întregime, exportului în Imperiul Otoman, apoi, în a doua parte a secolului al XIX-lea, Stațiunea climaterică, dezvoltată în două etape, de E. Beilich și de H. Poras, pe baza capitalului privat, a ajuns renumită în întregul imperiu austriac, determinând și un anumit tip de civilizație („civis”, în latină, înseamnă „încetățenirea principiilor și rezultatelor științifice de tot felul și aplicarea lor practică în societate”¹⁴⁵), adeseori privită cu ironie de naționaliștii români, dar, în mod sigur, mult superioară civilizației de tip preistoric, cea atât de specifică, încă și astăzi, spațiului românesc. Și tocmai din pricina acestei civilizații, care ținea de o anumită contemporaneizare a târgușorului cu Europa acelor vremuri, utopiile naționaliste, de tipul Cabinetului de lectură „Sentinela poporului” sau Casa Națională, n-au prea avut trecere în fața românilor solcani, care aveau parte, pe parcursul fiecărei veri, de feerii estivale (așa se numeau pe atunci) extraordinare.

¹⁴³ IOSIF II, op. cit., pg. 37

¹⁴⁴ PORUMBESCU, Iraclie, op. cit., pg. 68

¹⁴⁵ Glasul Bucovinei, Anul XX, Nr. 4998, Joi 4 Februarie 1937, pag. 1

Solcanii nu erau, din cale-afară, pătrunși de sentimentul național, ei având parte, prin introducerea elementelor de civilizație apuseană, de un europenism benefic și confortabil, dezvoltat ca atare și în perioada interbelică:

„La finea anului 1936, s-a inaugurat, în comuna Solca, noul **abator comunal**. Acesta este încă una din operele gospodărești ale prefectului de Suceava, domnul **Dimitrie Cojocariu**.

Cu ocazia inaugurării, domnul prefect Cojocariu a constatat că Societatea culturală „Sentinela Poporului” din Solca, deși se străduiește, de 45 de ani, să clădească un cămin cultural, deși are parcelă în centrul orașului, deși are piatra și vreo 70 mii cărămizi, deși are adunate încă 20 mii lei, totuși încă nu poate ajunge la un rezultat. Listele de subscripție lansate, precum și cărțile poștale încă nu aduc un venit real.

Impresionat de această situație, domnul prefect Dimitrie Cojocariu, cu ocazia sărbătoririi domnului Ministru Ion I. Nistor, fiind în Cernăuți și fiind de față domnul deputat de Suceava, prof. univ. Dr. Alexandru Ieșan, rugat fiind de domnul Valerian Doboș-Boca, un cunosător al nevoilor solcane, ca să preia domnia sa, în numele județului Suceava, construirea acestui cămin cultural, cu o anexă de baie populară și cu dispensar, domnul prefect Dimitrie Cojocariu, aflând că, pentru aducerea sub acoperiș, această lucrare nu va întrece suma de 200.000 lei, a promis că va griji ca această sumă să fie trecută în bugetul județului Suceava, iar încă în toamna anului acestuia ne va invita la sfințirea clădirii.

Noi nu putem decât să-l felicităm pe domnul prefect al Sucevei că, în privința activității și solitudinii pentru interesul obștesc, nu se dezmente și-i urăm succes la această nouă operă cetățenească, urându-i să fie într-un ceas bun și cu noroc!”¹⁴⁶.

Deși insistase, pe lângă autorități, în favoarea Casei Naționale din Solca, Valerian Doboș-Boca (prietenul sucevean al lui Mircea Streinul, administratorul Universității din Cernăuți, monograf, autor al cărților „Călăuza Cetății Suceava, 1929, „Cetatea Suceava”, 1938, „Târgoveții Siretului din anul 1789”, 1937, „Din trecutul Sucevei de altădată”, 1938), cândva inițiator al proiectelor de modernizare a târgușorului Solca, nu putea trece cu vederea „**Rușinea de la Solca**”¹⁴⁷, pe care o înfierează violent, dar drept, responsabil:

„Va rămâne în anele în anele tuturor rușinilor naționale ale comunei Solca faptul că, în decurs de 45 ani, această comună încă nu și-a creat Casă Națională proprie. De vină e poporul sau intelectualii, conducătorii lui? Nu se simte, oare, nevoia? Cum de nu se simte, oare, nevoia unei Case Naționale, într-o comună a cărei jumătate din populație e românească, pe când cealaltă e compusă din nemți, jidani și ce a mai adus vremea și stăpânirea de altădată?

Cum să fie nevoie, când numai conștiința trează menține naționalismul și naționalitatea?

Să fie de vină poporul, mai ales că e sărac, sau sunt de vină intelectualii? Că de mijloace nu se pot plânge!

Bani s-au strâns, în decurs de jumătate de veac. S-au irosit, însă; nu-i nimic. S-au strâns alții; i-au păpat băncile, nu-i nimic. S-au strâns, iar, alții.

S-a obținut o parcelă, în centrul târgului, unde jurau bacșișarii că piață o să fie în veci. **A donat** un (Dumnezeu să-l ierte!) binefăcător, senatorul **Teofil Lupu**, 70.000 de cărămizi. S-a pus temelie din piatră.

Casa Națională a Societății „Sentinela poporului” din Solca a condus-o, vrednic între vrednici!, destoinicul președinte **Ilarion Grigorovici**, dirigintele Poștei. Ocupat, însă, peste măsură, cu serviciul, al cărui apostol de conștiinciozitate și omenie este, a demisionat, când a văzut că intelectualii români – cu numele! – nu-l secondează.

Și, ce se vor face cu Casa Națională, e o întrebare!

¹⁴⁶ Glasul Bucovinei, Anul XX, Nr. 4998, Joi 4 Februarie 1937, pag. 3

¹⁴⁷ Glasul Bucovinei, Anul XX, Nr. 5135, Sâmbătă 21 August 1937, pag. 3

Am trecut, deunăzi, prin Solca și am surprins-o încă în somn. Prin cămașa străvezie a somnului și a zorilor de ziuă, am văzut fosta piață, pentru a cărei desființare am luptat cu toate greutățile și primejdiile, prefăcută în rai de grădiniță. Am admirat stăruința de pildă a brigadierului **George Mihoreanu**, care a transformat toloaca parcului comunei într-o serie de alei occidentale, în peluze, straturi cu flori, pe care le străjuiesc pompe moderne.

Deci, se poate face!

Chiar oamenii, cu care m-am pieptuit, odată, au realizat un program, pe care nu căutam să-l înfăptuiesc eu, ci care se cerea înfăptuit de oricine! Nu pot decât să felicit conducerea actuală a Primăriei și Oficiul de cură și turism, că-și înțeleg așa de perfect menirea, căci nu e cinstea inițiativei mai mare ca cea a realizării!

Și atunci, dacă s-au putut crea toate acestea cu oameni de omenie, prieteni mai noi și mai vechi, dar și dușmani trecători, de ce, când satul are intelectuali, oameni cu tragere de inimă, Casa Națională să fie numai o hidoasă risipă de 70.000 cărămizi, dezgolită ca o cadână pe terenul din fața Judecătoriei?

Cine trece, vede; cine vede, cugetă. Și cine cugetă ceea ce am simțit eu, deunăzi, când am trecut prin Solca, va condamna intelectualii; în cazul rușinii de față, sunt, oare, intelectuali în Solca?! – din Solca!

Domnilor, ce fac intelectualii?! Ce sace „Sentinela poporului”? „Au murit sau numai dorm”?

Dacă intelectualii din Solca sunt sentinela poporului, să se scoale! De altfel, rușinea Casei Naționale din Solca va cădea pe obrazul lor! Și rușinea rămâne veșnic rușine! / **Valerian Doboș-Boca**”.

În cele din urmă, Casa Națională, adică fosta Casă de Cultură și actuală bibliotecă din Solca s-a realizat, cu sprijin prefectural, mai ales că toamna anului 1937 era marcată de o violentă campanie electorală, în care unele dintre promisiuni urmau să capete contururile realității.

Despre Solca începuturilor roșii

În anii în care paginile întâi ale ziarelor se deschid cu titluri precum „Pacea lumii... Pe marginea declarațiilor lui Stalin” sau „Nici o milă pentru saboteuri”, când mamele din întreaga regiune Suceava așteaptă să afle, din pagina 3 a ziarului județean, „Lupta poporului”, dacă le-au venit sau nu „scrisori de la prizonierii din URSS”, când Bucovina este sfârtecă de creionul de tâmplar al lui Iosif Visarionovici Stalin, când „muncitorii de la fabrica de cherestea Solca depun eforturi mari pentru depășirea programului”¹⁴⁸, iar lumea faptului divers înregistrează înfiorată „oribila crimă din comuna Solca”¹⁴⁹, teroarea și entuziasmul prostesc se intersectează, zi de zi, și stâng luminile de pe cer.

Oamenii de fiecare zi a Solcii, muncitorii de la fabrica IPEIL, „au primit cu entuziasm chemarea la întrecere a muncitorilor ceferiști de la „Grivița Roșie”... când muncitorii de la fabrica de cherestea Cacica i-au provocat la întrecere în cinstea zilei de 1 Mai”, competiție truditore în care se afirmă „circularistul **Rotaru Eugen**, împreună cu neobositul și harnicul **Gheată Vasile**, ajutor circularist”, care depășesc, zilnic, norma, dar și gateristul „**Șaiu Vasile**, împreună cu echipa sa”, dar și „echipa lui **Gâgâlici Gheorghe**, la gaterul I”, cea deja menționată lucrând la gaterul II. La fel de merituoși, „pe frontul muncii” s-au dovedit a fi mecanicul

¹⁴⁸ Lupta poporului, Anul I, nr. 33, Luni 3 Februarie 1947, pp. 1, 3

¹⁴⁹ Lupta poporului, Anul I, nr. 32, Duminică 2 Februarie 1947, pg. 4

Lazarovici Carol și șeful de depozit **Gheorghe Turculeț**, dar, în ciuda excesului productiv de sudoare, „la fabrica de cherestea Solca sunt o serie de lipsuri, care trebuie înlăturate”, chiar dacă nu țin de productivitate și de calitate, ci de „munca de agitație, de mobilizare și a muncitorilor”, care încă este slabă.

„Oribila crimă”, comisă „în seara zilei de 29 Ianuarie 1947”, când „indivizi necunoscuți au pătruns în locuința comerciantului **Cosman Mayer** din Comuna Solca, județul Suceava”, în scop de jaf, maltratând victima, „tăindu-i nasul, urechile și organul genital”, a cutremurat lumea, mai ales că bietul comerciant a și murit, deși „bandiții au fost surprinși de poliție și, după un schimb de focuri de armă, principalii făptași au fost arestați. Iată numele lor: **Grosu Vasile**, fost gardian public, **Filimon Nicolai**, cismar, **Băcu Gheorghe**, croitor. **Florea Vasile**, agricultor, a reușit să dispară, fiind urmărit de poliție și organele jandarmerești”.

Numai bunul Dumnezeu poate ști ce s-a întâmplat, la Solca, în mod real, în seara zilei de 29 ianuarie 1947, ce nevoie cumplită de răzbunare i-a împins pe cei patru gospodari solcani la comiterea unei crime, când știut este că oamenii care o duc, în general, bine nu prea simt nevoia unor violențe iresponsabile. Pe de altă parte, poate fi vorba și de o monstruoasă crimă, determinată de consumul exagerat de alcool, dar nu ne putem pronunța într-o privință sau alta, știută fiind metoda înscenărilor de delicvență penală pentru adversarii violentului regim politic, năpustit asupra puterii.

În plan european, încă nu se decisese dacă rămâne „Germania stat unic sau federativ”, când descoperim, în vizită, „Ansamblul artistic al Consiliului Județean Sindical Suceava printre asigurații de la preventoriul „Filimon Sârbu” din Solca”¹⁵⁰.

Numele merituozilor doctori E. Beilich și H. Poras fuseseră deja uzurpate de Filimon Sârbu, unul dintre ilegalității comuniști mitizat excesiv.

Ansamblul sucevean era condus de un muzician de marcă, profesorul **Grigore Macovei**, care nu a avut nici o ezitare de a trece, din „Straja Țării”, în PCR, schimbând repertoriul, dar și nu clocotul omagial al spectacolelor. „Programului de coruri, cu acompaniament de orchestră, i-a urmat piesa „Jurământul”, reprezentată, cu multă maturitate, vioiciune și pricepere în interpretare, de către colectivul artistic al Sindicatului Salariaților Publici din Suceava”. NU puteau lipsi, desigur, nici cuvântările, rostite cu atâta patriotism și cu atâta grijă de popor, de-a lungul vremilor și orânduiriilor politice, de trubadurii platelor înșiruirii de cuvinte, dar veșnici provocatori de „entuziasm general”. „Din scurtele cuvântări rostite, din entuziasmul general ce a stăpânit sala plină până la refuz, ca și din simbolicul buchet de flori, predat conducerii ansamblului din partea spectatorilor, s-a putut desprinde o constatare îmbucurătoare: manifestarea artistică, ce a avut loc în Solca, s-a petrecut sub semnul înfrățirii prin artă a tuturor celor ce muncesc cu brațele și cu mintea, așa cum au stabilit-o, prin repetate lozinci, participanții”. Clar, nu?

În tot parcursul lunii iulie a anului 1948, o parte „locuitorii din Solca muncesc voluntar la înfrumusețarea orașului”¹⁵¹, partea implicată fiind formată „din oamenii conștienți ai orașului Solca”, care chiar au făcut treabă bună. „În parcul stațiunii, la cimitirul eroilor sovietici, s-au plivit mormintele, ca semn de cinste eroilor căzuți în lupta pentru eliberarea omenirii de sub jugul fascist” și, desigur a... „eliberării” României de două dintre provinciile sale istorice.

„În grădina din centrul orașului, o altă echipă de voluntari a sădit flori, dând un aspect mai viu parcului. Tot prin muncă voluntară, membrii corpului didactic, în special, și elevii, veniți în vacanță, de la școlile secundare, au plivit o pepinieră, care a fost făcută, tot prin muncă voluntară, în primăvara acestui an.

Beciul unei clădiri dărâmate a fost curățit, de piatra care se poate întrebuița la o clădire nouă, iar golul a fost nivelat cu pământul, urmând ca, tot prin muncă voluntară, să se amenajeze o grădină, acolo unde, cu câteva zile în urmă, erau ruinele războiului.

¹⁵⁰ Lupta poporului, Anul II, Nr. 297, Joi 22 Iulie 1948, pag. 2

¹⁵¹ Lupta poporului, Anul II, Nr. 313, Duminică 8 August 1948, pag. 3

S-au evidențiat în munca voluntară locuitorul Budei Alexandru și funcționara Vasilcanu Olimpia”.

Solca era, ca și în anii Bucovinei istorice, capitală de plasă și trebuia să arate frumos. Din nefericire, în vara anului 1948 au căzut ploi abundente, mai ales în lunile iunie și iulie, iar din pricina asta, „o doleanță a apicultorilor din Plasa Solca”¹⁵², formulată de **Traian Georgescu**, viza aprobarea, la prețul oficial, a „cantităților de zahăr necesare hrănitului stupilor peste iarnă... cât mai curând, pentru ca albinele să fie hrănite, atâta timp cât vremea se mai menține frumoasă și când această operație se poate face în bune condițiuni”.

În anul 1949, Solca avea propriul ei ansamblu artistic, după cum povestea, într-o corespondență, **Constantin Constantinescu**, ansamblu condus muzical muzical de **Corlățeanu Vasile** și coregrafic de **Emilia Strugaru** și care, în 3 aprilie 1949, a putut fi admirat, în cadrul unui „Festival cultural-artistic prezentat de **Ateneul Popular din Solca**”¹⁵³. „Programul bogat și bine ales a fost urmărit, cu încordată atenție, de cei 400 spectatori. Tov. **secretar al primăriei, Sandiuc Gheorghe**, a conferențiat despre „Congresul intelectualilor din RPR pentru Pace și Cultură”. Corul mixt, de sub conducerea domnului **Corlățeanu Vasile**, a prezentat un repertoriu de 10 cântece muncitorești și populare. Sub conducerea tov. **Strugaru Emilia, s-au executat dansuri rusești**, care au impresionat foarte mult. Festivalul a luat sfârșit cu piesa de teatru „Fiul nostru”, interpretată de UTM-iști”.

Dincolo de „educația prin muncă” și de violențele propagandistice ale așa-ziselor manifestări „cultural-artistice”, și la Solca se instaura teroarea, de cele mai multe ori prin obligarea la complicitate, de partea organelor de represiune, au unor oameni obișnuiți, folosiți ca „asesori populari”, în cadrul „tribunalelor populare” disciplinate și obediente.

Asesorii pentru Solca, aleși dintre solcani, cliteni și poienari, în 15 mai 1949, erau: **VASILENCIUC** Dumitru, **BAHAN** Ion a N., **BUCEVSCI** Ana, **IACOBAN** Ilie, **BOLOCAN** Nicolai, **RUSU** Reveica, **FILIPESCU** Constantin, **GABOR** Ilie, **HOSOVSCI** Maria, **LUPU** Vasile, **BAHAN** Ion a Șt., **ANDRONIC** Valerian, **FLOREA** Vasile, **REICHMAN** Leon, **SĂVESCU** Maria, **COTURBAȘ** Vasile, **VALASCIUC** Vasile, **BUDEI** Domnica, **BALAȘ** Andrei, **VALASCIUC** Mihai, **TOROUȚI** Nicolai, **HOJBOTĂ** Luchian, **COLȚUN** Margareta, **GABOR** Nicolai, **BUCHIAN** Gheorghe, **HOJBOTĂ** Vasile, **SOLCAN** Stela, **COZMACIUC** Eugenia.

În același timp, muncitorii frunțași de la fabrica de cherestea IPEIL Solca, au fost premiați cu „haine și pânțezuri” **Ghiață Vasile, Rotaru Eugen, Tincu Vasile, Florea Gheorghe și Torouți Ilie**, de către însuși directorul fabricii, **Lupăescu Nicanor**.

Dar transformările cu adevărat revoluționare, din perspectiva roșie a vremii, aveau să înceapă, duminică, 29 mai 1949, când, „în orașelul Solca, din județul Suceava, a luat ființă **primul Magazin de Stat**”¹⁵⁴, desigur că „în cadrul luptei pentru ridicarea de trai al oamenilor muncii, prin grija Organizației Județene PRM”.

Magazinul, numit „**Jijia**” (de unde și până unde?!) a fost inaugurat, în prezența „organelor politice și administrative din localitate”, sub direcțiunea „**tov. Manas Iosub**”. Corespondenți entuziaști ai al ziarului „Lupta poporului”, în Solca, erau alți „**tov.**”, **Clainer Osias, Mihai Bohateret, Viorica Bohateret și Eusebiu Costineanu**, ultimul tânăr cărturar bucovinean de perspectivă, în ultimii ani ai Bucovinei istorice, îmbrâncit, se vede treaba, de valurile tulburi ale istoriei tocmai la Solca.

Între timp, pentru că „școala elementară din Solca a fost, până mai deunăzi, într-o stare de nedescris. Acoperișul complt putred... sobele sfărâmate” etc., s-a implicat Comitetul Provizoriu al orașului, care, împreună cu conducerea școlii, a reparat școala. „Acoperișul a fost cârpit cu dranițe noi, făcute prin muncă voluntară. La fel, au fost reparate și puse la punct sobele, iar

¹⁵² Lupta poporului, Anul II, Nr. 372, Sâmbătă 16 Octombrie 1948, pag. 3

¹⁵³ Lupta poporului, Anul III, Nr. 515, Sâmbătă 9 Aprilie 1949, pag. 2

¹⁵⁴ Lupta poporului, Anul III, Nr. 358, Joi 2 Iunie 1949, pp. 1, 3

interiorul și exteriorul școlii au fost văruite. Deoarece această școală nu era destul de încăpătoare pentru adăpostirea tuturor elevilor de școală, s-au luat, din timp, măsuri pentru a se înlătura acest neajuns. S-au amenajat două camere din clădirea Ocolului Silvic și s-au pus la dispoziția școlii”¹⁵⁵. Desigur că, „în școala nouă, elevii studiază cu râvnă viața și opera tovarășului Stalin”, iar „Comitetul Subfilialei „Crucea Roșie” din Solca, lărgind câmpul activității sale, a înființat câte o secție de „Crucea Roșie” la Școala elementară, la Comitetul orașenesc, la fabrica de bere „Doborogeanu Gherea” (N.N.: nu de pomană a fost și birtaș marele cărturar!) și una în comuna Arbore”¹⁵⁶.

La alegerile care vor urma, spre sfârșitul anului următor, în 3 decembrie 1950, solcanii vor vota, în unanimitatea cea mai unanimă, cu „tovarășul Colonel Neagu Andrei”, iar „vestea tov. deputat Neagu Andrei va sta de vorbă cu alegătorii a dunat multă lume în sala de festivități a Comitetului Provizoriu al orașului Solca”¹⁵⁷. Aferim, și pe baza experienței de până astăzi.

Bibliografie

- ACADEMIA DE ȘTIINȚE SOCIALE ȘI POLITICE, *Documenta Romaniae Historica, A. Moldova*, vol. I-XIX, București, 1975-2000
- AȘSP, *Călători străini despre țările române*, vol. I-IX, București, 1979
- BALAN, Teodor, *Documente bucovinene*, vol. I / 1507-1653, Cernăuți 1933
- BALAN, Teodor, *Documente bucovinene*, vol. IV / 1720-1745, Cernăuți 1938
- BALȘ, Vasile, *Descrierea Bucovinei și a stării ei lăuntrice*, 1780, Rădăuți, 2000
- BLAGA, Lucian, *Trilogia cosmologică*, Ed. Minerva, 1988
- BUDAI-DELEANU, Ion, *Trei viteji*, în „Junimea literară”, Anul XV, 1926, nr. 3, 4
- CANTEMIR, Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, București, 1967
- CIONCA, Nica, *Scrisorile lui Iraclie Porumbescu*, București 1999
- CORFUS, Ilie, *Însemnări de demult*, Ed. Junimea, 1975
- COSTIN, Miron, *Letopisețul țării Moldovei, de la Aaron-Vodă încoace, de unde este părăsitu de Ureche vornicul de Țara de Giosu, scos de Miron Costinu vornicul de Țara de Giosu, în orașul Iași, în anul de la zidirea lumiei 7183, iar de la Nașterea Mântuitorului lumii, lui Iisus Hristos, 1675*, Cernăuți, 1995
- DAN, Dimitrie, *Cronica Episcopiei de Rădăuți*, Viena 1912
- GRĂMADĂ, Ion, *Jurământul Țării la 1777*, în „Cartea sângelui”, Gr. Edit. „Ion Grămadă” 2002
- GRĂMADĂ, Nicolai, *Toponimia minoră a Bucovinei*, vol. II, Editura Anima, 1996
- GRIGORAȘ, Nicolae, *Țara Românească a Moldovei până la Ștefan cel Mare / 1359-1457*, București, 1984
- HURMUZACHI, Constantin, *Chestia stațiunii balneare Solca*, în „Patria”, Anul II, Nr. 90/1898
- IACOBESCU, Mihai, *Din istoria Bucovinei*, vol I, Ed. Academiei Române 1993
- IOSIF II, *Orânduiala de pădure pentru Bucovina*, 1786, Direcția Silvică Suceava 2001
- IORGA, Nicolae *Neamul Românesc în Bucovina*, Rădăuți 1996
- JITARIU, Procopie, *Monografie folclorică a satului Berchișești*, Suceava, 2008
- MARIAN, S. Fl., *Tradiții populare române din Bucovina*, București, 1895
- MARIAN, S. Fl., *Ștefan Tomșa și Mitropolitul Crimca*, în „Tradiții populare române / din / Bucovina”, București, 1895
- MAZEREAN, Vartolomei, *Condica mănăstirii Solca*, Cernăuți, 1887
- MIHALY, I., *Diplome maramureșene din secolul XIV, XV*, București, 1987

¹⁵⁵ Lupta poporului, Anul III, Nr. 656, Duminecă 25 Septembrie 1949, pag. 3

¹⁵⁶ Lupta poporului, Anul IV, Nr. 722, Luni 12 Decembrie 1949, pag. 3

¹⁵⁷ Lupta poporului, Anul IV, Nr. 1011, Joi 20 Noiembrie 1950, pag. 1

MITRIC-BRUJA, Dimitrie, *Solca*, în „Patria”, Anul III, Nr. 307, 308/1899
 MITROPOLIA BUCOVINEI, *Averile bisericesti din Bucovina*, Cernăuți 1939
 NECULCE, Ion, *O samă de cuvinte*, Chișinău, 1999
 NICOLAE, Eugen, *Monede de cupru bătute în Orașul Nou (Șehr al-cedid)*, în „Revista de numismatică”, nr. 2/2002
 NISTOR, Ion. I, *Istoria fondului bisericesc din Bucovina*, Cernăuți 1921
 ONEY, George, *Belleten*, London, 1970
 PANAITESCU, P. P., *Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova / Orânduirea feudală*, București, 1964
 PORUMBESCU, Ciprian, *Puneți un pahar cu vin și pentru mine*, Gr. Edit. „Ion Grămadă” 2003
 PORUMBESCU, Iraclie, *Haiducul Darie și moș Mateiu Bercheșanul*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu”, Cernăuți 1898
 PORUMBESCU, Iraclie, *Încă însurat nu fusesem*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu”, Cernăuți 1898
 PORUMBESCU, Iraclie, *Zece zile de haiducie*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu”, Cernăuți 1898
 PORUMBESCU, Iraclie, *Un episod hazliu din mănăstirea Putnei*, în „Scrierile lui Iraclie Porumbescu”, Cernăuți 1898
 PUMNUL, Arune, *Privire repede peste trei sute treisprezece din proprietățile așa-numite Moșiile mănăstirești, din care s-a format mărșul Fond Religionar al Bisericii dreptcredincioase răsăritene din Bucovina*, Cernăuți 1865
 ROUX, Jean-Paul, *Syria*, Paris, 1980
 SIMIONESCU, Ion, *Țara Noastră*, Fundația pentru literatură și artă Carol I, 1926
 TOMIUC, Vasile, *Istoria bisericeii și a satului Arbure*, în „Gazeta Bucovinei”, Anul III, nr. 21, Duminică 14/26 Martie 1893
 TOROUȚIU, Ilie E, *Chipuri*, Tipografia „Carmen”, 1912
 URECHE, Grigore, *Letopisețul țării Moldovei*, Chișinău, 1998
 XENOPOL, A. D., *Cuvântare festivă*, Iași, 1871
 WERENKA, Daniel, *Topographie der Bukowina*, Czernowitz 1895

Călindariul poporului Bucovinean, Anul XIII, Cernăuți, 1899
 DEȘTEPTAREA, Anul IX, nr. 58, 29 Iulie / 11 August 1901, Anul IX, nr. 58, 29 Iulie / 11 August 1901, nr. 16 din 26 august / 7 septembrie 1898, Anul X, Nr. 95, Joi 5/18 Decembrie 1902, Anul IX, Nr. 4 din 14/27 Ianuar 1901
 GAZETA BUCOVINEI, Anul II, nr. 55, Duminică 12/24 Iulie 1892, Anul I, nr. 19, Joi 4/16 Iulie 1891, Anul II, nr. 10, Duminică 2/14 Februarie 1892, Anul IV, Nr. 81, Joi 13/25 Octombrie 1894, Anul IV, Nr. 86, Duminică 30 Octombrie / 11 Noembrie 1894, Anul V, Nr. 98, Duminică 10/22 Decembrie 1894, Anul II, nr. 28, Duminică 5/17 Aprilie 1892, Anul II, nr. 55, Duminică 12/24 Iulie 1892, Anul V, Nr. 11, Duminică 5/17 Februarie 1895, Anul VI, nr. 86, Duminică 27 Octombrie / 8 Noembrie 1896, Anul VII, nr. 8, Duminică 13 Mai / 30 Aprilie 1906, Anul V, Nr. 86, Duminică 29 Octombrie / 10 Noiembrie 1895
 GLASUL BUCOVINEI, Anul III, nr. 424, Luni 17 Mai 1920, Anul XX, Nr. 5013, Miercuri 24 Februarie 1937, Anul XVIII, No. 4573, Miercuri 5 Iunie 1935, Anul XX, Nr. 4998, Joi 4 Februarie 1937, Anul XX, Nr. 5135, Sâmbătă 21 August 1937
 LUPTA POPORULUI, Anul I, nr. 33, Luni 3 Februarie 1947, Anul I, nr. 32, Duminică 2 Februarie 1947, Anul II, Nr. 297, Joi 22 Iulie 1948, Anul II, Nr. 313, Duminică 8 August 1948, Anul II, Nr. 372, Sâmbătă 16 Octombrie 1948, Anul III, Nr. 515, Sâmbătă 9 Aprilie 1949, Anul III, Nr. 358, Joi 2 Iunie 1949, Anul III, Nr. 656, Duminică 25 Septembrie 1949, Anul IV, Nr. 722, Luni 12 Decembrie 1949, Anul IV, Nr. 1011, Joi 20 Noiembrie 1950

PATRIA, Anul I, Nr. 24, Duminecă 24 August / 5 Septemvre 1897, Anul I, Nr. 49, Miercuri 22 Octomvre / 3 Noemvre 1897, Anul I, Nr. 55, Miercuri 5/17 Noemvre 1897, Anul I, Nr. 60, Miercuri 19 Noemvre / 17 Decemvre 1897, Anul I, Nr. 62, Duminecă 23 Noemvre / 5 Decemvre 1897, Anul I, Nr. 64, Vineri 28 Noemvre / 10 Decemvre 1897, Anul II, Nr. 166, Miercuri 19/31 August 1898, Anul II, Nr. 164, Miercuri 12/24 August 1898, Anul II, Nr. 215, Duminecă 13/25 Decemvrie 1898, Anul III, Nr. 312, Vineri în 20 August / 1 Septemvrie 1899, Anul III, Nr. 319, Duminecă în 5/17 Septemvrie 1899, Anul III, Nr. 350, Duminecă în 21 Noemvre / 3 Decemvre 1899, Anul V, Nr. 26, Duminecă 3 Aprilie n. 1910, Anul V, Nr. 15, Joi 24 Februarie n. 1910, Anul V, Nr. 39, Duminecă 22 Maiu n. 1910

Iconografie